

**Pécsi Tudományegyetem  
Nyelvtudományi Doktori Iskola  
Alkalmazott Nyelvészeti Program**

**Szilvási Zsuzsanna**

**Nyelvpolitika és a kisebbségi nyelvek  
Norvégiában  
– különös tekintettel a számi kisebbségre**

**PhD értekezés**

**Témavezető  
Nádor Orsolya dr. habil. egyetemi docens**

**Pécs**

**2012**

# Tartalomjegyzék

<b>Köszönetnyilvánítás .....</b>	<b>6</b>
<b>Bevezetés .....</b>	<b>7</b>
<b>1. A kutatás tárgya, célja, módszerei .....</b>	<b>10</b>
1.1 A kutatás tárgya .....	10
1.2 A kutatás célja.....	11
1.3 A kutatás módszerei.....	12
1.4 Hipotézisek .....	13
1.5 A dolgozat felépítése .....	15
<b>2. Elméleti alapvetés és fogalomértelmezés: a nyelvpolitika mint tudományág ....</b>	<b>17</b>
2.1 Alapfogalmak és meghatározások .....	17
2.2 A nyelvpolitika tárgya, vizsgálati területei .....	21
2.3 A nyelvpolitika fórumai, szervezetei .....	24
2.4 A nyelvpolitika szükségessége .....	24
2.5 Kétnyelvűség, többnyelvűség .....	25
2.6 Nyelvi jogok .....	29
<b>3. Nyelvek és beszélőközösségek Norvégiában. A norvég nyelv .....</b>	<b>34</b>
3.1 A mai nyelvi helyzet gyökerei, a norvég nyelv változatai.....	34
3.2 A két norvég sztenderd .....	38
3.3 A két sztenderd az iskolában .....	43
3.4 Nyelvi sokszínűség államnyelvi keretek között?.....	47
<b>4. Közös északi nyelvpolitika .....</b>	<b>48</b>
4.1 Az északi együttműködés és legfőbb fórumai .....	48
4.2 Északi nyelvi együttműködés .....	49
4.2.1 A Nyilatkozat az északi nyelvpolitikáról című dokumentum megszületése ...	50
4.2.2 „Nordens språk med røtter og fætter” .....	53
4.3 Rendezvények, egyéb nyelvi együttműködési fórumok .....	54
4.4 Az északi nyelvi együttműködés eredményei és lehetőségei .....	55
<b>5. Nemzeti és etnikai kisebbségek, őshonos kisebbségi nyelvek Norvégiában I. ....</b>	<b>57</b>
5.1 Norvégia részvétele nemzetközi kisebbségvédelmi programokban, rendszerekben.	

Az ország nemzeti és etnikai kisebbségi (nyelv)politikáját meghatározó nemzetközi dokumentumok .....	57
5.1.1 A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966).....	58
5.1.2 Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája (1992) .....	58
5.1.3 Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1994) .....	59
5.2 Norvégia nemzeti és etnikai kisebbségi politikája, kisebbségeire vonatkozó nemzeti dokumentumai .....	60
5.3 Norvégia elismert nemzeti kisebbségeinek, azok helyzetének leírása .....	62
5.3.1 A kvének .....	63
5.3.1.1 Történeti áttekintés .....	63
5.3.1.2 A mai helyzet .....	65
5.3.2 Az erdei finnek.....	68
5.3.2.1 Történeti áttekintés .....	68
5.3.2.2 A mai helyzet .....	69
5.3.3 A cigányok .....	70
5.3.3.1 A romani népcsoport/vándorcigányok .....	71
5.3.3.1.1 Történeti áttekintés .....	71
5.3.3.1.2 A jelenlegi helyzet .....	72
5.3.3.2 A rom népcsoport/romák .....	74
5.3.3.2.1 Történeti áttekintés .....	74
5.3.3.2.2 A jelenlegi helyzet .....	75
5.3.4 A zsidók .....	76
5.3.4.1 Történeti áttekintés .....	76
5.3.4.2 A mai helyzet .....	78
5.4 Az Európa Tanács 2007. évi értékelése a <i>Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről</i> végrehajtásáról Norvégiában .....	79
5.5 Norvégia legújabb jelentése a Keretegyezményben foglalt kisebbségvédelmi elvek végrehajtásáról.....	80
5.6 Az Európa Tanács értékelése a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről végrehajtásáról Norvégiában.....	82
5.7 A norvégiai nemzeti, etnikai kisebbségek helyzete a norvég kisebbségpolitika tükrében .....	83
<b>6. Nemzeti és etnikai kisebbségek, őshonos kisebbségi nyelvek Norvégiában II. Norvégia őslakos kisebbsége: a számik. Nyelvi helyzetük és nyelvi jogaik.....</b>	<b>86</b>
6.1 A számi népcsoport száma, elterjedése.....	87
6.1.1 A norvégiai számi területek felosztása nyelvi szempontok szerint .....	90
6.1.2 A számik osztályozása lakhelyük földrajzi jellemzője alapján .....	91

6.2 A lapp nyelv(ek) .....	92
6.2.1 Az önállóan tekinthető lapp nyelvek .....	93
6.2.2 A lapp nyelvváltozatok áttekintése .....	93
6.3 A számik életét meghatározó norvég kisebbségi politika, nyelvpolitika kialakulása és nacionalista nyelvideológia korszaka .....	95
6.3.1 A norvég számipolitika a kezdetektől a nacionalista korszakig .....	95
6.3.2 A norvég kisebbségi politika nacionalista korszaka és annak ideológiai háttere .....	97
6.4 Áttörés a norvégiai kisebbségi és nyelvpolitikában (az 1950-es évektől fokozatosan) .....	102
6.5 A számik (nyelvi) jogaira vonatkozó dokumentumok.....	107
6.5.1 A 169. számú ILO Egyezmény a bennszülött és törzsi népekről a független országokban.....	107
6.5.2 Az alkotmány ( <i>Grunnloven</i> ) 110 a §-a (1988).....	110
6.5.3 A Számi Törvény ( <i>Sameloven</i> , 1987) .....	110
6.5.4 Településnév Törvény ( <i>Lov om stadnamn</i> , 1990) .....	114
6.5.5 Az oktatást szabályozó törvények.....	115
6.5.5.1 Óvodatörvény ( <i>Lov om barnehager</i> , 2005) .....	115
6.5.5.2 Az általános iskoláról és középiskoláról szóló törvény ( <i>Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa</i> , 1998).....	115
6.5.6 A számikat érintő aktuális parlamenti jelentések .....	116
6.5.6.1 St.meld. nr. 33 (2001-2002), a St.meld. nr. 55 (2000-2001) kiegészítő jelentése .....	116
6.5.6.2 Stortingsmelding nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014....	119
6.6 A legújabb intézkedések a számipolitika terén (2004-2011).....	120
6.7 A számik önszerveződése .....	125
6.7.1 Számi politikai szervezetek, pártok .....	127
6.7.2 A Számi Parlament .....	128
6.8 A Számi Parlament és a norvég kormány kapcsolata .....	134
6.9 Számi oktatási és kutatási intézmények.....	135
6.10 Egyéb kulturális intézmények.....	137
6.11 Számi média.....	138
6.12 A lapp nyelv az iskolában .....	140
6.12.1 Történeti áttekintés .....	140
6.12.2 Az 1974 és 1997 között érvényben lévő tantervek .....	143
6.12.3 A jelenleg érvényes tanterv – a <i>Kunnskapsløftet-Samisk</i> .....	145
6.12.4 Számi hallgatók továbbtanulási szándékai és anyanyelvi továbbtanulási lehetőségei norvégiai felsőfokú intézményekben .....	150

6.13 Skandináv kitekintés .....	153
6.13.1 A svédországi számik .....	153
6.13.2 A finnországi számik .....	155
6.14 A három skandináv állam számipolitikájának rövid összevetése .....	156
6.15 Északi együttműködés .....	158
6.16 Összegzés .....	159
<b>7. A helyszíni felmérés eredményei .....</b>	<b>163</b>
7.1 Bevezetés .....	163
7.2 Kutatási módszerek (Az adatgyűjtés módszerei).....	164
7.3 A kérdőíves felmérés .....	165
7.3.1 A mintavétel.....	165
7.3.2 A kérdőíves felmérés eredményei.....	166
7.3.2.1 Az adatközlők demográfiai adatai .....	166
7.3.2.2 Identitás.....	170
7.3.2.3 Közigazgatás, hivatalok .....	172
7.3.2.4 Oktatás .....	175
7.3.2.5 Tudományos élet.....	177
7.3.2.6 Számi szervezetek, intézmények .....	178
7.3.2.7 Nyelvismeret .....	180
7.3.2.8 Lapp nyelvi kompetenciák.....	184
7.3.2.9 Nyelvhasználat.....	190
7.3.2.10 A lapp nyelvű média és annak szerepe a számik mindennapi életében	196
7.3.2.11 Az adatközlők gyermekeire vonatkozó adatok.....	199
7.3.2.12 A lapp nyelv fennmaradásáról való vélekedések.....	204
7.4 Helyszíni megfigyelések és interjúk .....	206
7.4.1 A lapp nyelv az óvodában.....	207
7.4.2 A lapp nyelv az iskolában .....	208
7.4.3 Egyetemi tapasztalatok .....	210
7.5 Vizsgálati tapasztalatok összegzése.....	211
<b>8. A Norvégiába bevándorló kisebbségek nyelvi jogai .....</b>	<b>214</b>
8.1 Régebbi korszakok migrációs folyamatai .....	214
8.2 Norvégia mint a mai migráció egyik célországa. A Norvégiába érkező modern kori bevándorlók származása, a bevándorlás okai .....	214
8.3 A bevándorlók fő letelepedési helyei Norvégiában.....	219
8.4 Norvégia bevándorlási politikája .....	219
8.5 A felnőtt bevándorlók integrálása a nyelvoktatás segítségével .....	222

8.6 A bevándorlók gyermekeinek integrálása az oktatás és nyelvtanulás segítségével.....	224
8.6.1 Óvodai nyelvi fejlesztés.....	225
8.6.2 Általános iskolai és középiskolai nyelvoktatás.....	226
8.6.2.1 Példák a kulturális sokszínűségekre norvégiai iskolákban.....	230
8.6.2.2 A többkultúrájú oktatás megvalósításáért létrehozott szervezetek, fórumok.....	231
8.6.3 Felsőfokú tanulmányok.....	232
8.6.3.1 A multikulturalitás felsőfokú kurzusokon és szakokon történő megjelenése.....	233
8.7 Integráció és anyanyelvtanulás .....	234
<b>9. Összegzés és kitekintés.....</b>	<b>237</b>
9.1 A felállított hipotézisek teljesülése .....	239
9.1.1 .....	239
9.1.2 .....	240
9.1.3 .....	243
9.1.4 .....	244
9.2 Kitekintés az Európai Unióban, ezen belül a kelet-közép-európai térségben alkalmazható tanulságokra .....	245
<b>Mellékletek .....</b>	<b>246</b>
<b>Mellékletek jegyzéke.....</b>	<b>246</b>
<b>Képek jegyzéke.....</b>	<b>247</b>
<b>Német nyelvű összefoglaló.....</b>	<b>268</b>
<b>Irodalomjegyzék.....</b>	<b>286</b>

## Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet fejezem ki mindenekelőtt témavezetőmnek, dr. Nádor Orsolyának az értekezés elkészítése során nyújtott folyamatos értékes segítségéért.

Köszönöm dr. Szépe György professzor úrnak a téma kidolgozása irányába történő bátorítását.

Köszönet illeti Tor Jan Ropeidet és dr. Håvard Reiten professzor urat, a Bergeni Egyetem Germanisztikai Intézetének tanárait és Hildegunn Brulandot a Tromsøi Egyetem Lapp Tanulmányok Központjának munkatársát, valamint a két intézmény további oktatóit és hallgatóit, akik nagy segítségemre voltak kint tartózkodásom és munkám ideje alatt. Természetesen köszönöm a MÖB-nek és a külföldi partnerszervezeteknek, hogy lehetővé tették a két egyetemen az ösztöndíj keretében folytatott kutatásokat.

Dr. Johanna Laakso professzor asszonynak, a Bécsi Egyetem oktatójának is köszönettel tartozom hasznos tanácsaiért és javaslataiért.

Megköszönöm a tromsøi Gimle és Prestvannet óvodák, a Prestvannet iskola vezetőinek, pedagógusainak, valamint az említett óvodákat és iskolát látogató gyerekek szüleinek, az Isak Saba számi központ munkatársainak, és természetesen valamennyi norvégiai adatközlőmnek a közreműködést, akik a kérdőívek valamint interjúkérdéseim megválaszolásával segítséget nyújtottak nekem.

Köszönöm továbbá dr. Pethő Ildikó kolleganőmnek segítő megjegyzéseit, valamint Huszárné Szabó Máriának, a Kaposvári Egyetem könyvtára munkatársának a sok segítséget a források beszerzésében.

Munkám szüleim megértő közreműködése, folyamatos biztatása és a megfelelő háttér biztosítása nélkül nem valósulhatott volna meg, ezért legnagyobb köszönetem feléjük irányul.

## Bevezetés

Értekezésemben Norvégia nyelvpolitikájával, azon belül a kisebbségekre irányuló nyelvpolitikájával foglalkozom. A kérdéskör alaposabb kutatása és ismertetése igencsak aktuális, hiszen Európa soknyelvűségének megőrzéséhez – ami az Európai Unió egyik deklarált alapelve – a kontinens kisebbségi nyelveinek megtartása és ápolása elengedhetetlen. Ezért a nyelvi sokszínűség kérdésének tárgyalásakor a kisebbségi nyelvi jogok és nyelvhasználat kérdése mindig az érdeklődés és a viták középpontjába kerül.

A dolgozat szemléletét a napjaink nyelvpolitikai tárgyú írásaiban, kutatásaiban egyre inkább megmutatózó irányvonal, egy adott állam illetve térség őshonos, valamint migráns eredetű kisebbségeinek párhuzamos vizsgálata határozza meg (pl. Gal 1991, Csiszár 2009).

Témaválasztásomra – személyes érdeklődésem túl – több tényező is hatással volt, ezeket a következőkben részletesebben ismertetem:

Európa egy olyan területét, régióját választottam vizsgálódásom tárgyának, amely Magyarországon kevésbé tárgyalt a szakirodalomban, és mind a nyelvészek, mind a laikusok körében felszínesen ismert. Voltak már hazai kutatások észak-európai, valamint norvégiai nyelvi, nyelvpolitikai témákban, a térség nemzeti, nyelvi kisebbségeinek helyzetével kapcsolatban (lásd Nielsen 1905, Jávorszky 1991, Wilhelm 1996, Vizi 2001b, Domokos 2004), valamint a két norvég írott nyelvi sztenderdről (Baksy 2006). A jelen értekezés azonban nemcsak részterületeket kíván bemutatni, hanem a norvég kisebbségi nyelvpolitika komplex vizsgálatát tűzi ki célul mind horizontális, mind vertikális metszetben.

Az értekezés központi témája a Norvégiában élő etnikai és nyelvi kisebbségek múltjának, jelenének és jövőképeinek a részletes leírása, mindenekelőtt nyelvi helyzetük, nyelvi jogaik elemzése. Külön fejezet foglalkozik az őshonos számik és más, nem a modern kori bevándorlások folyamán érkező kisebbségek múltbeli és jelenlegi kezelésével. A dolgozat a legnagyobb terjedelemben a számik vonatkozásában vizsgálja a norvég nyelvpolitikát, mivel ez a népcsoport nemcsak a legnagyobb számú norvégiai kisebbséget alkotja, hanem különleges, őslakos státusszal is rendelkezik (Nyugat-Európa népcsoportjai közül egyedülként), ami miatt ma már különleges megítélés alá esik. Ezen speciális státusz alapján a norvégiai számik széles körű nyelvi jogokkal rendelkeznek, így például joguk van az anyanyelven történő oktatáshoz, valamint a hivata-



los ügyekben való szóbeli és írásbeli anyanyelvhasználathoz is. A számi nyelvi helyzet bemutatása a nemzetközi tanulságok mellett a magyar beszélőközösségnek is hasznos ismeretekkel szolgálhat, mivel hírt ad egy a magyar nyelvvel rokonságban álló finnugor nyelv beszélői sorsának alakulásáról is.

Arra is rávilágít a dolgozat, hogy a ma már más államok számára is példamutató norvég rendszer hosszú utat tett meg, míg a napjainkra jellemző formája kialakult, ugyanis Norvégia a területén élő kisebbségekkel – számikkal, finnekkal, romákkal – nem bánt mindig kesztyűs kézzel. Erről leginkább a XIX. század és a XX. század első felének eseményei tanúskodnak, amit a disszertáció egyik alfejezete részletesen tárgyal annak érdekében, hogy árnyaltabb képet kaphassunk a norvég kisebbségpolitika, kisebbségi nyelvpolitika fejlődéséről: hogyan jutott el a teljes intoleranciától a még teljesebb toleranciáig.

A disszertáció témájának másik fő ágát az országba folyamatosan bevándorló kisebbségek nyelvi vonatkozású jogainak bemutatása és vizsgálata képezi, ezen belül kitér Norvégia modern kori bevándorlási hullámainak ismertetésére, valamint ezek előzményeként visszatekint egyes régebbi korszakok jelentősebb migrációira is. Az értekezés a jelenlegi bevándorlási politikán keresztül a norvég bevándorlási politika és nyelvpolitika összefüggéseit is bemutatja. A modern kori bevándorlók, de a már régebb óta Norvégiában élő, ezért őshonosnak számító kisebbségek nyelvi helyzetét két fő kérdés középpontba állításával szükséges megvizsgálni, az egyik az anyanyelv tanulásának és használatának lehetősége, a másik pedig a norvég nyelv oktatásának a szabályozása.

A norvég nyelvpolitika említett területeinek alapos bemutatását megelőzően szükségesnek tartom az értekezés elméleti alapjainak, így a nyelvpolitika mint diszciplína kialakulásának rövid felvázolását a szakirodalom tükrében, valamint a nyelvpolitika területéről a dolgozat tárgyköréhez szorosan kapcsolódó fogalmak definiálását, mivel sokszor igen jelentős eltérések mutatkoznak az egyes szerzők terminológia használatában.

Az egyes tárgyalt témakörök fenti rövid, bevezető felvázolásából is kitűnik, hogy a disszertáció egy észak-európai, nálunk kevésbé ismert ország nyelvpolitikájával kapcsolatos komplex vizsgálata során nem csupán nyelvészeti aspektusból, hanem történelmi, pszichológiai, gazdasági és kulturális oldalról is meg kívánja világítani az összefüggéseket. Szemléletében pedig erős hangsúlyt kap a skandináv aspektus.

Magyarországon a kutatók viszonylag keveset foglalkoznak a skandináv területek nyelvpolitikai szempontú vizsgálatával (Jávorszky 1991, Wilhelm 1996, Vizi 2001b, Domokos 2004, Baksy 2006), pedig mind a nyelvtervezési-nyelvpolitikai folyamatok,

mind ezek gyakorlatban való megvalósulása tanulságokkal szolgálhat más régiók, így egyebek között a kisebbségpolitikai szempontból meglehetősen hektikus kelet- és közép-európai régiók számára.

Habár az utóbbi időszakban egyre gyakrabban hivatkoznak különféle publicisztikai írások a skandináviai számik helyzetére<sup>1</sup>, megítélésem szerint ezek felszínesek és csupán a jelenre koncentrálnak. A különféle publikációkhoz szükséges háttérismereteket a tudománytörténet szolgáltatja ezen a téren is, ezért fontos teljes egészében is bemutatni a nyelvpolitikai szakirodalomban, honnan indult és hová érkezett, azaz milyen utat tett meg a norvég kisebbségpolitika és annak nyelvi vetületei. Erre tesz kísérletet jelen dolgozat.

---

<sup>1</sup>Többek között *Kétféle mértékű autonómia?*(Magyar Nemzet 2005.11.28.), *Nyelvtörvény korlátozások nélkül* (Népszabadság 2009. szeptember 22.), *Finnország és az idegenek* (HVG 2009. november 18.)

# 1. A kutatás tárgya, célja, módszerei

## 1.1 A kutatás tárgya

Az értekezés alapját képező kutatások tárgyát a norvég kisebbségi nyelvpolitikát irányító főbb szervezetek, a kisebbségi nyelvpolitikát szabályozó dokumentumok, és nem utolsósorban a nyelvpolitikai szabályozások által leginkább érintett etnikai, nyelvi kisebbségi csoportok, illetve az ezen csoportokhoz tartozó személyek alkotják. Vizsgálataim és kutatásaim során a következő témákra vonatkozó norvég- (esetenként más skandináv-), angol-, német- és magyarnyelvű dokumentumokat dolgoztam fel a helyszínen, illetve Magyarországon:

- a norvég kisebbségi nyelvpolitikát szabályozó legfőbb szervezeti formák létrejöttének, működésének körülményei, valamint ezek hatásköre;
- a Norvégia kisebbségi nyelvpolitikáját alakító legnagyobb jelentőségű dokumentumok: törvények, rendeletek, határozatok, parlamenti jelentések, akciótervek;
- az ország kisebbségi nyelvpolitikájának irányvonalát jelentősen meghatározó nemzetközi tagságok és ezek dokumentumai: egyezmények, karták, szerződések;
- a kisebbségi nyelvpolitikai célkitűzések megvalósítására irányuló oktatáspolitikai dokumentumok, határozatok, különös tekintettel a tantervekre;
- a norvégiai kisebbségi nyelvpolitika érintettjei: a kisebbségi nyelvek, bevándorlók nyelvei, az egyes nyelvek jogi helyzete, sorsa, oktatása;
- a kisebbségi nyelvpolitikai szabályozások által érintett személyek, csoportok, azaz a Norvégiában élő kisebbségi csoportok: őshonos etnikai kisebbségek és migráns csoportok.

Az imént felsorolt pontok vizsgálatánál mindvégig két fő szempontot igyekeztem figyelembe venni. Az egyik az, hogy a norvég állam hogyan viszonyul kisebbségeihez, azaz mit nyújt, milyen (kollektív és egyéni) jogokat biztosít a kisebbségi csoportoknak valamint az azokhoz tartozó egyéneknek. A másik pedig a kisebbségek oldaláról közelíti meg az egyes vizsgálati területeket, azaz azt mutatja be, hogy a kisebbségek hogyan viszonyulnak az állam által számukra biztosított jogokhoz, hogyan, milyen mértékben élnek azokkal. A demográfiai jellemzők mellett ugyanis ez a két tényező a legfontosabb egy nyelv megőrzésében, illetve esetenként a revitalizációjában (vö. UNESCO *Language Vitality and Endangerment* 2003).

Minden kérdésnél szem előtt tartom a történeti aspektust, hiszen nagyon fontos a fejlődés, a folyamat bemutatása, annak megismerése, hogy milyen módon és milyen hatásokra alakult ki a jelenlegi helyzet.

## 1.2 A kutatás célja

A kutatás *általános céljai* a következőképpen foglalhatók össze:

- A dolgozat világítson rá, melyek azok a tényezők, amelyek Norvégia kisebbségi nyelvpolitikáját, annak irányvonalát és konkrét intézkedéseit meghatározzák, illetve befolyásolják.
- A dokumentumok alapján fogalmazódjon meg pontosan, hogyan jellemezhető ma az észak-európai ország kisebbségi nyelvpolitikája.
- A kutatások és dokumentumelemzések eredményeképpen legyen elhelyezhető a norvég nyelvpolitika az európai államokra jellemző nyelvpolitikák között.
- A dolgozat legyen alkalmas arra, hogy komplex ismeretekkel kiegészítse a skandináv államok nyelvpolitikájára vonatkozó, magyar nyelven hozzáférhető szakirodalmat.

*A kisebbségi nyelvpolitika körébe tartozó legfőbb kérdések vizsgálatával a dolgozat célja az, hogy*

- bemutassa, hogyan alakult Norvégia őshonos kisebbségének, a számiknak a helyzete; milyen kisebbségi jogokkal, különösen nyelvi jogokkal rendelkezik ma a számi népcsoport Norvégiában;
- átfogó képet adjon arról, milyen a nyelvi helyzete a norvég állam területén régebb óta élő nemzeti-etnikai, nem modern kori bevándorolt kisebbségeknek, és milyen nyelvi jogokat biztosít az állam számukra, valamint arról,
- hogyan kezeli Norvégia a területére érkező jelenkori bevándorlókat, milyen nyelvi jogokat mondhatnak magukénak a migráns csoportok és egyének.
- Végül: a dolgozat rá kíván világítani arra, hogy valóban példaadó-e a norvég kisebbségi nyelvpolitika, érdemes-e tanulmányozniuk azt a kelet-közép-európai kisebbségekért felelős szakembereknek, annak érdekében, hogy saját népcsoportjuk számára hasonló helyzetet teremtsenek: lehet-e egyáltalán alkalmazni a „norvég modellt” egy teljesen más kisebbségtörténeti jegyekkel rendelkező Kelet-Közép-Európában?

### 1.3 A kutatás módszerei

Az értekezés elméleti része a téma szakirodalmának áttekintését foglalja magában.

A dolgozat jelentős részben dokumentumok feltárásán alapuló kutatásból áll, ennek megfelelően a *dokumentumelemzés* a meghatározó módszer. A vizsgálatok nagy részének alapját a vonatkozó törvények, parlamenti határozatok, valamint egyéb dokumentumok ismertetése és elemzése adja, ami a fentebb megadott szempontok szerint történik. A norvég vonatkozó jogszabályok, törvények, rendelkezések szövegéhez a *Lovdata* norvég internetes jogszabály-adatbázison keresztül jutottam hozzá.

Az őshonos számi kisebbségre vonatkozó nyelvpolitikai vizsgálatokat tárgyaló fejezetek a dokumentumelemzésen túl saját, a *helyszínen végzett kutatásaimmal* egészülnek ki, amelyeknek legfőbb céljuk a dokumentumokból megismert tények és nézetek alátámasztása. A disszertációban szereplő *kérdőíves felmérések* és *interjúk* nagy részét a Norvégiában, Bergenben valamint Tromsøben töltött ösztöndíjas hónapok alatt végeztem, a kiegészítéseket pedig e-mailen keresztül szereztem be. A kérdőíves, valamint az interjú segítségével történő adatgyűjtés mellett a *passzív megfigyelés* is nagy szerepet játszott kutatómunkámban. Észak-norvégiai helyszíni kutatásaim fontos részét képezték a tromsøi számi óvodában, egy másik, számi csoporttal is rendelkező óvodában, valamint a városban lapp oktatást folytató általános iskolában és a Tromsøi Egyetemen tett látogatásaim is, ahol megfigyelőként vettem részt foglalkozásokon.

Az óvodai látogatások során elsősorban azt akartam megtudni, hogy milyen összetételű a város számi óvodája, illetve az egyetemi óvoda számi csoportja, valamint milyen arányban vesznek részt lapp nyelvű foglalkozásokon a számi, vagy részben számi családból származó kisgyermek, és ez mennyiben segíti elő a beszélőközösség anyanyelv megtartását. Az általános iskola esetében hasonló megfontolások vezéreltek.

A Tromsøi Egyetemen és az ott működő Számi Tanulmányok Központjában mindezekelőtt a lapp nyelvű és tartalmú tanulmányokra, azok történetére, valamint a számi származású hallgatók részvételi arányára vonatkozóan gyűjtöttem adatokat.

A számik helyzetével, nyelvi jogaival foglalkozó részben egy lapp nyelvi központ két munkatársának véleményét is kikértem arról, hogy miben látják a számikra vonatkozó norvég nyelvpolitika erősségeit és hiányosságait (Ebben a mondatban mind a *számi*, mind a *lapp* megnevezést használtam. Az elsőt következetesen a népcsoportra, a másodikat pedig a nyelvre vonatkozóan alkalmazom.)

A fentiekén kívül dolgozatom elkészítésében nagy segítségemre voltak az internetes források, amelyeken keresztül, legyőzve a több ezer kilométeres távolságot, a kutatás és a disszertáció írásának éveit alatt frissíteni tudtam az ismereteimet.

#### 1.4 Hipotézisek

Kutatásommal a következő hipotézisek teljesülését vizsgáltam:

- 1) Feltételezésem szerint Norvégiát az Európai Unióénál szigorúbb, kisebbségeinek szélesebb körű kollektív jogokat biztosító nyelvpolitika jellemzi.

Norvégia – eltérően skandináv szomszédaitól, Svédországtól és Finnországtól -- mostanáig nem csatlakozott az Európai Unióhoz, azonban az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodás miatt különleges státusszal rendelkezik: bizonyos uniós szabályozások rá is érvényesek (mindenekelőtt a belső piacra vonatkozó joganyag), emellett önként aktívan részt vesz a kultúra, oktatás, kutatás és regionális politika területén folyó programokban is.

Az értekezésben meg kell vizsgálni, hogy milyen mértékben kell/érdemes/ajánlatos a norvég államnak az EU kisebbségpolitikájához, ezen belül, kisebbségi nyelvi szabályozási rendszeréhez igazodnia, és ezek az előírások mennyire befolyásolják az állam kisebbségvédelmi és kisebbségi nyelvi jogi rendszerét. Mindezek mellett azt is át kell tekinteni, hogy Norvégia mennyire aktív résztvevője más nemzetközi, illetve európai szinteken (ENSZ, Európa Tanács, EBEÉ/EBESZ) zajló kisebbségvédelmi eseményeknek, és az ott megfogalmazott irányelvek mennyiben érvényesülnek a nemzeti jogalkotásban. Tehát elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy milyen szintű a jogharmonizáció, azaz Norvégia belső jogrendje milyen mértékben áll összhangban a nemzetközi szabályozással.

- 2) Továbbá feltételezhető, hogy mivel a norvég állam törvényei és más jogi szabályozásai támogatják a számi kisebbség és kisebbségi nyelv fennmaradását, a számi őshonos kisebbség pedig él az állam nyújtotta lehetőségekkel, magas szinten biztosított anyanyelvük és kultúrájuk megőrzésének minden feltétele.

Norvégiában – Svédországhoz és Finnországhoz hasonlóan -- a számi népcsoport őshonos nép hosszú évezredek óta (Svonni 1996:14; Wiik 2008:308, 311), emiatt ma az „ős-lakos kisebbség” kategóriájába tartozik. Ez jelentős mértékben megkülönböztetheti a

számi kisebbséget más, Norvégia területére csak később érkező népcsoportoktól. Norvégia területén több olyan kisebb-nagyobb számú nemzeti, etnikai kisebbség él, amely őshonosnak számít, több évszázad óta él az ország területén, viszont nem őslakos népcsoport. Ezeknek a kisebbségi csoportoknak a helyzetét, nyelvi jogait mindenképpen külön kell megvizsgálni. A számiknak ugyanis az őslakos státusznak köszönhetően különleges megítélésben és elbírálásban van részük. Ennek igazolására szükséges áttekinteni, hogy miben nyilvánul meg ez a különös státusz, valamint milyen belső és külső tényezők hatására alakult ki a ma érvényes számi kisebbségi politika és azon belül a kisebbségi nyelvpolitika. Természetesen a kérdéskör áttekintésekor azt is meg kell vizsgálni, hogy a norvégiai számi kisebbség milyen jogokkal rendelkezik *de jure* és *de facto*, és e kettő hogyan viszonyul egymáshoz.

A többség nézőpontján túl elengedhetetlen a kisebbség oldaláról is megközelíteni a kérdést, azaz megvizsgálni, hogy a számi kisebbség milyen mértékben él a számára biztosított jogokkal és lehetőségekkel, valamint mennyire áll összhangban a többségi (állami) és a kisebbségi akarat e téren.

- 3) A migráns kisebbségeket illetően feltehetően Norvégia sem különbözik más államoktól: integrálni, majd asszimilálni akarja ezeket a közösségeket – és ez találkozik a bevándoroltak szándékával is.

A XX. század második felétől a Keletről és Délről – Ázsiából, Afrikából és Kelet- valamint Dél-Európából -- Nyugat-Európába irányuló migráció a jellemző. Ezen migráns csoportok bevándorlásának motivációi meghatározzák céljaikat, kisebbségi létükhöz és nyelvükhöz való viszonyulásukat, amit minden bizonnyal az egyes etnikai, illetve nyelvi kisebbségekhez tartozók száma és aránya is befolyásol. Ez utóbbi két tényező az állam hozzáállását, jogi szabályozását is nagymértékben meghatározza.

Míndezek alapján feltételezhetően a két nagy kisebbségi kategória (őshonos és bevándorolt) kezelésében eltérések mutatkoznak, de az egyes kisebbségek is másképp élik meg kisebbségi létüket: amit az egyik csoport a kisebbségi jogok csorbításaként él meg, mert meg akarja őrizni önazonosságát, a másik számára természetes lehet, mivel nem akar különbözni befogadójától. A két nagy kisebbségi kategóriába tartozók nyelvi jogaira vonatkozó ENSZ dokumentumok is másképp viszonyulnak az anyanyelvhez: míg az őshonos kisebbségeknél a megőrzésre, addig a migránsok esetében az asszimilációra irányulnak (vö. pl. *UN Draft Universal Declaration on Indigenous Rights* és *UN Convention on Migrant Workers and their Families*).

- 4) Az észak-európai államok között feltételezésem szerint – a gazdasági, kulturális, politikai területhez hasonlóan -- nyelvi, nyelvpolitikai téren is nagyon szoros együttműködés a jellemző, ami példaadó lehet a kelet-közép-európai térség országai számára is.

Ezen a ponton azt kell megvizsgálnunk, hogy a három szomszédos skandináv ország, Norvégia, Svédország és Finnország kisebbségpolitikai, nyelvpolitikai tevékenysége hat-e egymásra, és ha igen, milyen hatással van egymás gyakorlatára, milyen mértékű az együttműködés e téren. Ez különösen a számipolitika esetében nem hagyható figyelmen kívül, hiszen a számi kisebbség mindhárom észak-európai országban őshonos.

### **1.5 A dolgozat felépítése**

A disszertációt kilenc fő fejezet alkotja.

Az első fejezet bemutatja a kutatás tárgyát, célját, a kutatás során alkalmazott módszereket, majd felsorolja a kutatás segítségével igazolni kívánt hipotéziseket és megválaszolásra váró kérdéseket.

A második fejezet a vizsgálathoz szükséges elméleti kérdéseket, nyelvpolitikai, a kétnyelvűségi és a nyelvi jogi fogalmakat tisztázza a rendelkezésre álló szakirodalom felhasználásával, amivel egyben diszciplináris keretet is ad a dolgozatnak.

A harmadik fejezet már konkrétan Norvégia leírásával foglalkozik, felvázolja a kialakult speciális nyelvi helyzetet, annak gyökereit és a lezajlott folyamatok következményeit.

A negyedik fejezet a közös északi nyelvpolitika legfontosabb pilléreit, különös hangsúllyal a számi kisebbséget és nyelvét érintő intézkedéseket mutatja be, tekintettel a térség etnikai viszonyaira, tehát arra, hogy egy-egy népcsoport több skandináv országban is honos akár őshonos, akár bevándorolt kisebbségként.

Az ez után következő három (5-6-7.) fejezet Norvégia egyes kisebbségeit és kisebbségi nyelveit helyezi vizsgálatának középpontjába.

Legelőször az ország területén több száz éve élő nemzeti, etnikai kisebbségeket és ezek helyzetét ismerteti.

Azt követően a norvég állam legnagyobb számú és egyben őslakos kisebbségét, a számi népcsoportot veszi górcső alá. Mivel ez a témakör a disszertáció legfontosabb pillére, feldolgozása a lehető legnagyobb részletességgel történik. Ez a részletesség abban is megmutatkozik, hogy a számi kisebbségre vonatkozó dokumentumok elemzésé-



nek tapasztalatait helyszíni, empirikus kutatások és felmérések is kiegészítik. Ezeket a hetedik fejezet mutatja be.

A dolgozat nyolcadik fejezete a migráns kisebbségekkel szembeni norvég állami (nyelv)politikát hivatott bemutatni, az őshonos kisebbségeknél szerényebb részletességgel. Így a kétféle kisebbségi típushoz tartozók helyzetét nemcsak a többség oldaláról, hanem egymáshoz viszonyítva is megismerhetjük.

A vizsgálati eredmények összegzése (kilencedik fejezet) után található a melléklet, amely a képeket, dokumentum-részleteket, valamint a kutatásban alkalmazott kérdőívet tartalmazza, részben illusztrációként az egyes fejezetek megállapításaihoz, részben támpontokat adva a további tájékozódáshoz.

## 2. Elméleti alapvetés és fogalomértelmezés: a nyelvpolitika mint tudományág

### 2.1 Alapfogalmak és meghatározások

A norvég kisebbségi nyelvpolitika leglényegesebb kérdéseinek bemutatását megelőzően elengedhetetlen a téma legfontosabb fogalmainak ismertetése, mindenekelőtt a nyelvpolitika kialakulásának, legfőbb területeinek felvázolása.

A *nyelvpolitika* viszonylag fiatal diszciplína a tudományok rendszerében, csak a XX. század második felében jelent meg először különféle tudományágak – többek között a politikatudomány, a jog vagy a nyelvészociológia – vizsgálódásai keretében (Labrie 1999:17). Azonban a nyelvpolitika alatt értendő tevékenység – mindenekelőtt a hivatalos nyelvhasználat szabályozása – a legrégebbi korokra vezethető vissza, hiszen már az időszámításunk előtti időszakból is származnak erre vonatkozó híradások. Ilyen volt többek között a Római Birodalomban a latin mellett a görög nyelv elismerése bizonyos szerződéstípusoknál vagy hagyományozásoknál (vö. Adamik 2006:9-10, 22-35).

A nyelvpolitika fogalmának értelmezése komoly szakmai vitákat váltott ki és vált ki még ma is: bizonyos esetekben egy adott állam hivatalos politikai tevékenységét, más esetekben pedig egyes közösségek valamennyi, nyelv(ek)re vonatkozó tevékenységét, így magát a kutatást is kifejezi (Hamel 1999:70).

A *nyelvpolitika* magyar terminológia az angol nyelvben használt *language policy* fordítása, azonban az angolban jelen van egy másik kifejezés is, a *language politics*. A két fogalom jelentését tekintve különbözik, mást-mást takar. Előbbi egyfajta előrelátást, szándékot, stratégiát foglal magában, és részben fedi a *nyelvtervezés (language planning) státusz-tervezés* részterületét, utóbbi a hatalomra utal, az irányítást, taktikát, a nagypolitika nyelvi törekvéseit jelöli (Szépe 1999:13; Szépe 2001:14).

Hasonlóképpen vélekedik Ninyoles katalán nyelvpolitikus is, aki a *language policy* megnevezés alatt a nyelvre irányuló viszonyulásokat, a nyelvre vonatkozó terveket, tehát tulajdonképpen a döntést megelőző eseményeket, a *language politics* fogalom alatt pedig magát a hatalmi döntést érti (Ninyoles 1999:155).

A nyelvpolitikát három elméleti szinten tekinti és vizsgálja a francia anyanyelvű kanadai kutató, Labrie. Felfogásának megfelelően a legkonkrétabb szinten foglal helyet az egy nyelvpolitika (une politique linguistique), angol kifejezéssel a *language policy*, ami meghatározott kormányzati, törvényhozói lépések, intézkedések formájában jelenik

meg egy államban vagy közösségben. Ezt követi a *nyelvpolitika* (*la politique linguistique*) szintje, ami az angol *language politics* fogalommal egyezik, és egy nyelvi felfogásrendszer, ideológia mentén megvalósuló, nyelvekkel kapcsolatos emberi tevékenységet és egyben tudományos tevékenységet jelent. A harmadik, legáltalánosabb szint a nyelvi ideológiák, háttér-ideológiák tere, amely befolyásolja az előző szintek tevékenységeit, de gyakran rejtett marad és csak közvetett módon jut érvényre (Labrie 1999:19-20).

Hamel a szűkebb értelemben vett nyelvpolitikát (azaz a tudatosan megválasztott és végrehajtott, nyelvre vonatkozó akciók sorozatát) három területre osztja fel (Hamel 1999:71). A „külső” nyelvpolitikára, amely egy többnyelvű környezetben az egyes nyelvek szerepét és használatát szabja meg; a „belső” nyelvpolitikára, amely a nyelvtani normákat írja elő és szótárakat készítet, és amelyet más kutatók nyelvtervezésnek mondanak; valamint harmadikként a *nyelvoktatásra, nyelvpedagógiára*, amely a meglévő döntésekre alapozva, tanterveket hoz létre és oktatási módszereket határoz meg.

Nyelvpolitikáról beszélve megkülönböztethetünk *explicit nyelvpolitikát* és *implicit nyelvpolitikát*. Előbbi alatt kifejtett nyelvpolitikai szabályozást, tevékenységet értünk, amely konkrétan egy nyelvre vagy nyelvi helyzetre irányul és a legtöbb esetben korlátozó jellegű (Szépe 2001:12, 16), ez pontosan meghatározza az egy adott államban élő nyelvi-etnikai csoport(ok) nyelvhasználati jogait (Puskás 2000:75). Utóbbi ettől eltérően nem szabályozza a kisebbségek nyelvi jogait konkrét dokumentumokban, azokat csak más jogi dokumentumokból lehet levezetni (Puskás 2000:75).

A fentebb bemutatottak mellett más felfogások is elterjedtek a nyelvpolitika meghatározását illetően: Calvet például a *nyelvpolitika* fogalmát tartja a legáltalánosabbnak, amely felöleli a többi részterületet, míg mondjuk Chaudenson a *nyelvtervezést* nevezi meg legtagabb jelenségként, ami tartalmazza a nyelvpolitikát is (Labrie 1999:20-21).

A *nyelvpolitika* fogalma véleményem szerint is szorosan köthető a *nyelvtervezés* fogalmához, ami már érintőlegesen a fenti fogalommagyarázatokban is megjelent, de szükséges ez utóbbi jelentésének mélyebb kifejtése is.

A *nyelvtervezés*, eredetileg *language planning* kifejezés bevezetése Einar Haugen, norvég származású amerikai kutató nevéhez köthető, aki először 1959-ben használta ezt a fogalmat (Haugen 1998a:12-13). Haugen az elnevezést a „normatív helyesírás, nyelvtan és szókészlet kidolgozása egy heterogén nyelvi közösség írásbeli és szóbeli nyelvhasználatának irányítására” értelemben javasolta (Daoust–Maurais 1999:112). Később

Haugen (1966) kidolgozott egy modellt is a nyelvtervezés folyamatára, amit folyamatosan továbbfejlesztett.

Társadalom (státusztervezés)	forma (nyelvpolitika)	funkció („a nyelvi kultúra”)
	1. Normaválasztás (döntési folyamat) a) a probléma megfogalmazása b) felhasználás	3. Elterjesztés (oktatási folyamat) a) javító intézkedések b) értékelés
Nyelv (korpusztervezés)	2. Normakodifikáció (standardizáció) a) helyesírás b) mondattan c) szókincs	4. Nyelvi modernizáció: a) szak kifejezések modernizációja b) a nyelv stilisztikai funkciójának fejlesztése

**1. táblázat: Einar Haugen modellje (Daoust-Maurais 1999:114)**

Ezt követően többen is foglalkoztak ezzel a kérdéssel. Közülük Kloss nevét mindenképpen fontos kiemelnünk, ugyanis ő volt az, aki a *korpusz-tervezés* (*corpus planning*) és a *státusz-tervezés* (*status planning*) fogalmakat javasolta. Előbbit arra a „nyelv természetét” érintő tevékenységre értette, amikor „egy szervezet, egy személy vagy személyek egy csoportja a nyelv formájának, vagy magának a nyelvnek a megváltoztatását akarja azáltal, hogy új szakszavak bevezetését javasolja, illetve erőlteti, vagy helyesírási változtatásokat, illetve új ábécét kíván bevezetni”. Utóbbit pedig a nyelv társadalmi státuszára, azaz az adott nyelv „más nyelvekhez viszonyított, vagy egy nemzeti kormányhoz fűződő” státuszára irányuló tevékenységre használta (Daoust–Maurais 1999:113).

Weinstein a *language planning* kifejezés alatt a következőt érti: „hosszútávú, tudatos erőfeszítés, amelyet a kormány előzetesen támogat, és amelynek célja egy nyelv funkcióinak módosítása a társadalmon belüli kommunikációs problémák megoldására”, tehát felfogása szerint a nyelvtervezés „kísérlet a társadalmi, gazdasági és politikai problémák megoldására a nyelvre irányuló beavatkozás ürügyén” (Daoust–Maurais 1999:114).

A *nyelvi tervezés* Crystal (1998) megfogalmazásában „egy ország nyelveinek és nyelvváltozatainak használatát szabályozó hivatalos politika kialakítását és gyakorlatba ültetését foglalja magában”. A fogalom számos más kérdés mellett érinti a nyelvi normákkal, a kisebbségi nyelvekkel, a különböző nyelvváltozatokkal, stilisztikai normákkal és idegennyelv-oktatással kapcsolatos problémákat (Crystal 1998:454).

Chauderson szerint a *nyelvtervezés* fogalom valamennyi, a politika által meghatározott célok megvalósítását célzó eljárásra vonatkozik, Daoust és Maurais azt „a nyelvekre irányuló tudatos emberi beavatkozásnak”, Cooper „mások viselkedésének befolyásolására irányuló szándékos törekvésnek” tekinti (vö. Labrie 1999:21). Fishman (1998) pedig a mikrotervezésre hívja fel a figyelmet, hiszen nyelvi tervezés nemcsak állami szinten folyik, hanem kisebb közösségekben, mikroszinten is.

A nyelvi helyzet megváltoztatására, befolyásolására tett kísérleteket Spolsky *nyelvi menedzsment*nek nevezi. Ebbe a kategóriába sorolja a legkülönbébb szinteken történő ilyen irányú tevékenységeket, a törvényhozástól a családban előforduló nyelvi befolyásolásig (Spolsky 2004:8). A nyelvtervezés komplexebb formájának szánva, annak elméleti hiányosságait korrigálva dolgozta ki Jernudd és Neustupný a *nyelvmenedzselés* elméletét, ami a nyelvtervezés mellett a nyelvművelést is, és a szervezett nyelvalakításon túl a beszélők hétköznapi nyelvmenedzselését is magába foglalja (Lanstyák 2009b:28).

Tolcsvai Nagy Gábor a nyelvi tervezést a nálunk nyelvművelésnek nevezett tevékenység nyugat-európai és amerikai vátozatának, valójában kiterjesztett értelmű, szociolingvisztikára alapozott nyelvművelésnek tekinti, a nyelvbe és a nyelvközösség nyelvi értékrendjébe történő tudatos beavatkozásnak, amely az adott nyelvi rendszer adottságain túl a nyelvközösségi, társadalmi és szociokulturális tényezőket is figyelembe veszi (Tolcsvai Nagy 1998:7, 253). A nyelvi tervezést Kontra (2004) a nyelv vagy nyelvhasználat befolyásolását célzó tevékenységként határozza meg, amely szándékos erőfeszítés az emberek nyelv(ek) elsajátításával, használatával kapcsolatos viselkedésének befolyásolására, általában társadalmi, politikai vagy gazdasági célok érdekében. A nyelvi tervezést tehát a nyelvpolitika megvalósításának tekinti.

A nyelvpolitika fentebb már megismert fogalmi sokszínűsége nemcsak az angol nyelvben jelenik meg. A franciában találkozhatunk a nyelvpolitika (*politique linguistique*), a hosszabb távú nyelvtervezés (*planification linguistique*), a rövidebb távú nyelvtervezés (*aménagement linguistique*) és a glottopolitika (*glottopolitique*) fogalmával is (Labrie 1999:20). A német nyelv sem szegényesebb e tekintetben, mivel az is több kifejezést használ ebben a témában. A *politische Sprachwissenschaft* kifejezés alatt Maas a nyelvi kapcsolatok elemzését, a nyelvpolitika vizsgálatát érti (Labrie 1999:21). A *Sprachplanung* jelenti a nyelvtervezést. A magyar *nyelvpolitika* fogalomnak a német nyelvben két megfelelője is van: a *Sprachpolitik* és a *Sprachenpolitik*. Előbbi tulajdonképpen az egy nyelven illetve nyelvi közösségen belüli, utóbbi pedig a több, különböző nyelv közötti viszonyt szabályozó politikát fedi le (Bochmann 1999:33).

Értekezésemben a *nyelvpolitika* törvényekben és intézkedésekben megnyilvánuló szelete kap központi szerepet, emellett pedig a nyelvtervezés státusztervezési részterülete kerül a vizsgálódások középpontjába, leginkább Kloss, Crystal, Spolsky és Kontra felfogását alapul véve. Ezek az általam vizsgált, Lanstyák felfogása szerint nem közvetlenül nyelvalakító célú, de abban fontos szerepet játszó, tevékenységek a nyelvalakítás háttértevékenységei: a státuszalakítás, azaz a célok megvalósulásához a jogi feltételeinek megteremtése és a nyelvoktatás (Lanstyák 2009b:14-15).

## **2.2 A nyelvpolitika tárgya, vizsgálati területei**

Azokat a területeket, témákat, amelyeket a nyelvpolitika érint, szinte lehetetlen volna felsorolni. A dolgozat szempontjából legjelentősebb kérdések megemlítésére azonban kísérletet teszek az általam legfontosabbnak ítélt nyelvpolitikai témájú könyvek, tanulmánygyűjtemények (Haugen-McClure-Thomson 1981, Arntz 1998, Balaskó–Kohn 1999, Szépe–Derényi 1999, Szépe 2001, Ahrens 2003, Joseph 2006) felhasználásával.

A kisebbségi nyelvek jelenlétéből adódó helyzeteket, nehézségeket, kihívásokat elemzi többek között Simpson, Fennell, Feitsma, Sondergaard (vö. Haugen-McClure-Thomson 1981). Simpson kifejezetten kihívások forrásának tekinti a kisebbségi nyelveket mind az egyének, mind a politika, valamint a nyelvészek számára. Ez utóbbi szövegéből különféle tényezők bevonásával azt vizsgálja, hogy melyek a kisebbségi nyelv ismérvei, és amelyek közül nem a beszélő számát tartja a meghatározónak (Simpson 1981:235-241).

Labrie a nyelvi pluralizmusból, az egyes nyelvközösségek nyelvi változatosságából adódó konfliktushelyzetek megoldását tekinti a nyelvpolitika alapjának (Labrie 1999:15-17). Ninyoles is ugyanebből indul ki, és egy adott közösség nyelvi pluralizmusából adódó kérdéseket, a „nemzeti nyelv”, a „hivatalos nyelv”, a kisebbségi nyelv(ek) helyzetét és az egyes nyelvek státuszának rendezését tartja a nyelvpolitika fő feladatának (Ninyoles 1999:155-180). Bochmann a sztenderd normákkal, névadási előírásokkal, az anyanyelvi és idegen nyelvi képzésekkel, a különféle kisebbségek nyelveinek használatával, a nemzetközi kommunikáció nyelveivel, de a nyelvműveléssel és szaknyelvi terminológiákkal kapcsolatos döntéshozatalokat is a nyelvpolitika legfőbb tevékenységi területeinek említi (Bochmann 1999:32, 45). Hamel az egyes etnikai csoportok nyelveit, nyelvhasználati kérdéseit, mindenekelőtt a nemzeti nyelv és a kisebbségi nyelvek viszonyát helyezi a nyelvpolitika vizsgálódásának középpontjába (Hamel 1999:70-81). A

nyelvtervezés különböző tevékenységei is a nyelvpolitika tárgykörébe tartoznak (Cooper 1999:94-107, Daoust-Maurais 1999:111-138). Rannut tanulmánya az egy másik állam fennhatósága alá kerülő, ezáltal függetlenségét elvesztő nép nyelvi helyzetére és annak ideológiai háttérére hívja fel a figyelmet (Rannut 1999:224-250). Ehhez a jelenséghez kapcsolható – bár az általa bemutatott államétól eltérő politikai-ideológiai háttérrel – az elmúlt századok norvégiai történelmi-politikai helyzete, mindenekelőtt a Dániához való tartozása és ennek a norvég nyelvre és a norvég lakosság nyelvhasználatára tett hatása. Mindennek azért van jelentősége, mert a mai norvégiai nyelvi helyzet – az államnyelv tekintetében – azaz a két írott sztenderd jelenléte, kialakulása tulajdonképpen erre az időszakra vezethető vissza. Emellett Norvégiának a függetlenné válását követő, nacionalista ideológiára alapozott törekvését is felveti, melynek célja tulajdonképpen az egynemzetiségű és egynyelvű állam megteremtése volt.

Linczmayer (1999:255-259) is a kisebbségek nyelvi, nyelvhasználati jogaival foglalkozik, Rátkai (1999:267-272) a honosnak elismert és később bevándorolt kisebbségek nyelvi jogainak kérdését fejtegeti, különös hangsúllyal az anyanyelvhez való jogot. Révay írásában (1999:273-277) a különböző státusszal rendelkező finnugor népek nyelvi helyzetét vizsgálja. Sturcz pedig (1999:279-282) a magyarországi tannyelv alakulásáról, azzal párhuzamosan a kisebbségek nyelvi jogainak problémájáról ír. Tanulmányában a magyar nyelv tannyelvvé válását mutatja be, amellett a nemzetiségi törvény megszületését is hangsúlyozza. Ez az eseménysorozat bizonyos fokig emlékeztet a XIX. századi norvégiai eseményekre, ami a hivatalos és oktatási nyelv alakulását illeti. A két állam nemzetiségekre vonatkozó (de jure) politikája azonban egymásnak szöges ellentéte.

Az egy adott területen élő kisebbségek nyelvi jogainak biztosítása, nyelvhasználatának szabályozása mindenképpen a nyelvpolitika egyik legfontosabb, leghangsúlyosabb területét képezi, legyen szó őshonos vagy éppen bevándorló kisebbségekről. A kisebbségi léthez szorosan kapcsolódik a két- illetve többnyelvűség, valamint a kisebbségi nyelv, illetve az állam nyelvének intézményi keretek közötti oktatásának kérdése, az emberi jogok figyelembevételével (Szépe 2001:121-142). Ehhez kapcsolódóan térségünkben fontos kutatási téma a Kárpát-medence etnikai, nyelvi sokszínűsége és a történelmi események során bekövetkező státuszváltozások ezen népek számára, ami gyökeresen megváltoztatta nyelvi helyzetüket is és számos politikai-nyelvpolitikai kérdést vetett fel (Nádor 2003:76-77).

Európa soknyelvűségére, az Európai Unióban hivatalos és munkanyelvként meghatározott nyelveken kívül az európai államokban fellelhető kisebbségi nyelvekre és az ún. kevésbé használt nyelvekre irányítja a figyelmet Arntz (1998), és európai országok nyelvpolitikáját, különös részletességgel pedig a dél-tiroli nyelvi helyzetet és nyelvpolitikát mutatja be. Ráirányítja a figyelmet a régióban az ország hivatalos nyelvének, az olasznak és a regionális német nyelv egyenrangúnak, valamint a ladin településeken a közigazgatásban a ladin nyelv hivatalos státuszának történő elismerésére. Ez a nyelvi és területi autonómia bizonyos fokú hasonlóságot mutat a norvégiai számik jelenlegi helyzetével.

Raasch (2003) a többnyelvűségre helyezi a hangsúlyt és azzal összefüggésben vizsgálja az európai országok idegennyelv-oktatási gyakorlatát, míg Sir Lever (2003) Európa nyelvi jövőjéről és az angol nyelv egyre erőteljesebb térnyeréséről fejt ki véleményét. Piri (2003) pedig az európai nyelvpolitikát északi dimenzióba helyezve, a finnországi idegennyelv-oktatás jellemzőit mutatja be. Az a véleménye, hogy a finn oktatás- és nyelvpolitika sokat változott az utóbbi évtizedekben annak érdekében, hogy a többnyelvűséget, valamint az angol mellett – bizonyos esetekben helyette – más nyelvek oktatását és tanulását támogassa.

Spolsky (2004) bemutatja a nyelvpolitika területeit, utalva a tudományág fiatal korára és abból adódóan tárgyának, terminológiájának letisztultatlanságára. Önálló fejezeteket szán többek között a nyelvi gyakorlatnak és az azt meghatározó ideológiáknak, a nyelvi jogoknak, a nyelvi kisebbségek kérdésének, különösen egynyelvű állami nyelvpolitika esetén, valamint a nyelvcsere jelenségének is. A nyelvpolitika tárgykörébe sorolja a nyelvi gyakorlatot, az ideológiát és a nyelvi tervezést/menedzsmentet.

Joseph (2006) is a két- vagy többnyelvűség kiterjedtségét hangsúlyozza, rávilágítva a nyelvi jogokra, valamint a kisebbségi csoportok nyelvválasztására, az azt befolyásoló tényezőkre.

Jelen disszertáció a fentebb bemutatott témakörökből a következőket tárgyalja Norvégia vonatkozásában (a számozás egyben a fontossági sorrendet is mutatja):

1. **az államok hivatalos nyelvének (nyelveinek) kérdése**, mivel Norvégia a norvég nyelv (két írott nyelvváltozata) mellett a számi közigazgatási területen az állam őslakos népcsoportjának nyelvét, a lappot a norvéggal egyenrangú nyelvnek ismeri el;



2. **az egyes nyelv(ek) sztenderd változatai**, mert a norvég nyelv esetében az ország történelmével összefüggésben két írott változat fejlődött ki, azok ma egyenrangúnak elismert két írott sztenderd változatként élnek az országban;
3. **az államok területén élő kisebbségek nyelvi jogai**, mivel Norvégia több, a területén évszázadok óta élő etnikai kisebbséggel rendelkezik;
4. **a bevándorlók nyelvi jogai**, mert Norvégia az utóbbi évtizedekben kedvelt célország lett a bevándorlók körében;
5. **a nyelvváltozatok és a nyelvi presztízs**, ami egy olyan állam esetében, ahol az államnyelv két sztenderd változat formájában él, és mellette számos kisebbségi nyelv is használatos, mindenképp felmerül;
6. **a nemzetközi együttműködések**, nemzetközi szervezetek nyelvi kérdései, problémái, amelyek Norvégia esetében sem hagyhatók figyelmen kívül, különös tekintettel a skandináv országokat tömörítő szervezetekre.

### **2.3 A nyelvpolitika fórumai, szervezetei**

A nyelvpolitika és nyelvi tervezés legszembetűnőbb és legalapvetőbb fórumai az államok fő irányító szervei, így a parlament és a minisztériumok, amelyeknek a törvények és rendeletek előkészítése, megalkotása, megvitatása és elfogadása (vagy elutasítása) a feladata, valamint egyéb, nyelvi ügyekben érintett nagy jelentőségű intézmények, mint például az akadémiák, nyelvi intézetek vagy a szerkesztőségek, kiadók (Bochmann 1999:39).

A fenti, explicit nyelvpolitikát folytató szervezetek mellett azonban tágabb értelemben az elsődleges és másodlagos szocializációs fórumok, egyebek között az oktatási intézmények, iskolák vagy a család is „nyelvpolitikai szervezetként” foghatók fel, valamint a különböző médiumok és egyesületek is közéjük sorolhatók (Bochmann 1999:40-43). Ezek a fórumok valamennyien a nyelvvel, nyelvvelsajátítással, nyelvi neveléssel kapcsolatos tevékenységet folytatnak, és erőteljesen befolyásolják az egyes nyelvek, nyelvváltozatok megítélését, szerepét és státuszát.

### **2.4 A nyelvpolitika szükségessége**

Egyetlen állam nyelv- és beszélőközösségei sem kerülhetik meg a nyelvpolitikát, hiszen az államhatárokon belül használt nyelv(ek), nyelvváltozat(ok) sztenderdizációs, valamint modernizációs folyamatokon megy vagy mennek keresztül – ugyanakkor a világon

használatos nyelvek nagy része kimarad ebből, ami egyben hosszú távú létezésüket is veszélyezteti. Az államok többségében több nyelv is honos, és a két vagy több nyelv, illetve számos nyelvváltozat jelenléte esetében azok viszonyát valamilyen módon rendezni kell. Az államok közötti nemzetközi (jogi jellegű) együttműködések a XX. század közepétől egyre intenzívebbé váltak, egyre több nemzetközi szervezet jött létre, ahol a nyelvi kommunikáció módját szabályozni kellett, meg kellett határozni a hivatalos- és munkanyelveket, valamint ezek használati körét. Ezenfelül az egyes államok iskola-rendszerében ki kellett alakítani az oktató idegen nyelvek státuszát és sorrendjét is. Mindezen tevékenységek úgyszintén a nyelvpolitikai és nyelvtervezési intézkedések, lépések körébe tartoztak és tartoznak ma is.

A nyelvi beavatkozás mozgatója az egy bizonyos területen együtt élő több nyelv vagy nyelvváltozat, pontosabban az ezek viszonyában felmerülő problémák, konfliktusok, a köztük fennálló konkurencia vagy egyszerűen csupán annak felismerése (Daoust–Maurais 1999:117).

## 2.5 Kétnyelvűség, többnyelvűség

Mivel a társadalomtudományokban a *közösség* illetve *csoport* fogalmak meghatározása nem egységes, a nyelvtudományban is – különösen a szociolingvisztikai megközelítésben – sokféle jelentés kapcsolódik a *nyelvközösség* és *beszélőközösség* terminusokhoz (Bartha 1999:63). A következőkben azonban megkísérlünk egy használható – és a Chomsky-féle „ideális” beszélőközöségtől eltérő – definíciót adni e fogalmakhoz.

Az említett két fogalom körülhatárolásával több nyelvész is foglalkozik (vö. Bloomfield 1933, Chomsky 1965, Gumperz 1975, Labov 1972, Kiss 2002), ennek eredménye a sokféle, egymástól bizonyos pontokon különböző meghatározás. A leginkább elfogadható megközelítésnek az tűnik, hogy a *nyelvközösség* egy nyelv beszélőinek összességét, beleértve az összes nyelvváltozatot, míg a *beszélőközösség* annak egy szűkebb csoportját foglalja magába (vö. Kiss 2002:153-154). A *nyelvközösség* tekinthető tehát a tágabb fogalomnak, használatának bevezetése *nyelvi közösség* formájában Gumperz nevéhez köthető. E fogalom alatt „olyan társadalmi csoportot ért, amely lehet egy- vagy többnyelvű, amelyet társadalmi-interakció-sémák tartanak össze, és a kommunikációs vonalak gyengesége választ el a környező területektől” (Gumperz 1975:156). Felfogása szerint ezek a közösségek felöllelhetnek egészen kis csoportokat, de akár régiókat is (Gumperz 1975:156) Gumperz azokat sorolja egy beszélőközöség-

hez tartozónak, akik osztoznak a legtöbb társadalmi helyzetet irányító kommunikatív korlátokon és választásokon (Gumperz-Hymes 1972:16). Trudgill szerint a *beszélőközösség* azonos kódkészlettel rendelkező beszélők közössége, akik nyelvi viselkedését azonos nyelvi-nyelvhasználati normák irányítják (Trudgill 1997:14).

Kiss Jenő, Bartha Csilla Gumperz leírása szerinti meghatározását átvéve a *beszélőközösséget* a következőképpen definiálja: ”azoknak az embereknek a csoportja, akik ugyanazon nyelvet vagy nyelveket ugyanazon nyelvi és kommunikációs vagy kommunikatív normák szerint használják, s akiket egymással a társadalmi kapcsolatrendszerek gyakorisága fog össze, a környező területektől pedig a kommunikáció vonalának a gyengesége választ el” (Bartha 1993:55, Kiss 2002:154).

Egy nyelv- illetve beszélőközösség tehát lehet egy- vagy akár többnyelvű, a mindenkori nyelvpolitika egyik fontos pontja pedig az, hogy a kétnyelvűségnek (vagy többnyelvűségnek), illetve a kisebbségi nyelveknek milyen szerepet biztosítanak az oktatási rendszerben (Kiss 2002:249), ezért a dolgozat a következőkben néhány ezzel kapcsolatos fogalom tartalmát világítja meg.

A *kétnyelvűség (bilingvizmus)* esetében különbséget kell tennünk az *egyéni két- vagy többnyelvűség* illetve a *társadalmi két- vagy többnyelvűség* között. Előbbi esetében egyes egyénekről beszélhetünk, akik két vagy több nyelven tudnak, de hogy milyen szintű nyelvismeret a feltétele annak, hogy egy adott személyt kétnyelvűnek tekintsünk, arról a legkülönfélébb felfogások ismereteseek (vö. Göncz 1985, Bartha 1999, Navracsics 1999, Kiss 2002 áttekintései).

A legszigorúbb feltétel többek között Bloomfield nevéhez köthető, aki „két nyelv anyanyelvi kontroll”-ját említi; ez a megközelítés több évtizedre meghatározta a kétnyelvűségről szóló elméleteket és kutatásokat. Ez a felfogás túlságosan szűkre szabja a kétnyelvűség értelmezését, ennek következtében beszélők millióit nem tekinthetjük kétnyelvűnek (Bartha 1999:34-35).

Az imént ismertetett megközelítéssel ellentétben olyanok is elterjedtek, amelyek meglehetősen tágan értelmezik a kétnyelvűséget. Diebold szerint a kétnyelvűség „egy második nyelv lehetséges modelljeivel való érintkezés és ezek anyanyelvi környezetben való használatának képessége”, amit a kétnyelvűség minimalista meghatározásának tekinthetünk. Ez a túlságosan megengedő felfogás pedig nagyszámú olyan egyént is kétnyelvűnek tekint, aki egy második nyelven csupán passzív, pontosan meg nem határozott szintű nyelvtudással rendelkezik (Bartha 1999:36).

Bartha (1999) Grosjean megfogalmazását tekinti a legmegfelelőbbnek, miszerint „a kétnyelvűség két (vagy több) nyelv rendszeres használata, kétnyelvűek pedig azok az emberek, akiknek mindennapi életük során szükségük van két (vagy több) nyelvre és ezeket használják is” (Bartha 1999:38). A dolgozat is ezt a meghatározást tekinti mérvadónak.

A kétnyelvűség összetettsége megmutatkozik Skutnabb-Kangas felfogásában is, aki a következőt mondja: „Kétnyelvű az a személy, aki egy- vagy többnyelvű közösségben is anyanyelvi szinten képes két (vagy több) nyelven kommunikálni, a közösség és az egyén kommunikatív és kognitív kompetenciájára kirótt szociokulturális követelményeknek megfelelően, és aki mindkét (illetve valamennyi) nyelvi csoporttal (és kultúrával) vagy azok részeivel képes azonosulni” (Csernusné Ortutay – Forintos 2000:54). Az látható, hogy az ő megközelítésében már nem csak a nyelvi, hanem a szociokulturális tényezők is fontos szerepet kapnak. Meghatározása – a többi definíciótól eltérően – nem csupán a nyelvismeretre korlátozódik, hanem abban az egyén kötődése az adott nyelvekhez és kultúrákhoz is meghatározó. Skutnabb-Kangas tehát valójában egy speciális, kettős identitást is feltételez, amikor kétnyelvű személyekről beszél.

Titone (2000) a bilingvizmust szintén nagyon összetett jelenségnek tartja, definíciója így hangzik: „A bilingvitas feltételez egy olyan kommunikatív kompetenciaszintet, mely elégséges ahhoz, hogy egynél több nyelven kommunikáljunk; e hatékonyság magában foglalja azt a képességet, melynek segítségével az üzenetek jelentését hibátlanul értjük meg, és/vagy azt a párhuzamos képességet, mellyel egynél több kódon belül értelmezhető üzeneteket hozunk létre” (Titone 2000:28).

Társadalmi két- vagy többnyelvűségről azokban az esetekben beszélünk, amikor egy állam keretein belül két vagy több nyelvet használnak, de különbséget tehetünk a „de facto” és „de jure” helyzet között. Míg az előbbi kifejezés a tényleges nyelvi valóságot jelenti, addig az utóbbi a hivatalos nyelvi jogalkotást, a hivatalos nyelvek törvényi meghatározását foglalja magában (Bartha 1999:47-48).

Fishman – Ferguson diglosszia-fogalmát (vö. Ferguson 1975) átértelmezve és kiterjesztve két különböző nyelvre – azt javasolta, hogy a *kétnyelvűség* fogalmat az egyéni kétnyelvűség jelenségére, a korábban egyazon nyelv változataira vonatkozó *diglosszia* elnevezést pedig a társadalmi kétnyelvűség esetében használjuk. Ez utóbbi feltételez egyfajta élesen elkülönülő szerep- és presztízskülönbséget a két nyelv, nyelvi variáns között (Daoust–Maurais 1999:118-119), amit a különféle nyelvi kisebbségek esete alá is támaszt (Kontra 2001:79, Sándor 2001:98-101, Lanstyák-Simon 2002, Péntek 2002,

Csernicskó 2004:473). Norvégia esetében többszörös diglosszia-helyzetről is beszélhetünk: a két norvég sztenderd változat között is fellelhető egyfajta szerep- és presztízskülönbség, nem is beszélve az egyes kisebbségi nyelvek – mind őshonos, mind pedig bevándorló – és a norvég nyelv használatának más-más szituációhoz és színtérhez való kötődéséről.

A két- vagy többnyelvűség kialakulásában közrejátszó sokféle tényező közül a leggyakoribbak a népmozgások, a legkülönbélebb okokból történő belső és külső migráció, a kereskedelem, a határmentiség, de a mai világunkra jellemző modernizáció, globalizáció, és az interneten keresztüli széleskörű kapcsolatok is erőteljesen hozzájárulhatnak a kétnyelvűség kialakulásához (Bartha 1999:44-47, Navracsics 1999:54-71, Kiss 2002:221, Péntek 2002:314-315).

A két- illetve többnyelvűség témakörével, annak kérdéseivel számos kutató foglalkozott és foglalkozik napjainkban is (lásd Skutnabb-Kangas – Cummings 1988, Göncz 1985, Kontra 1991, Nelu 1991, Lanstyák 1994, Csernicskó 1995, Skutnabb-Kangas 1995, Grosjean 1997, Bartha 1999, Navracsics 1999, Sándor 2000, Titone 2000, Kontra 2001, Sándor 2001, Gal 2006). A téma számos kutatási problémát vet fel, ezek többek között a kétnyelvűség fajtáinak csoportosítása, a kétnyelvűség előnyei és hátrányai, a kétnyelvűség megtartása vagy a nyelvvesztés folyamata, okai, fajtái. Fontos adalékkal egészíthetik ki eddigi tudásunkat a különféle oktatási programok, a közvetlen nyelvi közösség és a család szerepének vizsgálatai. A dolgozatban elengedhetetlen a norvégiai kisebbségek körében a kétnyelvűség fajtáinak és fokának áttekintése. Ehhez kötődik a kisebbségi nyelv megtartását, illetve elvesztését segítő közösségek és intézmények szerepének, a kisebbségi nyelven folyó oktatás lehetőségeinek alapos vizsgálata.

A társadalmi többnyelvűség kérdésköréhez szorosan kapcsolódik a *nyelvi kisebbség* fogalma. Sok esetben e fogalom szinonimájaként használhatjuk a *nemzeti kisebbség* kifejezést, amely Girasoli meghatározásában „az állam állampolgárainak az a csoportja, amely az állam lakosságának többi részéhez viszonyítva számbeli kisebbségben van, nincs uralkodó helyzetben, történelmi események következtében elszakadt eredeti országától, és megőrizte ennek az országnak a vallási, nyelvi és kulturális jellemvonásait, a fennmaradás kollektív akaratával rendelkezik, és arra törekszik, hogy a többséggel való gyakorlati és jogi egyenlőséget érjen el, miközben tiszteletben tartja az állam szuverenitását.” (idézi Kiss 2002:176) A *nemzeti kisebbség* definíciójának ismeretében azonban megállapítható, hogy nem minden nyelvi kisebbség alkot egyben nemzeti kisebbséget is, csak azok, amelyeknek van anyanemzetük – tehát valamely országban ők

alkotják a többséget. Szükség van még egy fogalomra, amit a kisebbségpolitikában az *etnikai csoport/kisebbség* fed le, a nyelvpolitikában pedig a *diaszpóra-kisebbség* terminológia: olyan kisebbségek tartoznak ide, amelyeknek nincs anyanemzetük, viszont bizonyos országokban őshonos kisebbségnek számítanak – ilyenek Európában például a számik és a romák.

## 2.6 Nyelvi jogok

Az egyes államok területén élő kisebbségek helyzete, nyelvi jogaik jellemzői bőséges témát kínálnak a nemzetközi jogászoknak, antropológusoknak, oktatáskutatóknak, de a nyelvpolitika kutatóinak is.

A *nyelvi (emberi) jogok* Skutnabb-Kangas és Phillipson (1995:71) felfogásában felölelik minden ember anyanyelvével való azonosulásának (annak mások általi tiszteletben tartása mellett), anyanyelvének szóban és írásban történő elsajátításának (azaz az anyanyelvén folyó oktatásnak), anyanyelvének a legtöbb hivatalos helyzetben való szabad használatának jogát (lásd még Skutnabb-Kangas 1988:19, Skutnabb-Kangas 2001:111-120).

A nyelvi (emberi) jogok szabályozása a XX. század utolsó negyedében került igazán előtérbe, a nyelvpolitika nemzetközi kezelésének megerősödésével párhuzamosan (Szépe 2001:156).

Már korábban is születtek kisebbségekre, azok nyelvére vonatkozó nemzetközi dokumentumok, elsősorban az egyes államok között megkötött, úgynevezett bilaterális szerződések (pl. az első világháborút követően a Saint-Germain-en-Lay-ben megkötött kisebbségvédelmi szerződések). A XX. század közepéig azonban átfogó, egyetemes érvényű nemzetközi nyelvi jogi dokumentum nem jött létre.

Az első jelentősebb nemzetközi emberi jogi szabályozás a II. világháborút követően, az ENSZ megalakulásával valósulhatott meg, amely szervezet „fokozatosan kiépítette az emberi jogok védelmének egyetemes rendszerét” (Andrássy 1998:79). Ennek a munkának lett az eredménye az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* (1948), amely a nemzetközi emberi jogi rendszer egyik legfontosabb alapidokumentumának tekinthető, annak ellenére, hogy nem tartalmaz kimondottan a kisebbségekre és a nyelvi jogokra vonatkozó rendelkezést, valamint nem kötelező erejű. Viszont a diszkrimináció tilalmának kinyilvánítása esetében megjelenik a nyelvi szempont is. Második cikkében ugyanis kimondja a dokumentumban megfogalmazott jogok érvényességét minden egyén szá-

mára, többek között nem csak a fajra, színre, nemre, vallásra, politikai véleményre és társadalmi származásra, hanem a nyelvre is vonatkozó megkülönböztetés nélkül.

A dokumentum évekkel később kibővítve, részletesebben, egyezségokmányok formájában tette kötelező erejűvé egyes tételeit, amelyek már speciális nyelvi jogokat is megfogalmaznak. Ezek közül is a *Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya* (1966) érdemel kiemelt figyelmet, mivel az már rendelkezik egy kifejezetten kisebbségvédelmi cikkel is. Az egyezségokmány 27. cikke elismeri az etnikai vagy nyelvi kisebbségek saját nyelvének használatához való jogát, bár konkrétan nem határozza meg a használati területeket. Nagy érdeme, hogy a kisebbségvédelem „nemzetközi jog által garantált minimumszintjét rögzíti” (Szalayné Sándor 2003:203).

Jelentős előrelépést jelentett az említett dokumentumokhoz képest a *Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól*, amely a fentebb említett 27. cikk tartalmára épült, azt kibővítette és a kinyilvánított jogokat pontosabban határozta meg. Ez a nyilatkozat erejét tekintve is újdonságnak számított, hiszen az azt aláíró államok elé kötelezettségeket is állított, de még mindig nem bírt kötelező erővel.

1989-ben megszületett egy nemzetközi dokumentum, amely az őslakosok jogait rögzítette; ez a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) *169. számú egyezménye az őslakos és a törzsi népek védelméről*. Jelen egyezmény – a korábbi tárgyalt dokumentumokkal ellentétben – már a csoportjogok elismerését is tartalmazza. A dokumentum megszületésének nagy jelentősége van abban, hogy a norvég állam a területén élő legnagyobb kisebbségét, – és egyben Skandinávia legnagyobb számú kisebbségét –, a számikat őslakos népcsoportként ismerte el és az e státusznak megfelelő jogokat biztosítja neki.

A nemzetközi kisebbségi jogvédelem európai színtere az Európa Tanács, melynek első jelentősebb kisebbségvédelmi dokumentuma az ENSZ Nyilatkozatának hatására megszülető *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (1950). Ez az európai kisebbségvédelem fontos állomását jelentette, azonban nem foglal magában pozitív kisebbségvédelmi előírást, és két speciális nyelvi jogot ismer el, a szabadsághoz és biztonsághoz, valamint a tisztességes tárgyaláshoz való jogot. A két vonatkozó cikk ugyanis a letartóztatott személyek, illetve a bűncselekménnyel gyanúsítottak azonnali, általuk értett nyelven történő tájékoztatását írja elő a letartóztatás okáról és a vádról, illetve a vád természetéről és indokairól.

Hosszabb szünet után az 1980-as években ismét az érdeklődés középpontjába került a kisebbségi jogok kérdése, védelme, és a nyelvi jogok szabályozását is egyre inkább egy önálló dokumentum létrehozásában látták. Ennek megfelelően kerülhetett sor 1992-ben a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának* megalkotására. Újszerűsége leginkább abban rejlik, hogy részletesen, önállóan tárgyalja a címben megjelölt kategóriába tartozó nyelvek használatának kérdéseit, valamint nyelvvédelmi szemléletű, azaz a korábbi nemzetközi dokumentumokkal ellentétben nem általában a kisebbségek, hanem a kisebbségi nyelvek védelme a célja. Azonban hiányosságának tekinthető, hogy csak az őshonos kisebbségek nyelvére vonatkozik, a bevándoroltakéra nem, valamint a kötelezettségvállalásokban meglehetősen nagy szabadságot ad az államoknak.

A dokumentum a többnyelvűség intézményesítése tekintetében megkülönböztet egy általános, az egész ország területére kiterjedő, és egy konkrétan az egyes földrajzi egységekre vonatkozó kötelezettségvállalást (Kovács 1996:64-65). A Kartát ratifikáló államoknak rendszeres jelentési kötelezettsége van a vállalt intézkedésekről az Európa Tanács felé, valamint jelentéseiket egy bizottság vizsgálja meg és értékeli. A dokumentum tartalmi részleteire a későbbiek folyamán, a dolgozat kapcsolódó részénél még alaposabban kitérünk.

A fentiek mellett meg kell említeni a *Nemzeti Kisebbségek Keretegyezményét* (az *Európa Tanács keretegyezménye a nemzeti kisebbségek védelméről*) (1995), amely tulajdonképpen az Emberi Jogok Európai Egyezményét hivatott „kiegészíteni” a kisebbségvédelem területén, mert ez a keretegyezmény a kisebbségvédelem teljes területét felöleli, valamint jogilag kötelező, viszont nem ismeri el a kollektív jogok fogalmát (Vogel 2001:31-32).

Az európai integráció kezdetétől a közösség fő nyelvi problematikáját a hivatalos, illetve munkanyelvek meghatározása jelenti, mivel vannak hagyományosan diplomáciai nyelvek, amelyek általában vagy egy-egy nagyobb régióban kiemelt fontosságúak voltak, így pl. a francia és a német, valamint jellemző volt az angol fokozatos előretörése és térhódítása a nemzetközi szervezetekben és pénzügyi-gazdasági formációkban is. Emellett az idő előrehaladtával és a bővítési folyamatokkal egyre inkább előtérbe került az EU regionális és kisebbségi nyelveinek kezelése is: itt a már meglévő nemzetközi dokumentumok lettek az irányadók. Uniós szinten azonban még nem hoztak létre egységes kisebbségvédelmi rendszert és jelenleg nem is mutatkozik politikai szándék annak megváltoztatására (vö. Vizi 2001a).



Az Európai Unió 2000-ben jóváhagyott emberi jogi alapidokumentuma, az *Alapvető Jogok Chartája* sem tartalmaz kimondott kisebbségi cikkelyt, csupán egy általánosabb kijelentést, miszerint „tisztetben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokszínűséget”. Ezen túlmenően az Európai Unió belüli kisebbségvédelmi tevékenység leginkább az Európai Parlament állásfoglalásaival, jogilag nem kötelező erejű határozataival, valamint a kisebbségi nyelvek pénzügyi (Vizi 2001a:275-284), a nyelvi kisebbségeknek a kulturális politikán keresztül történő támogatásával, azonfelül a regionális politikai, diszkrimináció-ellenes, valamint a külpolitikai tevékenységgel (Vizi 2003:39) jellemezhető. Az Európai Bizottságon belül azonban működik egy főigazgatóság és egy uniós biztos, amely, illetve aki az oktatási ügyek, a kultúra és az ifjúságpolitika mellett a többnyelvűségért is felelős. Ez az egység céljaként fogalmazza meg, hogy nem csak az EU 23 hivatalos nyelvét, hanem a 60 európai regionális és kisebbségi nyelvet is támogatja. A téma fontosságát bizonyítja, hogy az Európai Bizottság az európai nyelvi helyzetről, nyelvi programokról és tevékenységekről, aktuális kérdésekről tájékoztató nyelvi honlapot működtet (<http://ec.europa.eu/languages/>).

Az európai szintű nemzetközi kisebbségvédelemben kiemelkedő szerepet tölt be az EBEÉ/EBESZ. 1975 óta több dokumentum is napvilágot látott, amely a kisebbségek kérdését magában foglalja. Bár ezek sem rendelkeznek jogi kötőerővel (Szalayné Sándor 2003:212), azaz ún. puha normának számítanak, a szervezet mégis figyelemmel kíséri az egyes államok hozzáállását és azok megvalósítását (vö. Bozóki: Kisebbségi dosszié: Hágai Ajánlások). Ilyenek többek között a Helsinkai Záróokmány, a Koppenhágai Okmány, a Hágai vagy az Oslói Ajánlások. Az 1975. évi *Helsinkai Záróokmány* a folyamat kiindulópontjának tekinthető, mivel az egyik cikkében (1. rész VII. cikk) többek között kimondja a területükön kisebbségekkel rendelkező részt vevő államok részéről az ezen kisebbségekhez tartozó személyek jogának tisztetben tartását, törvény előtti egyenlőségének, emberi jogokkal és alapvető szabadságjogokkal való élésének a biztosítását, és mindezek által a nemzeti kisebbségek törvényes érdekeinek védelmezését (Vogel 2001:19-20).

1990-ben fogadták el a *Koppenhágai Okmányt*, amely az emberi dimenzió mentén fogalmazza meg elveit. Ezáltal az emberi jogok védelme különös hangsúllyal jelenik meg a dokumentumban. Külön rész (IV) tárgyalja a nemzeti kisebbségeket érintő kérdéseket, többek között az anyanyelv használatának, oktatási és más intézmények létrehozásának jogát. Nem kötelező érvénye ellenére előrelépést jelent a korábbi dokumentumokhoz képest, mivel a megfogalmazott jogokat nemcsak személyekre, hanem csopor-

tokra is vonatkoztatja (32.cikk), valamint szövegében megjelenik az autonóm közigazgatás létrehozásának lehetősége (35. cikk) (Vogel 2001:20).

1996-ban született meg a *Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól szóló Hágai Ajánlások* címet viselő dokumentum, amely a kisebbségi oktatási jogok tartalmát hivatott tisztázni és megfogalmazza az államok kisebbségi oktatási jogok támogatására vonatkozó kötelezettségét is.

Az 1998-ból származó *Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Oslói Ajánlások* a már korábbi nemzetközi dokumentumokban is megfogalmazott kisebbségi nyelvi jogok tartalmának tisztázása mellett nagy terjedelemben közöl a nemzetközi normákhoz kapcsolódó magyarázatokat is. Az Ajánlások kitérnek többek között a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek személynevének, a kisebbségi nyelvű helynevek használatának, a saját nyelvű média létrehozásának és fenntartásának, a kisebbségi nyelv közhivatalokban történő használatának jogára. A dokumentumban felölelt csaknem valamennyi terület vizsgálata megjelenik a dolgozatban, így az – a korábban tárgyalt EBEÉ/EBESZ dokumentum mellett – az Oslói Ajánlásokhoz több szálon is kötődik.

A kisebbségekre vonatkozó nemzetközi jogi szabályozás az évszázadok alatt nagy utat tett meg, amelynek kiindulópontját természetesen nem a nyelvi, hanem a vallási alapú szerződések jelentették. Mára azonban már egy több szintéren is működő rendszerről beszélhetünk, pozitívumaival és negatívumaival együtt. Ez az áttekintés is azt bizonyítja, hogy a kisebbségi jogok szabályozása állami hatáskör, a belső jogalkotás feladata, a nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer inkább csak a keretet, a minimumkövetelményeket adja meg az egyes államok vonatkozó jogszabályaihoz.

Ennek megfelelően az egyes államok attól függően, hogyan viszonyulnak a területükön élő kisebbségekhez, megengedően vagy korlátozóan, (néhánykor egyáltalán nem) érvényesítik a nemzetközi irányelveket. A hatékony kisebbségvédelem megvalósításához tehát nem elegendőek kizárólag a nemzetközi jogi eszközök, arra van szükség, hogy ez találkozzon a belső jogrendszer előírásaival (Szalayné Sándor 2003:189, Vizi 2002:375-378).

A dolgozat következő fejezeteiben a fentebb ismertetett kérdéseket és problémákat tekintjük át részletesen Norvégia nyelvpolitikájának vonatkozásában.

### 3. Nyelvek és beszélőközösségek Norvégiában. A norvég nyelv

Ma Norvégiában – az őshonos kisebbségeknek és az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb számban érkező bevándorló csoportoknak köszönhetően – meglehetősen sok nyelv és nyelvi közösség van jelen. Ezek áttekintését és vizsgálatát az állam nyelvével, a norvéggal kezdjük, ami önmagában is változatosságot mutat.

#### 3.1 A mai nyelvi helyzet gyökerei, a norvég nyelv változatai

Norvégiára egy egészen különleges nyelvi helyzet a jellemző. Emiatt igen gyakran úgy hivatkoznak rá, mint a nyelvi pluralizmus és a politikailag ellenőrzött sikeres nyelvtervezés érdekes példájára, sőt a nyelvi tervezés laboratóriumaként is jellemzik (Bull 1993: 21, Haugen 1998b:177). Peter Trudgill pedig egy televízió-műsorban a norvégiai nyelvi helyzetet a „nyelvi demokrácia” terminussal illette (Bull 1993:21). De hová is vezethető vissza a mára kialakult különleges nyelvi-nyelvpolitikai helyzet Norvégiában?

Az széles körben ismert tény, hogy Norvégiában két hivatalos írott sztenderd változat él párhuzamosan egymás mellett, a *bokmål* és a *nynorsk* (ld. többek között Lyche 2001). A sztenderdizáció előzményei régi időkre nyúlnak vissza, mégpedig Norvégia Dániával közös történetének, a két ország uniójának kezdetéig, egészen 1380-ig. Ettől az időponttól kezdve – egy Svédországgal való rövidebb politikai uniót követően – Norvégia egészen 1814-ig dán uralom alatt állt.

Ez a hosszú évszázadokig tartó „együttélés” sok más terület mellett nagyon erős hatással volt a norvég nyelv további fejlődésére. A XIV. századtól a reformáció idejéig tartó időszakban az ónorvégból származó, elavult és megújulni nem tudó, írott norvég nyelv az írott dán nyelv erőteljes befolyása alá került. Ez a befolyás idővel csak fokozódott, és a dán lett Norvégiában a hivatalos nyelv a XV. század közepétől. Az iskolai, az egyházi és irodalmi nyelv szerepét is a dán nyelv töltötte be (Wessén 1968:61, Hutterer 1993:111). A dán és a norvég nyelv között abban az időszakban diglosszia-viszony alakult ki, hiszen a formális kommunikációs helyzetekben a dán lett az uralkodó, a norvég pedig gyakorlatilag csak az informális helyszíneken volt használt. A helyzet kialakulásához a nyelvi tényezőkön túl nagymértékben hozzájárult az a tény is, hogy Norvégia gazdaságilag, katonailag, kulturálisan jelentős mértékben meggyengült (Stenersen-Libæk 2003:49).

Az elavult és egyre kevésbé érthető norvég írott nyelv helyét tehát súlyos presztízsvesztés után a dán vette át. Nagyon fontos momentum volt ebben a folyamatban a

reformáció térnyerése Norvégiában, amellyel a dán magas presztízsű egyházi nyelvként is tudott funkcionálni. A Biblia nemzeti nyelvekre történő fordítása idején norvég nyelvű szöveg nem született, a dán változatot használták az országban, ezzel is a már kialakult diglosszia-helyzetet erősítve. Norvégia szellemi életét Észak- és Nyugat-Európa több országához képest jelentős lemaradás jellemezte, például még könyvnyomtatás sem volt a XVII. század első feléig (Wessén 1968:62). A tárgyalt korszakban nem működtek egyetemek sem, ezért a norvégok felsőfokú tanulmányaikat a dán fővárosban, Koppenhágában folytatták (Walshe 1965:22, Wessén 1968:63). Ezek a jelenségek a diglosszia viszony emelkedett változatát képviselő dán nyelv további térnyerését, pozíciójának erősödését eredményezték a norvég lakosság körében, mindenekelőtt a legmagasabb presztízst képviselő írott nyelvben.

A beszélt nyelvet többszörös diglosszia jellemezte, amelyek közül több külön-külön normaként is értelmezhető. A városokban élő felsőbb osztályok tagjai a beszélt nyelvben is inkább egy a dánhoz közel álló változatot használtak, az ún. *bymålt* (városi nyelvet). A legtöbb, nem a társadalmi elithez tartozó ember azonban a norvég valamilyen nyelvjárását beszélte (Bull 1993:21; Wessén 1968:63-64). Valójában a nyelvi helyzetet a következő beszélt nyelvi normák jellemezték: 1. a *dán beszélt nyelv*, amelyet a Dániából érkező kereskedők, hivatalnokok és színészek használtak; 2. az *irodalmi sztenderd* használata, amely valójában norvég kiejtéssel beszélt dán nyelv volt, ez az állami hivatalnokok beszédére, főképp ünnepi alkalmakkor volt jellemző, de az iskolákban is ezen a nyelven tanultak olvasni; 3. a *beszélt nyelvi sztenderd* valójában átmenetet képezett az irodalmi sztenderd és a beszélt norvég nyelv helyi változata között, amely elsősorban a norvég hivatalnokok egymás közötti, mindennapi kommunikációjában jelent meg; 4. a *városi népnyelv* mindenekelőtt az iparosok és munkások nyelve volt, valamint 5. a *helyi dialektusok*, amelyeket az egyes községekben használtak (Haugen 1998b:178).

A norvég köznyelv számos dialektus-formában volt jelen. Ezáltal tulajdonképpen egy diglossziás viszony alakult ki az írott dán (esetenként a dán nyelvi jellemzőket hordozó beszélt norvég nyelv) valamint a beszélt norvég dialektusok között. Ennek megfelelően a formális (emelkedett változatot igénylő) nyelvi helyzeteket, a kulturális életet a dán nyelv használata uralta, a mindennapi, informális szituációkban a különböző norvég dialektusok voltak a jellemzőek.

A XIX. században, a Dániától való függetlenedést követően egyre inkább megerősödött a dán nyelvtől történő elszakadás vágya, egy norvég nemzeti nyelv iránti igény, amit a nemzeti romantika korszakának eszméi is erősítettek, hiszen a romantika korában

a nyelvet tekintették a nemzeti identitás és függetlenség legfontosabb jelképének (Bull 1993:21-22). A norvég nemzeti nyelv megteremtésére azonban különféle elképzelések voltak; két eltérő ideológiára alapozva két különböző módon látták a megoldást, amelyeknek megvalósítása Norvégia mai napig fennálló nyelvi megosztottságához vezetett (Haugen 1991:41).

Az egyik nyelvtervezési stratégia Knud Knudsen nevéhez kötődik; ő és követői a nemzeti nyelv kialakítását úgy képzelték el, hogy a dán írott nyelvet lépésről lépésre norvégosítják. Úgy vélte, hogy az iskola és az irodalom nyelvének alapját a mindennapi élet természetes nyelvének kell képeznie, ami aztán az írott nyelv normájává válik (Wessén 1968:64-65). Az általa elképzelt nyelvi formának a bázisa eleinte a déli, délkeleti városi elit lakosság, főként Oslo lakosságának nyelve volt (Cseresnyési 2004:172). Ezt a változatot „dán-norvégnak”, kodifikált formáját *riksmål*nak nevezték, ma *bokmål*nak hívják. A bokmål fokozatosan elterjedt Norvégia csaknem valamennyi régiójában, mindenekelőtt a városokban.

A másik elképzelés egy jóval radikálisabb megoldást kínált. Vezéralakja, Ivar Aasen egy sztenderd norvég norma megalkotásán dolgozott, amit *landsmål*nak nevezett el, később a *nynorsk* név vált használatossá. Ezzel a nyelvi formával az volt a cél, hogy a dántól különböző, jellegzetesen norvég nyelvet hozzanak létre, amelynek alapját a különböző norvég dialektusok, mindenekelőtt azok a nyugati dialektusok képezték, amelyek a legtisztább formában fennmaradtak (Vikør 1989:114). Aasen különösen azokat az alakokat, jelenségeket tartotta szem előtt, amelyek a nyelvjárásokban közősek voltak (Wessén 1968:66).

Mindkét változat esetében 1929 óta vannak érvényben a ma használt elnevezések (Walshe 1965:70, Bull 1993:22). Az új, hivatalos elnevezések az ugyanabból az évből származó oktatási törvényben jelentek meg először (Venås 1993:263).

1885-től ismerik el a két írott normát hivatalosnak, tehát egyenlő státuszúnak, ugyanis akkor született meg az a parlamenti döntés, ami a dán nyelv mellett az akkor *landsmål*nak nevezett változatot is hivatalossá tette (Wessén 1968:67, Vikør 2001a:2, Vikør 2001b:1). Két évvel később pedig a tanárok azt az utasítást kapták, hogy a Knudsen-féle beszélt sztenderdet (későbbi bokmål változatot) oktassák (Haugen 1998b:178-179). Az 1885. évi döntés azt jelentette, hogy elvileg a két sztenderd, a ma bokmálként, illetve nynorsként ismert nyelvváltozat egyenrangú lett a hivatalokban és az iskolákban (Bull 1993:22). Ez először az alapfokú oktatásról szóló törvényben jelent meg, 1892-ben (Wessén 1968:67, Venås 1993:264): „Undervisningen skal foregaa i det

norske Sprog. Skolestyret bestemmer, om Skolens Læse- og Lærebøger skal være affattede paa Landsmaal eller i det almindelige Bogmaal, og i hvilket af disse Maal Elevernes skriftlige Arbejder i Almindelighed skal affattes.”<sup>2</sup> (ld. *Stortinget og sprogssagen – Sprogskrådet*)

Szociolingvisztikai szempontból azt mondhatjuk, hogy ma is a bokmål változat rendelkezik magasabb presztízzsel, mivel ez a városi közép- és felső réteg nyelve, szemben a nynorskkal, amely az alacsonyabb presztízsű vidéki dialektusokon alapul, és ma is leginkább vidéken, a nyugat-norvégiai kistelepüléseken, valamint városokban használatos (Reidinger 1999:257).

A változatok párhuzamos oppozíciókkal jellemezhetők, amelyeket a következő táblázatok mutatnak be:

	<b>(riksmål) bokmål</b>	<b>(landsmål) nynorsk</b>
regionalizmus	dél, délkelet	nyugat
urbanitás	városi-értelmiségi	vidéki-provinciális
(nemzeti) lojalitás	„dános”, idegen>semleges	nemzeti, népi, hazafias
ideológia	jobboldali, elitista	baloldali, demokratikus

**2. táblázat: A norvég nyelv két sztenderd változata (Cseresyési 2004:171)**

A fenti táblázat jól szemlélteti a két változat jellemzőit a négy dimenzió mentén. Mindkét változat jellemzően köthető földrajzi terület(ek)hez: míg a bokmål Norvégia déli, délkeleti részén, addig a nynorsk leginkább az ország nyugati régióiban használt. Emellett az előbbi változat elsősorban a városok értelmiségi, utóbbi a vidék lakosainak nyelve. A bokmált – a dán nyelvből történt származtatása miatt – „dános”-nak, sokáig idegennek aposztrofálták, majd a reformokat követően semlegesnek ítélték. Sokkal inkább a nynorskot tekintik a nemzeti, népi, hazafias nyelvváltozatnak, mivel azt a norvég dialektusok alapján alakították ki. És végül, politikai ideológia is kötődik az egyes változatokhoz; az elsőhöz a jobboldali, elitista, a másodikhoz a baloldali, demokratikus szemlélet.

<sup>2</sup> „Az oktatásnak norvég nyelven kell folynia. Az iskolatanács határozza meg, hogy az iskola olvasó- és tankönyvei landsmål vagy bokmål nyelvűek legyenek, és hogy ezek közül melyik nyelven kell a tanulók írásbeli dolgozatainak rendszerint készülnie. (fordítás a szerzőtől)

A két sztenderd más-más presztízzsel rendelkezik; a nynorsk – a különböző dialektusokkal együtt – képviseli a nemzeti, a bokmål pedig a szociális presztízst. Ezt mutatja be a következő táblázat:

	nemzeti presztízis	szociális presztízis
bokmål	-	+
nynorsk	+	-
norvég dialektusok	+	

**3. táblázat: A két norvég változat presztízse (Torp 1998:117)**

A két sztenderd között tehát ma is hierarchia áll fenn, az egyenlőséget közöttük politikai döntésekkel lehet biztosítani (Venås 1993:277). Az ennek következtében kialakult diglossia viszonyt törvényekkel, rendeletekkel igyekeznek a norvég állam kezelni és fenntartani. Az állami szervezeteknek ugyanis az általuk kiadott információk (pl. brosrákban, közleményekben, weboldalakon) legalább 25%-át az egyik változaton kell közölniük. Ugyanígy kell eljárniuk mindazon intézményeknek, amelyek hatásköre az egész országra kiterjed, nem csupán egy régióra. Ezzel szemben a regionális szervekre nem érvényes ez az előírás, azok az összes információt az adott megye többségi nyelvén, azaz az azt alkotó települések többségében használt változaton közölhetik (Tvitekkja 2010:25).

Ez a folyamat tulajdonképpen a fentebb már említett 1885-ös törvényalkotással kezdődött, amikor a dán-norvég/bokmål és a nynorsk az iskolában és a hivatalos életben egyenlő státuszt kapott, majd ezt követően folyamatos és heves viták kíséretében születtek meg a két nyelvi formát érintő reformintézkedések.

### **3.2 A két norvég sztenderd**

A kialakult kettős nyelvi helyzettel, valamint annak megoldásával kapcsolatos viták a norvég parlamentben 1860-tól jelentek meg. Ettől az időponttól vált a nyelvi tervezés normaszabályozás formájában a politikai döntéshozatal egyik legfontosabb elemévé; ezt bizonyítják az 1862-től rendszeressé váló helyesírási reformok (Bull 1993:22-23). Emellett a korábbi ideiglenes bizottságok helyét is átvette az 1972-ben felállított, állandó Norvég Nyelvi Tanács (Bull 1993:25).

A két norvég sztenderd közös szókészlettel rendelkezik, de természetesen szókincsük egyes részei eltéréseket mutatnak. Az eltérések azonban a legnagyobb mértékben a morfológiában és ortográfiában mutatkoznak (Venås 1993:263). Az erre vonatkozó példákat az 1. számú melléklet tartalmazza.

A múlt században számos helyesírási reform is lezajlott, de a hivatalos elnevezéssel ellentétben azok sok esetben nem csak a két változat ortográfiáját szabályozták, hanem a morfológiát, a lexikát és a szintaxist is.

A XX. századból az 1901, 1907, 1917, 1938, 1959 és 1981. évi reformok ismertek. Egy részük (1917, 1938, 1959) mindkét nyelvi változatot érintette, és legfőbb céljuk a két változat egymáshoz való közelítése, egy egységes nemzeti nyelv megteremtése volt (Reidinger 1999:257). Az egyik fő személyiség, aki ennek szellemében tevékenykedett, Moltke Moe, néprajztudós volt, ő nevezte el a megálmodott egyesített norvég nyelvet *samnorsk*nak (Haugen 1998b:180). A nagy reformok közül az 1917. és 1938. évi reformok ezt a célt, az egységesítést tartották szem előtt.

Az 1917-ben véghezvitt reform a később bokmálnak nevezett változat ortográfiáját a norvég beszélt köznyelvhez igyekezett igazítani, ennek érdekében egyes, a dán nyelvből korábban átvett formákat töröltek. A legjellemzőbb változtatások a dánban használt *aa* helyett az *å* graféma, valamint a *ld* és *nd* mássalhangzókapcsolat helyett az *ll* és *nn* bevezetése. Ezzel párhuzamosan a nynorsk is átesett bizonyos morfológiai változtatásokon. Ezek a lépések a két nyelvi formát közelítették egymáshoz. A két forma nyelvi rendszerének egymáshoz való közelítését az 1938-ban zajló helyesírási reform vitte tovább, amely szintén mindkét formát érintette (Wessén 1968:68-69). A két reform következtében a dánra jellemző *b*, *d*, *g* írásjegyeket a *p*, *t*, *k* grafémákra cserélték le, és egyre inkább a norvég ragozási rendszer jellemzőit, például a többes számú *-er* végződést alkalmazták (Hutterer 1993:112-113).

A státusztervezési folyamatban a második világháborút követően törés következett be: az 1960-as évektől fokozatosan gyengült a korábban jellemző közelítési politika, és megkezdődött a nyelvi formák konszolidációja. Ezt bizonyítja az is, hogy míg az 1952-ben a Norvég Nyelvi Bizottság (*Norsk språknemnd*) létrehozásának célja a két sztenderd egységesítése lett a „nép nyelvére” alapozva, addig a bizottság utódjának, a Norvég Nyelvi Tanács statutumában 20 évvel később már nem szerepel ez a célkitűzés. Ettől függetlenül a tanács feladatának tekintette a bizottság korábbi munkájának folytatását (Bull 1993:24-25). Az 1981-es reform sem az egységesítést támogatta, hiszen számos, a



nynorsk változattal összhangban álló, a bokmål változatban is megengedett, de kevésbé használt nyelvi formákat száműzték a bokmålból (Vannebo 2002).

Azt mondhatjuk, hogy bár a XX. században a norvég nyelvpolitika és nyelvtervezés központi eleme volt a közös norvég nyelv létrehozása, az erre irányuló nyelvalakító tevékenységek kudarcot vallottak. A mai hivatalos nyelvpolitika ezzel szemben már a két nyelvi forma két különböző, egyenrangú norvég írott sztenderdként való megőrzését tűzte ki célul (Vannebo 2002). Ezt a 2004 őszén kihirdetett új nyelvpolitikai stratégiában világosan megfogalmazták. A *Norsk i hundre! En ny norsk språkpolitikk* című dokumentum azt jelöli meg célként, hogy a bokmål és a nynorsk változatok között – a jelenlegi formális helyett – valódi egyenrangú viszonyt kell létrehozni a társadalom valamennyi területén (vö. *Språknytt 2005*).

Az elmúlt évben zajlottak az egyeztetések, viták a nynorsk változat helyesírási reformjának tartalmáról, amelyben a részt vevő szervek a civileknek is jelentős szerepet szántak. A legújabb nyelvtervezési folyamat eredménye az új nynorsk helyesírás, amely 2012. augusztus 1-vel lépett életbe. A változtatások célja a nynorskot (elsősorban melléknyelvként) írásban használók, tanulók helyesírási nehézségeinek redukálása, például több nyelvi forma, szóalak egyenrangúvá tétele, az egyes alakok közötti nagyobb választási szabadság biztosításával (ld. *Ferdig framlegg til ny nynorskrettskriving, Ny nynorskrettskriving frå 2012*).

A landsmål, később nynorsk változat a XIX. század utolsó évtizedétől 1930-ig élte fénykorát mind az iskolai, mind az általános használatban (ld. *Fakta om norsk språk*). A XX. század második felében emellett, hogy a bokmål Délkelet-Norvégiában és általában a városokban mindig is vezető pozíciót foglalt el az írásbeli hivatalos kommunikációban, egyre nagyobb teret nyert egész Norvégiában és az élet valamennyi területén. Gyakorlatilag az ország területének 85-90%-án írásban ezt a változatot használják a hivatalokban, iskolákban és a médiumokban, míg a nynorsk csak a 10-15%-ot jelentő norvég fjordvidéken és az ország középső, hegyes vidékein meghatározó (ld. *Fakta om norsk språk*). A ma elterjedtebb bokmålt használja a legtöbb napilap és magazin is (Halvorsen 1989, Venås 1993:268). 1998-ból származó adatok szerint a norvégiai sajtótermékek 89%-a bokmål és 6%-a nynorsk nyelven jelenik meg (ld. *Språkstatistikk-nokre nøkkeltal for norsk–Språkrådet*). A Norvégiában 2000-2008 között kiadott norvég nyelvű könyvek 92,65%-a bokmål és csupán 7,35%-a nynorsk nyelvű (Språkfakta 2010, Tabell 3.10 *Bøker utgitt i Noreg 1800-2008*).

Friss adatok szerint körülbelül 542 000 nynorskot használó személy lehet, ennyien laknak nynorsk nyelvű településen (Språkfakta 2010, Tabell 3.3 *Innbyggjarar etter bakgrunn 2001-2009*). Egy részük valószínűleg aktív kétnyelvű – a bokmål és nynorsk használatát tekintve –, ugyanis a statisztika azt mutatja, hogy a norvég összlakosság 13%-a használja a nynorskot vagy mindkét nyelvi formát a magánszférában (Språkfakta 2010, Tabell 3.1 *Språkbarometer for Noreg 2009*). Mindezen információk ismeretében az a következtetés vonható le, hogy a nynorsk változat jelentős mértékben alulreprezentált a lakossági nyelvhasználatban.

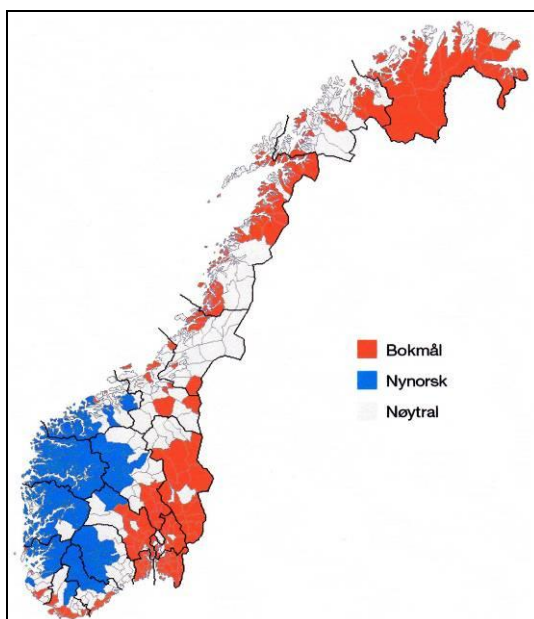
Az 1981-től hatályos közigazgatási nyelvhasználati törvény<sup>3</sup> alapján egyes települési önkormányzatok határozhatnak a település írott sztenderd nyelvéről, amelyen a hivatalos írásos kommunikációt folytatja az állami szervekkel, és azt az illetékes minisztériumnak be kell jelentenie. Ugyanez érvényes a megyei önkormányzatokra is. A nyelvi semlegességről is határozhatnak, de ettől függetlenül is minden település és megye nyelvileg semlegesnek tekintendő addig, amíg az írásbeli nyelvi formára vonatkozó döntést nem hoz (5. §).

Ma Norvégia összes településéből 160 a bokmált, 115 a nynorskot fogadta el hivatalos nyelvi formájának, a fennmaradó 158 település pedig nyelvileg semleges (Tvitekkja 2010:24). Ez utóbbiakban elvileg egyik nyelvi forma sem privilegizált. Ez a törvény alapján azt jelenti, hogy a nyelvileg semleges településekkel vagy megyékkel az írásos kommunikációban az állami szervek bármelyik sztenderd változatot használhatják, választhatják. Az ilyen településeken és megyékben az állampolgárok bármelyik változatot használhatják a hivatalos kommunikációban. Természetesen ezek a szabályozások nem zárják ki az egyes településeken és megyékben valamely változat de facto dominanciáját.

A következő ábra szemlélteti a két nyelvváltozat domináns területeit: míg a bokmål Délkelet-Norvégiában és az ország északi régióiban uralkodó (piros szín), a nynorsk jellemző területe a dél-nyugati partvidék egyes belső vidékekkel (kék szín). Az ábrán fehérrel jelölt területek képezik (hivatalosan) az ún. nyelvileg semleges területeket. Ha tehát a teljes lakosságot nézzük, azt mondhatjuk, hogy tíz norvégból hat nynorsk vagy nyelvileg semleges településen él.

---

<sup>3</sup> *Lov om målbruk i offentlig teneste*



**1. ábra: A bokmal és a nynorsk területei, valamint a semleges területek**  
(Forrás: commons.wikimedia.org/wiki)

Mára úgy tűnik, hogy a két hivatalos írott sztenderd közötti viszony stabilizálódott; és feltételezhető, hogy ez hosszú ideig így is marad. Ez a bokmål változat abszolút dominanciáját jelenti. Ezt a helyzetet erősíti az a tény, hogy ezt a változatot használja írásban a lakosság több, mint 80%-a, valamint, hogy ez a nyelv a szóbeli használatban is erős pozícióval rendelkezik (Vikør 2001a:2, *Språkrådet-Fakta om norsk språk*).

A Norvég Nyelvi Tanács (*Norsk språkråd*) – amely egy korábbi nyelvvédelmi bizottságot (*Norsk språknemnd*) váltott fel – létrehozásával egy állami tanácsadó szervet hívtak életre, amelynek legfőbb feladatai a norvég nyelvet érintő kérdésekben történő tanácsadás, a norvég írott és beszélt nyelv, azok változatainak védelme, illetve az ezeket megcélzó kezdeményezések támogatása. A tanács megszületésének háttérében az 1950-60-as évek Norvégiájában kialakult nyelvpolitikai helyzet állt, amelynek legfőbb jellemzője a bokmål és nynorsk használóinak tábora közötti konfliktus volt. A cél a kialakult helyzet rendezése volt (Grønvik 1987:11, 14), mivel a nyelvi instabilitás könnyen áttevődhetett volna a társadalmi élet egyéb területeire is, ez pedig ellenkezett az ország érdekeivel.

A tanács a helyes nyelvhasználattal, a norvégiai és az északi nyelvi viszonyokkal, az új angol kölcsönszavaknak megfelelő norvég szavak létrehozásával, szaknyelvekkel és a szaknyelvi terminológiával, a két nyelvi forma védelmével foglalkozik, valamint segítséget és tanácsot ad a nyelvtörvénnyel összefüggő problémák megoldásában. Az állami szervek a tanácsnak éves beszámolót készítenek a nyelvi szabályok betartásáról, a

nyelvi előírások teljesítéséről. Ezekből kitűnik, hogy az érintett szervek negyede alkalmazza megfelelően az előírásokat, valamint azt, hogy az országban használt formanyomtatványoknak csupán fele férhető hozzá nynorsk változaton (Tvitekkja 2010:25).

Fontos feladata továbbá a helynevek használatára vonatkozó elvek kidolgozása, és a felmerülő nehézségek megoldásában való részvétel (ld. *Språkrådet-Om oss*). A tanács 1973 óta rendszeresen megjelenteti *Språknytt* című kiadványát, amely a szervezet tevékenységéről, valamint a két norvég sztenderdről közöl írásokat (Grønvik 1987:17).

A két változat között fennálló hierarchikus viszony, használatuk aránytalansága, de főként a beszélők számában lévő különbségek a nynorsk változatot a kisebbségi nyelvekhez teszik hasonlónak. A megközelítés képviselői szerint ezért az lenne a jó megoldás, ha felszámolnák a ma már csak formális egyenlőséget a két nyelvi forma között, és a nynorsk a többi norvégiai kisebbségi nyelvhez hasonló elbírálást kapna (Haugan 1991:43, 93).

### **3.3 A két sztenderd az iskolában**

A két sztenderd egyenlő megítélése először az 1892-es alapfokú oktatásról szóló törvényben jelent meg. Ebben a dokumentumban lefektették, hogy az iskolaszékek rendelkezhetnek arról, hogy iskoláikban melyik legyen az oktatás fő nyelve, melyik nyelvváltozatú tankönyvekből tanuljanak a diákok, és melyik nyelvváltozaton írják a dolgozatokat. Emellett azt is előírták, hogy a diákoknak meg kell tanulniuk mindkét sztenderd nyelven olvasni (Janson 2003:222, Wessén 1968:67). Később további rendelkezéssel bővült az oktatás területén a két nyelvváltozattal kapcsolatos szabályozás: érettségien, valamint az általános iskolai tanárok vizsgáján mindkét nyelvváltozaton kell vizsgázni (Wessén 1968:67).

Ettől az időponttól kezdve a nynorsk folyamatos előretöréséről beszélhetünk, egészen 1944-ig. Ezt a tendenciát támasztja alá, hogy 1938 és 1944 között a nynorskot választó tanulók aránya 22%-ról 34%-ra emelkedett (Venås 1993:266). Ez az oktatás területén azt jelentette, hogy ez a norvég sztenderdváltozat az ország keleti régióiban is egyre több iskolai körzetben nyert teret. Ezt a jelenséget több tényezővel is magyarázhatjuk; az egyik és valószínűleg legfontosabb ok nyilvánvalóan a norvégok felerősödött nemzeti érzése, ezen túlmenően, bizonyos esetekben a tankönyvekkel kapcsolatos gazdaságossági szempont sem hagyható figyelmen kívül (Venås 1993:265). Ez utóbbi alapját az a sokak által képviselt, az akkori nyelvi helyzetből fakadó elképzelés jelentette,

hogy a bokmált egészen a nynorsk változattal való megegyezésig fogják változtatni, reformálni. Ebben az esetben pedig célszerűbb a nynorsk tannyelvet és tankönyveket használni az iskolában is.

1944-től évtizedeken keresztül az iskolákban a nynorsk lassú leépülése, visszahúzódása volt jellemző. Ezt a folyamatot a következő táblázatok szemléltetik:

A nynorsk változatot használó tanulók aránya 1944-től 1999-ig			
1944	34%	1970	18%
1946	32%	1977	16,4%
1955	25%	1990	17%
1965	20%	1999	15,3%

4. táblázat (Vikør 2001b:1)

A nynorsk változatot használó tanulók aránya 2000 és 2009 között	
2000	15%
2005	14%
2009	13,3%

5. táblázat (Forrás: *Språkfakta 2010:8*)

Az 4. táblázat adatai mutatják, hogy a nynorskot az iskolai használatban az 1944-es csúcspontját követően a fokozatos térvesztés jellemzi: ezt a nyelvi formát iskolai nyelvként használó tanulók száma 1944-től 55 év alatt több mint felével – 34%-ról 15,3%-ra – esett vissza. A 70-es évekre jellemző, nyelvjárásokhoz történő pozitívabb hozzáállás következtében a nynorskhoz való viszonyulás is annak megfelelően alakult, és az azt követő évtizedben csekély mértékben – 1977 és 1990 között 0,6%-kal – nőtt a nynorsk változatot tanuló diákok aránya (Venås 1993:277).

Ez a fokozatosan csökkenő főtendencia 1999 után sem állt meg, viszonylag kismértékű, de fokozatos aránycsökkenés figyelhető meg a nynorskot választó tanulók számában. (lásd 5. táblázat)

A második világháború utáni időszakban a bokmál és nynorsk közötti konfliktus nem kapott olyan nagy hangsúlyt, mint azt megelőzően hosszú évtizedekig, amikor a norvég nyelvpolitika központi problémáját képezte. A háborút követő első években a nynorsk szervezetek – amelyek közül a legismertebb a *Noregs Mållag* – kevésbé voltak aktívak, ez is hozzájárult ahhoz, hogy sok iskolai körzet újból a bokmál változatot választotta nyelvének. Ezenkívül az is meghatározó volt, hogy a nynorsk változatot a gazdasági elit, a kereskedelmi, ipari vezetők nem használták, a lapok sztenderd nyelve sem az volt, de ezt a változatot a gyakorlatban egyébként sem használták olyan mértékben, mint azt törvényileg előírták (Venås 1993:268).

1969-ben új szabályozást vezettek be az iskolai sztenderd megválasztásának módjáról. Ez az átdolgozott törvény teljes mértékben a szülőkre ruházta a nyelvi sztenderd

megválasztásának jogát. Ez erős tiltakozást váltott ki sokakból – mindenekelőtt a nynorsk szószólóiból –, mivel szerintük egy ilyen súlyú, egész helyi közösségek sorsát meghatározó kérdésben a döntés jogát nem megfelelő kizárólag a szülőknek adni (Venås 1993:269). Ezt követően a nyelvi tanács többször változtatott az iskolai nyelv választásának módján a két frakció véleménykülönbségének és a szavazatok arányának megfelelően (Grønvik 1987:15).

1985-ben, az Oktatási Törvény módosításával ismét megváltoztak az iskolák nyelv-választási feltételei; többé-kevésbé visszatért az 1969 előtti rend, azaz az adott közösség dönt általános választással a használt nyelvről. Ha változtatni kívánnak, népszavazást kell tartani meghatározott számú kezdeményező esetén vagy az oktatási bizottság döntése alapján (Venås 1993:270). Fontos ezenfelül azt is megemlíteni, hogy a szülőknek lehetőségük van gyermekeik számára más sztenderdet választani, mint amelyik az adott iskolai körzetben a hivatalos változat. Erre nyújt megoldást a párhuzamos osztályok indítása abban az esetben, ha legalább tíz tanuló igényli oktatási nyelvnek a körzet hivatalos nyelvváltozatától eltérő másik sztenderd változatot (Venås 1993:270-271).

Mindezek ellenére több olyan eset is nyilvánosságra került, amikor problémák léptek fel, mivel az imént leírt, ideálisnak nevezhető szabályozás nem érvényesült (Venås 1993:272-273). A leggyakoribb konfliktusok a tanulók egyik körzetről másikba történő költözése következtében alakultak ki, mivel ez több esetben nemcsak egyszerű helyváltoztatást jelent, hanem az iskolai nyelv változását is. Ha a tanuló korábban az egyik nyelven tanult, de a költözéssel egy olyan körzet iskolájába kerül, ahol hagyományosan a másik nyelvet használják az oktatásban, nem minden esetben biztosítható a korábbi nyelven való tanulás lehetősége (vö. Venås 1993), és ez hátrányosan hathat a tanuló személyiségfejlődésére és iskolai teljesítményére egyaránt.

A tankönyvek nyelvére vonatkozóan is vannak szabályozások, ugyanis az 1998. évi általános és középiskolákról szóló törvény<sup>4</sup> előírja, hogy azokat mindkét sztenderd nyelven, azonos időben és áron kell megjelentetni. Persze ettől függetlenül ezen a területen sem működött minden az előírásnak megfelelően. Ez azt jelentette, hogy volt, amikor gazdasági okokból adódóan a bokmål nyelvű tankönyv megelőzte a nynorsk nyelven megjelenőt, mivel a bokmål nyelvű tankönyvekre nagyobb volt a kereslet (Haugan 1991:44, Venås 1993:275). Így például sokszor előfordult, hogy a nynorskot választó diákok is bokmål nyelven kiadott tankönyveket vásároltak, és ebből adódóan

---

<sup>4</sup> *Lov om grunnskolen og den vidaregåande skole*

ez utóbbi változatot kezdték tanulni, aminek az lett a logikus következménye, hogy egyre kevesebben vásároltak nynorsk nyelvű tankönyveket (Venås 1993:276). A jelenleg is érvényben lévő szabályozás szerint a 7. osztályig a tanulók szülei választják meg a tankönyvek nyelvét, a 8. osztálytól maguk a tanulók.

A fentebb említett 1998. évi oktatási törvény (§2-5 *Målformer i grunnskolen*) az önkormányzatokra ruházza azt a jogot, hogy meghatározza az egyes általános iskolák fő nyelvét. Ez a nyelvváltozat az adott iskola oktatási és az írásbeli dolgozatok nyelve. Ezt a fő nyelvet *hovudmål*nak nevezik, a másik (mellék) nyelvváltozatot pedig *sidemål*nak. Az általános iskola 8. osztályától kezdve és a középiskolában a diákoknak mindkét változatot kötelező tanulniuk, az egyiket „főnyelvként”, a másikat pedig „második nyelvként”, ez a tanulók egyéni döntésén alapul és 1907 óta érvényes. A Norvég Nyelvi Tanács az utóbbi néhány évben azon felfogását hangoztatta, hogy a *sidemål* írásbeli kompetenciákat (ami túlnyomórészt a nynorsk változatot jelenti) mindenképpen erősíteni kell (ld. *Språkrådet-Sidemål*).

A nem norvég anyanyelvű tanulók – ebbe a csoportba sorolják a számikat is – fővagy második nyelvnek választhatják anyanyelvüket az egyik norvég változat mellett. Tehát nekik nem szükséges mindkét norvég sztenderdet tanulniuk. Felsőfokú tanárképző intézményekben viszont mindkét változatot kötelező tárgyként oktatják (Vikør 2001b:1).

A fentebb bemutatott tendencia egészen napjainkig tart; hasonlóan más területekhez, az iskolában is a bokmål a leginkább használt változat. Az általános iskolások viszonylatában azt láthatjuk, hogy az egész országban ma az általános iskolások már csak alig több mint 13%-ának az első nyelve a nynorsk (vö. *Språkfakta 2010 Tabell 3.4*). A középiskolásokról nem rendelkezünk pontos adatokkal, azonban 10-11% körülire becsülik a középiskolában a nynorskot főnyelvként használó tanulók arányát (ld. *Språkstatistikk-nokre nøkkeltal for norsk–Språkrådet*). Ez annak ellenére így van, hogy a nynorsk a norvég népesség többsége által beszélt dialektusokhoz közelebb álló sztenderd változat.

### 3.4 Nyelvi sokszínűség államnyelvi keretek között?

A két norvég sztenderd változat kialakulásának gyökerei sok száz évvel ezelőttre vezethetők vissza, azok kifejlődése pedig a norvég állam függetlenedését követően, a kortársadalmi igényeinek, ideológiai áramlatainak hatására indult meg, és azokkal összhangban folyt. A legfőbb cél, a norvég nemzeti nyelv megteremtésének módjában nem volt egyetértés a norvégok körében, két egymástól markánsan eltérő koncepció formálódott ki. Mindkét irányzat – a saját vezéregyéniségeivel – véghezvitte elképzeléseit, aminek a Norvégiára ma is jellemző két nyelvi változat megléte köszönhető, és ami sok évtizeden keresztül komoly nehézségeket okozott a norvég normaalkotásban, és Norvégia nyelvpolitikájának, valamint ezzel összefüggésben nyelvi státusztervezésének központi részét ez a téma alkotta. A probléma kezelésére hivatalos szervet is felállítottak, először a *Norsk språknemndet*, majd az azt felváltó *Norsk språkrådet*.

A normaalkotás igen fontos lépése az egységes norvég nyelv, a *samnorsk* gondolata, illetve az annak megalkotására tett sikeresnek nem igazán mondható kísérlet, ami azonban néhány reformlépést követően abbamaradt, és az utóbbi évtizedekben a két változat két norvég írott normaként való megőrzése lett a célja a hivatalos norvég nyelvpolitikának.

Napjainkban tehát a két változat, a bokmål és a nynorsk is hivatalos, írott sztenderd változat, amelyek a mindennapi hivatalos életben és az oktatásban is szerepet kapnak, ezáltal megnehezítve a nyelvhasználati szabályozási tevékenységet. Jelentőségük, megjelenési, használati arányuk időről időre változott; a globális tendencia a gyakorlatban azonban az, hogy a bokmål egyre nagyobb teret nyert, míg a nynorsk változat fokozatosan visszaszorult. Ezt a megállapításunkat támasztják alá az adatok is, amelyek szerint ma a norvég lakosság több, mint 80%-a a bokmált használja írott nyelvként, de szóbeli használata is egyre kiterjedtebb. Ez a tény – amint a megelőző fejezetben már utaltam rá – a nynorskot a kisebbségi nyelvekhez teszi hasonlóvá.

A norvég nyelvre jellemző, megengedő típusú nyelvpolitika fontosabbnak tartja a kialakult kettősség fenntartását, mint egy egységes norvég nyelv létrehozását, annak ellenére, hogy a két sztenderd megtartása nem gazdaságos, valamint számos nehézséget okozhat, cseppet sem egyszerűvé téve a nyelvi-nyelvhasználati szituációk szabályozását, valamint a hozott rendelkezések betartását, emiatt a nynorsk változat használóit gyakran éri diszkrimináció.



## 4. Közös északi nyelvpolitika

Az észak-európai államok összetartása kulturális, gazdasági és politikai téren egyedülállóan mondható Európában: földrajzi, történelmi és nyelvi vonatkozásban is szorosan kötődnek egymáshoz.

Földrajzi szempontból a legegységesebb a kötődés, de a legmeghatározóbb kapcsolat történelmük terén figyelhető meg: gondoljunk csak a vikingekre, akik a mai norvégok, svédek és dánok világszerte ismert ősei voltak. De az ezt követő időszakokban is, egészen a XX. század elejéig a mai észak-európai államok különféle politikai-jogi formációkban „éltek együtt”, amelyeket az aktuális hatalmi viszonyok határoztak meg (vö. Kan 1976, Batey – Clarke – Page – Price 1997, Stenersen – Libæk 2003). A skandináv országok történelme nem választható el egymástól, sorsuk nagyon szorosan összefonódott, mindez természetesen hatással volt a Skandináviában beszélt nyelvek alakulására is.

A közös északi nyelvpolitika témakör igencsak jelentős és egyben nagy vizsgálati területet ölel fel, ezért a dolgozat jelen fejezete csak annak a kisebbségeket is érintő részterületére korlátozódik.

### 4.1 Az északi együttműködés és legfőbb fórumai

Az észak-európai államok és területek együttműködése a legkülönbözőbb területeken szoros és intenzív. A résztvevők: az öt skandináv állam, Dánia, Izland, Finnország, Norvégia, Svédország és a három autonóm terület, Grönland, a Färöi-szigetek és Åland. Együttműködésük legfőbb hivatalos szervei az Északi Tanács (*Nordisk råd*) és az Északi Minisztertanács (*Nordisk ministerråd*).

Az Északi Tanács 1952 óta működik, kezdetben Dánia, Izland, Norvégia és Svédország részvételével, Finnország három év elteltével, a Färöi-szigetek, Åland és Grönland még később csatlakozott. Ez a szervezet az egyes résztvevő tagállamok választott parlamenti képviselőiből áll össze, az ő együttműködésüket teszi lehetővé a kormányok tagjaival történő tárgyalások keretében (ld. *Om Nordisk råd*). Programjai között a kulturális, oktatási és kutatási kérdések magas prioritást élveznek. A tanács szerint tovább kell erősíteni a kultúra területén történő együttműködéseket, ebben a nyelvnek, nyelvi megértésnek nagyon fontos szerepe van. Éppen ezért terveiben a nyelvpolitikai kérdések központi szerepet töltenek be.

Az Északi Minisztertanács az északi államok kormányainak együttműködési szerve. A gyakorlatban a legfőbb szerepet az északi együttműködésért felelős miniszterek és az Északi Együttműködési Bizottság (*Nordisk samarbeidskomitéen*) kapják, ugyanis ők a felelősök a hivatalos politikai együttműködés koordinálásáért. Az elnökség rotációs rendszerben váltakozik az öt északi állam között. A minisztertanács javaslatokat terjeszt be az Északi Tanács üléseire, továbbfejleszti a tanács javaslatait, jelentéseket készít annak a tevékenységek eredményeiről és mindenekelőtt irányítja a különféle témákban a munkát (ld. *Om Nordisk ministerråd*). Minisztertanács működik a legkülönbözőbb területeken, ezek közül témánk szempontjából a kulturális, valamint az oktatási és kutatási kérdésekkel foglalkozó minisztertanács tevékenységének van különös jelentősége.

Ez utóbbi, vagyis az oktatási és kutatási ügyekért felelős minisztertanács az iskola, felsőbb szintű oktatás, felnőttoktatás, kutatás, valamint nyelvi együttműködés területein tevékenykedik. Érdekes információ lehet, hogy az Északi Minisztertanács költségvetésének csaknem 25%-át az északi oktatási és kutatási együttműködésre fordítják (vö. *Nordiska ministerrådet Planer och budget 2011:14*); tehát ebből is jól látható, hogy milyen fontos pozíciót foglal el ez a terület.

## 4.2 Északi nyelvi együttműködés

Az észak-európai államok esetében természetes érdekközösségről beszélhetünk, a hasonlóságokat, egyezéseket jól ki lehet használni. Ezt a lehetőséget már sok évvel ezelőtt felismerték, és az idők folyamán egyre több területen egyre intenzívebb együttműködéseket alakítottak ki. Ennek egyik eleme a nyelvi együttműködés.

Az északi országok közötti nyelvi együttműködésnek az első lépése az 1981-ben aláírt, majd 1987-ben életbe lépett nyelvi egyezmény (*Den nordiske språkkonvensjon*) Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország között, amelynek legfőbb célkitűzése az volt, hogy ezen országok állampolgárainak joguk legyen anyanyelvük használatára a másik északi országban (ld. *Språkkonvensjonen*).

Az északi államok nyelvi együttműködésének a legfőbb fóruma ma az Észak Nyelvi Tanácsa (*Nordens språkråd*), amely 2004. január 1-jén jött létre, felváltva az Északi Minisztertanács nyelvpolitikai munkacsoportját és az Északi Nyelvi Tanácsot (*Nordisk språkråd*). Tevékenysége alapvetően az internordikus nyelvi megértés és nyelvtudás ösztönzésére, az északi nyelvi közösség erősítésére, nyelveinek jobb megismerésére irányul. Ezen túlmenően törekszik arra, hogy az északi államokban demokratikus

nyelvpolitikát folytassanak. Ez a nyelvi tanács tehet saját javaslatokat és támogatást is adhat a célkitűzéseivel összhangban álló tevékenységekhez, intézkedésekhez. Ezeknek azokhoz a prioritásokhoz kell igazodniuk, amelyeket a minisztertanács stratégiai és cselekvési terveiben megfogalmaznak.

#### **4.2.1 A Nyilatkozat az északi nyelvpolitikáról című dokumentum megszületése**

„A legnagyobb nyelvpolitikai esemény, ami a második világháború után történt.”<sup>5</sup>

Így értékelte Bertel Haarder dán oktatási miniszter az északi kormányok nyelvi nyilatkozatát az Északi Tanácsban (ld. *Språknemndene i Norden – Felles nordisk språkpoltikk*). Valóban különösen fontos elhatározásról beszélhetünk, hiszen egy olyan dokumentum született meg, amelyet az aláírók egy hosszútávú és hatékony nyelvpolitika alapjaként fogadnak el, annak ellenére, hogy a deklaráció jogilag nem kötelez. Az államok miniszterei a nyilatkozat aláírásával kötelezik magukat a megfogalmazott célok megvalósítására.

Az északi nyelvpolitikáról szóló közös nyilatkozatot az északi országok oktatási miniszterei 2006. november 1-jén fogadták el. A lépést mindenekelőtt az motiválta, hogy az északi nyelvek nagyobb nyilvánosságot kapjanak, a szomszédos országok nyelveinek iskolai oktatását erősítsék, ezenfelül a különféle északi nyelvek szótárainak szerkesztését és kiadását ösztönözzék. A dokumentum aláírói Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország, valamint a Feröer-szigetek, Grönland és Åland.

A dokumentum a bevezetőben tisztáz néhány alapvető fogalmat, amelyek közül hangsúlyozottan fontos, hogy az „észak nyelvei” alatt valamennyi fentebb felsorolt állam, illetve terület hivatalos nyelvei mellett azok kisebbségi nyelveit is értik (tehát a dán, finn, färöi, izlandi, norvég, svéd nyelveken kívül a lapp nyelveket, a grönlandit, a különféle finn változatokat, a romani változatait, a jiddist, a németet és a különböző jelnyelveket is). Ez is jelzi, hogy a nyilatkozat elfogadásával demokratikus – és példaértékű – nyelvpolitikát kívánnak megvalósítani a soknyelvű északon (Deklaration om nordisk språkpoltik 2006:2). A résztvevők úgy vélik, hogy a soknyelvűség nagy érték, ami elengedhetetlen az ismeretszerzéshez, alkotáshoz és természetesen a nemzetközi kapcsolatokhoz. Ennek az értéknek a megtartásához azonban hosszútávú és hatékony nyelvpolitika és nyelvstratégia kidolgozására van szükség. Véleményem szerint a megszületett nyilatkozat fontos lépés lehet ebben a folyamatban.

---

<sup>5</sup> „Den største språkpolitiske begivenhet som har funnet sted etter annen verdenskrig”

A nyilatkozat az alábbi célokat és jogokat fogalmazza meg.

A) *Célkitűzések:*

- az északi államokban élő minden lakos tudjon olvasni és írni azo(ko)n a nyelv(ek)en, amely(ek) lakóhelyén közösségalkotóként használatos(ak);
- az északi államokban élő minden lakos tudjon egymással kommunikálni minde-  
nekelőtt valamely skandináv nyelven;
- az északi államokban élő minden lakos rendelkezzen legalább alapvető ismeret-  
ekkel az északi terület nyelvi jogairól, valamint az északi nyelvi helyzetről;
- az északi államokban élő minden lakos rendelkezzen legalább egy nemzetközi  
szempontból jelentős nyelvből viszonylag jó, ezenfelül egy idegen nyelvből jó  
nyelvtudással;
- az északi államokban élő minden lakosnak legyenek általános ismeretei a nyelv-  
ről és annak funkciójáról.

Az itt megfogalmazott célkitűzések az északi államokban élő emberektől nagyfokú toleranciát kívánnak a nyelvi sokszínűség tekintetében, hiszen nemcsak nemzetközi jelentőségű nyelvek ismeretét, hanem egymás anyanyelvének és az országaikban élő kisebbségek nyelvének tiszteletét, esetenként ismeretét is elvárják. Mindezen felül az embereknek a régió nyelvi helyzetét és annak jogi keretét is meg kell ismerniük.

B) A fentebb ismertetett célok a következő *jogokra* épülnek:

- az északi államokban élő valamennyi lakosnak joga van egy közösségalkotó nyelv<sup>6</sup> elsajátításához szóban és írásban olyan szinten, hogy részt tudjon venni a társadalmi életben;
- az északi államokban élő valamennyi lakosnak joga van egy skandináv nyelv-  
nek, valamint a többi skandináv nyelv megértésének elsajátításához, hogy képes  
legyen az északi nyelvi közösségben való részvételre;
- az északi államokban élő valamennyi lakosnak joga van nemzetközi fontosságú  
nyelvek elsajátításához, hogy a nemzetközi élet fejlődéseiben részt tudjon venni;
- az északi államokban élő valamennyi lakosnak joga van anyanyelvének és nem-  
zeti kisebbségi nyelvének megőrzéséhez és fejlesztéséhez.

---

<sup>6</sup> A dokumentum ebbe a kategóriába sorolja a dán, a finn, a färoit, az izlandit, a norvégot (a bokmált és a nynorskot), a svédet, a lapp különböző változatait és a grönlandit.

A fentebb közölt alapvető jogokra és általános célkitűzésekre építve négy fő téma köré csoportosítva határozták meg a résztvevők a közös északi nyelvpolitika *konkrét együttműködési pontjait, teendőit*:

### **1. Nyelvi megértés és nyelvismeret**

A kitűzött célok elérése érdekében erősíteni kell a szomszédos nyelvek iskolai nyelvtanítását, a skandináv nyelvek oktatását mind segéd- mind pedig idegen nyelvként. Továbbá lehetővé kell tenni a skandináv államokban használt nyelveken megjelenő könyvekhez, ezeken a nyelveken folyó filmekhez és TV-műsorokhoz való egyszerű hozzáférést, támogatni kell az egyes északi nyelvek párosításában a különféle formátumú szótárak készítését és megjelenését, a többnyelvű (északi nyelveken megjelenő) adatbankok, keresőprogramok és fordítóprogramok fejlesztését.

### **2. Nyelvi párhuzamosság**

Ezen célkitűzés alatt több nyelv párhuzamos használatát értik bizonyos területeken. Hangsúlyozzák, hogy ezekben az esetekben nem egyik nyelv másik általi kizárásáról vagy helyettesítéséről van szó, hanem párhuzamos megjelenésükről.

Az egyezmény nemcsak az egyes skandináv államokban használt nyelvek párhuzamosságáról beszél – ahogy azt minden valószínűség szerint gondolnánk –, hanem az angol és az északi nyelvek párhuzamosságáról is. Ma ugyanis Norvégiában tudományos nyelvként az angolt használják. A cél tehát az, hogy a tudományos eredményeket az angol mellett az északi nyelveken is közzétegyék, amihez át kell alakítani a szaknyelvi oktatást úgy, hogy abban az északi nyelvek is ugyanolyan helyet kapjanak, mint az angol. Az egyetemeknek, főiskoláknak nagy feladata van e téren: a nyelvválasztásra, nyelvi párhuzamosságra vonatkozóan hosszútávú stratégiákat, valamint a korpusztervezés területén saját terminológiákat kell kidolgozniuk.

A nyelvi párhuzamosság az északi nyelvek vonatkozásában abban az igényben nyilvánul meg, hogy valamennyi, a nyilatkozatban felsorolt nyelv hasonló megítélésben részesüljön. Azok az északi államokban élők pedig, akiknek nem valamelyik nordikus nyelv az anyanyelve, mind anyanyelvüket, mind valamely a (lakóhelyen használt) északi nyelvet használják és fejlesszék.

### **3. Többnyelvűség**

Az északi országok soknyelvűek, az északi államokban élők nagy része pedig többnyelvű. *Norvégia* hivatalos nyelve a norvég (bokmål és nynorsk), nemzeti-etnikai kisebbségi nyelvei a finn, a kvén, a romani, a romanes, a déli lapp, a lulei lapp és az északi lapp.

*Svédországban* a hivatalos nyelv a svéd, őshonos kisebbségi nyelvek a finn, a tornedali finn, a romani, a lulei lapp, a pitei lapp, a déli lapp, az umei lapp és az északi lapp. *Finnországban* a finn mellett a svéd is hivatalos státusú nyelv, emellett nemzeti-etnikai kisebbségi nyelvek az észti, a karéliai, a lív, a romani, az inari lapp, az északi lapp és a kolttai lapp. *Dánia* hivatalos nyelve a dán, emellett a német regionális hivatalos nyelvi státust kapott. A dán fennhatóság alá tartozó, de autonóm *Färöi-szigeteken* a färöi hivatalosan elismert kisebbségi nyelv, ezen felül nemzeti nyelv a grönlandi, mivel *Grönland* is dán fennhatóságú terület, valamint további nemzeti-etnikai kisebbségi nyelvek a svéd és a romani. *Izland* hivatalos nyelve az izlandi, őshonos nemzeti-etnikai kisebbségi nyelvei nincsenek az országnak. Valamennyi felsorolt országban kisebb-nagyobb számban élnek különböző nemzetiségű bevándorlók, így számos bevándorló kisebbségi nyelv is megtalálható az öt észak-európai államban.

Ez a pont elsősorban azokra a személyekre vonatkozik, akiknek valamely elismert kisebbségi nyelv az anyanyelvük. Norvégia tekintetében az érintettek a lapp, kvén, romani és jiddis anyanyelvű lakosok. Ezen nyelvek fennmaradásáért és fejlődéséért az északi nyelvpolitika felelősséget kíván vállalni, és erre ösztönzi a résztvevő államokat.

A skandináv országokban a világ számos országából érkezett bevándorlók is élnek, ebből következően közel kétszázra tehető a bevándoroltak nyelvének és egyben azon nyelvek száma, amelyek nem ezen államok hivatalos és kisebbségi nyelvei közé tartoznak. Emiatt véleményük szerint ezzel a kérdéssel külön szükséges foglalkozni.

#### **4. Észak mint nyelvi szempontból példamutató régió**

Az északi együttműködés demokratikus elvek szerint működik és alapvetően államilag finanszírozott. Az északi nyelvi közösséget meg kívánják őrizni az érintett országok és területek, ezt a legegységelműbben a 2006-ban elfogadott közös nyelvi nyilatkozat bizonyítja. Ezenfelül úgy gondolják, hogy ez az északi modell követendő példaként szolgálhat más régiók számára.

##### **4.2.2 „Nordens språk med røtter og føtter”**

A fenti cím egy közös északi, helyi megnevezéssel „nordikus” tankönyvprojekt címe, amelyet az Északi Minisztertanács nyelvpolitikai szakcsoportja kezdeményezett még 2000-ben. A cél egy északi nyelvtörténeti tananyag kidolgozása középiskolások számára. A projekt kidolgozásában valamely északi nyelvet anyanyelvként, illetve idegen nyelvként oktató tanárok vettek részt. A tankönyv célcsoportja a középiskolás korosz-

tály, mivel a tananyag segítségével a fiatalokat kívánják megismertetni a nyelvük jelentőségével, valamint azzal a ténnyel, hogy az észak-európai régió egy különleges kulturális és nyelvi közösség, amelyet leginkább a történelmi és politikai viszonyok formáltak. Ezzel a szerzők a fiatalok körében egy közös nordikus szemlélet kialakítását célozták meg, amely az anyanyelvoktatásban is erőteljesebb nyelvi szemléletet alapoz meg. Az anyag hét fő fejezetből áll, az egyes fejezetek különböző aspektusból közelítik meg az északi nyelveket. Tartalmaz nyelvtörténeti, az észak-európai régió nyelvi sokszínűségéről szóló, a térség dialektusait tárgyaló, az egyes nyelvek modern kori változásait, valamint az angol nyelv hatásait bemutató írásokat.<sup>7</sup>

### 4.3 Rendezvények, egyéb nyelvi együttműködési fórumok

Az északi országok rendszeresen rendeznek a régió nyelvi kérdéseivel foglalkozó konferenciákat, szimpóziumokat, amelyeken elsősorban nyelvpolitikai, lexikológiai, lexicográfiai kérdéseket vitatnak meg. Az adott évi konferencia előadásait és az éppen aktuális témákról szóló írásokat közli az északi nyelvi tanácsok évente megjelenő kötete, a *Språk i Norden*. A kötet az elmúlt időszakban többek között a következő témák köré csoportosította tanulmányait:

1975	Lapp, färoői grönlandi nyelvvédelem/nyelvfelülésztés
1992	Az északi nyelvek szerepe az európai közösségben Cikkek az északi államok lapp nyelvhasználatra vonatkozó törvényhozásáról
1996	Az irodalom nyelve Cikkek az északi kisebbségi nyelvekről
1997	Konzervativizmus a nyelvi normaalkotásban Cikkek többek között a lapp kisebbségi nyelvről
2000	Északi nyelvi együttműködés Cikkek a többnyelvűségről, a szomszédos nyelvekről didaktikai megközelítésből
2003	Kisebbségi nyelvek és a bevándorlók nyelve
2008	Névhasználat (Személy- és helynevek)
2009	Nyelvpolitika és nyelvi attitűdök

**6. táblázat: A *Språk i Norden* legfontosabb, elsősorban a kisebbségek nyelveit érintő témakörei (vö. *Språk i Norden*)**

<sup>7</sup> Interneten a következő címen érhető el az anyag: [www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2004-009/at\\_download/publicationfile](http://www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2004-009/at_download/publicationfile).

Az 1970 óta publikált kötetek közül azokat választottam ki, amelyek az észak-európai régió kisebbségi nyelveire fókuszáltak. Ebből az áttekintésből is látszik, hogy az észak-európai országokat már az 1970-es évek közepétől foglalkoztatta ez a kérdéskör, bár akkor az még kevésbé volt meghatározó. Komolyabban az 1990-as évek elejétől fordultak a téma felé – minden bizonnyal az akkor megszületett kisebbségeket érintő nemzeti és nemzetközi dokumentumok megszületése idején.

Az északi nyelvpolitikai együttműködés és a deklaráció célkitűzéseinek segítségével elkészült egy (a két norvég változatot is beleértve) kilencnyelvű északi szólista is, amelyben a lapp (északi lapp) nyelv is szerepel (részletet lásd *Nordisk möteordlista 2.* számú melléklet). Ez a lista nagyértékben megkönnyíti az északi nyelveket párhuzamosan, egy idejűleg megismerni vagy tanulni szándékozók dolgát. Hiányossága azonban, hogy csak a legnagyobb és legelerjedtebb, Norvégiában, Svédországban és Finnországban is beszélt lapp nyelvet vették fel a listára.

Mindezeken túl a Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország által meghozott és 1987-ben hatályba lépett Északi nyelvi egyezmény (*Nordisk språkkonvensjon*) hatáskörének a lapp, färöi és grönlandi nyelvekre történő kiterjesztésén is dolgoznak a résztvevők. Ezen lépés megtételével nemcsak a skandináv nyelvek, illetve a finn nyelv anyanyelvi beszélői, hanem az északi területeken élő őslakos számi kisebbség is ugyanolyan nyelvhasználati joggal rendelkezne az egyezményben meghatározott helyzetekben. Az egyezmény értelmében a résztvevő északi országok állampolgárainak joguk van anyanyelvük használatához egy másik északi tagország hatóságaival való érintkezésben mind szóban mind írásban. A megfogalmazott jog gyakorlásánál elsősorban a szociális és egészségügy, az oktatásügy területén, a munkaügyi központokkal és a rendőrséggel történő kommunikációra gondoltak. Ezen jog biztosításához a személyi feltételeket Norvégiában az integrálásért felelős igazgatóság<sup>8</sup> biztosítja, ez a szerv a felelős a fordításért-tolmácsolásért a közszektorban.

#### **4.4 Az északi nyelvi együttműködés eredményei és lehetőségei**

Az északi országok – földrajzi, történelmi kötődésükre alapozva – régóta szorosan együttműködnek a legkülönbözőbb területeken. Ezek közül a legújabb a nyelvi-nyelvpolitikai téren történő kooperáció, amelynek első igazán figyelemreméltó lépései a nyolcvanas évek végétől körvonalazódtak.

---

<sup>8</sup> *Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)*



Ezek a lépések megítélésem szerint egy nagyon pozitív, az európai elvekkel összhangban álló többnyelvűséget, azon belül is a kisebbségi és a szomszéd nyelvek jobb megismerését és használatát támogató folyamatnak a kezdetét jelenthetik. Természetesen már a megismert célkitűzések megfogalmazása és az eddig megtett lépések értékesek, azonban azok megvalósításához még további intézkedések szükségesek, mindennek előtt a lakosság hozzáállását, valamint a kivitelezéshez elengedhetetlen személyi és tárgyi feltételeket illetően. A részt vevő államok szándéka azonban egyértelmű. Ez látszik többek között azon is, hogy rendszeresen szerveznek konferenciákat a témában, nyelvi kurzusokat kínálnak, projekteket és programokat állítanak össze, és nem utolsó sorban a minisztertanács költségvetési keretének jelentős hányadát ilyen célokra fordítják.

## **5. Nemzeti és etnikai kisebbségek, őshonos kisebbségi nyelvek Norvégiában I.**

A norvégiai nemzetiségi sokszínűség meghatározó tényezői a területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek. Észak-Európára egész történelme során a kelet-nyugati népmozgás volt a legjellemzőbb (Jávorszky 1991:13), ezt jól tükrözi a norvégiai kisebbségek mára kialakult összetétele is.

Ez a fejezet a Norvégiában őshonos, tehát már évszázadok óta ott élő nemzeti, etnikai kisebbségek kezelését és nyelvi helyzetét tárgyalja, mindenekelőtt a nyelvhasználatukra vonatkozó jogi szabályozás tükrében. A számi népcsoporttal, amely Norvégia őshonos, azon túlmenően őslakos státuszú és legnagyobb számú kisebbsége, önálló fejezet foglalkozik, így részletes ismeretetésére majd ott kerül sor.

### **5.1 Norvégia részvétele nemzetközi kisebbségvédelmi programokban, rendszerekben. Az ország nemzeti és etnikai kisebbségi (nyelv)politikáját meghatározó nemzetközi dokumentumok**

Norvégia mai kisebbségpolitikájának jó hírét beárnyékolja egy – a XIX. század közepétől a XX. század közepéig tartó – időszak, amikor a nacionalizmus és szociáldarwinizmus ideológiai határozta meg az ország területén élő kisebbségeihez való viszonyulását (Schönfeldt 2007:41). A norvégtól eltérő népcsoportokat alsóbbrendűnek tartották, és minden olyan népcsoporttal szemben asszimilációs politikát folytattak, amelyeknek az életmódja, kultúrája, nyelve valamilyen mértékben eltért a norvég kultúrától és szokásoktól. Az említett folyamatban az állam ma valamennyi elismert nemzeti, etnikai kisebbsége valamilyen módon érintett volt, de különböző mértékben. Az 1850-től kb. 1950-ig tartó asszimilációs politikát leginkább elszenvető népcsoportok a *számik*, a *kvének* és a *finnek*, a *romák* és a *romani* népcsoport voltak.

Norvégia az 1960-as évektől fokozatosan megváltoztatta kisebbségi politikáját, amelyben kiemelkedő szerepet kaptak az egyes nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumok. A következőkben ezek közül azokat kívánom röviden bemutatni, amelyek a leginkább hatással voltak a norvég kisebbségi (nyelv)politikára és a kisebbségek nyelvi jogaira vonatkozó tételeket tartalmazzák.

### 5.1.1 A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)

A dokumentumot az ENSZ Közgyűlése 1966-ban fogadta el, és azért nagy fontosságú, mert a szervezet korábbi dokumentumaival ellentétben kötelező erővel védi a már korábban is megfogalmazott jogokat (Andrássy 1998:94-95).

Az Egyezségokmány tartalmaz egészen speciális nyelvi jogokat<sup>9</sup>, de mindezekon túl egy kisebbségvédelmi cikket is (27. Cikk), amely már nem csupán a nyelvi diszkrimináció tilalmának kimondásaként, hanem bizonyos nyelvi jog elismeréseként is felfogható:

„Olyan államokban, ahol etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.”

Ez a cikk általánosan elismeri a kisebbségeknek azt a jogát, hogy saját nyelvüket használják, de a kisebbségi nyelv konkrét használati körét nem jelöli ki. A többi dokumentum közül azért kell az Egyezségokmányt kiemelten kezelni, mert ez tekinthető az Alkotmány 110a § mintájának (Schönfeldt 2007:73).

### 5.1.2 Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája (1992)

A Karta az Európa Tanács legfontosabb kisebbségi nyelvi jogokkal foglalkozó dokumentuma 1992-ből. Elődeihez viszonyítva a kisebbségi kérdést újszerűen közelíti meg, mivel nem csupán kisebbségi jogokat ismer el, hanem bizonyos, általa pontosan meghatározott típusú nyelveket véd, azáltal, hogy azok használatát az oktatásban, a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban és a médiumokban támogatja. A ratifikáló államoknak háromévente jelentést kell készíteniük a kötelezettségvállalások megvalósításáról, az államok pedig ajánlásokat kaphatnak a további teendőkről, lépésekről, a vállalások végrehajtásának hiánya azonban nem jár szankcióval.

A címben szereplő nyelveket az 1. Rész 1. Cikkében definiálja:

„A jelen Karta vonatkozásában:

- a) 'regionális vagy kisebbségi nyelvek' kifejezés alatt azon nyelvek értendők,
  - (i) amelyeket valamely állam adott területén az állam olyan polgárai hagyományosan használnak, akik az állam fennmaradó népességénél számszerűen kisebb csoportot alkotnak, és
  - (ii) amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvétől/nyelveitől, azonban ez nem foglalja magában sem az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek dialektusait sem a bevándorlók nyelveit;”

---

<sup>9</sup> Ezek a bűncselekménnyel vádolt személyek joga vádemelésről szóló részletes tájékoztatáshoz egy általa értett nyelven, valamint a díjmentes tolmács igénybe vétele a tárgyaláson.

Ezen meghatározás alapján Norvégiában a *lapp nyelvek* mellett a *kvén/finn*, a *romanes* és a *romani* sorolható a regionális vagy kisebbségi nyelvek kategóriájába. Ennek megfelelően a norvég államban az imént felsorolt nyelvekre vonatkoznak a Kartában megjelenő nyelvvédelmi célok és elvek. Norvégia, mivel 1993-ban ratifikálta a Kartát, annak 2. Cikke értelmében vállalja a II. Rész rendelkezéseinek alkalmazását mindegyik fentebb definiált nyelvére (vö. The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011:15<sup>10</sup>). Ezen túlmenően a ratifikáló állam megjelölhet nyelve(ke)t, amely(ek)re a Karta III. Részének rendelkezései közül legalább harmincöt pontot alkalmaz (a dokumentumban meghatározott cikkekből válogatva). Norvégia a lapp nyelvekre vállalt kötelezettséget a III. Részben foglalt nyelvvédelmi intézkedések megtételére. Ezek konkrétan a következő cikkek: a lapp nyelv az oktatásban (8. cikk), az igazságszolgáltatásban (9. cikk), a közigazgatásban (10. cikk), a médiában (11.cikk), a kulturális életben (12. cikk), a gazdasági és szociális életben (13. cikk) és a határokon átnyúló nyelvi helyzet tekintetében (14. cikk) (St.meld. nr. 28. 19.3.1).

### **5.1.3 Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995)**

Az Európa Tanács egyik legjelentősebb kisebbségvédelmi dokumentuma, a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, amelyet Norvégia 1995-ben írt alá, nem jogokat, hanem elveket fogalmaz meg, ezáltal a ratifikáló államok számára megszabja az irányvonalat, megadja a zsinórmértéket (Andrássy 1998:143). Ezt a „keretet” töltik ki a részt vevő államok saját törvényhozásuk konkrét jogszabályaival, amelyben meglehetősen nagy mozgástérrel rendelkeznek. A keretegyezmény végrehajtását az egyes államokban az Európa Tanács követi: ugyanis az államoknak rendszeresen jelentést kell készíteniük a dokumentum elveinek megfelelő lépésekről, az Európa Tanács pedig értékeli azt, javaslatokat ad.

A keretegyezmény I. fejezet 3. cikkének 2. bekezdése a meghatározott jogok mind egyéni, mind kollektív módon történő gyakorlását támogatja. A II. fejezet 5. cikkének 1. bekezdésében azonban, ahol a kisebbséghez tartozók kultúrájának megőrzéséhez szükséges feltételek megteremtéséről beszél, egyéni természetű jogról beszél:

---

<sup>10</sup> A Norvég-Finn Egyesület kérte a finn nyelv bevonását a felsorolt, és a Karta II. Részének védelme alá tartozó nyelvek közé. Az ügy vizsgálata az illetékes minisztérium által folyik.

„A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy támogatják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára kultúrájuk megőrzését és fejlesztését, úgyszintén identitásuknak, nevezetesen vallásuk, nyelvük, hagyományaik és kulturális örökségük megőrzésének feltételeit.”

A dokumentum továbbá tiltja a kisebbségi tömegkommunikációs eszközök (nyomtatott sajtó, rádió, televízió) létrehozásának és használatának akadályozását.

A keretegyezmény ezen felül elismerteti a valamely kisebbséghez tartozó személyek kisebbségi nyelvének szabad használatát szóban és írásban, mind magán, mind nyilvános szinten. Ösztönzi a hagyományosan vagy nagy számban valamely kisebbség(ek) által lakott területeken olyan lépések megtételét, amelyek biztosítják a feltételeket a kisebbségi nyelven történő kommunikációhoz a kisebbséghez tartozó személyek és a közigazgatási hatóságok között.

A dokumentum tartalmazza a kötelességvállalást arra vonatkozóan, hogy a kisebbséghez tartozók szabadon használhatják nevüket kisebbségi nyelvükön, hogy ezek a személyek cégtáblákat, feliratokat közölhetnek kisebbségi nyelven, valamint hogy a kisebbségi személyek által jelentős számban lakott területeken és településeken a kisebbségi nyelven is kiírják a földrajzi, helység- és utcaneveket.

A keretegyezmény 14. cikkében szól az oktatás területén szükséges kötelezettségvállalásokról, így a nemzeti kisebbségekhez tartozók azon jogának elismeréséről, hogy megtanulhatják kisebbségi nyelvüket. Ehhez kapcsolódik a hagyományosan vagy többségben nemzeti kisebbségek által lakott területeken a kisebbségi nyelven történő tanulás, vagy a kisebbségi nyelv tanulásának biztosítása oly módon, hogy emellett a hivatalos nyelv tanulása vagy az azon való tanulás ne legyen veszélyeztetve.

## **5.2 Norvégia nemzeti és etnikai kisebbségi politikája, kisebbségeire vonatkozó nemzeti dokumentumai**

Ma a norvég állami politika a *zsidókat*, a *kvéneket* (finneket), az *erdei finneket*, a *romokat* (romákat) és a *romani népcsoportot*<sup>11</sup> ismeri el nemzeti kisebbségeinek. Az elismerés alapja a *Stortingsmelding nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoritetar i Noreg – Om statleg politikkk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar* parlamenti jelentés, amely az Európa Tanács *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről* című nemzetközi dokumentumára épülő nemzeti dokumentum, amelyet Norvégia 1999-ben

---

<sup>11</sup> A *romani* és a *rom* elnevezések valójában ugyanazt a népcsoportot, a cigányokat jelölik, a különbséget közöttük a róluk szóló alfejezetben fejtjük ki. A vonatkozó norvég dokumentum külön említi és kezeli a két csoportot.

ratifikált, elfogadva a célkitűzéseit, valamint a kisebbségi nyelvek kezelésére vonatkozó elveit. Ezen jelentést megelőzően nem született az állam kisebbségpolitikáját kifejtő és összegző dokumentum.

A norvég állam nemzeti kisebbségnek tekinti azt az etnikai, vallási és/vagy nyelvi kisebbséget, amely (történelmi mértékkel mérve) hosszú ideje, legalább száz éve kötődik az államhoz (ld. Maliniemi: *Nasjonale minoriteter*). Nem tárgyalja viszont a számikkal, illetve a legutóbbi időkben érkezett bevándorlókkal kapcsolatos politikát, mivel ezek a csoportok más-más megítélés alá esnek – éppen ezért, amint a jelen fejezet elején már említettem, a dolgozat kiemelten, külön fejezetben foglalkozik ezeknek a népcsoportoknak a helyzetével.

A fenti parlamenti dokumentum megfogalmazza azt is, hogy mely alapelvek határozzák meg Norvégia kisebbségi politikáját, amelyek valamennyi, őshonos és bevándorolt kisebbséget érintenek. Ezek közül a legjelentősebbek: a kulturális sokszínűség társadalmi szerepe, a diszkrimináció és a rasszizmus elutasítása, a demokratikus elvek és az emberi jogok minden norvégiai lakosra való kiterjesztése.

*„Regjeringa vil arbeide for eit samfunn som fremmar dei føresetnadene som er nødvendige for at personar som tilhøyrer minoritetar skal kunne uttrykkje, halde oppe og vidareutvikle sin identitet, både innanfor si eiga gruppe og i møte med resten av samfunnet.”* (St.meld. nr. 15, 1.2)

[A kormányzat olyan társadalom létrehozásáért fáradozik, amely elősegíti a szükséges feltételeket ahhoz, hogy a valamely kisebbséghez tartozó személyek ki tudják fejteni, meg tudják tartani és fejleszteni identitásukat, mind a saját csoportjukon belül, mind a társadalom egyéb tagjaival történő érintkezésben.]<sup>12</sup>

A jelentésben érintett valamennyi népcsoport közül külön kiemeli a romani népcsoport ellen korábban norvég részről elkövetett jogtalanságokat, amelyektől a norvég kormány elhatárolja magát, mivel egy más irányú, pluralista politika iránt elkötelezett. Hivatkozik a nemzetközi kisebbségvédelemre, annak alapidokumentumaira, amelyek elfogadásával Norvégiának bizonyos minimum követelményeknek eleget kell tennie. Ezek a nemzetközi dokumentumok többek között az ENSZ *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának* 27. cikke, az Európa Tanács *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája* és természetesen a már említett *Keretegyezmény*. Ez utóbbi meghatározza Norvégia valamennyi fentebb felsorolt nemzeti, etnikai kisebbségének védelmére vonatkozó politikáját. A Karta ratifikálásával a norvég állam a zsidó

---

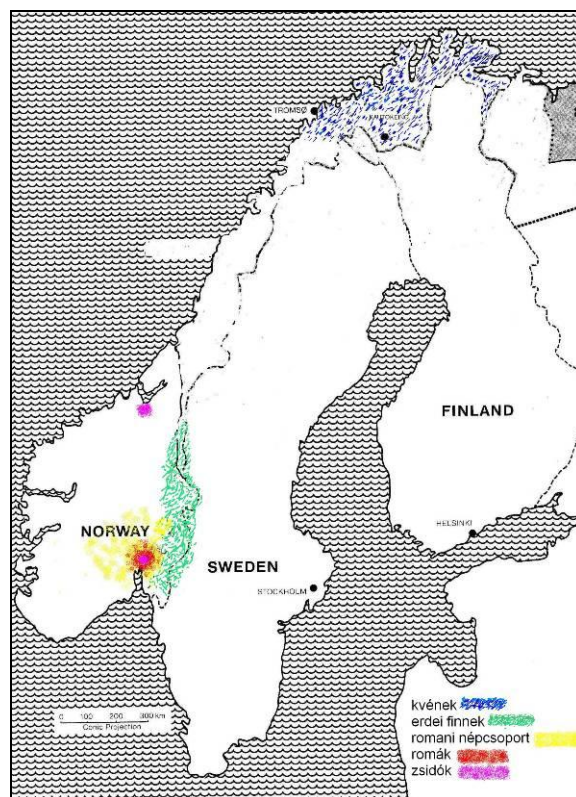
<sup>12</sup> A szerző fordítása

népcsoport nyelvén kívül valamennyi (őshonos) nemzeti-etnikai kisebbségének nyelvét általános védelem alá vette, ezek közül viszont csak a lapp nyelv védelmére vállalt külön kötelezettségeket is.

A kormányzat meghatározott összegű támogatásban részesíti a Norvégiában élő nemzeti kisebbségeket. Kétféle formában jutnak, juthatnak ezek a kisebbségek támogatáshoz. Egyrészt az őket képviselő szervezetek ún. alaptámogatást kapnak, emellett olyan projektek részesülhetnek projekt támogatásban, amelyek mindenekelőtt ezeknek a nemzetiségi csoportoknak a helyzetét mutatják be, a diszkriminációval, valamint a kisebbségek közötti kapcsolatok kérdéseivel foglalkoznak. A 2007. évre 4,22 millió (ld. Statsbudsjettet 2007, KAP 670, POST 70 *Tilskudd til nasjonale minoriteter*), 2012-re már 6,222 millió korona összeg állt rendelkezésre (ld. *Rundskriv om tilskudd til nasjonale minoriteter 2012*).

### 5.3 Norvégia elismert nemzeti kisebbségeinek, azok helyzetének leírása

Norvégia elismert nemzeti kisebbségeinek (az őslakos számi kisebbséget kivéve) mai fő lakóhelyeit szemlélteti a térkép – figyelembe véve a koncentráltabb jelenlétet:



2. ábra: Norvégia (őshonos) nemzeti-etnikai kisebbségeinek jellemző lakóhelyei

A soron következő alfejezetekben a norvégiai kisebbségeket, a velük kapcsolatos intézkedéseket mutatom be. Jelen fejezetben alapidokumentumként, illetve -forrásként a *Stortingsmelding nr. 15* parlamenti jelentést veszem figyelembe.

### **5.3.1 A kvének**

#### *5.3.1.1 Történeti áttekintés*

A norvég nyelvben ma is használt „kven” kifejezés nagyon régi eredetű, a fogalom ugyanis az ónorvég nyelvből ered, és a Botteni-öböl felső vidékein és a nagy folyóvölgyekben élő finn eredetű népre használták. Már az izlandi sagákban is így nevezték Finnország lakóit (Grotenfelt 1909). Ma a félsziget belső vidékeiről (Észak-) Norvégiába az 1700-1800-as években érkező finn nyelvű betelepülőket és azok leszármazottait nevezik így (Lindgren 1998:120, Bull 2004:183). Egy újabb és pontosabb meghatározás szerint kvénnek tekinthetünk „minden olyan finn kulturális és nyelvi háttérrel rendelkezőt, aki 1945 előtt érkezett Norvégiába, valamint azok leszármazottait” (Hyltenstam-Milani 2003:2)

A kvén népcsoport jelentős méretű, tömeges kivándorlás keretében érkezett Észak-Finnországból és Észak-Svédországból (főként a Tornio-völgyből) a mai Norvégia területére. Az új területekre történő szórványos, majd folyamatos bevándorlás az 1500-as évektől az 1800-as évek első feléig zajlott, a rendszeres bevándorlás az 1700-as években indult meg. A XIX. század első felében is folytatódott a vándorlásuk, de akkor már a modern munkavállalási célú migráció volt jellemző erre a népcsoportra (Egeland 2005:3), és a cél leginkább a Jeges-tenger partja, Oroszország területe, valamint Amerika volt.

Korábbi lakhelyük elhagyásának fő okai között kiemelkedő fontosságú a népesség növekedése következtében kialakult elégtelen hozzáférés az erőforrásokhoz és a svéd-orosz viszálykodás. A kivándorló népcsoportok megélhetésre alkalmas földterületeket kerestek maguknak, és elsősorban Lyngenben, Altaban, Porsangerben, Karasjokban és Tanadalenben telepedtek le. A Belső-Finnmarkban (Kautokeino, Karasjok), a túlnyomóan sámik által lakott településeken új hazát lelő kvének igen gyorsan beolvadtak a számi lakosságba (Lindgren 1998:122, Huss 1999:88). Ez a folyamat magyarázható a sámik számbeli többségével, a két nép nyelvének közeli rokonságával, valamint az életmódjuk közötti hasonlósággal. A szigetek halászfalvaiban pedig a norvég lakossággal olvadt össze az odaérkező kvén népesség (Lindgren 1998:122). Azokon a területe-



ken, ahol kvén, számi és norvég származású lakosok éltek együtt, jellemző volt, hogy megtanulták egymás nyelvét: a két- és háromnyelvűség mindennapos volt (Lindgren 1998:123). Arra is volt példa, hogy egyes településeken a norvégok hagyták el nyelvüket a kvén javára (Huss 1999:88).

A XIX. század közepe táján – mint ahogy azt már fentebb említettük – a népcsoport Észak-Norvégiába vándorlását a munkalehetőségek ösztönözték, ott mindenekelőtt a bányászat és a halászat területén találtak megélhetésre. Emellett azonban megjelent a finnek érkezésének új, korábban ismeretlen formája: a gyermekkereskedelem, amelynek során finn gyerekek kerültek számik közreműködésével norvég területre.

A kvének nagyarányú bevándorlásának az lett az eredménye, hogy 1875-re Finnmark tartomány lakosságának több mint 24%-át, Troms tartományának pedig kb. 8%-át ők alkották (St.meld. nr. 15, 4.2.1). A korábbi időszakok kvén lakosságának számszerű meghatározása nehézségekbe ütközik, mivel a finn és a számi elnevezés hosszú ideig a norvégok körében nem volt egyértelmű; a „finn” név alatt ugyanis egykor a számit értették, a finneket pedig kvéneknek hívták (Jávorszky 1991:55). A norvég állam beolvasztó politikája során is a kvéneket/finneket és számikat általában együtt, nem pedig különválasztva kezelték. A norvégok már a XIX. század elejétől, Oroszország észak-európai terjeszkedésével egy időben e két rokon népcsoportról mint „finn veszély”-ről, „idegen nemzet”-ről vagy éppen „mongol eredet”-ről beszéltek, akik veszélyt jelentenek, mivel az orosz állam további nyugati területkövetelését ösztönzik, illetve segítik. Ebben a helyzetben a norvégok a kisebbségeikhez való viszonyulását, az ellenük bevezetett szigorú intézkedéseket az európai kultúráért és rendért folytatott harcnak tekintették (Huss 1999:88-89).

A XIX. század közepétől megkezdődő drasztikus norvégosító politika ezt a népcsoportot is erőteljesen érintette; különösen az oktatás és az egyház területén vezettek be diszkriminációs intézkedéseket, de az 1902. évi földvásárlási törvény is ilyen célú volt, amely szerint csak norvégul beszélők vásárolhatnak földet. Ezek a számikat is súlyosan érintő intézkedések voltak, melyekről a későbbiekben bővebben is szólok.

A tudatos norvégosítási politika és a társadalom modernizálódása a kvén népcsoport lassú asszimilációjához vezetett, bár kultúrájukat és nyelvüket viszonylag jól megtudták őrizni a második világháborúig. A kvénekre egy ideig jellemző volt, hogy bizonyos településeken, illetve városrészekben telepedtek le, elkülönülve a lakosság többi részétől, ami segítette kultúrájuk és nyelvük megőrzését.

A népcsoport anyaországgal való kapcsolata nem volt túlságosan szorosnak mondható, ennek nem a távolság volt az oka, hanem sokkal inkább a Norvégia és Finnország közötti felhőtlennek nem nevezhető viszony, amely abban is megmutatkozott, hogy Norvégia hosszú ideig Finnországot tartotta legfőbb ellenségének (a már korábban említett, Orországtól való félelemmel összefüggésben). Erre alapozva a norvégok határszigorításokat vezettek be, és a kvének visszaszorítását tűzték ki célul (Jávorszky 1991:61).

A norvégosítási politika az 1930-as évekig intenzív volt: új állampolgársági törvénnyel kívánták korlátozni a földvásárlást, de a korlátozások a szellemi életre is kiterjedtek: az északra küldött papok folyamatosan szemmel tartották a kvéneket és jelentettek róluk, a norvégok sajtókampányt folytattak, a túlnyomó többségében finn nyelvű városokba norvég nyelvű rádióadót telepítettek. Mindezek mellett internátusokkal és népfőiskolákkal kísérelték meg a finn nyelvű fiatalok átnevelését. Az 1930-as éveket követően indult meg a fokozatos enyhülés (Jávorszky 1991:64), bár egyes beszámolók szerint még az 1960-as években is történtek szigorú, a finn nyelv használatát korlátozó, illetve tiltó akciók, mint például a nyelvük iskolai használatának és oktatásának betiltása, a földvásárlás korlátozása (Jávorszky 1991:60); tehát a még érvényben levő, egyébként a számikat is érintő szabályozások. A norvégosító politika intézkedései mellett a modernizáció folyamata is a nyelvcsereét ösztönözte: a kvének ugyanis a jólét és fejlődés feltételének tekintették a norvég nyelv magas szintű ismeretét (Lindgren 1998:124).

### 5.3.1.2 A mai helyzet

Norvégiában a hivatali és a tudományos szóhasználatban ma is általánosan használatos a „kvén” kifejezés, bár a kisebbség egyes csoportjai ehelyett inkább a „finskætta” vagy a „finn bevándorlók leszármazottai” megnevezéseket preferálnák (ld. Maliniemi: *Kvener*). Legújabban a „norvégiai finnek” elnevezés is felmerült körükben (ld. The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011:4-5).

A népcsoport nyelvének saját elnevezése *kainun kieli*. Ez a nyelv a legészakibb finn nyelvváltozatok egyike, a svédországi Tornio-völgyi finnek nyelvével, a *meänkielivel* együtt (ld. *ELDIA Nyelvek és közösségek-A kvén nyelv*). A kvén nyelvbe a hosszú együtt- és egymás mellett élés során számos norvég kölcsönszó épült be, ezáltal a kvén a sztenderd finn nyelvtől jelentősen különbözik (lásd 3. számú melléklet).

A népcsoport által használt nyelv megnevezésével kapcsolatban is felmerültek viták: hosszú ideig vita tárgyát képezte a kérdés, hogy a *kvén* vagy a *finn* a megfelelő kifejezés a nyelvre. A kérdés lényege tulajdonképpen az volt, hogy önálló nyelvnek számít, vagy a finn nyelv egy változatáról van szó. Az áttörés 2005-ben történt meg, amikor Norvégia a kvént önálló nyelvnek ismerte el (ld. Maliniemi: *Kvener*).

Az utóbbi évtizedekben a kvén kisebbség is létrehozta különféle szervezeteit, intézményeit; ezek közül az egyik legjelentősebb az 1987 óta, jelenleg 850 taggal működő Norvégiai Kvének Egyesülete (*Norsk Kveners Forbund*). Ennek a magát vallási és politikai szempontból semlegesnek valló szervezetnek a legfőbb célkitűzése a kvének és finn származásúak gazdasági, szociális és kulturális helyzetének javítása. A másik kiemelt szerepű intézmény a Kvén Intézet (*Kvensk institutt*), amely céljául tűzte ki a kvén nyelv és kultúra védelmét és fejlesztését. Különböző szintű nyelvtanfolyamok szervezésével, szótárak összeállításával kiemelkedő szerepet játszik a nyelv megtartásának és fejlesztésének segítésében (ld. Skjelnes-Mattila: *Eget språkarbeid*). Legfontosabb és valószínűleg eredeti feladata a kvén nyelv revitalizációjához elengedhetetlen terminológiafejlesztés és a sztenderdizáció volt. Munkájához, működéséhez a Kulturális Minisztériumtól 2011-ben 4 823 000 norvég koronát kapott, a 2008. évi 3 533 000 korona összeget évente fokozatosan emelve (The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011:13).

A kvén írott változatának sztenderdizálásához hozta létre a Kvén Intézet 2007-ben a Kvén Nyelvi Tanácsot (*Kvensk språkråd*) (Lane 2005). Egy évvel később jött létre a Kvén Nyelvi Gyűlés (*Kvensk språkting*) mint az előbb említett tanács végrehajó szerve, amelynek az a feladata, hogy határozatokat hozzon a tanács által tárgyalt nyelvi sztenderdizációs kérdések esetében (ld. Skjelnes-Mattila: *Språkting*). A sztenderdizáció végrehajtásán túl fontos tevékenységük az iskolai tananyagfejlesztés (ld. Skjelnes-Mattila: *Språkorgan*).

Az 1990-es évek elején néhányan etnikai újjászületést emlegettek, más csoportok kételyeiket fogalmazták meg – mindenképp a finn nyelv norvégiai felélesztésének elképzelhetetlensége miatt –, ugyanis elsősorban a fiatalabb generációkat tekintve, egyre kevésbé használták elődeik nyelvét, a felemelkedés biztosítékának tartott norvég magas presztízse miatt fokozatos nyelvcseré volt jellemző körükben (Jávorszky 1991:65). Az említett évtized végétől meginduló folyamatok – mint Norvégia nemzetközi, majd határokon belüli elkötelezettsége a kisebbségvédelem terén, a kvén nyelv önálló nyelvként való elismerése, a kvén nyelv és kultúra fennmaradását és fejlesztését végző intéz-

mények és szervezetek (Kvén Intézet, Kvén Nyelvi Tanács, Kvén Nyelvi Gyűlés) felállítására és támogatására – azonban inkább a korábbi optimista felfogást támasztják alá. Ha a számokból indulunk ki, miszerint a kvének száma 10 000-15 000 lehet (Maliniemi 2009:17), a kvén nyelvet beszélők száma pedig 2000 és 8000 közötti (ld. Maliniemi: *Nasjonale minoriteter*), látható, hogy valóban jelentős mértékű nyelvcsere zajlott le a XX. század végéig. Ez mindenekelőtt a betelepülés helyével és az ott élők etnikai, nyelvi összetételével magyarázható, hiszen a kvének egy része természetes módon gyorsan asszimilálódott a környezetében élő számi lakossághoz, emellett nagy részük a hosszú ideig tartó erőszakos asszimilációs politika következményeként elnorvégosodott. A közösség – a körülményekhez és lehetőségeihez képest – igyekezett nyelvét és kultúráját megtartani. A második világháború után a finn bevándorlók új hulláma érkezett (Huss 1999:92), többségük nő volt, akiknek jelentős része kvén férfiakkal kötött házasságot – ez a két tényező nagyban hozzájárult a finn nyelv státuszának erősödéséhez.

Lane (2005) több mint 10 000 Troms és Finnmark megyében élő személyt említ, akik saját bevallásuk szerint beszélnek a kvén/finn nyelvet, emellett azonban az olvasni és írni is tudók száma jelentősen kevesebb. Az utóbbi évtizedekben azonban megindult a nyelv revitalizációja Norvégiában, amelyhez hozzájárult az 1970-es évektől a kisebbségekhez való egyre pozitívabb hozzáállás. Ennek következtében bevezették a finn nyelv tanítását az iskolákban, a finnmarki helyi rádióban a rendszeres finn nyelvű adás sugárzását (Lindgren 1998:124). A kvén (finn) nyelv revitalizációjában azonban a legfontosabb szerepet az iskolai oktatás tölti be: 1970-től több évtizedes tilalom után megindult a finn nyelv oktatása: választható tárgyként először a középiskolában, majd az általános iskolában is lehetett tanulni. Később a finn tanítási nyelvet is bevezették több észak-norvégiai iskolában (Huss 1999:91). Az 1980-as években két tanár kvén nyelvű tananyagot állított össze, ami nagyon is szükséges volt, mert az Észak-Norvégiában használt kvén változat jelentős eltéréseket mutat a sztenderd finn nyelvtől (Lindgren 1998:125-126). 1998 óta a kvének lakta területeken, Troms és Finnmark megyében a finn megkapta a második nyelv státuszát az iskolákban, ami véleményem szerint jelentős mértékben hozzájárul a finn, illetve a sztenderdizáció befejezését követően minden bizonnyal a kvén nyelv fennmaradásához Észak-Norvégiában. Az általános és középiskolai törvény alapján ugyanis a két említett megye általános iskoláiban a kvén/finn származású diákoknak joguk van a finn nyelv tanulására, legalább 3 fő esetén. Ha az adott iskola saját oktatóival nem tudja biztosítani az oktatást, az alternatív oktatási formákra az illetékes minisztérium adhat szabályozást (ld. Lov om grunnskolen og den

vidaregåande opplæring § 2-7.). Jelenleg a kvén nyelv helyzetére nézve kedvezőtlen, hogy a legtöbb iskolában a finn irodalmi nyelvet tanítják, a kvént csak Porsangerben (M. Bodrogi 2005:102). Az is problémát jelenthet, hogy napjainkban a kvén/finn származású tanulók többsége – a fentebb már említett elvándorlás következtében – a fővárosban vagy annak környékén él, ahová azonban nem terjed ki a finn/kvén nyelvű oktatás joga. Kvén nyelvű tananyag sem áll még megfelelő mértékben rendelkezésre, sok esetben a finnországi, sztenderd finn nyelven íródott tankönyveket használják vagy esetleg azokat csak egyszerűen lefordítják kvén nyelvre és azok nem relevánsak a norvégiai kvének társadalmi, nyelvi helyzetéhez (Third Periodic Report on the Implementation of the Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities 2010:13). A Kvén Intézet közreműködésével mára elkészült az ötletkönyv az általános iskolák és óvodák számára, valamint a kvén nyelv oktatását segítik az interneten közzétett tematikus tananyagok, szólisták, feladatok is (lásd kvensk.no).

A tanárképzésben fontos szerepet játszik a Tromsøi Egyetem, ahol lehet kvén tárgyakat tanulni, BA és MA képzések pedig finn nyelv és finn irodalom szakokon folynak. Jellemző azonban az, hogy a hallgatók inkább a finn nyelvet választják, mint a kvént (ACFC/OP/III(2011)007:21).

Az 1995 óta megjelenő háromnyelvű újság, a *Ruijan Kaiku* 2010-ig igen nagyösszegű támogatásban részesült mind a Művészeti Tanácstól, mind pedig a kormányzattól. Az újság a kvének és norvégiai finnek számára készült, de nem kizárólag kvén- vagy finnyelvű. A nyelvhasználatnál minden bizonnyal figyelembe kívánták venni a norvégiai finn eredetű célcsoportok nyelvi, nyelvismereti helyzetét és összetételét, ezért jelenik meg három nyelven. Az újságban átlagban a norvég nyelvnek 50%, a kvének és a finnek 25-25% jut, de esetenként a svédet vagy a meänkielit is használják (ld. *Om Ruijan Kaiku*). A rádióban pedig csupán heti tizenkét perc a kvén/finn nyelvű adás időtartama, ami meglehetősen csekély.

### **5.3.2 Az erdei finnek**

#### *5.3.2.1 Történeti áttekintés*

Az „erdei finn” elnevezésű finnek a kvén csoportokkal egy időben, az 1500-as évek második felétől kezdve, az 1570 és 1630 közötti időszakban érkeztek Norvégiába. Ők Finnország dél-keleti részéről vándoroltak északi és nyugati irányba, eleinte a mai Svédország nyugati határvidékeire. Kivándorlásuk elsődleges oka a földszerzés volt,

amit az uralkodó is támogatott, hiszen ezek a finnek nagyon jól értettek az erdők felégetéséhez, így nagy erdős, még lakatlan területeket tudtak lakottá tenni (Lindgren 1998:119). Az első kolónia a Store Røgden tó körül telepedett le, majd idővel a norvég-svéd határ mentén, minkét oldalon egy sávban alakultak ki erdei finn telepek, amelyet *Finnskogennek* neveznek. Ezek a finn települések a dél-norvégiai Hedmark, Akershus, Oppland, Østfold és Buskerud körzetében találhatók.

Nyelvük egy keleti finn dialektus volt, amelynek mindennapi használatát az őket ért elnyomás és jogaik erőteljes korlátozása ellenére az 1800-as évek végéig a központi területeken megtartották. A XIX. század agresszív norvégosítási politikájának azonban már nem tudtak ellenállni, a második világháború idejére lényegében eltűnt a nyelv használata (Lindgren 1998:119-120).

### 5.3.2.2 A mai helyzet

Mivel a finn nyelv ősi savolai dialektusának használata csaknem teljesen kihalt az erdei finnek körében, végbement a nyelvcseré, és általánossá vált a norvég nyelv használata (St.meld.nr. 15, 5.2.5.1).

Korábban, a XIX. századi nacionalista ideológia felerősödése idején, Norvégiában ez a népcsoport – a kvénekhez és a számikhoz hasonlóan – hosszú ideig megbélyegzett volt, ezért tagjai közül sokan nem kívánták magukat a népcsoporthoz tartozónak vallani. Az utóbbi években, évtizedekben azonban megfigyelhető egyfajta felélesztése a finn (és kvén) kultúrának (Jávorszky 1991:87-88). Ennek egyik nagyon kézenfekvő eszköze a kapcsolatok élénkítése a másik norvégiai finn nyelvű kisebbséggel, a kvénekkal és a határokon túli finnekkal. Működik egy szervezet is, amely az erdei finn népcsoport érdekeit védi, kultúráját, hagyományait őrzi, ennek neve *Skogsfinske interesser i Norge*. A népcsoport kívánságai között szerepel egy állami finanszírozású központ létrehozása múzeummal, valamint szakirodalom megjelentetése kultúrájukról, irodalmukról, történelmükről. Ez utóbbiak azért lennének fontosak, mert azokat az óvodai és iskolai tantervekbe be lehetne építeni. Az pedig elengedhetetlen lenne a fiatalabb generációk számára annak érdekében, hogy megismerjék saját kultúrájukat, eredetüket, és azonosulni tudjanak azzal.

Becslések szerint néhány száz magát erdei finnek valló személy él Norvégiában. Ez a meglehetősen alacsony szám arról tanúskodik, hogy nagy számban történt bevándorlá-

suk óta szinte teljes asszimiláción mentek át<sup>13</sup>, ami visszafordíthatatlannak tűnik, mivel nem rendelkeznek az etnikai és nyelvi identitás megtartásához szükséges szervezetekkel és intézményekkel. Ők maguk tragikusnak tartják, hogy nincs megfelelő számú iskola az erdei finnek által lakott területeken (Rønning 2007). 1970-től kísérletek kezdődtek az erdei finn kultúra revitalizációjára, amikor is megnőtt az érdeklődés a finn nyelv iránt, megélénkültek a kapcsolatok a Norvégiában élő kvénekkal, a svédországi finn kisebbségekkel és szervezeteikkel, valamint Finnországgal (vö. Store Norske Leksikon-*Skogfinner*). A népcsoport identitásának erősítése, valamint kultúrájuk másoknak történő bemutatása céljából nyaranta erdei finn napokat tartanak, ahol lakóterületüket, *Finnskogent* az ünnepség idejére független köztársaságnak „kiáltják ki”.

Mindent egybevetve, az összes finn eredetű nép összefogásával a finn kultúra és nyelv felértékelődhet Norvégiában, de az erdei finn népcsoport önmagában nem tud eredményeket elérni a revitalizáció terén.

### 5.3.3 A cigányok

A következő két alpontban (5.3.3.1 és 5.3.3.2) tárgyalt kisebbségi csoportok közös eredetűek. A norvég nemzeti, etnikai kisebbségekkel foglalkozó dokumentumokban (pl. St.meld. nr. 15. (2000-2001), Third Periodic Report on the Implementation of the Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities Norway 2010) *romani népcsoport*ként és *rom*ként külön-külön is említett kisebbség indiai eredetűnek elfogadott, eredetileg nomád nép, amely hosszú vándorlás által jutott el mai lakóhelyére. A napjainkban szinte az összes európai államban megtalálható népcsoportok besorolása nem egyszerű, többféle módon történhet. Fraser kétféle csoportosítási lehetőséget említ (Száráz 2007:34). Az egyik szerint különbséget tehetünk a középkor óta honos cigány csoportok és az utóbbi századokban vagy században érkezettek között. E megközelítés szerint a Norvégiában honos *romani népcsoport* tekinthető régóta honosnak és a *romok* a később betelepülteknek. A másik megkülönböztetés a *szintó* és a *rom* cigányok között áll fenn, amit maguk a cigányok is elismernek. A szintók *rom*nak tekintenek valamennyi kelet-európai származású cigányt, *szintó*knak pedig azokat nevezik, akik hosszabb ideig német nyelvterületen tartózkodtak és ez nyelvükön is mutatkozik. A norvégiai csoportok esetében ez utóbbihoz sorolandó a *romani* népcsoport. A *romani* népcsoportnak Norvégiában számos elnevezése ismert, a leggyakoribbak

<sup>13</sup> Az 1990-es években erőteljes elvándorlás volt jellemző körükben a nagyobb városokba, mindenekelőtt Osloba (vö. Lindgren 1998), ami szintén az asszimilációt gyorsította.

a „romanifolket” mellett az „utazók” és „vándorlók” (norvégul *reisande* illetve *taterane*), magyarul még a vándorcigányok elnevezés használatos<sup>14</sup>.

A romák nyelvének általános, endo-linguonim elnevezése a romani, amely számos változatban, dialektusban él. Napjaink legelfogadottabb felfogása négy nagyobb dialektuscsoportot különböztet meg: az ún. balkáni, a vlah, a centrális és az északi csoportot (Szalai 2007:25).

### 5.3.3.1 A romani népcsoport/vándorcigányok

#### 5.3.3.1.1 Történeti áttekintés

A cigányság mára valamennyi kontinensen szétszórtan élő nép lett. A legelterjedtebb felfogás szerint Indiából származik, de az is lehetséges, hogy indiai kivándorlók különböző csoportjaiból Perzsiában jött létre (Kenrick 2005:15-16). Körülbelül ezer évvel ezelőtt indulhattak el őshazájukból vándorútjukra, és a nyelvi jellemzőket figyelembe véve úgy tűnik, hogy Görögorszáig együtt érkeztek, csak azután indultak külön utakra (Szász 2007:28). Feltételezések szerint az 1500-as években kezdtek a mai Skandinávia területére vándorolni (Store Norske Leksikon-*Romanifolk*).

A romani népcsoport Norvégiában nagy megaláztatásokat és diszkriminatív intézkedéseket élt meg. A norvég társadalom erre a népre mint deviáns életformát folytató népcsoportra, kultúrájukra pedig mint az ő kultúrájuktól merőben eltérő kultúrára tekintett (Pressemeld. *Utvalget skal kartlegge overgrep mot romanifolket* 2011.01.07). A népcsoportot a bűnözéssel azonosították, az állam pedig kemény kézzel próbálta ellenőrzése alá vonni.

Üldözésük Észak-Európában már a XVI. század első felében megkezdődött: az uralkodó parancsára el kellett hagyniuk az akkori Svédország-Norvégiát, továbbá az ország területén tartózkodókat halálbüntetéssel fenyegették, és a letelepedetteket is büntették (ld. *Romanifolkets historie*).

Emellett kegyetlen, erőszakos eszközöket is bevetettek a népcsoport ellen. Ilyen volt a gyerekek elvétele a szüleiktől annak érdekében, hogy állandó lakhelyűvé „neveljék” őket, és teljes mértékben asszimilálják a norvég társadalomba – mivel a nép egyik fő jellemzője a vándorló életmód volt. Gyermekotthonokba, bentlakásos iskolákba, sőt gyakran pszichiátriai intézetekbe küldték a romani gyerekeket (St.meld. nr. 15, 4.3).

---

<sup>14</sup> Lásd Dr. M. Bodrogi Enikő *Nyelvi jogok Norvégiában* című írásában.  
<http://klimala.web.elte.hu/18/10MBodrogiEniko.pdf>



Sok gyermek úgy nőtt fel, hogy nem is ismerte származását, anyanyelvét, és csak felnőtt fejjel szembesült etnikai hovatartozásával<sup>15</sup>.

Egy másik intézkedés, ami a norvég kisebbségi politika igazi szégyenfoltja, az 1934-ben meghozott, sterilizálásra szóló törvény egészen az 1970-es évekig fennállt (St.meld. nr. 15, 4.3). Ennek célja egyértelműen a norvég társadalom által alacsonyabb rendűnek tartott nép kiirtása, vagy legalábbis megcsönkítése volt. Ezzel az intézkedéssel a norvég állam csaknem kimerítette a genocídium fogalmát. Mindehhez még hozzájárult egy újabb törvény is, amely megtiltotta a népcsoport számára a lótarást (ld. *Romanifolkets historie*). Az említett intézkedések következménye az lett, hogy a második világháború után már alaposan megváltozott e nép jellegzetes (vándorló) életmódja. Ez is azt mutatja, hogy a norvég politika egy a többségi kultúrától és életformától alapvetően eltérő kultúrával szemben kimondottan intoleráns volt, és nagyon erőteljes asszimilációs tevékenységet folytatott

Ez a tendencia az 1970-es 1980-as években hagyott alább. Az utóbbi évtizedekben pedig pozitív értelemben felerősödött az érdeklődés a romani népcsoport iránt.

#### 5.3.3.1.2 A jelenlegi helyzet

Mivel nem állnak rendelkezésre arra vonatkozó adatok, hogy hányan tartoznak ehhez a népcsoporthoz, csak becslésekre támaszkodhatunk, ezek néhány száz és néhány ezer fő között változnak (St.meld. nr. 15, 5.2.4.2).

Ma kettősség jellemzi a romani származású embereket Norvégiában: egyrészt büszkék eredetükre, másrészt azonban él bennük a diszkriminációtól való félelem. A ma fennálló állami támogatási rendszer és a nemzeti kisebbségként való elismerés felfogható egyféle jóvátételnek a korábban ellenük elkövetett igazságtalanságok miatt.

Az utóbbi években több szervezet is alakult a romani nép képviselőinek érdekében, ezek feladata a népcsoport kultúrájának és életformájának támogatása és fejlesztése. Fontos céljuk annak elérése is, hogy népükről, annak történelméről, kultúrájáról minél szélesebb körben terjedjenek az ismeretek. Igényelnek egy kulturális központot is, ahol összegyűjthetnék kézművességük, zenéjük, életmódjuk, nyelvük és hagyományaik termékeit, dokumentációit. Erre vonatkozóan létrehoztak az elverumi

---

<sup>15</sup> Egy ilyen, romani voltát csak felnőttként felfedező férfi történetét dolgozta fel Karoline Frogner *Tradra - I går ble jeg tater* című 2004-es dokumentumfilmjében (<http://www.abcnyheter.no/kultur/filmanmeldelser/040311/tradra-i-gar-ble-jeg-tater>).

Glomdalsmuseumban egy dokumentációs és bemutatóközpontot (St.meld.nr. 15, 5.2.4.2).

A romanik *Taternes Landsforening* elnevezésű norvégiai egyesülete néhány évvel ezelőtt kezdeményezte egy projekt elindítását. A munka az előkészületeket is figyelembe véve 2003-ban kezdődött meg. A *Taterfolket – fra barn til voksen* (A vándorcigány népcsoport-gyermekkorától felnőttkorig) projekt célja, hogy jobban megismertesse a népcsoport életét és történelmét az emberekkel. A 2004 és 2009 között zajló projektben a kezdeményező egyesület mellett a Dronning Mauds Minne Főiskola és a Sør-Trøndelagi Főiskola tanár- és fordítóképző egysége vett részt. A projekt két részből állt: az egyik a kultúra, a másik az iskola témakörre koncentrált. Mivel a népcsoport jellemző életformája az időszakos vándorlás, ez megnehezíti a gyerekek oktatásban való részvételét. Az iskolával foglalkozó részben ezért annak lehetőségét vizsgálták, hogy a romani gyerekek a családjuk vándorlása idején hogyan tudnák tanulmányaikat folytatni (pl. információs technológia igénybevétele), hogy mindeközben ne érje hátrány őket. A kultúra-projekt fontos elemei voltak a népcsoport történelmének és a norvégtól jelentősen eltérő kultúrájának (pl. kézművesség, zene, dal, ételek) az alaposabb bemutatása kisgyermek számára. A projekt keretében információs füzet is készült, amelyet tanároknak és óvodapedagógusoknak szántak, hogy fel tudják használni munkájukban.

A norvégiai romani népcsoport nyelve kevert nyelv, amely a norvégon/svédén alapul és az északi romaniból kölcsönzött domináns szókinccsel rendelkezik. Nyelvtani rendszere többé-kevésbé átvette a norvég-svéd nyelvtani rendszert, ami a szóképzésre és a szintaxisra is jellemző, emellett szláv és német szókölcönzés jellemző rá (ld. Theil: *Språk: Norsk romani og romanés*). A nyelvhasználati szokásokat tekintve esetében mindenekelőtt ún. titkos nyelvről van szó, azaz beszélői elsősorban az egymás közötti kommunikációban, olyan nyelvi helyzetekben használják, amikor a kommunikáció tartalmát a nyelvi közösségen kívüliek előtt nem akarják felfedni (Iversen 1944: 18, Lewis 2009). Statisztikák szerint népcsoport romani nyelvismereti mutatói különösebben nem jók, ezért körükben inkább jellemző a norvég nyelv mindennapi használata. Azonban napjainkra világossá vált az igény a nyelv revitalizálására (ld. Theil: *Språk: Norsk romani og romanés*).

Ebből a célból a népcsoport szervezetei elindítottak egy nyelvet is érintő projektet *Romani, språk og opprinnelse* (Romani, nyelv és eredet) címmel. A kezdeményezés egyik fő célja egy internetes adatbázis létrehozása: ez különböző romani nyelvű szóbeli szövegeket fog tartalmazni, norvég fordítással. Emellett cél a romani nyelv alaposabb

kutatása, nyelvtörténeti és szociolingvisztikai szempontból. Ez utóbbi esetében a romani-norvég nyelv váltás jelenségét és jellemzőit vizsgálják.

2009-ben létrejött a Romani Bizottság, amelyben öt független szakértő és három fő a romani szervezetekből dolgozik. A bizottság létrejöttének fő célja az 1930 és 1960 közötti, a népcsoport elleni asszimilációs tevékenységek áldozatainak felkutatása és az állami jóvátétel segítése. A népcsoport kártalanítása, illetve kultúrájának felélesztésére irányuló állami intézkedések 2005-ben indultak, akkor egy 75 millió koronás alap létrehozásáról döntöttek, amelyben a romani nyelv terjesztésének és oktatásának a prioritását határozták meg (The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011:39)

### 5.3.3.2 A rom népcsoport/romák<sup>16</sup>

#### 5.3.3.2.1 Történeti áttekintés

A *romok* valójában a romák azon csoportját alkotják, akik Kelet-Európából érkeztek a mai Norvégia területére az 1860-as évektől kezdve. Odaérkezésük előtt feltételezhetően hosszabb ideig a Balkánon tartózkodtak, nyelvükön erősen nyomot hagyott a román nyelv. Legnagyobb csoportjuk a vlah törzsbe sorolható (St.meld. nr. 15, 4.3.2).

Legnagyobb számban Oslo környékén, de kisebb számban szétszórta is élnek, és a nyári időszakban vándorolnak. Számuk összesen nem lehet több néhány száz főnél. 1930 körül az egész csoport elhagyta Norvégiát, ez minden valószínűség szerint a romani népcsoport ellen fellépő misszió tevékenységétől való félelmükkel magyarázható.

Nem meglepő módon a romokkal kapcsolatban is történtek negatív intézkedések az észak-európai országokban. Ilyen volt a háború előtti években a határról visszatoloncolt csoport esete. Őket, mivel Norvégiában nemkívánatos személyek voltak, visszaküldték Németországba, így néhány évvel később többen koncentrációs táborba kerültek, és ott életüket veszítették.

A háború után, az 1950-es évek végén érkeztek újabb rom csoportok Norvégiába, ők a korábbiakkal szemben már állampolgárságot is kaptak. A bevándorlásuk napjainkra sem fejeződött be: még az utóbbi években is érkeztek rom menekültek Norvégiába, elsősorban a volt Jugoszláviából.

---

<sup>16</sup> Norvégiában a *roma* (*cigány*) elnevezést a *romanitól* (*tater*, *vándorló*) teljesen elkülönítve használják, minden hivatalos nemzeti dokumentumban egymástól különválasztva kezelik a két csoportot.

Az 1970-es, 1980-as években az állam és az osloei önkormányzat intézkedéseket hozott a romok problémáinak kezelése érdekében; óvodát és szabadidőklubot alapítottak. Ezenfelül 1973-ban hivatalt (*Sigøynarkontor*) is felállítottak, amelynek legfőbb feladata a gyakorlati segítségnyújtás volt a roma lakosság számára az otthonteremtésben és a szociális segélyek igénylésében.

#### 5.3.3.2.2 A jelenlegi helyzet

A Norvégiában élő romok sok nemzetséghez tartoznak. Az eredeti csoport száma meglehetősen alacsony, kb. 500 főre teszik azt (vö. Lewis 2009).

A népcsoport nyelvének a norvég dokumentumok a *romanest* adják meg, valójában a vlah romani csoportba tartozó nyelvről, a lovári dialektusról van szó. A norvégiai romani nyelvtől egyrészt szókincsében különbözik, mivel számos olyan szláv vagy német kölcsönszó a romanesben nem található meg, ami a romaniban igen. Másrészt nyelvtani rendszerük is különbözőképp fejlődött: míg a romani esetében a norvég és svéd nyelvek befolyásolták azt, addig a romanes nagyobb mértékben megőrizte az indoárja nyelvtani rendszer sajátosságait, de a román nyelv hatása is fellelhető (ld. Theil: *Språk: Norsk romani og romanés*).

Az országban működik a Romani Union képviselője, de a romok és a romani népcsoport nem részesülnek különleges bánásmódban. A korábban felállított hivatal sem működik ma már költségessége miatt, valamint azért, mert a politika nem tartotta sikeresnek a tevékenységét. A romák hiányolják is a hivatalt, szerintük ugyanis működésével javítható lenne a népcsoport megismertetése és megértése. Az osloei csoportok állandó helyet szeretnének lakókocsijuknak, és kifogásolják többek között azt is, hogy a rendőrség szigorúbban kezeli őket más népcsoportoknál. Mindezek mellett Norvégiában is – hasonlóan más európai országhoz – meg kell küzdeni a romák körében az oktatás és a munkavállalás területén adódó nehézségekkel; ezért az állami és a helyi vezetés nagyobb hangsúlyt kíván fektetni a népcsoport integrálására, amelynek központi eleme a gyerekek iskolába történő sikeres integrálása (Third Periodic Report on the Implementation of the Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities Norway 2010:40).

Az 1990-es évektől nemzetközi szinten megindult egy mozgalom, amely a roma etnikai kisebbség nyelvi helyzetére és jogaira kívánta felhívni a figyelmet. Ez az akció

eredményes is volt, hiszen azt követően kezdtek el az államok és a nemzetközi szervezetek is intenzívebben foglalkozni a romák (nyelvi) jogaival (Matras 2007:129).

A roma kultúra megőrzésének fontos eleme lehetne egy korábban eltervezett ún. roma közösségi központ Osloban, azonban ennek megvalósítására nem történtek különösebb erőfeszítések a hatóságok részéről, így a tervezett központ nem jött létre (ACFC/OP/III(2011)007:14).

2009-ben azonban a kormányzat meghirdetett egy akciótervet az Osloban és környékén élő romák életkörülményeinek javítására, amely kifejezetten nyelvi intézkedéseket nem tartalmaz, csak általános iskolára vonatkozó elképzeléseket vetett fel (The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011:7). Az elképzelés lényege, hogy egyes iskolákban lehetőség lenne romanes nyelvet első nyelvként beszélő asszisztensek alkalmazására. Emellett 2011-től néhány délnorvégiai felsőoktatási intézményben kétnyelvű óvodai asszisztensek képzése is folyik, amelybe a roma származású asszisztenseket is igyekeznek bevonni (The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011:14). A projekt (Kompass) célja az óvodai kétnyelvű asszisztensek kompetenciájának fejlesztése egy két féléves képzés keretében. A képzés ideje alatt szoros együttműködés folyik a képzést folytató intézmények és a részt vevő óvodák között (ld. Projekt *Tospråklig assistanse*). Ezeknek az asszisztenseknek a feladata lenne az átírányító modell (Skutnabb-Kangas – Cummins 1988:40) megvalósítása, tehát az anyanyelvi tanulásról a többségi nyelvre való áttérés, annak egy bizonyos szintjének elérésével.

### **5.3.4 A zsidók**

#### *5.3.4.1 Történeti áttekintés*

A ma Norvégiában élő zsidók túlnyomó részének elődeit Spanyolországból és Portugáliából üldözték el a XV. század végén. A században megindult az inkvizíció, melynek ideje alatt számos zsidót végeztek ki, de sokukat bebörtönözték vagy megbélyegezték, kizárták az üzletek működtetéséből, a hivatalok betöltéséből, egy sor szakma gyakorlásából. 1492-ben a spanyol uralkodó kihirdette a kiűzetési rendeletet, amely minden áttérést megtagadó zsidót kitiltott az országból. Az országot elhagyók Portugáliába menekültek, de pár évvel később onnét is kiűzték őket (Johnson 2001:276-281), ekkor menekültek tovább északi irányba.

Az 1600-1700-as évek ellentmondásos időszakot jelentettek a zsidókhöz való viszonyulást illetően. Egyrészt a törvényhozás korlátozó volt velük szemben (lásd a bevándorlók vallási hovatartozásáról szóló királyi levél<sup>17</sup> 1569-ből a 25 keresztény tétel elfogadásáról, ami a Dánia-Norvégiában maradás feltétele volt), másrészt azonban birtoklevelet kaptak, ami lehetővé tette számukra a kereskedést (lásd 1628. évi királyi privilégiumlevél a portugál zsidóknak Glückstadtban); ez pedig a háborús időszakban különösen nagy jelentőségű volt. Az uralkodó célja ugyanis az volt, hogy bizonyos városokat a zsidók által behozott pénzből, kölcsönökből újjáépítsen, valamint német kereskedővárosok versenytársát hozza létre (Jacobsen 2006).

Egy 1687-es, általános érvényű törvénnyel<sup>18</sup> a zsidók Norvégiába való bejövetelét nagyon szigorúan korlátozták, a letelepedést és kereskedést királyi birtoklevélhez kötötték, különben szigorú büntetést róttak ki rájuk. Ez a Dániától történő elszakadást követően csak erősödött, tulajdonképpen kizárták a népcsoportot az országból, kivételt csak a gazdag, elsősorban portugáliai és spanyolországi kereskedők jelentettek, ők kaptak birtoklevelet, míg a kelet-európai, szegény zsidókat nem engedték az országba (Jacobsen 2006). E rendelkezésnek látható eredménye, hogy 1734-ből származó adatok szerint három zsidó élt Tønsbergben (Jávorszky 1991:23). A zsidók „kitiltását” hosszú vitákat követő alkotmánymódosítással csak 1851-ben törölték el, ezzel szabaddá tették a zsidók számára a letelepedést Norvégiában, ugyanekkor hozott törvényt a parlament a zsidók egyenjogúságáról. Ezt követően a népcsoport száma lassan és kis mértékben növekedett, két nagyobb bevándorlási hullám következtében: 1851-1880 és 1881-1920 között. Az első időszakban a legtöbben Németországból, Ausztria-Magyarországról és Dániából, a másodikban Kelet-Európából menekültek (Jacobsen 2006). Trondheim és Oslo városok voltak a fő lakhelyei az országban élő zsidóknak. Statisztikák szerint 1875-ben 34, 1920-ban pedig 1457 zsidó származású személy élt Norvégiában (Jávorszky 1991:23).

A második világháború előtt Norvégia akkori majdnem 3 milliós lakosságából csupán 1800 volt zsidó származású, kisebb része Közép-Európából menekült (Dawidowicz 2000:379). A többi, német megszállás alatt álló területtel ellentétben Norvégiában zsidótörvények ugyan nem születtek, őket érintő rendeleteket azonban hoztak. 1941-től a kereskedelemmel foglalkozó cégeknek alkalmazottaikról, azok vallásának feltüntetésével listát kellett készíteniük, 1942-ben a zsidó tulajdonú üzleteket ellenőrzés alá vonták,

---

<sup>17</sup> Kongebrev *Om innvandreres religionsforhold*

<sup>18</sup> *Kong Christian den 5. Norske lov*, 3. könyv 22. fejezet *Om Jøder og Tatere*

az igazolványokban szerepelnie kellett a zsidó származásnak, a zsidókat észak-norvégiai munkatáborokba vitték, bebörtönözték, vagyonukat elkobozták, majd koncentrációs táborokba deportálták őket, összesen körülbelül 800 főt (Dawidowicz 2000:379-380).

A második világháború idején deportált norvégiai zsidóknak csak kis része élte túl a haláltáborot, ezáltal számuk a háború előttinek a negyedére csökkent; és mára érte el újból megközelítőleg a háború előtti szintet. 1940-ben, amint erre már fentebb utaltunk, 1800 fő lehetett a norvégiai zsidók száma. 1942-ben megkezdődött a deportálásuk, összesen 763 személyt szállítottak koncentrációs táborokba, közülük 24 fő jött vissza. A túlélők egy része Svédországba menekült az ellenállók segítségével (Gutman-Bender-Weiss 2007:XCI). Ma körülbelül 1100 főre teszik számukat (St.meld. nr. 15, 5.2.1.2).

#### 5.3.4.2 A mai helyzet

A zsidók esetében szórványnépről van szó, amelyet a felcserélő kétnyelvűség, illetve a nyelvcsere jellemez, többségük ma már a norvég nyelvet használja főnyelvként, vagy kétnyelvű beszélők esetében a jiddis vagy a modern héber mellett első nyelvként (St.meld. nr. 15, 1.5).

A második világháború után a norvég állam nem hozott különösebb rendelkezéseket a zsidókra vonatkozóan. Két elv vonatkoztatható erre a népcsoportra: az egyik a vallásszabadság, a másik a szórványnépek támogatása.

A városi zsidóság különféle szervezeteket, csoportosulásokat hozott és hoz ma is létre, saját intézményeket, például óvodákat vagy idősek otthonát. A norvég államtól mint szórványnépcsoport anyagi támogatást kap kultúrájának ápolása és fenntartása céljából. A norvégiai zsidóság azt kívánja elérni, hogy a nép életéről, történetéről megfelelő ismereteket közvetítsenek az oktatás minden szintjén. Az egyes közösségeknek fontos szerepe van a kultúra és a nyelv ápolásában, bár kis számuk, szórvány létük miatt mára már asszimilálódtak a norvég társadalomba, hasonlóan más európai zsidó kisebbségi csoportokhoz. Mindenekelőtt nyelvi asszimilációra kell gondolnunk, vallásukat, szokásaikat megtartották (Fernández-Armesto 1995:392, 397). Kezdetben nem volt jellemző a vegyesházasság, idővel azonban elfogadott lett (ld. *Mulighetenes land? Innvandring til Norge fra 1500-2002*), ami szintén a nyelvi és kulturális asszimilációt segítette.

#### **5.4 Az Európa Tanács 2007. évi értékelése a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről végrehajtásáról Norvégiában**

A Miniszterek Tanácsa 2007 júniusában a keretegyezmény norvégiai végrehajtásáról pozitív véleményt alkotott.

A leglényegesebbeknek azt tartotta, hogy Norvégia az utóbbi néhány évben intézkedéseket tett a nemzeti kisebbségek védelmének javítása érdekében, és hogy a hatóságok továbbra is támogatják a nemzeti kisebbségek törekvéseit identitásuk és kultúrájuk megtartására. A tanács kifejezetten dicsérte Norvégiát, hogy a törvényhozásban és a gyakorlatban egyaránt egyre erősödik a kisebbségi nyelvek jelenléte a személy- és helynevek használatában. Emellett két másik, igen meghatározó területen, az oktatás és kutatás területén is történtek intézkedések a kisebbségi nyelvek tanulásának és felélesztésének érdekében; itt a tanács mindenekelőtt a kvén/finn nyelv „felkarolását” emeli ki. Norvégia 2005-ben önálló nyelvnek ismerte el a kvén nyelvet, ezzel a nyelv revitalizációja beindulhatott, emellett egyre több helyen megindult a finn (és kvén) nyelv iskolai oktatása. A roma és romani gyerekek oktatására fordított figyelmet is elismeréssel illeti; láttuk, hogy Norvégia lépéseket tett annak érdekében, hogy a roma/romani gyerekek minél nagyobb számban és minél magasabb szinten vegyenek részt az oktatásban, született projekt a romani kultúra megismertetése érdekében.

Megemlíti a hatóságok elszántságát a rasszizmus és faji türelmetlenség elleni küzdelemben, különösen kiemelve a 2002-2006 időszakra szóló *National Action Plan against Racism and Discrimination* elnevezésű dokumentumot és a *Social Inclusion Plant*.

Azonban egyes csoportoknak – különösen a romáknak és a romani népcsoportnak – továbbra is hátrányos megkülönböztetéssel kell szembenézniük mindenekelőtt a munkaerőpiac, a lakás és az oktatás területén, ezeken a pontokon változtatást javasol a tanács.

A javaslatok között szerepel, hogy a hivatali szervekkel történő kapcsolatfelvételnél vagy kapcsolattartásnál a kisebbségi nyelvek használata területén még szükségesek de jure és de facto intézkedések.

A kisebbségi nyelvek oktatásával kapcsolatban – kivéve a finn nyelvet – is szükségesek további átgondolások és lépések. A finn (kvén) nyelv oktatásával kapcsolatban az eddigi gyakorlatot kell folytatni, illetve azt lehetőség szerint javítani, de más kisebbségeknél – különösen a roma és a romani népcsoportnál – felül kell vizsgálni az anyanyelvi oktatásra vagy az anyanyelv oktatására vonatkozó igényeket.



A bizottság megállapítása szerint a bevándorlókkal szembeni intolerancia és diszkrimináció elleni küzdelmet és a különbözőség tiszteletének támogatására vonatkozó lépéseket folytatni kell, emellett pedig kiemelt fontosságú célkitűzés az egyre növekvő számú bevándorló sikeres integrálása a norvég társadalomba.

A bizottság az értékeléssel összhangban javaslatokat is megfogalmazott mind pénzügyi, mind a konkrét intézkedések terén: a diszkrimináció elleni küzdelem erősítéséhez újabb intézmények létrehozását, és a kisebbségi ügyekben történő jobb, szélesebb körű informálást, a már meglévő szervek és intézmények és az érintett csoportok között pedig szorosabb együttműködést javasol. Az értékelő dokumentum a romákkal és a romani népcsoporttal szembeni diszkrimináció csökkentését is szorgalmazta.

### **5.5 Norvégia legújabb jelentése a Keretegyezményben foglalt kisebbségvédelmi elvek végrehajtásáról**

Legutoljára 2010-ben kellett Norvégiának elkészítenie az Európa Tanács részére a Keretegyezményben foglaltak végrehajtásáról és a nemzeti kisebbségek helyzetéről szóló jelentését (*Rapport om nasjonale minoriteters situasjon i Norge*). A nevezett beszámoló a 2005 óta végrehajtott változtatásokat részletezi, amelyeket az ország elismert nemzeti kisebbségeinek védelmében tett.

A nemzeti kisebbségi ügyekért felelős kormányzati szerv Norvégiában 2010-től a kormányzati adminisztrációért, reformokért és az egyházi ügyekért felelős minisztérium, így az itt dolgozó munkatársak feladata a jelentés elkészítése is, az érintett kisebbségek szervezeteinek bevonásával.

Az általános jellegű eredményekhez sorolandó a miniszterek közötti nemzeti kisebbségekért felelős koordinációs bizottság, valamint a nemzeti kisebbségek és a központi szervek közötti kapcsolattartó fórum létrejötte (Third Periodic Report on the Implementation of the Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities Norway 2010:6). Az egyes nemzeti, etnikai kisebbségek pénzügyi támogatásban is részesülnek az állami költségvetésből annak érdekében, hogy a keretegyezmény elvei a legnagyobb mértékben érvényesülhessenek. 2010-ben az összesen 20,5 millió korona összegre benyújtott pályázatokból 5,665 millió korona összegű támogatást osztottak ki, az igényelt támogatások 27,6%-át. Az egyes szervezetek sem voltak igazán elégedettek az alaptámogatások összegével, ezért egyeztetéseket folytattak a központi szervekkel a jövőbeni esetleges módosításokra vonatkozóan, amelyek eredményeképpen 2011-ben az előző évhez képest csaknem 6%-os forrásnövekedés

figyelhető meg. 2012-re pedig a 2011-ben szétosztásra került támogatási összeget is további 6%-kal megnövelték, az ebben az évben a nemzeti kisebbségek támogatására kifizetett összeg összesen 6, 222 millió korona (vö. *Fordeling av tilskudd til nasjonale minoriteter 2012*).

A nemzeti szinten történő támogatások, intézkedések mellett – az adott népcsoportok kéréseit is figyelembe vévő, regionális és helyi szintű lépések is történtek: múzeumok, múzeumi részlegek, kulturális intézmények létrehozása vagy éppen fejlesztése.

Az előző jelentésre (2005) válaszként kapott Európa Tanácsi határozat egy kisebbségi nyelvet érintő pontban a kvén nyelv tanulásának támogatására, valamint továbbfejlesztésére tett lépések folytatására és intenzívebbé tételére hívta fel Norvégia figyelmét. Ugyanitt kiemeli továbbá azt is, hogy a más – különösen a romani és a roma – kisebbségekhez tartozók igényeit is fel kell mérni kisebbségi nyelvük tanulására vonatkozóan (Third Periodic Report on the Implementation of the Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities Norway 2010:12-13). Ezeknek a hiányosságoknak a megszüntetése céljából, a kvén önálló nyelvnek történő elismerését követően a norvég kulturális minisztérium támogatta a kvén nyelv revitalizációját. A revitalizációs folyamatban kulcsfontosságú sztenderdizációt a 2005-ben csaknem teljesen minisztériumi forrásból létehozott Kvén Intézet keretein belül végezték. 2006-ban a Tromsøi Egyetemen beindítottak egy kvén nyelvi képzést a BA képzési szinten belüli specializációként, amelyen a részvételt nem kötötték kvén nyelvismerethez.

A nemzeti kisebbségi nyelvek megőrzésének érdekében több intézkedés is történt a norvég állam részéről. 2009-ben jelentős állami támogatást kapott Storfjord település egy háromnyelvű (norvég, kvén/finn, lapp) nyelvi központ létrehozására, amelynek célja a korábban a településre jellemző többnyelvű helyzet visszaállítása (Third Periodic Report on the Implementation of the Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities Norway 2010:22). Továbbá támogatást kapott a vadsøi és a porsangeri kvén nyelvi központ felállításához szükséges tanulmány elkészítése.

A romani, kvén és az erdei finn kisebbségi kultúrák megismertetéséhez és megőrzéséhez különböző intézmények létrehozását, illetve fejlesztését támogatták: a Glomdal Múzeum romani részleggel bővült, megnyílt a Kvæntun Center, a Norsk Skogfinsk Museum, és az osloji Judisk Museum pénzügyi támogatása az utóbbi években fokozatosan nőtt.

A Finnmark megyei könyvtár a norvégiai finn nyelvű irodalom fő könyvtára is támogatásban részesült. A kulturális minisztérium a romani népcsoport norvégiai egyesületét 2007-ben és 2009-ben is támogatta a romani nyelvű szövegek gyűjtésében, fordításában. Ezenfelül az utóbb négy évben kvén nyelvű szótárak publikációját, valamint kvén nyelvű dalok fejlesztését és előadását is támogatta az állam.

A 2012. évi, összesen 4,485 millió korona összegű alaptámogatásból a romani népcsoport 2,105 millió, a kvének 2,22 millió, az erdei finnek 160 000 korona mértékben részesült. Ezenfelül az összesen 1,737 millió korona projekt támogatásokból a kvének 880 000, az erdei finnek 110 000, a zsidók 352 000, a romák pedig 395 000 koronát kaptak (*Fordeling av tilskudd til nasjonale minoriteter 2012*).

### **5.6 Az Európa Tanács értékelése a *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről* végrehajtásáról Norvégiában**

2011-ben elkészült az Európa Tanács értékelése a Norvégia által 2010-ben benyújtott jelentésről. Az értékelésben megállapítják, hogy a számi kisebbség Norvégiában élvezzi az őslakos népcsoportnak járó védelmet, ezért a Keretegyezmény védelmét külön nem kell rá alkalmazni.

Általánosságban (a 15. pontban) azt mondja a dokumentum, hogy a kisebbségi jogok védelme az országban jól kiépült, viszont a kisebbségi jogok jogi keretét valamilyen érintett hivatalnak alaposabban meg kellene ismernie, különösen regionális és helyi szinten. Külön említésre méltónak tartja Norvégia azon gyakorlatát, hogy a már elismert etnikai és nemzeti kisebbséghez tartozó, de az országba csak nemrég bevándorló is élvezi az etnikai és nemzeti kisebbségek védelmére meghozott intézkedéseket (ami elsősorban a romákat érintheti).

A kisebbségi kultúra és nyelv védelmében tett lépések közül a dokumentum a kvének esetét emeli ki; méltatja Norvégia intézkedéseit a kvén kultúra revitalizációja és a kvén nyelv sztenderdizációja céljából. Mindezek ellenére a kvén nyelv helyzetét bizonytalannak ítéli, és további intézkedéseket tart szükségesnek a változás érdekében. Egy másik kritikus pont az, hogy a nemzeti rádió csak heti egy alkalommal sugároz egy tizenkét perces finn és kvén nyelvű adást, ami nem kielégítő. Továbbá hiányolja a kvén nyelvű óvodák jelenlétét, kvén és finn nyelvet ugyanis általános iskolában, középiskolában és egyetemen lehet tanulni. Emellett képzett kvén nyelvű/nyelvet beszélő pedagógusok sem állnak megfelelő számban rendelkezésre. Mindezek ismeretében az Európa Tanács jelentése kimondja, hogy bár Norvégia a kvént mint önálló nyelvet elismerte,

annak helyzete bizonytalan. Ezt erősíti az a korábban ismertetett gyakorlat is, hogy annak ellenére, hogy a már önálló nyelvnek elismert kvén nyelvet kellene egyes településeken és körzetekben oktatni, jellemzően a finn nyelvet tanítják helyette.

Egy másik bírált pont az, hogy a romani (vándorcigány) népcsoport vándorló életmódját a hatóságok sok esetben nem támogatják, lakókocsival történő letelepedésüket egyes kempingekben akadályozzák vagy megtagadják. Az oktatásban is hátrányos helyzetbe kerülhetnek a roma vagy romani származású gyerekek, hiszen nyári vándorlásuk miatt az oktatás egy időszakában távol maradnak az iskolától; erre a problémára megoldást jelenthet például a távoktatási program. Pozitívumnak nevezi a hatóságok felnőtteknek szervezett tanfolyamait, amelyek hozzásegíthetik a résztvevőket az eredményesebb elhelyezkedéshez. Természetesen ezeknek a programoknak a kivitelezéséhez megfelelő infrastruktúrára van szükség, mindenekelőtt számítógépekre és internethozzáférésre a tanulók számára.

Valamennyi nemzeti kisebbség azon kritikai véleményének adott hangot, hogy a hatóságok elsősorban olyan projekteket támogatnak, amelyek történetük bemutatására, és nem a jelenlegi helyzetük javítására, kultúrájuk megőrzésére szolgálnak.

A Tanács véleménye szerint a három legfontosabb és legsürgősebb feladat Norvégia számára további intézkedések megtétele 1. a tolerancia, tisztelet ösztönzésére a norvég társadalomban, 2. a korábbi asszimilációt elszenvedő roma és romani kisebbség érdekében, hogy korlátozások nélkül gyakorolhassák jogaikat, valamint 3. annak érdekében, hogy a kvén nyelv revitalizációja mihamarabb befejeződhessen, és hogy a kvén gyerekeknek még az iskola előtt lehetőségük legyen anyanyelvük tanulására intézményi – óvodai – keretek között.

### **5.7 A norvégiai nemzeti, etnikai kisebbségek helyzete a norvég kisebbségpolitika tükrében**

Táblázatba foglalva áttekintjük a nem a modern kori bevándorlások során Norvégiába érkező nemzeti, etnikai kisebbségek főbb jellemzőit, miután az előző fejezetekben alaposabban megismertedtünk történetükkel és jelenlegi helyzetükkel.

A következő (7.) táblázatból is jól látszik, hogy a Norvégiában élő nemzeti kisebbségek nagyobb része már jelentős fokban beolvadt a többségi társadalomba. Az asszimilációt a következő tényezők segítették leginkább: a többséghez képest alacsony lélekszám, a többszáz éves ott tartózkodás, a vegyesházasságok egyre növekvő száma, az iskolázottak számának és az iskolázottság fokának növekedése és a többségi nyelv egy-

re elterjedtebb használata, valamint az egyes népcsoportokat megcélzó erőszakos beolvasztási politika. A kvének és erdei finnek kivételével a többi nemzetiségi csoportnál ezeken kívül még két további tényező fokozta illetve gyorsította a folyamatot: a szétszórt elhelyezkedésük, a zárt településszerkezet (elkülönülés) megszűnése és az anyaország hiánya.

	<b>kvének</b>	<b>erdei finnek</b>	<b>romani népcsoport/ vándorcigányok</b>	<b>romok/ romák</b>	<b>zsidók</b>
<b>nyelv</b>	kvén/finn	finn	romani (norvégon/ svéden alapuló, erőteljes északi romani befolyással, szókinccsel)	romanes (vlah)	héber, jiddis
<b>létszám</b>	10-15 000	több száz	néhány ezer (bizonytalan)	kb. 300-400 (bizonytalan)	kb. 1 100
<b>jogállás</b>	nemzeti kisebbség	nemzeti kisebbség	nemzeti kisebbség	nemzeti kisebbség	nemzeti kisebbség
<b>fő/jellemző lakóterület</b>	Finnmark és Észak-Troms tartományok	Finnskogen	elszórtan	Oslo és környéke, elszórtan	leginkább Oslo és Trondheim
<b>asszimiláció foka<sup>19</sup></b>	min. 50% asszimilálódott	(csaknem) teljesen asszimilálódott	többségében asszimilálódott	(csaknem) teljesen asszimilálódott	(csaknem) teljesen asszimilálódott

**7. táblázat: Norvégia nemzeti-etnikai kisebbségei és főbb jellemzőik**

A fejezetben bemutatott norvégiai nemzeti-etnikai kisebbségek helyzetének és az őket érintő politika megismerését követően azt mondhatjuk, hogy Norvégia ma már, a tévutakról visszatérve, demokratikus, példamutató kisebbségi politikát és nyelvpolitikát folytat.

A tények ismeretében azonban nyilvánvalóan differenciáltan kell a kérdést kezelünk. Ugyanis a Norvégiába régebbi korokban érkező, ma nem jelentős számban élő, anyaországgal nem rendelkező etnikai kisebbségek (a romani népcsoport, romák és a zsidók) – amelyek vagy teljesen, vagy túlnyomó részben asszimilálódtak a norvég társadalomba – nem kapnak kiemelt figyelmet.

<sup>19</sup> Hess, Gordon, illetve Yinger asszimilációs elméletét vettem figyelembe (vö. Gyurgyík 2004:14-18).

A kvének és erdei finnek, akik Norvégia szomszédságában anyaországgal rendelkeznek, valamelyest nagyobb figyelmet és támogatást kapnak a norvég államtól. Anynyiban azonban eltér helyzetük a többi említett kisebbségtől, hogy néhány iskolában van lehetőség finn nyelv tanulására, és tanterv is készült az oktatásához – igaz második idegen nyelvként.

Ha összességében nézzük a norvég kisebbségi politikát, több hiányossággal is kell számolnunk. Erre az Európa Tanács értékelése is kitér: a kisebbségi nyelvek oktatásánál pozitívnak ítéli a finn nyelv támogatását, azonban a többi kisebbség, különösen a roma és romani népcsoportok tekintetében ezt nem találja megfelelőnek. E két utóbbi közösségnél azt is problémaként veti fel, hogy bizonyos helyzetekben diszkriminatív viszonyulás történik velük szemben – elsősorban a lakás és munkavállalás területén.

Az Európa Tanács is úgy látja – hasonlóan a számi központ munkatársaihoz –, hogy a hivatalos szervekkel történő kommunikációban a kisebbségi nyelvek támogatásánál Norvégiának mind jogi, mind pedig gyakorlati téren van teendője.

Mindezen véleményeket és értékeléseket szem előtt tartva azt mondhatjuk, hogy Norvégia sem lehet tétlen a jövőben a kisebbségi politika és nyelvpolitika terén, amennyiben a nemzeti és nemzetközi kisebbségi politikai kívánalmaknak eleget akar tenni. Intézkedéseinél pedig mindenképpen az egyes kisebbségi csoportokkal szorosabban együttműködve, azok érdekeit figyelembe véve kell döntenie, amit az Európai Tanács is hangsúlyoz.

## 6. Nemzeti és etnikai kisebbségek, őshonos kisebbségi nyelvek Norvégiában II.

### Norvégia őslakos kisebbsége: a számik. Nyelvi helyzetük és nyelvi jogaik

A téma részletes tárgyalását megelőzően szükséges néhány a számi kisebbség leírása, lakóhelyének meghatározása, jogi státuszának bemutatása során kulcsfontosságú kifejezés tisztázása.

Elsőként a legáltalánosabb kérdést, *a népcsoport és a nyelv elnevezését* tisztázzuk a vonatkozó szakirodalom felhasználásával. A mai nemzetközi (mindenekelőtt angol nyelvű) szakirodalomban a lapp nyelvből vett endoním *Sámi* kifejezés a csaknem kizárólagosan használt, a magyar nyelvű irodalomban ennek magyar helyesírású megfelelője, a *számi* használata is egyre elterjedtebb. A 19. és 20. században publikált idegen nyelvű (angol és német nyelvű) forrásokban (pl. Qvigstad 1893, Abercromby 1895, Lagercrantz 1923, 1959, Nesheim 1967, Collinder 1949, Bergsland 1976, Bartens 1980) jellemzően a *lapp* elnevezés szerepel, azonban ehhez – elsősorban az elmúlt időszak történelmi, diszkriminációs eseményeinek kapcsán – negatív konnotációk társultak, illetve társulnak, ezért napjainkban az idegen nyelvű írások kerülnek a *lapp* megnevezést. Ez a gyakorlat jellemzi egyre inkább a magyar nyelvű szövegeket is, ezért – amint a bevezetőben már említettem, a dolgozat is a *számi* kifejezést használja etnikai és kisebbségpolitikai vonatkozásban, a *lapp* szót pedig csak nyelvi kontextusban.

A másik igen fontos téma a *területi elhelyezkedés* és az azzal összefüggő fogalmak áttekintése, értelmezése, mivel ezek az egyes törvények, jogszabályok részletes tárgyalásánál központi szerepet töltenek be.

A számik lakóterülete évszázadokkal ezelőtt jóval kiterjedtebb volt, mint napjainkban (Keskitalo 1981:152). Idővel egyre északabbra húzódtak, így alakult ki mai területük, amelyet három fő térségre lehet osztani: 1. a *rénszarvastartó területre*, amely a Femund-tótól északra terül el a szárazföld belső részein, 2. a *partmenti területre*, azaz Norvégia északi fjordvidékeire és 3. a *központi területre*, amely a norvégiai Finnmark megyét, valamint néhány svéd- és finnországi tartományt foglal magában (Keskitalo 1981:157-158). A különböző szabályozások, így a témánk szempontjából döntő fontosságú nyelvi, nyelvhasználati rendelkezések és törvények mind ez utóbb említett, központi területről, mind az ezen kívül eső területről szólnak.

## 6.1 A számi népcsoport száma, elterjedése

A fentebb már említett *Stortingsmelding nr. 15 (2000-2001)* parlamenti jelentés, amely a norvég állam zsidókra, kvénekre, romákra, romani népcsoportra és erdei finnekre vonatkozó kisebbségi politikáját tartalmazza, a felsorolt kisebbségek mellett természetesen a számikra is vonatkozik, hiszen őket is az ország nemzeti kisebbségeként említi, de maga a dokumentum nem foglalja magában a norvégiai számi kisebbségi politikát, mivel a Számi Parlament döntése alapján a norvégiai számik nem nemzeti-etnikai kisebbségként, hanem *őslakos kisebbségként* kívánják jogaikat gyakorolni (St.meld. nr. 15. 5.1.2). A dokumentum olyan általános kisebbségpolitikai kérdéseket is tartalmaz, amelyek értelemszerűen foglalkoznak a számikkal is, minthogy ez a népcsoport köthető a legrégebben a mai Norvégia északi területeihez, emellett ők alkotják Norvégiában a legnagyobb számú, legmeghatározóbb kisebbséget. A számi népcsoport tehát az ország többi kisebbségéhez viszonyítva különleges státusszal rendelkezik. A számik a norvég állam elismert *őslakos* népe, és ez a státusz speciális jogokat biztosít számukra<sup>20</sup>.

A számik nagy számban Észak-Norvégiában, Észak-Svédországban, Észak-Finnországban és Oroszország északnyugati részén, a Kola-félszigeten élnek. Számukat 40 000 és 60 000 közé becsülik, de csupán 20 000-35 000-re teszik azok számát, akik a lapp nyelv valamely változatát beszélik (Fodor 1999:820), a többiekénél már végbement a teljes nyelvcsere. Egyes források (pl. Wilhelm 1996:30) a számik összlétszámát megközelítőleg 70 000 főben határozzák meg, ebből körülbelül 40 000 Norvégiában, 20 000 Svédországban, 6000 Finnországban és 4000 Oroszországban él. Más forrásokban (Beach 1988, Greller 1996, *The Sami in figures* 2006, ENSZ beszámoló 2011) a Norvégiában élő számik száma 18 500 és 45 000 között, a Svédországban élő számik száma 10 000 és 25 000 között, a Finnországban élők 1 734 és 8 000 fő között változik, az oroszországiakét pedig 2 000 főben határozzák meg (Greller 1996:29-30). Néhány éve a leggyakrabban használt adatok a számik számát illetően a következők voltak: az összesen 35 000 főből 20 000 Norvégiában, 10 000 Svédországban, 3 000 Finnországban, 2 000 Oroszországban él (Beach 1988:4). Az internetes források legfrisebb adatai szerint a számik száma összesen kb. 70 000 fő, amelyből kb. 40 000 a Norvégiában, kb. 20 000 a Svédországban, 6000 a Finnországban és kb. 2000 az Oroszországban élők száma (ld. *The Sami in figures* 2006). A 2011 januárjában, az őshonos népek emberi jogi és alapvető szabadságjogi helyzetéről szóló ENSZ-beszámoló részeként nyilvánosságra

---

<sup>20</sup> Ezt a későbbiekben részletesen is bemutatja a dolgozat.



hozott, a számi népcsoportra vonatkozó dokumentumban – legalábbis Norvégia és Finnország esetében – ennél is nagyobbra becsülik a számi közösségek számát (vö. *Report of the special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people*).

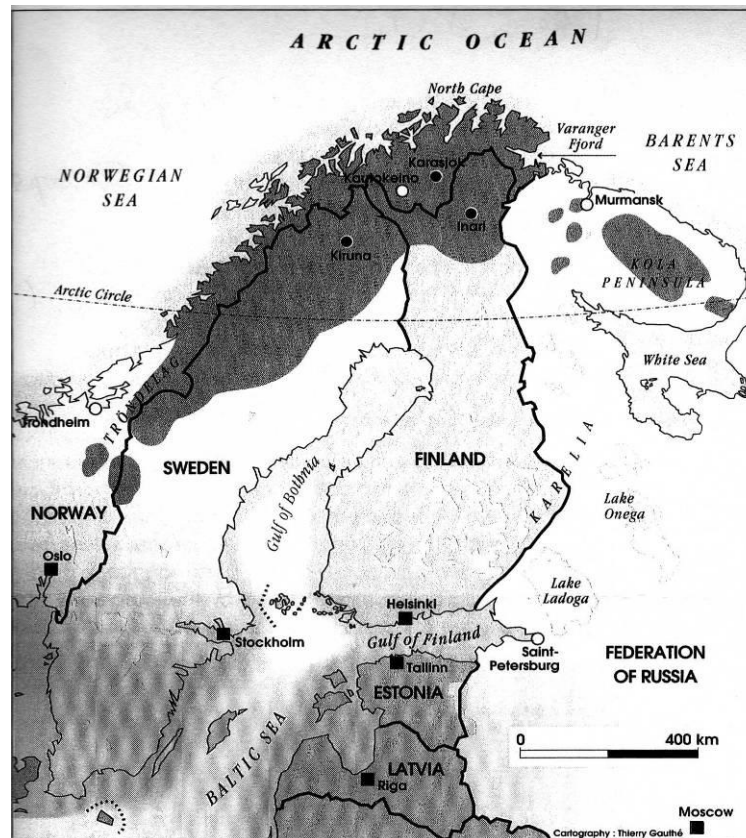
	<b>össze- sen</b>	<b>Norvégia</b>	<b>Svéd- ország</b>	<b>Finn- ország</b>	<b>Orosz- ország</b>
<b>Beach 1988</b>	35 000	20 000	10 000	3000	2000
<b>Greller 1996<sup>21</sup></b>		18 500- 45 000	10 000- 25 000	1734-8000	2000
<b>Wilhelm 1996</b>	70 000	40 000	20 000	6000	4000
<b><i>The Sami in figures 2006</i></b>	70 000	40 000	20 000	6000	2000
<b>ENSZ- beszámoló 2011</b>	70 000- 100 000	40 000- 60 000	15 000- 20 000	9000	2000

**8. táblázat: A számik becsült száma különböző forrásokban**

A népcsoport számának meghatározása nehéz, mivel etnikai származásra vonatkozó népszámlálási adatok nem állnak rendelkezésre, csupán becslésekre lehet hagyatkozni. Itt három különböző megközelítés is lehetséges. Az egyik *földrajzi szempontú*: ez a statisztikákban a jellemzően számi területeket, azaz a Saltfjellettől északra fekvő területet és annak lakosságát veszik alapul. Azonban ma már a számi származású lakosság jelentős része ezen a területen kívül, a városokban és a fővárosban él. Nagyarányú a fővárosba irányuló számi elvándorlás, ma az ott élő számik száma több ezer lehet, számszerűen kitehetik akár a számi regiszterben nyilván tartottak felét is (Schönfeldt 2007:61). A másik szempont *nyelvi alapú*, amelyik a lappnyelv-ismerettel rendelkezőket veszi figyelembe. Ez a megközelítés is meglehetősen problematikus, mivel különböző ismert felmérések és becslések szerint a számi származású népességnek csupán kb. valamivel több mint a fele beszéli a nyelvet (vö. Craith:134). A harmadik lehetőséget a *számi választási regiszterbe* bejelentkezettek figyelembevétele jelenti, ami ugyancsak nem mutat valós képet a számik tényleges számáról, hiszen ez a szám Norvégiában a 2009. évi választások idején 13 890 fő volt (Samisk statistikk 2010, 2. *Sametingsvalget 2009. Personer med stemmerett, godkjente stemmegivninger og valgdeltaking i prosent, etter valgkrets*).

<sup>21</sup> Grellér több forrásra hivatkozva közöl a számik számára vonatkozó adatokat

Bár a számik számának meghatározásában lényeges eltérések mutatkoznak, az a tény nem vitatott, hogy legnagyobb arányban Norvégiában, jellemzően annak északi vidékein élnek. Pontosabban meghatározva a Dél-Varangertől Femund's Elgågig elnyúló területen (lásd. 3. ábra).



3. ábra: Számi területek (Seurujärvi-Kari-Pedersen-Hirvonen 1997:5)

A számik ma Norvégiában csak Kautokeino-ban kb. 85-90%-os (ld. *Fakta om Kautokeino kommune*), Karasjok-ban kb. 80%-os (ld. *Om Karasjok*), Nesseby-ben 71,7%-os, Tanában 54,1%-os arányban (Jávorszky 1991:28, Sammallahti 1998:2) élnek relatív többségben. Finnországban az 1990-es években még Utsjokiban alkottak szűk többséget, Svédországban pedig egyetlen településen sincsenek többségben, a legnagyobb számi populáció (kb. 10%) Kirunában található (Svonni 1998:22).

A norvégiai számik különféle népcsoportokat alkotnak, ami kulturális és nyelvi sajátosságaikon is megfigyelhető. A számi népcsoport soha nem volt egységes kulturális szempontból, de ők magukat sem tekintették egységesnek; csoportjaik autonóm gazdasági és kulturális közösségekben éltek, és valójában csak az őket körülvevő skan-

dináv népek szemében tűntek egységesnek (Reiterer 2004:120). A következő két alpont két csoportosítási lehetőséget mutat be:

### **6.1.1. A norvégiai számi területek felosztása nyelvi szempontok szerint**

*A nyelvi szempontokat figyelembe véve, a három írott nyelvi forma (Norvégiában az északi lapp, a lulei lapp és a déli lapp) elterjedésének megfelelően a norvégiai számi települések három területre oszthatók (vö. Rapport om situasjonen for samisk språk i Norge 1992:1):*

#### 1. Északi-számi terület

a) Belső-Finnmark: Guovdageaidnu/Kautokeno, Kárášjohka/Karasjok, Deatnu/Tana, Unjárga/Nesseby

Ezek a településeken a számik többségben vannak, az itt élő emberek túlnyomó többségének első nyelve a lapp, ezt használják a legtöbb kommunikációs helyzetben.

b) Finnmark, Troms és Észak-Nordland part- és fjordmenti területei

Mivel ezek a területek erősen ki voltak téve a norvégosításnak, csak az idősebb generációknak az első nyelve a lapp, amit nagyrészt csak családi körben használnak.

#### 2. Lulei számi terület

Ez a terület Ballangen és Saltfjellet között terül el, amely part- és fjordmenti településeket foglal magába. A belső fjordvidékek lakóinak nagyobb arányban sikerült megőrizniük nyelvüket és kultúrájukat, mint a külső vidékeken élőknek. Azonban a norvég területen élő összesen körülbelül 2000 lulei számi közül összesen 600 fő lehet, aki aktívan használja a nyelvet (St.meld. nr. 28. 2.5 Lulesamer).

#### 3. Déli számi terület (Helgelandtól Elgåig)

A lapp nyelv és kultúra kiterjedése itt főként a rénszarvastartó területekkel függ össze, a lakosság többsége ugyanis rénszarvastartásból él. Fő tevékenységükkel összhangban a déli-számik korábban jellemzően kis létszámú, elszórt csoportokban, családokban éltek (Jernsletten 1966:115). Ma is jellemző ezekre a csoportokra, hogy nagy területen, szétszórtan élnek. A déli számi települések szétszórtságának, tehát a diaszpórahelyzetnek is köszönhető, hogy jelentős mértékben megszenvedték a norvégosító politikát, aminek következtében sok térségben kihalt a déli lapp nyelv (St.meld. nr. 28. 2.3 Sørsamer).

A fenti három csoporton kívül Norvégia területén elenyésző számban élnek a keleti/kolta számi csoportokhoz tartozók, bár az ő jellemző lakóterületük Finnországban és Oroszországban található. Mindenképpen figyelemreméltó az, hogy a 2007-2008. évi számipolitikára vonatkozó 28. számú parlamenti jelentés ennek a számi csoportnak önálló alfejezetet szentel, amelyben szól a keleti/kolta lapp nyelv és kultúra revitalizációjának szükségességéről. Ebben kulcsszerepet szán a határon átnyúló együttműködésnek, de maga a norvég állam is támogatni kívánja ennek a számi csoportnak a nyelvét és kultúráját (2.2.1 Arbeidet for østsamisk/skoltesamisk språk og kultur), mivel ez egy nagyon kis csoport Norvégiában, és a nyelv csaknem kihalt Finnországban is, Oroszországban pedig komolyan veszélyeztetett. Norvégia összefogással lát esélyt a nyelv felélesztésére a régióban.

Norvégiában ugyancsak egészen kis területen élnek a pitei számi csoportba tartozók. A fentebb említett jelentés hangsúlyozza, hogy nyelvük és kultúrájuk felélesztéséhez mindenképpen elengedhetetlen a jellemzően Svédországban élőkkel való kooperáció (2.4 Pitesamer).

### **6.1.2. A számik osztályozása lakhelyük földrajzi jellemzője alapján**

A számikat *földrajzi helyzetük természeti jellegének megfelelően* négy fő csoportra oszthatjuk (Fernández-Armesto 1995:310):

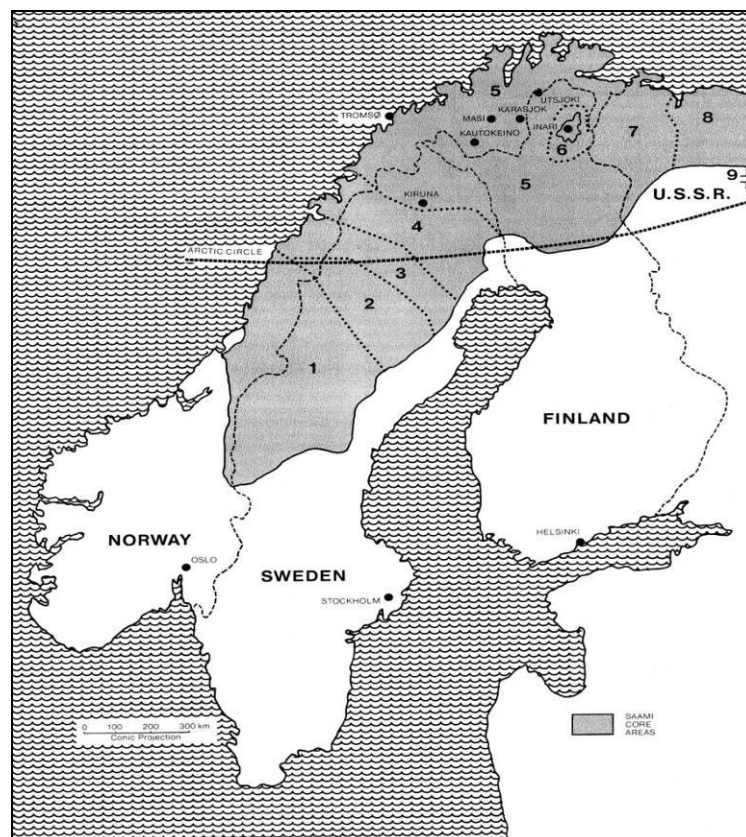
1. Tengeri számik: lakhelyük Észak-Norvégia fjordjainak környéke
2. Folyómenti és tóparti számik: Norvégiában Finnmark középső részén, a svéd és finn területeken élő számik
3. Erdei számik: Svédországban élő számik
4. Dombvidéki számik: Norvégiában, Svédországban és Finnországban élő rénszarvastenyésztő számik

Ha megvizsgáljuk a térképen a számik által lakott területeket, láthatjuk, hogy azok döntően az Északi sarkkörön túl találhatóak, ez pedig jelentősen behatárolja életmódjukat (ld. 3. ábra).

## 6.2 A lapp nyelv(ek)

A lapp nyelvek az uráli nyelvcsaládba tartoznak és annak balti-finn ágával együtt alkotják a nyelvcsalád balti-finn-lapp fő ágát (lásd 5. számú melléklet, Greller 1996:19). Saját nyelvükön a *lapp nyelv*nek a *sápmi*, *sáme* szavak felelnek meg (Fodor 1999:820). A lapp nyelvek tehát a finn nyelvnek mind tipológiai, mind genetikai szempontból közeli rokonaik (Korhonen 1988:264; Sinor 1988:XIV-XV, Nelu 1991:115), így a magyar távoli rokonainak tekinthetők, amint ezt a legkorábbi történeti összehasonlító nyelvészek (Sajnovics 1770, Gyarmathi 1799, Budenz 1873-1881) is felismerték.

Mivel a lapp nyelv sokféle változatban él (ld. 4. ábra), és azok között sokszor nagyok az eltérések, bizonyos nyelvváltozatokat a nyelvészek önálló nyelvekként fognak fel. Ezért ma már nem lapp nyelvről, hanem lapp *nyelvekről* beszél a finnugrisztikai szakirodalom (vö. Helander 1995, Seurujärvi-Kari – Pedersen - Hirvonen 1997, Sammallahti 1998, Marten 2004). A dolgozat azokban az esetekben, amikor a lapp nyelv(ek)ről általában beszél, az egyes számú alakot, más esetekben a többes számú formát vagy a konkrét nyelvváltozat(ok) nevét használja.



1. déli 2. umei 3. pitei 4. lulei 5. északi 6. inari 7. kolta 8. kildini 9. ter  
**4. ábra: A lapp nyelv változatai/dialektusai (Beach 1988:3)**

### 6.2.1. Az önállónak tekinthető lapp nyelvek

Az összes (kilenc) nyelvcsoporthoz ma hat rendelkezik saját írott nyelvvel és ortográfiával: az inari lapp, az északi lapp, a kildini lapp, a lulei lapp, a déli lapp és a kolta lapp (Svonni 1998:25, Kuhmunen 2005b:1).

A különböző lapp nyelvváltozatok ortográfiáját nagyrészt a XVII-XVIII. század folyamán dolgozták ki – a legtöbb esetben papok, szerzetesek. A mai norvégiai lapp nyelvek közül a *déli lapp* volt az a nyelvváltozat, amelynek irodalmi formája legelsőként, az 1700-as évek első felében született meg. A megalkotott írott nyelv a déli lapp északi, azaz *umei lapp* változatán alapult. Ezen a nyelven jelent meg 1755-ben az Újtestamentum, majd később, 1811-ben a teljes Biblia (Svonni 1998:25) – igazolva a Bibliának a nyelvtervezésben betöltött szerepét. Az első déli lapp nyelvű könyvek – egy ábécékönyv és egy misekönyv – azonban már jóval ezelőtt, 1619-ben megjelentek, svéd eredetiből történt fordítás formájában. Az 1800-as évek közepén már a *lulei lapp* változat irodalmi nyelvváltozatát is kifejlesztette Lars Levi Laestadius lelkész, és 1728-ban az első *északi lapp* nyelven írt könyvet is kiadták, egy katekizmust (Svonni 1996:17, Svonni 1998:25). Ezt követően folyamatosan láttak napvilágot lapp nyelvtanok (Leem 1748, Stockfleth 1840, Friis 1856) és szótárak (Leem 1756, 1768; Stockfleth 1852). Ennek ellenére a közös északi lapp változat ortográfiája csak az 1970-es években született meg a Számi Nyelvi Bizottság közreműködésével (Svonni 1996:17-18).

### 6.2.2. A lapp nyelvváltozatok áttekintése

A nyelvváltozatok felosztására vonatkozóan többféle elképzelés is ismert. Ezek közül a legáltalánosabban elfogadott csoportosítás a következő, amelyet „A világ nyelvei” című kötet (Fodor 1999:820) is ismertet<sup>22</sup>:

Nyugati lapp:

1. Északi vagy ruijai nyelvjárás, amelyet *norvég lapp*nak is neveznek. Ezt a változatot beszéli a számik legnagyobb része, kb. 80%-a.
2. Lulei lapp, amelyet a Lule folyó mentén élő számik beszélnek, összesen kb. 2000 fő.
3. Pitei lapp, amely változat ma már viszonylag csekély számú beszélővel rendelkezik.

Déli lapp:

4. Umei lapp, amely átmeneti változatot jelent az északi és déli nyelvjárások között, és az Ume folyó völgyében beszélnek néhány százan.

---

<sup>22</sup> Ebben a felosztásban több lapp változat nyelvjárásként szerepel, amelyeket azonban későbbi források önálló nyelvnek tekintenek (ld. 6.2 fejezet eleje).

5. Déli lapp, amelyet a Svédország és Norvégia középső vidékein élő kb. 500 számi beszéli.

Keleti lapp:

6. Inari lapp, amely változat az Inari-tó környékén rendelkezik kb. 400 beszélővel.  
 7. Kolta lapp, amelyet a Kola-félszigeten és Észak-Finnországban élő számik egy része beszél, kb. 500 fő.  
 8. Kolai lapp, ezt a változatot megközelítőleg 2000 számi beszéli a Kola-félszigeten, és három nyelvjárás sorolható ebbe a típusba.

Korhonen (1988) a lapp nyelvet kilenc fő nyelvjárás csoportba sorolja. Ezek a következők (*The Sámi*, 1997:22)<sup>23</sup>:

KORHONEN (1988)	SVONNI (1998)	
nyugati lapp nyelvjárások	<ul style="list-style-type: none"> <li>1. Déli lapp kb. 500</li> <li>a) Jämtland lapp    b) Åsele lapp</li> <li>2. Umei lapp kb. 10</li> <li>3. Pitei lapp kb. 10</li> <li>4. Lulei lapp kb. 2000</li> <li>5. Északi/norvég lapp 30000</li> <li>a) Tornei lapp    b) Finnmarki lapp    c) Tengeri lapp dialektusok</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>déli lapp nyelvjárások</li> <li>központi lapp nyelvjárások</li> </ul>
keleti lapp nyelvjárások <sup>24</sup>	<ul style="list-style-type: none"> <li>6. Inari lapp 400</li> <li>7. Kolta lapp 500</li> <li>8. Kildin lapp kb. 700</li> <li>9. Ter lapp kb. 20</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>keleti lapp nyelvjárások</li> </ul>

A fenti felsorolás számaiból azt lehet leolvasni, hogy az egyes nyelvek és nyelvváltozatok beszélőinek száma mindegyik esetében meglehetősen alacsony, valamint a számokban jelentős különbségek mutatkoznak. Kimagaslóan a legtöbben az északi lappot beszélik, azt jelentősen lemaradva a lulei lapp követi. A többi változat mindegyike 1000 főnél jóval kevesebb beszélővel rendelkezik, sőt az umei, pitei és a ter változatok csupán néhány fővel. Ezért az UNESCO veszélyeztetett nyelveket összegyűjtő *Vörös Könyve* (1994) Norvégia vonatkozásában az északi lappot veszélyeztetett-

<sup>23</sup>A felsorolt nyelvjárások mellett kétoldalt azok kétféle, nyelvjárási csoportokba sorolását tüntettem fel, az egyes változatok mellett közvetlenül pedig, dőlt betűvel a nyelv beszélőinek számát adtam meg

<sup>24</sup>A beszélők számát közlő forrás ebben a nyelvjárási csoportban említi még a néhány (kb. 8 fő) oroszországi számi által használt akkala lapp nyelvváltozatot és Sammallahtinál (1998) is szerepel ez a változat. Számos más forrásban már nem is említik ezt a csaknem kihalt változatot.



nek, a déli és a lulei lappot *erősen veszélyeztetettnek*, az umei és a pitei lappot pedig *kihalt*nak nyilvánította. Az északi, a lulei és a déli lapp nyelv felélesztésének folyamata megindult, ami a XX. század második felére jellemző általános etnikai feléledési mozgalmakkal és a csoporttudat erősödésével, valamint – nem utolsó sorban – a veszélyeztetettségre vonatkozó adatokkal hozható összefüggésbe (Gál 2009:3).

Az egyes lapp nyelvváltozatok beszélőközösségei észak-európai honos területeiken elszórtan élnek, ennek megfelelően a nyelveik is kisebb-nagyobb mértékben különböznek egymástól (ld. 4. ábra). Azok a változatok, amelyek egymás földrajzi szomszédságában találhatók, értelemszerűen kisebb eltéréseket mutatnak, és ezáltal kölcsönösen érthetők. Azok azonban, amelyek nagyobb földrajzi távolságban helyezkednek el, jelentősebb nyelvi különbségekkel rendelkeznek. Például az északi lapp és a vele szomszédos lulei lapp változat közötti különbség a norvég és a svéd nyelv közötti különbséggel, míg az északi lapp és a déli lapp nyelv közötti távolság a norvég és az izlandi közöttivel érzékeltethető (Sami Language in Nordic Countries 2004:87).

### **6.3 A számik életét meghatározó norvég kisebbségi politika, nyelvpolitika kialakulása és nacionalista nyelvideológia korszaka**

Dolgozatom kiemelten foglalkozik a számi kisebbség vitalitásával, nyelvi jogainak jelenlegi helyzetével, de jure és de facto érvényesülésével. A jelen állapotok megértéséhez azonban elengedhetetlen a számik kisebbségi jogaival kapcsolatos korábbi felfogások és intézkedések áttekintése.

#### **6.3.1 A norvég számipolitika a kezdetektől a nacionalista korszakig**

A skandináv politikával általában és a kisebbségi politikával kapcsolatban Jávorszky Béla – aki az északi országok kisebbségeinek jó ismerője, kutatója – így fogalmaz: „Skandináviát mi valami naiv gyermeki hittől alighanem a demokrácia nagy aranybölcsőjének hittük, melyben minden-minden másképp, vagyis igazságosabban történik, mint Európa keletibb vagy délibb, csöppet sem idillikus tájain. Ahol nincs se társadalmi, se történelmi igazságtalanság...” (Jávorszky 1991:8). Ezek a mondatok azt sugallják, hogy a skandináv államok sem mindig a demokrácia szellemében viselkedtek a kisebbségeikkel szemben. Ha mélyebben megismerkedünk Norvégia kisebbségpolitikájának történetével, igazolódik ez a feltételezés.



A XIX. századig azok az államok, amelyeknek a területén a számik éltek, nem foglalkoztak különösebben ezzel a népcsoporttal; a rénszarvastartó számik szabadon vándorolhattak az északi területeken, és csak a XIX. század első felében fektették le a határokat Norvégia és szomszédai között (Kuhmunen 2005a). 1751-ben a Svédország-Finnország és a Dánia-Norvégia között megkötött strömstadi békeszerződés – amely az északi területeken Norvégia és Svédország határait rendezte – rendelkezett egy melléklettel is, amely a *Codicillum* nevet viselte; ez továbbra is biztosította a számik számára az államok közötti szabad átjárást, sőt a számikat „lapp nemzetnek” ismerte el (Schönfeldt 2007:36, Lindqvist 2009:89, Robbins 2011:57).

A XIX. század közepén azonban a kisebbség kezelésének formájában nagy változások következtek be. A korszak vizsgálatánál nem felejthetjük el, hogy ez volt az az évszázad, amikor egész Európában, így északon is feléledtek a nemzeti érzelmek és eszmék, ott is megkezdődött a nemzeti romantika kora. A felerősödő norvég nacionalizmus hatására Norvégiában számi és kvén kisebbség ellenes hangulat alakult ki, amelyhez vallási ellentétek, feszültségek is kapcsolódtak.

Az 1848. év a számik számára különösen negatív változásokat hozott. Ezt az időpontot tekinthetjük az ún. intézményes norvégosítás kezdetének, amelynek célja a számik asszimilálása volt (Thuen 1980:14, Sandvik 1993:270). N. A. Aars norvég képviselő nyilatkozata magáért beszél: „Eljött az ideje annak, hogy a norvég lappok, különösen a déli körzetekben élők, norvég nyelvoktatásban részesüljenek, és ezzel hozzájáruljunk felvilágosításukhoz.”(idézi Jávorszky 1991:36) Ezzel nagyjából egy időben több, hasonló megszólalás is napvilágot látott, nem egyszer meglehetősen agresszív hangnemben. Ilyen például egy paptól származó követelés olyan intézkedések meghozatalára, amelyekkel elérhető, „hogy a finnek<sup>25</sup> elfelejtsenek finnül” (Jávorszky 1991:36). Végül 1851-ben a parlament létrehozta a Lapp Alapot (*Finnfondet*) a norvég nyelvtanítás, valamint a felvilágosító munka támogatására a számik körében, mindenekelőtt az átmeneti körzetekben (Minde 2005:11), azaz a nem szintisztán számik által lakott területeken. Azt, hogy ennek az eszköznek milyen fontos szerepet tulajdonított a norvég állami vezetés, jól mutatja az alapba fektetett összeg alakulása: 1865 és 1910 között az állami költségvetés 0,19%-áról fokozatosan 1,01%-ig emelkedett, ami valamivel több, mint a 2002. évi költségvetésből a számi kérdésekre fordított összeg aránya (Minde 2005:11).

---

<sup>25</sup> A norvégok korábban a „finnerne” szóval a számikat jelölték.

### 6.3.2 A norvég kisebbségi politika nacionalista korszaka és annak ideológiai háttere

A norvég kisebbségi nyelvpolitikának ezt a korszakát nem lehet az ideológiai és filozófiai háttér figyelembevétel nélkül vizsgálni. A nyelvi ideológiák és filozófiák ugyanis nagymértékben befolyásolják a nyelvközösségekben a nyelvtervezést, nyelvművelést és mindennemű nyelvalakítást, nyelvi viselkedést, nyelvhez való viszonyulást (Lanstyák 2009a). *Nyelvideológia* alatt – a fogalom szűkebb értelmezésének megfelelően – olyan gondolatrendszert értünk, amely többek között a nyelvi rendszerrel, a nyelvhasználattal, a nyelvi közösségek helyzetével, és az egyes nyelvek egymáshoz való viszonyával összefüggő tények magyarázatára és igazolására szolgál (Lanstyák 2009a:28, Maitz 2006:309-310). A fentebb idézett megnyilatkozások, valamint a hozzájuk kapcsolódó konkrét lépések, intézkedések kitűnő példái a *nyelvi nacionalizmus* ideológiájának, ugyanis azok alapja az a felfogás, amely szerint a norvég nyelv minden más, a norvég állam határain belül élő nép nyelvénél magasabb rendű.

A korszakra jellemző nacionalista eszmék térnyerése Norvégiában egyrészt az azt megelőző évszázadokban gyökerezik, az ország sorsát alapjában meghatározó eseményekkel magyarázható. A XIX. századot megelőzően Norvégia hosszú évszázadokig Svédországhoz és/vagy Dániához tartozott. 1814-ben egy néhány hónapig tartó függetlenséget követően ismét perszonálunióra lépett Svédországgal, majd hosszú ideig tartó küzdelmet követően a norvég állam teljes függetlensége végül 1905-ben következett be (vö. Stenersen-Libæk 2003:42-99). Ebben a folyamatban fontos szerepet kapott az egységes, erős nemzet megformálása, a nemzeti identitás erősítése, amelynek alapvető eleme a nemzeti nyelv, amely felfogás – az egy nyelv – egy nemzet – a XIX. századi Európa államaiban jellemző volt (Maitz 2006:311). Másrészt az asszimilációs politika összefüggésbe hozható Norvégia Oroszországtól/Finnországtól (Minnerup-Solberg 2011:8), valamint a kvének és finnek nagyszámú bevándorlásától való félelmével is (Schönfeldt 2007:40).

1852-ben a halálos áldozatokat is követelő kautokeinoi számi lázadás, majd annak megtorlása még inkább hozzájárult a számiellenes hangulat kialakulásához. Számik egy csoportja fellázadt, agyonütötték azt a kereskedőt, akitől termékeikért cserébe alkoholt kaptak<sup>26</sup>, a rendőrt, és megverték a papot, valamint felgyújtották a boltot, a rendőrörsöt

---

<sup>26</sup> A számikat – az indiánokhoz hasonlóan – alkohol segítségével próbálták manipulálni. Nagyon sok esetben lerészegedtek a számik, a norvégok pedig számi jellemzőnek nevezték a szegénység és betegség

és a paplakot. A büntett következményeként összesen 33 számit ítélték el: öt főt halálra, nyolcat életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték (Johansen-Pettersen-Rapp 2008:19). A felkelést egyes elemzők szerint a norvég hatóságok elnyomó tevékenysége elleni tiltakozásnak lehet tekinteni (Johansen-Pettersen-Rapp 2008:19), azonban többféle elmélet is született az eseményről (Brox 1997), amelyek egyike bosszúból és dühből, másika vallási fanatizmusból elkövetett tettről beszél.

Az említett eseményeket követően, az 1860-as évektől megkezdődött a tervszerű norvégosítás, amelynek eszközei közé tartozott többek között a speciális óvodák beindítása annak érdekében, hogy a kisgyerekek minél korábban megkezdjék a norvég nyelv tanulását, valamint jutalmak meghirdetése a norvég nyelv elsajátításában gyors eredményeket elérő tanulók számára (Jávorszky 1991:59). Ezt az első kisebbségpolitikai korszakot a számi kisebbség felszámolása „puha” vagy átmeneti szakaszának, az 1880-tól következő éveket pedig a drasztikus norvégosítás, asszimilációs törekvések miatt „kemény” szakasznak nevezhetjük (Steinlien 1989:3, Minde 2005:11-17). Ugyanebben az évben (1880) vezették be az iskolák új tantervét és módszertani utasítását<sup>27</sup> (Jávorszky 1991:36), amely megfogalmazta azt a követelményt, hogy valamennyi kvén és számi gyermek tanuljon meg norvégul írni, olvasni és beszélni; szövegéből azonban törölte, hogy anyanyelvük megtanulása is előírás. A dokumentum az oktatás nyelvét is meghatározta: a norvég tölti be ezt a szerepet, a lapp és kvén nyelv pedig csak segédnyelvként használható a tananyag megértéséhez, és addig, amíg az feltétlenül szükséges. Ez részben a ma ismert, Skutnabb-Kangas átirányító programjának vonásait hordozza, mivel az anyanyelv használatát csak a többségi nyelv megfelelő szintű ismeretének megszerzéséig engedélyezi (vö. Skutnabb-Kangas – Cummins 1988:40).

§ 2. *Samtlige lappiske og kvænske Børn skalle oplæres i at læse, tale og skriftlig anvende det norske Sprog. ...*

[2. § Valamennyi lapp és kvén gyermeknek meg kell tanulnia olvasni, beszélni és írásban használni a norvég nyelvet. ...]

§ 3. *Skolens Undervisning foregaar i det norske Sprog. Det lappiske eller kvænske Sprog bruges kun som Hjælpemiddel til at forklare, hvad der er uforstaaeligt for Børnene. ...*

[3. § Az iskolai oktatás norvég nyelven folyik. A lapp vagy kvén nyelvet csak segítségként használják, hogy elmagyarázzák, amit a gyermekek nem értenek. ...]<sup>28</sup>

---

mellett a részegséget is (Bjørklund 2003:16). A megmozdulás gerjesztője az alkoholkereskedelem be-  
szüntetése volt.

<sup>27</sup> *Instrux for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift*

<sup>28</sup> A szerző fordítása

Évekkel később, 1889-ben pedig a vidéki népiskolákról szóló törvény<sup>29</sup> is kimondta, hogy az oktatás nyelve a norvég, a lapp és kvén nyelv csak segédnyelvként, valamint a norvég mellett lapp és kvén nyelvű tankönyvek csak minisztériumi engedéllyel használhatók. (Hætta 2002:58).

§ 73. *Undervisningen skal foregaa i det norske Sprog.*

*I de blandede Sprogdistrikter i Tromsø Stift kan Kirke- og Undervisningsdepartementet efter Forslag af Skolestyret, og efterat Overtilsyner har havt Anledning til at udtale sig, bestemme, at Lappisk og Kvænsk kan benyttes som Hjælpeprog ved Undervisningen, og at der kan anvendes Læse- og Lærebøger med lappisk eller kvænsk Text ved Siden af den norske.*

[73. § Az oktatásnak norvég nyelven kell folynia.

A tromsói püspökség területének vegyes nyelvi körzeteiben az iskolaszék javaslatát követően, és miután a felső vezetőknek alkalma volt állást foglalni, az egyházügyi és oktatási minisztérium dönthet arról, hogy a lapp és kvén nyelv segédnyelvként használható az oktatásban, és hogy lapp vagy kvén nyelvű olvasó- és tankönyvek használhatók a norvég nyelvűek mellett.]<sup>30</sup>

A megfogalmazott célok elérésének érdekében a legkegyetlenebb módszereket alkalmazták. Így megtörtént az addig használt kétnyelvű tankönyvek visszavonása, a finn és lapp nyelvoktatás megszüntetése, sőt az anyanyelv iskolai, tanórán kívüli használatának legszigorúbb betiltása, azaz a ma befulladászó (submersion) oktatási programnak nevezett program megvalósítása (vö. Skutnabb-Kangas 1998b:16, Bartha 1999:208). Ennek szellemében a központi számi területet képező Finnmarkban néhány év alatt teljesen átszervezték az iskolarendszert. Ezt a folyamatot mutatja be Dahl (1957:310-323). Az 1880-as évektől a legjelentősebb változások közé sorolható – amelyek mind a norvégosítást szolgálták – a norvég nyelvű oktatás bevezetése, internátusok létrehozása, a karasjoki és kautokeinoi számi tanárok leváltása a Lapp Alapból fizetéskiegészítéssel ösztönzött norvég tanárokkal.<sup>31</sup>

Az előbbieket folytatásaként hoztak még egy diszkriminációs, lingviciista jellegű oktatási rendeletet<sup>32</sup> (1898), amely még tovább szigorította az addig érvényes dokumentumok szabályozásait, és hivatalosan hatályban volt a második világháború utáni évekig (Minde 2005:13). A Wexelsen-féle rendelet erőszakosan próbálta a nemzetiségi csoportokba tartozó gyermekek körében a norvég nyelv presztízsét erősíteni, annak elsajátítását „elősegíteni” és használatát terjeszteni, és ezzel a nyelvcsere folyamatát felgyorsí-

---

<sup>29</sup> *Lov om folkeskolen på landet*

<sup>30</sup> A szerző fordítása

<sup>31</sup> Az oktatás történetéről részletesebben később szólunk.

<sup>32</sup> *Instruks angaaende brugen af lappisk og kvænsk som hjælpeprog ved undervisningen i folkeskolen, hvor dette af kirke departementet er tilladt i henhold til landsskolelovens §73, 2 led.*

tani. A dokumentum a fentiekben már ismertetett előírásokon túl többek között a következőket is megfogalmazta:

§ 1. Lærerne i de distrikter, hvor lappisk og kvænsk er tilladt brugt som hjælpesprog ved undervisningen i folkeskolen, skal med yderste flid stræbe efter at udbrede kjendskab til det norske sprog ...

[1. § A tanároknak azokban a körzetekben, ahol a lapp és a kvén nyelv használatát a népiskolai oktatásban segédnyelvként engedélyezték, különös figyelemmel kell arra törekedniük, hogy a norvég nyelvismeretet fejlesszék ...]<sup>33</sup>

§ 13. I lærerens protokol skal findes en særskilt rubrik med angivelse af, hvilken fremgang ethvert barn har gjort i norsk.

[13. § A tanárok naplójában kell lenni egy külön rovatnak, ahol meg kell adni, hogy az egyes gyerekek mennyit fejlődtek norvég nyelvből.]<sup>34</sup>

Mivel ez az intézkedés a minisztériumi vélemény szerint nem hozta meg a kívánt eredményeket, az azt követő időszakban az egyház is kivette a részét a norvégosító tevékenységből, elsősorban internátusok és népfőiskolák létrehozásával (Jávorszky 1991:60). A XIX. század második felétől érvényes norvég kisebbségi nyelvpolitikát a folyamatosan hatályba lépő diszkriminatív törvények és rendelkezések miatt a Skutnabb-Kangas és Phillipson által felállított nyelvi jogi osztályozási keretben a kisebbségi oktatást tiltó és a kisebbségi nyelvhasználatot erősen korlátozó, nyílt asszimiláció-orientált kategóriába sorolhatjuk (Skutnabb-Kangas–Phillipson 1995:79-80).

Az oktatás eszközeit kihasználva a norvég állam erőszakosan beavatkozott kisebbségi életébe, mivel korlátozta alapvető jogaik gyakorlását. Ezekhez kapcsolódtak az oktatási területen bevezetett intézkedések. Annak érdekében, hogy a Norvégiában élő kisebbségek minél rövidebb idő alatt elsajátítsák az állam nyelvét, anyagi támogatásokkal ösztönözték a tanárokat a számik által lakott területekre való letelepedésre (Tófalvi 2000:65). Ennek a nyílt asszimilációs norvégosító politikának az egyik eredménye az, hogy az anyanyelvén írni és olvasni tudó számik száma napjainkban meglehetősen alacsony. Egy vizsgálat szerint – önbevallás alapján – (valamely) lapp nyelven elég jól vagy nagyon jól olvasni a megkérdezettek 42%-a, míg írni csupán 27%-a tud. Azok aránya, akik értik, beszélnek a nyelvet, de egyáltalán nem olvasnak és írnak lapp nyelven, valamivel több, mint 21 % (SEG 2000:19, 22).

Az oktatáson kívül más eszközöket is igénybe vettek a számik norvégosítása érdekében. Jó módszer volt erre a betelepítés, aminek egyértelmű célja a jellemzően általuk lakott területeken a nemzetiségi arányok megváltoztatása volt. 1870-től – 60 év alatt –

---

<sup>33</sup> A szerző fordítása

<sup>34</sup> A szerző fordítása

50–60 000 norvég érkezett a leginkább számik lakta megyékbe, ezáltal a kisebbségek aránya nagymértékben csökkent. A XIX. század legelején még háromszor annyian voltak a számik, mint a norvégok, 50 évvel később viszont már megközelítőleg azonos számban éltek ezeken a területeken a számik és norvégok, a XIX. és XX. század fordulójára pedig megfordult a helyzet, a norvégok száma kétszerese lett a számikénak (Tófalvi 2000:65).

A norvégok kormányzati szinten is nyíltan kimondták asszimilációs szándékaikat. Benjamin Vogt, kereskedelmi miniszter szájából hangzott el 1905-ben a következő: „Nemzeti érzelmű lakosságot akartunk, és tudtuk: a norvég földművesek, akik megélhetésüknél fogva kötődnek lakóhelyükhöz, és akik kifejezetten norvég érzelműek, a legjobb védekezést jelentik a keleti veszéllyel<sup>35</sup> szemben.” (idézi Jávorszky 1991:38)

Az eddig megismert, drasztikus lépések még tovább is fokozhatóak voltak: az 1902-ből származó földtörvény értelmében Norvégiában csak az vehetett földet, aki beszélt és írt norvég nyelven, és aki norvég névvel rendelkezett (Tófalvi 2000:65).

§ 1c Afhændelse maa kun ske til norske Statsborgere og under særligt Hensyn til at fremme Bosættelsen af en for Districtet, dets Opdyrkning og øvrige Nyttiggjørelse skikket Befolkning, som kan tale, læse og skrive det norske Sprog og benytte dette til dagligt Brug.

[1c § Ajánlat csak norvég állampolgároknak tehető és különösen arra való figyelemmel, hogy annak a letelepedését támogassák a körzetbe, amelynek megművelését és használatát olyan népességnek szánják, aki beszél, olvas és ír norvég nyelven és mindennap használja azt.]<sup>36</sup>

Ennek a jogszabálynak az asszimiláció tekintetében logikus következménye lett, hogy a számik – amennyiben földtulajdont kívántak szerezni – norvégosították nevüket és igyekeztek minél hamarabb megtanulni norvégul, és ugyanerre ösztönözték gyermekeiket is.

A norvégosítás hatása nem egyenlő mértékben érintette a különböző számi körzeteket. A legészakibb, legtávolabbi vidékek, így Finnmark belső területei, kevésbé szenvedték meg ennek a politikának a nyelvhasználatra vonatkozó intézkedéseit. Belső Finnmarkban a lapp a többség nyelve, míg más helyeken csupán egyes emberek tudják és használják azt (vö. Andersen-Strömngren 2007).

Láthatjuk tehát, hogy az eddig áttekintett időszakban a ma példamutató nemzetiségpolitikájáról híres Norvégiában is milyen diszkriminatív rendelkezéseket, törvényeket vezethettek be száz éven keresztül a nyelvi nacionalizmus, a nyelvi homogenizmus,

<sup>35</sup> „Keleti veszély” alatt a „finn veszélyt” értették.

<sup>36</sup> A szerző fordítása

azon belül is a nyelvi asszimilacionizmus ideológiájára alapozva (vö. Lanstyák 2009a:30 és 33-34).

Hosszú ideig a számik nem szerveződtek, nem hozták létre saját jogvédő szervezeteket. Ennek több oka is lehetett: életmódjuk mellett az a tény, hogy évszázadokig elnyomásnak voltak kitéve, az ellenük irányuló rendelkezések következtében sokan közülük asszimilálódtak: szakítottak eredetükkel, elhagyták lakhelyüket és „norvéggá váltak”. A lakhelyükön maradt, önmagukat vállaló számik száma ezáltal lecsökkent (Stenersen-Libæk 2003:163). A diszkriminatív intézkedések direkt és indirekt következményei mellett az is nehezítette a helyzetüket, hogy négy állam területén, szétszórtan élnek, anyaországgal nem rendelkeznek és – amint azt a korábbi csoportosításból is láttuk – sok nyelvváltozatot beszélnek kis létszámú nyelvközösségekben.

#### **6.4 Áttörés a norvégiai kisebbségi- és nyelvpolitikában (az 1950-es évektől fokozatosan)**

A második világháborút követően a norvég állam változtatott kisebbségi politikáján, felhagyott az addigi erőteljes norvégosítással, mi több: már a számi kultúra és nyelv támogatása is megtalálható a célkitűzései között (Stenersen-Libæk 2003:163). Az egymáshoz, egymás nyelvéhez és kultúrájához való hozzáállás megváltozott. A jóléti állam megteremtésében minden állampolgárra egyenlőként tekintettek, ugyanakkor a számik is belátták, hogy a gazdasági felemelkedésükhöz – anyanyelvük megtartása mellett – a norvég nyelv ismerete elengedhetetlen (Bjørklund 2003:9).

Az 1970-es években a számik körében egyfajta öntudatra ébredési folyamat indult meg; értékelni kezdték etnikai hovatartozásukat, kultúrájukat, nyelvüket, valamint egyre többen és bátrabban vállalták fel etnikai-nyelvi identitásukat. Ebben a folyamatban meghatározó szerepet játszott a világon az 1960-as évektől fokozatosan erősödő őslakos mozgalom, ami néhány évvel később a számikhoz is elért (Minnerup-Solberg 2011:8-9).

A norvég kisebbségi (nyelv)politika nacionalista jellegének megváltozásával a nacionalista nyelvideológia helyére fokozatosan a vernakularizmus lépett, amely a helyi identitás kifejezésére leginkább alkalmas kisebbségi nyelveket támogatja, ezáltal ösztönzi a nyelvélnépszerűsítést és a nyelvélesztést is (Lanstyák 2009a:32). A fentebb említett folyamatra jellemző volt többek között, hogy az általános iskolai lappnyelv-oktatás mellett azoknak a felnőtteknek is szerveztek tanfolyamokat, akik nem tudtak anyanyelvükön írni és olvasni. Ennek következtében megindult a lapp nyelvű könyvek írása és

kiadása is, a Norvég Kulturális Bizottság támogatásával: az 1980-as években évente öt-tíz lapp nyelvű könyv jelent meg (Beach 1988:13).

Ebben a gyökeres változásban minden bizonnyal jelentős szerepe volt a korszak nemzetközi ideológiai áramlatainak, amelyeket a nemzetközi szervezetek emberi jogi dokumentumaiban fogalmaztak meg. A teljesség igénye nélkül említhetjük az 1948-as *Genocídium egyezményt*, amely tiltja a népirtás bármilyen formáját, egyebek között valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjainak történő súlyos lelki sérülés okozását vagy a csoport gyermekeinek erőszakos átvitelét más csoporthoz. Ide sorolhatjuk az 1966-ból származó *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát*, amelynek 27. cikkelye tiltja a nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek és csoportok saját kultúrájának, vallásának vagy nyelvének gyakorlásához való jogának megtagadását (Kovács 1996:13-28). Továbbá nem elhanyagolható az a tény, hogy az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa 1947-ben létrehozta az Emberi Jogi Bizottság alá tartozó antidiszkriminációs és kisebbségvédelmi albizottságot (Kovács 1996:28).

A norvégok számikhoz fűződő viszonyának javulása részben magyarázható a háború borzalmainak közös megélésével és azt követően a jóléti állam kiépítésének céljával. A norvég kisebbségi- és nyelvpolitikában bekövetkező változások összefüggenek mindezek mellett a számik önszerveződésével és céljaik világos megfogalmazásával is. Több kisebb-nagyobb, jelentősebb és kevésbé jelentős csoport, illetve szerveződés jött létre a XX. század közepétől (Stenersen-Libæk 2003:163-165). Az első, valóban szerveződő norvégiai számik a rénszarvastenyésztők voltak, ők 1948-ban hozták létre politikai egyesületüket *Norske Reindriftssamers Landsforbund* néven (Beach 1988:10). Néhány évvel később a Finnországban, Svédországban és Norvégiában élő számik összefogtak és megalapítottak egy skandináv–számi egyesülést. Talán ennek a már erősebb, jelentősebb szerveződésnek tulajdonítható a norvég kormány azon lépése, hogy 1964-ben létrehozta a *Norsk Samerådetet*, a Norvégiai Számik Tanácsát, amely tulajdonképpen tanácsadó testületként működött a számi ügyek tekintetében (Stenersen-Libæk 2003:163-164). Voltak más próbálkozások is a számik összefogását illetően, ilyen volt a *Norske Samers Riksforbund* elnevezésű szintén politikai szervezetük 1968-ból (Beach 1988:10).

Mindent egybevetve azonban azt mondhatjuk, hogy a számik többségét tömörítő, összefogó szervezet a szóban forgó évtizedekben nem alakult. Ez valószínűleg a számi népesség sokszínűségével magyarázható, ugyanis kulturális és nyelvi sajátosságait tekintve több csoportot alkotnak, lakóterületük több államon átnyúlik, tehát nem tekint-



hetők egységesnek, ennek megfelelően érdekeik is bizonyos mértékben különbözőek. Ekkor még valószínűleg nem látták be az összefogás fontosságát, inkább a kisebb csoportérdekekre helyezték a hangsúlyt. Emellett minden bizonnyal élt még bennük a többségtől, illetve a hatalomtól való félelem is, hiszen még viszonylag frissek voltak a negatív élmények, az első, még általános emberi jogokat érintő nemzetközi dokumentumok pozitív hatása pedig nem volt köztudomású. A nemzetközi kisebbségvédelem területén is csak később következett be jelentősebb előrelépés (lásd például az Európa Tanács *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája* (1992), az ENSZ *Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól* (1992) és az Európa Tanács *Keretegyezménye a Nemzeti Kisebbségek Védelméről* (1994)).

Ma már azonban a számik az etnopolitikai egység demonstrálására törekszenek, annak ellenére, hogy a felszín alatt jelentős véleménykülönbségek és szociális eltérések húzódnak; ez leginkább a hagyományos rénszarvastartók és a számik más csoportjai között jelentkezik (Reiterer 2004:121).

Norvégia szemléletmódjának, számipolitikájának és a norvégiai számik státuszának megváltozásában kiemelkedő szerepet játszott az ún. Alta-ügy 1979-ben. Az ügy lényege az volt, hogy a norvég kormány egy vízierőművet és az Alta folyón gátat tervezett, ami jellemző rénszarvastartó területeket veszélyeztetett. A számik érdekeik védelmében tiltakozásokat szerveztek, amelyekhez környezetvédő, nem-számi csoportok is csatlakoztak (Minde 2003:75, Robbins 2011:62). Bár a terv megvalósult, a norvég állam számikhoz való viszonyulását alapjaiban megváltoztatta (Schönfeldt 2007:62, Josefsen 2011:33). Az akkor felszínre került problémák és konfliktusok kezelése céljából a kormány felállította a Számi Jogok Bizottságát (*Samerettsutvalg*), amelynek két fő javaslata a Számi Parlament létrehozása és egy alkotmánykiegészítés volt (Smith 2011:23-24).

A számik szerveződésének tekintetében meghatározó eredménynek minősül az, hogy engedélyt kaptak a Számi Parlament (*Sameting*, 1989) megalapítására (Stenersen-Libæk 2003:164). Ennek előzménye a kormány kilenc évvel korábbi lépése volt, nevezetesen az, hogy kinevezett egy számi jogokért felelős bizottságot (*Samerettsutvalg*). Munkájuk első jelentős eredménye az 1987. évi Számi Törvény (*Samelov*), majd két évvel később a Számi Parlament létrejötte lett (Smith 2011:23-24). Az azt követő évtizedre mindenekelőtt a már meglévő jogszabályok bővítése, mint például a nyelvi paragrafusok felvétele a Számi Törvénybe, valamint további nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumokhoz (Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről, Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája) való csatlakozás volt jellemző.

Ami a norvégiai kisebbségek – különösen a számik mint legjelentősebb kisebbség – megmaradása szempontjából különösen nagy fontossággal bír, az a mindenkori norvég kormány azon alapvető célkitűzése, hogy eleget tegyen nemzeti és nemzetközi jogkötelezettségeinek. Ezek a célok határozzák meg a kormányzat számipolitikáját is. Az, hogy a kormány a számik jogainak, egyebek között a nyelvi jogainak kérdését is kiemelten fontosnak tartja, számos minisztériumi sajtójelentés, konferencia-előadás mellett konkrét intézkedésben is megmutatkozik. 2002-ben az akkori államtitkár részt vett egy a számik helyzetét tárgyaló konferencián, ahol előadást is tartott a számi fiatalok és a kormányzati politika kapcsolatáról<sup>37</sup>. Ebben a beszédében nagy hangsúlyt fektetett a számik jövőjének felvázolására, a számi gyerekek és fiatalok jogainak és lehetőségeinek bővítésére a lapp nyelv és kultúra alapos megismerése és tanulása területén.

A kormány elképzelései szerint nagyobb figyelmet kell szentelni a számi kisebbségi csoportokkal való együttműködésnek; ezt a szándékot több dokumentum is tükrözi, többek között a Norvégia számipolitikájáról szóló parlamenti jelentés, a *St.meld. nr. 55 (2000-2001)* és annak kiegészítése, a számik felsőbb szintű képzéséről és kutatásról szóló *St.meld. nr. 34*, valamint a Számi Parlament tevékenységéről készített éves jelentések. Ez utóbbiak az intézmény aktuális évről szóló költségvetési beszámolóját, az adott évi politikai és adminisztratív tevékenységeinek leírását tartalmazzák.

A számikra vonatkozó elvi intézkedések és az azok megoldására tett kísérlet a leginkább egy Norvégia, Svédország és Finnország közötti különleges összefogásban mutatkozik meg, melynek eredményeként egy ún. Északi Számi Egyezmény (*Nordisk samekonvensjon*) kidolgozását határozták meg a résztvevők. 2001 novemberében a skandináv államok számi ügyekért felelős miniszterei és a számi parlamentek elnökei egy közös értekezlet keretében döntöttek erről. Az egyezménynek mindenekelőtt a számik státusát, a számi fogalmának definícióját, a számik önmeghatározását kell tartalmaznia, az államok és a számi parlamentek közötti együttműködés kereteit, emellett szabályoznia kell a nyelvet, kultúrát, oktatást, kutatást, környezetet, egészséget, a gyerekeket és fiatalokat érintő tevékenységeket (ld. *Om nordisk samisk samarbeid*). A megvalósítás érdekében 2002-ben Norvégia, Svédország és Finnország kormányai és számi parlamentjei kineveztek egy szakértői bizottságot, hogy készítsék elő az egyezmény tervezetét. A tervezetet 2005-ben be is mutatták, jelenleg még végleges döntés nem történt a sorsáról (Smith 2011:28). Ha az egyezményt elfogadják, jelentős lépés

---

<sup>37</sup> Anders J.H. Eira: *Samisk ungdom og regjeringens samepolitikk*. [http://odin.dep.no/krd/norsk/aktuelt/taler/taler\\_politisk\\_ledelse/016091-09](http://odin.dep.no/krd/norsk/aktuelt/taler/taler_politisk_ledelse/016091-09)

történik a számi népcsoport önrendelkezése terén, mivel a dokumentumnak ez a fő célja az őket érintő ügyekben. A nemzetközi jog és az egyezmény szabályozásai és kitételei alapján a számi népcsoportnak mint egységes közösségnek joga lenne saját gazdasági, szociális és kulturális fejlődéséről szóló döntések meghozatalához, valamint saját javára rendelkezhetne a természeti forrásaikról (Smith 2011:29). A döntés azért is nagyon fontos lenne, mert így egységes szabályozás lépne érvénybe, azonos jogokkal rendelkezének mindhárom ország számi csoportjai, Svédországban és Finnországban is, amelyek – Norvégiával ellentétben – még nem ratifikálták a 169. ILO Egyezményt<sup>38</sup>.

A kisebbségpolitikai feladatok megoldásában a megyéknek is nagyobb felelősséget kell vállalniuk, mivel az államhatalom elve az, hogy a számi érdekeket (mindenekelőtt a kétnyelvűséget) kívánatos lenne helyi, illetve regionális szinten képviselni, védeni (St.meld. nr. 15, 7.3).

A norvég kormány azon szándéka is nyilvánvaló, hogy a lapp nyelv használatát az élet egyre több területén, így a közigazgatásban és az internetfelhasználás területén is ösztönözze (St.meld. nr. 15, 7.7). A lapp nyelvet a közigazgatásban azért lenne fontos minél nagyobb mértékben használni, mert csak akkor válhatna de facto hivatalos nyelvvé, és csak azáltal növelhető presztízse. A lapp nyelv jelentősége az internethasználatban több szempontból is kiemelendő, ugyanis az internet az oktatásban egyre fontosabb szerepet tölt be (ld. távoktatás, illetve oktatási anyagok elérése), ami a lapp nyelv esetében, mindenekelőtt a lapp nyelvű közigazgatási területen kívül különösen meghatározó lehet. Hallhatunk olyan véleményeket, hogy azok a nyelvek maradhatnak fenn hosszabb távon, amelyeken a számítógép, illetve az internet használható. Annak érdekében, hogy a lapp nyelv használatát, alkalmazási területeit kibővítsék, 2003-ban a Városi és Regionális Minisztérium megnyitotta lapp nyelvű internetes oldalait az ODIN<sup>39</sup> portálján, és ma már valamennyi minisztérium oldala rendelkezik lapp nyelvű változattal is.

A lapp nyelv használati körének bővülését, a nyelv presztízs-növekedését elősegítő projektek pénzügyi támogatásban is részesülnek. Ezekre a támogatásokra a szükséges forrásokat az egyes minisztériumok bocsátják rendelkezésre, és a Számi Parlament

---

<sup>38</sup> Ez azonban még egy nagyon fontos kérdést is felvet: mi történik az oroszországi számikkal, hiszen egy egységes számi népcsoportnak ők is a részei, akiknek ugyanazokkal a jogokkal kellene rendelkeznie. Jelenleg ugyanis az ő helyzetük a legkedvezőtlenebb (vö. Vatonena 1996).

<sup>39</sup> *Offentlige dokument i Noreg* rövidítése; internetes, elektronikus információs szolgálat a kormányzattól, minisztériumoktól.

dönthet az összeg elosztásáról, mind közvetlen, mind pályázati támogatások formájában. (A részletes forráselosztást lásd részletesen a 6.7.2. alfejezetben)

## **6.5 A számik (nyelvi) jogaira vonatkozó dokumentumok**

A mai Norvégia számikra vonatkozó politikájának az alapját az alkotmány 110a §-a (1988) és a Számi Törvény (1987) képezi. Ezek mellett a nemzeti dokumentumok mellett nemzetközi egyezményekben foglalt kötelezettségvállalások is meghatározzák a norvég állam számi népcsoporthoz való viszonyulását, annak jogainak elismerését és biztosítását. Ez utóbbiak esetében gondoljunk elsősorban a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára (1966), a Keretegyezményre a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995), a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájára (1992), valamint a 169. számú ILO-Egyezményre (1989), amelyeket Norvégia az elsők között írt alá.

A következőkben legelőször Norvégia kisebbségei közül a kimondottan a számi őslakos kisebbségre vonatkozó nemzetközi dokumentumot tekintjük át részletesen, mivel a többi, valamennyi norvégiai kisebbség helyzetére hatással levő nemzetközi dokumentumot már korábban bemutattuk. Azután pedig részletesen áttekintjük a legnagyobb és emellett speciális státusszal is rendelkező norvégiai kisebbség nyelvi jogait szabályozó nemzeti dokumentumokat – az általánosabbtól a konkrétabb tartalmúak felé haladva.

### **6.5.1 A 169. számú ILO<sup>40</sup> Egyezmény a bennszülött és törzsi népekről a független országokban**

A Nemzetközi Munkaszervezet volt az a szervezet, amely elsőként kezdett el foglalkozni az őslakosok helyzetével. 1957-ben már született egy egyezménye (107. számú<sup>41</sup>) az őslakosokra vonatkozóan, ami azonban még nem védte őket, elsősorban az otthont adó államba való integrálódásuk elősegítését fogalmazta meg. Az őslakos népcsoportok öntudatosodásával és bizonyos problémák megjelenésével egyre inkább felerősödött az igény egy új dokumentum elkészítésére. Ennek eredménye lett a 169. számú ILO Egyezmény (Schönfeldt 2007:87).

A számik a jelenlegi lakhelyükön, Észak-Skandináviában legrégebb óta élő népcsoport, ezért Norvégia 1990-ben – Dániával (1996) és Hollandiával (1998) együtt az elsők

---

<sup>40</sup> International Labour Organisation, magyarul: Nemzetközi Munkaügyi Szervezet

<sup>41</sup> C107 Egyezmény a bennszülött és törzsi népességről

között – ratifikálta a 169. számú ILO Egyezményt és ezzel elismerte a számikat őslakosainak. Ez az egyezmény ugyanis az őslakosok védelmét, jogukat kívánja biztosítani.<sup>42</sup>

A dokumentum mindenekelőtt definiálja a *bennszülött* fogalmat:

I. Rész Általános Politika

1. cikk

„1. A jelen egyezmény vonatkozik-

(a) független országokban élő törzsi népekre, akiknek társadalmi, kulturális és gazdasági körülményei megkülönbözteti őket a nemzetközösség más csoportjaitól, és akiknek helyzetét teljesen vagy részben saját szokásaik, illetve tradícióik vagy külön törvények vagy rendelkezések szabályozzák;

(b) független országokban élő népekre, akiket azon az alapon kell bennszülött népeknek tekinteni, hogy annak a népességnek a leszármazottai, akik a hódítás vagy gyarmatosítás, illetve a jelen államhatárok kialakítása idején az országot, vagy azt a földrajzi régiót lakták, amelyhez az ország tartozik, és akik jogi helyzetüktől függetlenül fenntartják néhány vagy összes társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai intézményüket.

2. A bennszülött vagy törzsi népként való önmeghatározás alapvető kritérium azon csoportok megállapításához, melyekre jelen Egyezmény rendelkezései vonatkoznak.”

A világ minden részén találunk (e dokumentum kritériumainak megfelelő) őslakosokat, akiknek történetét, sorsuknak alakulását a különböző tényezők a legkülönbözőbb módon befolyásolták, azonban valamennyiükre jellemző az, hogy olyan terület(ek)en éltek már hosszú ideje, ahová a többi népcsoport csak később vándorolt be vagy telepedett le, valamint mindannyian saját kultúrával, nyelvvel és hagyományokkal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik őket a szomszédos társadalmaktól.

Emellett az is elmondható ezekről a népcsoportokról, hogy történelmük meghatározó eleme a más nép(ek) általi elnyomás, jogaik korlátozása. Érdekeik hatékonyabb képviselete céljából született meg többek között ez a nemzetközi egyezmény is, amely nemcsak egyéni, hanem kollektív jogukat is elismeri. A legfontosabb alapjogukat ismeri el, így a saját területhez, saját életmódhoz, kultúrához, valláshoz és nyelvhez való jogot. Ezenkívül megfogalmazza az oktatás, a munka, az egészségügy és a szociális biztonság területén a diszkrimináció tilalmát is.

A következőkben azokat a cikkelyeket tekintjük át, amelyek a nyelvvel, nyelvhasználatával valamilyen módon összekapcsolódó témákat tárgyalnak, szabályoznak:

2. és 3. Cikk: Az emberi jogok és alap szabadságjogok biztosítása

6. és 7. Cikk: A saját jövő alakításának joga

---

<sup>42</sup> Az EU ezt az egyezményt irányadónak tekinti a kisebbségeket érintő ügyek alakításában, projektek megvalósításában. Mivel a tagállamok túlnyomó része sokáig nem ratifikálta a dokumentumot, az Európai Parlament felszólította a tagállamok kormányait a lépésre. Mostanára már összesen 18 állam csatlakozott az egyezményhez, azonban ebből csak 4 európai (Norvégia, Dánia, Hollandia és Spanyolország).

4. Cikk: A kulturális identitáshoz valamint közösségi struktúrákhoz és hagyományokhoz való jog

26-31. Cikk: Az oktatáshoz és a kommunikációs eszközökhöz való hozzáférés joga

Az egyezmény legalapvetőbb előírásai közé tartozik, hogy az érintett népek tagjai számára az oktatás minden szintjén legalább ugyanolyan képzési lehetőségeket kell biztosítani, mint az ország többi lakosának. Ennek megvalósításához a ratifikáló államnak meg kell tenni a szükséges intézkedéseket.

Fontos szabályozás az oktatási programok kidolgozásánál, hogy feltétlenül együtt kell működni az érintett népcsoportokkal. Ezenfelül jogot biztosít arra, hogy kisebbségi oktatási intézményeket és programokat hozzanak létre (bizonyos normákat betartva), és ehhez az államnak a megfelelő eszközöket rendelkezésükre kell bocsátania.

Az őslakos népek anyanyelv-tanulásra vonatkozó jogait a dokumentum 28. cikke fogalmazza meg. Ennek értelmében az adott népcsoport gyerekeinek az olvasás és írás oktatására anyanyelvükön, illetve a népcsoport által leginkább használt nyelven kell lehetőséget biztosítani, amihez a szükséges intézkedéseket meg kell hozni. Emellett azonban az ország nyelvének vagy egyik hivatalos nyelvének tökéletes/anyanyelvi szintű elsajátításának feltételeit is meg kell teremteni, így lehet a leginkább elérni, hogy a kisebbségekhez tartozók ne kerülhessenek hátrányos helyzetbe a társadalom többi tagjával szemben. A cél tehát a kisebbséghez tartozók kétnyelvűvé válása, és az ahhoz való hozzásegítés. Ezt a célkitűzést a nyelvmegőrző, kétnyelvű oktatási programokkal lehet elérni.

A dokumentum az egyezményhez csatlakozó államok számára megszabja a minimum-kötelezettségeket, valamint azt, hogy rendszeresen, ötévente jelentés formájában számot kell adniuk arról, hogy mit végeztek. Az érintett népcsoportoknak lehetőségük van panaszt emelni, ha államuk által illetve államukban az egyezmény elveivel ellenkező intézkedésekre kerül sor.

Az 1970-es évektől erősödött fel az őslakos mozgalom, és az amerikai őslakosok mellett a számik játszották a legmeghatározóbb szerepet a mozgalom alakításában (Domokos 2004:162). A számi népcsoport 1975-ben lett aktív tagja az Őslakos Népek Világtanácsának (WCIP). Egyébként 1982-től az ENSZ Bennszülött Népcsoportok Munkacsoportja rendszeresen tanácskozik, 2002-től a népcsoportok képviselői állandó fórumon vesznek részt az ENSZ-ben. A fórum első vezetője a Számi Parlament korábbi elnöke volt, ez is mutatja a számiknak a nemzetközi őslakos mozgalomban betöltött

vezető szerepét<sup>43</sup>. Sikernek könyvelhető el, hogy 2007-ben az ENSZ Közgyűlése 144 tagállam igen szavazatával, 4 ellenében és 11 tartózkodás mellett elfogadta az Egyesült Nemzetek Nyilatkozatát a Belsőszülött Népek Jogairól.

### **6.5.2 Az alkotmány (*Grunnloven*) 110a §-a (1988)**

A Számi Törvény meghozatala után 1988-ban a norvég alkotmányt módosították, kiegészítették egy *a*) szakasszal, amire addig nem volt példa. Ez a szakasz deklarálja a norvég állam kettős etnikai jellegét (Smith 1996:66). A norvég alkotmányban ezáltal kifejezésre kerül a számik jogainak szabad gyakorlása és a norvég állam garanciavállalása. Ez fontos lépés volt, hiszen az alaptörvényi szabályozás a számik számára biztonságot jelent egy kormányoktól független jogi státusz és elismerés tekintetében, ugyanis a paragrafus megszületése előtt e népcsoport megítélését és támogatását az egyes kormányok szemlélete befolyásolta (Schönfeldt 2007:144). Ezt az alkotmánymódosítást a pluralista ideológia határozta meg, amely a nemzetiségi és nyelvi változatosságot helyezi előtérbe a nyelvi egységgel szemben (vö. Lanstyák 2009a:34).

A vonatkozó rész a törvényben a 110a §, amely így hangzik:

*„Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv.”*

[Az állam feladata, hogy meghozza a további jogi szabályozásokat arra vonatkozóan, hogy a számi népcsoport nyelvét, kultúráját és közösségi életét megőrizhesse és fejleszthesse]<sup>44</sup>.

Az alkotmánymódosítás előkészítésével egyidejűleg zajlott az alkotmányban megfogalmazott elveknek megfelelő, különböző területekre vonatkozó konkrét törvényi szabályozások előkészítése illetve meghozatala. Ezeket a törvényeket a következőkben részletesebben be is mutatom.

### **6.5.3 A Számi Törvény (*Sameloven*, 1987)**

A törvény tartalmának és az egyes nyelvi, nyelvhasználati jogokra vonatkozó paragrafusoknak a részletes áttekintését megelőzően szükség van egy, a jogszabályban foglaltak értelmezéséhez nélkülözhetetlen fogalom tisztázására. A törvény rendelkezéseinél

---

<sup>43</sup> Ezt bizonyítja az is, hogy a norvégiai Kåfjord ad otthont az 1991 óta minden év júliusában megrendezésre kerülő Riddu Riddu őslakos fesztiválnak.

<sup>44</sup> A szerző fordítása

ugyanis központi fogalom a *lapp nyelvű közigazgatási körzet*<sup>45</sup>, ahol a lapp és a norvég nyelvnek teljes mértékű egyenrangúságot kell biztosítani a hivatali ügyintézésben, a hivatalos életben. Ez a területi autonómia<sup>46</sup> irányába mutat, annak egyik jellegzetességével rendelkezik, hiszen a törvény a számik számára az általuk jelentős számban lakott területen (annak egy bizonyos részén) olyan nyelvi-nyelvhasználati jogot biztosít, amely az azon kívüli területekre nem vonatkozik<sup>47</sup>. A fentebb nevezett körzetet eredetileg hat település alkotta: Kárášjohka/Karasjok, Guovdageaidnu/Kautokeino, Unjárga/Nesseby, Porsangu/Porsanger, Deatnu/Tana és Gáivuotna/Kåfjord. 2006-ban ez a lista Divtasvuodna/Tysfjord, 2008-ban Snåase/Snåsa településsel egészült ki<sup>48</sup>. 2009 októbertől pedig már a Troms megyei Loabága/Lavangen település is része a körzetnek. Természetesen további települések is csatlakozhatnak a körzethez önkormányzati döntés által.

A törvény teljes, hivatalos neve *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold*<sup>49</sup>. Ez a törvény, amely a Számi Parlament létrehozásáról rendelkezik, valamint a számik jogviszonyát kívánja rendezni, 1987-ben született meg, 1989-ben lépett hatályba és azóta többször módosították, kiegészítették. A nyelvi vonatkozású paragrafusok 1990-ben kerültek a törvénybe és 1992-ben léptek hatályba (Funderud Skogvagn 2009:208). Ezekkel kibővítették a számik nyelvi jogait, ami hozzájárulhat a lapp nyelv leépülésének megakadályozásához, illetve a visszaszorulás mértékének csökkentéséhez.

A következőkben áttekintjük a törvény rendelkezéseit, először az általános, majd a konkrét nyelvi paragrafusok sorrendjében.

A törvény fő célkitűzése az, hogy megteremtse a megfelelő jogi kereteket ahhoz, hogy a számi népcsoport Norvégiában megőrizhesse és fejleszthesse nyelvét, kultúráját és közösségi életét (1-1. § *Lovens formål*).

Azt is kimondja, hogy a számi népcsoportnak szüksége van egy országos képviselői szervre, méghozzá parlamentre (*Sameting*), amelynek tagjait számik választják a számik közül (1-2. § *Sametinget*). A törvény továbbá előírja az állam kötelezettségét a választások lebonyolításának finanszírozására (1-4. § *Statens økonomiske ansvar*). A Számi Parlamenttel és annak működésével kapcsolatos további, részletes rendelkezéseket a

---

<sup>45</sup> *forvaltningsområdet for samisk språk*

<sup>46</sup> Vö. Vizi 2006a:59

<sup>47</sup> Ezen területi alapon biztosított nyelvi jog ellenére nem beszélhetünk területi autonómiáról (vö. Vizi 2006a:59, Vizi 2006b:195), hiszen a körzet nem rendelkezik saját végrehajtó intézménnyel és a döntéshozó szervének jogköre is korlátozott. Nem is valószínű a területi autonómia, hiszen a számik ma már meglehetősen szétszórtan élnek, és a számi körzetben is csak néhány településen alkotnak többséget.

<sup>48</sup> *Lov om endring i lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold, 17.06.2005*

<sup>49</sup> A Számi Parlamentről és más számi jogviszonyokról szóló törvény



törvény 2. fejezete tartalmazza, amelynek alaposabb ismertetésére az intézménnyel foglalkozó alfejezetben (6.7.2) kerül sor.

A törvény általános rendelkezései között nyelvi vonatkozású paragrafus is található, amely a lapp és norvég nyelvet egyenértékűnek nyilvánítja (1-5. § *Samisk språk*). Ennek törvénybeiktatásával tulajdonképpen a két nyelv egyenrangúságát is elfogadja, ezzel a lapp törvény szerint hivatalos nyelv lenne, ugyanakkor a legtöbb egyenrangúságra vonatkozó szabályozás és az egyenrangúság érvényesülése csak a meghatározott lapp nyelvű közigazgatási körzetet érinti (Funderud Skogvagn 2009:208), így tehát a regionálisan hivatalos státuszú nyelvek közé tartozik. Ennek részletes kifejtését a törvény egy különálló, kizárólag a lapp nyelvvel foglalkozó fejezete (3. fejezet) tartalmazza.

A törvény 3. fejezetében előírja, hogy azokat a törvényeket és előírásokat, amelyek a számi népesség egészének vagy bizonyos csoportjainak érdekeit befolyásolják, le kell fordítani lapp nyelvre. Ezenfelül azoknak az állami szervektől származó nyilatkozatoknak, valamint a helyi vagy regionális szerveknél használt formanyomtatványoknak is meg kell jelenniük lapp és norvég nyelven, amelyek a számi közigazgatási terület lakosságának egészét vagy bizonyos részeit érintik (3-2. § *Oversettelse av regler. Kunngjøringar og skjema*).

A dokumentumban szabályozzák az állami szervekkel való kommunikáció nyelvhasználatát: aki a számi közigazgatási területen valamely helyi központi szervhez lapp nyelven fordul, joga van az ugyancsak lapp nyelvű válaszhoz. Ez mind a szóbeli, mind az írásbeli kommunikációra vonatkozik. Aki a számi közigazgatási területen valamely regionális központi szervhez írásban lapp nyelven fordul, joga van a lapp nyelvű írásos válaszhoz (3-3. § *Rett til svar på samisk*).

Bírósági és rendőrségi eljárások esetében kiterjesztett nyelvhasználati jogokról is szól a törvény: olyan bíróságoknál, amelyek körzete teljesen vagy részben a számi közigazgatási körzetben található, biztosítja a lapp nyelv írásbeli és szóbeli használatának jogát. A lapp nyelv használata esetén a bíróságnak kell gondoskodnia a szövegek norvégra fordításáról, illetve a tolmács biztosításáról (3-4. § *Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet*).

A számi közigazgatási területen belül a helyi és regionális egészségügyi és szociális intézményekben is törvényben meghatározott joga van az egyénnek a lapp nyelvű tájékoztatáshoz, kommunikációhoz (3-5. § *Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren*). Hasonlóképpen joga van bárkinek a számi közigazgatási területen lapp nyelvű vallási szolgálat igénybevételéhez (3-6. § *Individuelle kirkelige tjenester*).

Természetesen a lapp nyelvű oktatás kérdése sem maradhat ki a rendelkezések közül. Az ezt a kérdést tárgyaló paragrafusok meghatározzák, hogy mindenkinek joga van a lapp nyelv tanulásához; ezen felül az uralkodónak is joga van további rendelkezések meghozatalához ennek megvalósulása érdekében. Egyébként pedig a lapp nyelv oktatására és a lapp nyelven folyó oktatásra az általános iskoláról és középiskoláról szóló törvényben foglaltak és az azzal összhangban álló szabályozások érvényesek (3-8. § *Rett til opplæring i samisk*). Mivel az említett oktatási törvény fontos szerepet játszik a kisebbségi nyelvi jogok vonatkozásában, a későbbiekben részletesebben is foglalkozom vele (ld. 6.6.3.2. alfejezet).

A települési közigazgatásban az önkormányzati testület meghatározhatja, hogy a lapp nyelv egyenrangú legyen-e a norvég nyelvvel a közigazgatás teljes vagy bizonyos területein. (3-9. § *Samisk i den kommunale forvaltning*). Ez azért fontos, mert ezáltal az egyes önkormányzatok rendelkeznek a joggal, hogy a lapp nyelvet az adott településen hivatalos nyelvvé tegyék a közigazgatásban.

A lapp nyelv helyzetének alakításában a törvény központi szerepet szán a Számi Parlamentnek azzal, hogy elsődleges feladatuként a norvégiai lapp nyelv védelmét és fejlődésének felügyeletét jelöli meg. Ezzel összefüggésben a kisebbségi parlament négyévenként jelentést készít a lapp nyelv aktuális norvégiai helyzetéről az uralkodónak (3-12. § *Organisering av samisk språkarbeid*). A törvény szerint a Számi Parlament a korábban működő Norvég Számi Tanács továbbfejlesztett utódszervezete, ami azt jelenti, hogy a Számi Parlament a Számi Tanács valamennyi funkcióját, jogát és kötelezettségét átvette és továbbviszi.

A törvény a benne foglalt előírások valamely köztisztület általi be nem tartása esetén panaszemelési jogot biztosít mind egyéneknek mind országos számi szervezeteknek (3-11. § *Klage*). A panaszemelés következményeiről azonban nem rendelkezik a törvény.

A törvény megszületése mindenképpen előrelépést jelentett a norvég számipolitika terén, hiszen az élet csaknem valamennyi területén jelentős nyelvi-nyelvhasználati jogokat biztosít a számik számára. Hátránya, hogy rendelkezéseinek többsége csupán egy korlátozott közigazgatási területre vonatkozik. Viszont hatáskörének kiterjesztésében fontos lépés, hogy míg kezdetben a számi közigazgatási körzetet hat északi számi település alkotta, később ez egy lulei számi, majd egy déli számi településsel is kiegészült. Ez nyelvi szempontból azért jelentős, mert így mindhárom norvégiai lapp nyelvváltozat bekerült a törvény hatálya alá.

#### 6.5.4 Településnév Törvény (*Lov om stadnamn, 1990*)

Mivel a számi lakosság az észak-európai államok megalakulása előtti időktől kötődik mai lakóterületéhez, megítélésem szerint ezek a települések és földrajzi nevek lapp nyelvű elnevezései nagy szerepet játszanak a népcsoport etnikai-nyelvi identitástudatában.

A településnév-törvény a többnyelvű területek településneveinek használatát szabályozza: biztosítani kívánja a kvén és számi helynevek használatát a nemzeti jogszabályokkal, valamint a nemzetközi megállapodásokkal és egyezményekkel összhangban. A törvény értelmében számi településnevek, amelyeket a lakosság az adott településen használ, használhatók nyilvánosan névtáblán, térképen, névjegyzékben az esetleges norvég névváltozattal együtt (9. §). Ezen névváltozatok sorrendje is meghatározott: a számi közigazgatási területen először a számi név szerepel, majd azt követi a norvég és esetleg a finn (kvén). Egyéb esetekben a norvég változatnak meg kell előznie a számi vagy/és finn (kvén) formát. A gyakorlatban nem gyakori, és nem is mindig célszerű vagy lehetséges kettőnél több név megjelenítése, és mivel a norvég változat feltüntetése minden esetben kötelező, a többi nyelv között dönteni szükséges (ld. *Navn i flerspråklige områder*).

A norvég és kvén helységnevek használatával, írásmódjával kapcsolatos kérdésekben a Norvég Nyelvi Tanács (*Norsk språkråd*) irányítása alá tartozó tanácsadó szervezethez, a *Statens navnekonsulenter*hez lehet fordulni. Számi helységnevekkel kapcsolatban is tevékenykednek konzulensek, ők 2002-től a Számi Parlament kautokeinoi központú nyelvi részlegéhez tartoznak<sup>50</sup> (St.meld. nr. 33 (2001-2002) 7.4.1)<sup>51</sup>.

Mivel a jogi szabályozás ellenére a korábbi években feltételezhetően nem volt megfelelő mértékű a lapp nyelvű névtáblák használata, 2007-ben a norvég parlament a Számi Parlamenttel és a számi településnév-konzulenssel való együttműködést követően módosította a településnevek különböző nyelvű változatainak használatára vonatkozó előírásokat úgy, hogy a lapp nevek használatát erősítse. Ennek megfelelően változást jelent, hogy a számi közigazgatási területen kívül is dönthet egy település úgy, hogy a

---

<sup>50</sup>Norvégiában leelőször 1879-ben neveztek ki hasonló konzulest, 1912-től két személyt, a két norvég változat konzulensét. Az 1990-es évek elejétől a lapp nyelv esetében is három konzulens működik: egy északi lapp, egy lulei lapp és egy déli lapp. 2002-től a számi konzulensi szolgálat a Számi Parlament fennhatósága alá tartozik, az nevezi ki a konzulenseket. Feladatuk a számi helynevek használatával, helyesírási kérdésekkel kapcsolatos tanácsadás (ld. *Om Statens navnekonsulenter*).

<sup>51</sup> Míg a norvég és kvén nevekért illetékes konzulenseket a minisztérium, addig a lapp nyelvű konzulenseket a Számi Parlament nevezi ki (ld. *Lov om stadnamn* 11. §)

számi változat szerepel elsőként a névtáblán (*Stortingsmelding nr. 28 (2007-2008)* 19.4.3 *Stadnamnlova*).

### **6.5.5 Az oktatást szabályozó törvények**

A következőkben lapp nyelvű illetve a lapp nyelv oktatását szabályozó törvényeket mutatom be kezdve az alacsonyabb oktatási szinttel.

#### *6.5.5.1 Óvodatörvény (Lov om barnehager, 2005)*

Az óvodatörvény meghatározza az óvodák céljait és feladatait, az óvodák fenntartójának felelősségét, a személyzetre vonatkozó követelményeket. Az anyanyelven folyó foglalkozás már az óvodában is nagyon fontos, egyrészt az identitás megfelelő kifejezéséhez, másrészt a magas színvonalú anyanyelvismeret megszerzéséhez és a balansz két-nyelvűség kialakulásához.

A törvény 8. paragrafusában fekteti le, hogy a településeknek felelősséget kell vállalniuk azért, hogy a számi körzetben a számi gyerekeknek<sup>52</sup> lehetőségük legyen olyan óvodába járni, amelyik a lapp nyelv és kultúra ápolására épül. Ezen a körzeten kívül is meg kell teremteni annak feltételeit, hogy a számi gyermek ápolhassa a lapp nyelvet és kultúrát. A dokumentum ezen felül nem tartalmaz konkrétabb előírásokat.

#### *6.5.5.2 Az általános iskoláról és középiskoláról szóló törvény (Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæring, 1998)*

Az 1998. évi oktatási törvény szabályozza az általános iskolai és középiskolai oktatást; meghatározza az általános célokat, előírásokat, és az egyes oktatási szintekre vonatkozó tartalmakat.

A törvény 6. fejezete tartalmazza a számi oktatásra vonatkozó rendelkezéseket, amely részletesen leírja mind az általános iskolai, mind a középiskolai oktatásra vonatkozó szabályozásokat: a 6-2. § (*Samisk opplæring i grunnskolen*) az általános iskolai, a 6-3. § (*Samisk vidaregåande opplæring*) pedig a középiskolai oktatásra vonatkozik.

A törvényben (6-1. §) szereplő alapfogalmak definíciói között a *lapp nyelv* is szerepel. Erre azért van szükség, mert ez a nyelv számos változatban él, és ezáltal pontosan lehet tudni, hogy a törvény rendelkezései mely nyelvváltozatokra vonatkoznak. A törvény az északi, a lulei és a déli lapp nyelvváltozatokat ismeri el, azokra vonatkozik.

---

<sup>52</sup> Számi gyermek alatt azt a gyermeket érti, akinek legalább az egyik szülője megfelel a számi választási regiszterbe történő bejegyzés feltételeinek.

Rendelkezéseinek jelentős része csak a számi (közigazgatási) körzetre terjed ki, de az uralkodónak joga van kiterjeszteni az oktatási törvény rendelkezéseit újabb településekre vagy településrészekre is (Funderud Skogvagn 2009:223).

A legelső és legáltalánosabb rendelkezés, hogy valamennyi általános iskolás korúnak joga van a lapp nyelv tanulásához és a lapp nyelven folyó oktatáshoz a számi közigazgatási körzetben – számaránytól függetlenül. A területi behatárolás pontosan, törvényben – mindenekelőtt a Számi Törvényben – lefektetve megtalálható.

A fentebb meghatározott területeken kívül már más szabályok érvényesek: ott egy településen legalább tíz lapp nyelv<sup>et</sup>, illetve lapp nyelven tanulni szándékozó szükséges ahhoz, hogy az oktatás beindítható legyen, viszont abban az esetben, ha hat főnél kevesebben maradnak egy csoportban, nem biztosítható tovább a megkezdett lapp nyelvű oktatás. Tehát a számi körzeten kívül is joguk van a számi gyerekeknek a lapp nyelv tanulásához. Olyan esetekben, amikor egy iskola a saját oktatóival ezt nem tudja számukra biztosítani, a minisztérium adhat megoldási alternatívákat.

Az egyes településeknek az alábbi oktatási helyzetek kezelésére van lehetőségük: dönthetnek a településen egy vagy több iskolában a lapp nyelvű oktatásról; előírhatják azt is, hogy a számi körzetben valamennyi általános iskolás korúnak részesülnie kell a lapp nyelv oktatásában.

A számiknak a középiskolában is joguk van a lapp nyelv tanulásához. Amennyiben az adott iskola tanáraival az oktatás nem megoldható, a minisztérium szabhatja meg annak lehetőségeit, formáit. A minisztérium arról is dönthet, hogy bizonyos középiskolák kínáljanak lappnyelv-oktatást vagy lapp nyelven folyó oktatást, illetve speciális számi tantárgyak oktatását bizonyos kurzusokon belül, meghatározott csoportoknak. A minisztérium mellett a megyei önkormányzat is jogosult dönteni ilyen oktatás bevezetéséről.

A lapp nyelv általános és középiskolai oktatását, valamint speciális számi tantárgyak középiskolai oktatását szabályozó tantervekre vonatkozó előírások a Számi Parlamtól származnak – természetesen figyelembe véve a minisztérium rendeleteit.

## **6.5.6 A számikat érintő aktuális parlamenti jelentések**

### *6.5.6.1 Stortingsmelding nr. 33 (2001-2002), a St.meld. nr. 55 (2000-2001) kiegészítő jelentése*

Ez a parlamenti jelentés a számi politikára vonatkozó szabályozásokat tartalmazza. Benne középponti helyet foglal el a lapp nyelv státusza, státuszának tisztázása.

Azt az Európában is elfogadott elvet tekinti kiindulópontnak, hogy a nyelvi sokszínűség gazdagítja az országo(ka)t (7)<sup>53</sup>.

A lapp nyelvvel kapcsolatosan Norvégiának nemzetközi és nemzeti kötelezettségei is vannak, amelyeket teljesíteni kíván; így azokra alapozva hozta meg határozatait. Az 1998-ban hatályba lépett, 1993-ban Norvégia által is ratifikált *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája* meghatározza a nemzetközi kisebbségi politika területén; a dokumentum alapján ma az ország regionális vagy kisebbségi nyelvei a lapp, a kvén/finn, a romanes és a romani, amit a 33. számú határozatban ki is mond (7.1).

A parlamenti jelentés kiemeli a megyék és az egyes települések, valamint a Számi Parlament felelősségét a lapp nyelv erősítését elősegítő intézkedések megvalósításában. Leginkább az oktatás területéről, illetve a közigazgatás területén fejlesztendő kétnyelvűségről beszél (7.2).

Ez utóbbiakkal kapcsolatban a parlamenti jelentés kifejti, hogy munkacsoportok vizsgálatainak eredményei szerint az általános iskolai számi oktatás költségeinek fedezését biztosító állami támogatási rendszer nem elég hatékony. Javasolja, hogy a középiskolai számi oktatásra vonatkozóan is meg kell vizsgálni a támogatási rendszert, és a tényleges költségeknek megfelelően át kell alakítani azt. A megbízott munkacsoport arra is rámutatott, hogy a Számi Törvényben foglaltakat nem lehet a meglévő támogatásokkal megvalósítani. A megyéket és településeket olyan mértékben szükséges támogatni, hogy képesek legyenek a lapp nyelv erősítésére és a kétnyelvűség megvalósítására mindenekelőtt a közigazgatás területén. A kormány – a munkacsoport által megfogalmazott igényeket figyelembe véve – több forrást ígért 2003-tól a kétnyelvűség megvalósítására. A támogatás a Számi Parlamenten keresztül jut az egyes célhelyekhez (7.2).

A megye- és településneveknél a terv az, hogy a kétnyelvű körzetekben a két elnevezést párhuzamosan használják; tehát számi szövegben a lapp nyelvű forma, norvég szövegben pedig a norvég megfelelő jelenik meg (7.5).

A dokumentum azt a szándékot is jelzi, hogy a számi kultúrát, a lapp nyelvű irodalom és lapok kiadását támogatni kívánja, ezért a lapp nyelvű újságok támogatásának az összegét növeli. Emellett nyitott annak megvitatására is, hogy e támogatási rendszer irányítása a Számi Parlament hatáskörébe kerüljön (7.7.1).

---

<sup>53</sup> Az egyes rendelkezések mellett zárójelben az adott dokumentum vonatkozó pontjai szerepelnek.

A számi kultúra alapvető tényezője az irodalom, ezért a 2001-től regnáló norvég kormány ösztönözi kívánja a lapp nyelvű irodalom kiadását, és északi együttműködést is sürget e téren (7.7.2).

A kormányzati politikában alapvető célként jelenik meg a lapp nyelv megőrzése és terjesztése. Jelenleg támogatást kapnak azok a tanulók, akik nem számi középiskolában lapp nyelvet tanulnak. A Számi Parlament erre a célra rendelkezik egy ösztöndíjrendszerrel, az ösztöndíj keretét pedig felemelték. Ezenkívül ösztönözni kell a számi fiatalokat, hogy minél többen vegyenek részt a középfokú oktatásban (7.8). Mivel etnikai hovatartozásra vonatkozó statisztika az oktatási témákkal kapcsolatban sem áll rendelkezésre, lakóterület szerinti statisztikai adatokat tudunk figyelembe venni. Ezek az adatok azt mutatják, hogy míg egész Norvégia területét tekintve a lakosság 43,7%-a rendelkezik középfokú végzettséggel, addig a központi számi területen csak a lakosság 37,8%-a, a köponti számi területen kívüli jellemzően számik lakta területeken pedig 41,7% (Samisk statistikk 2010, Tabell 28). A számok tehát valamelyest elmaradást mutatnak a számi területek középfokú végzettségű lakóinak számában a teljes norvég lakossághoz képest.

A mai modern világ legfontosabb információhordozója és közvetítője az internet, ami segíti a lapp nyelvű anyagokhoz való könnyebb hozzáférést, de nem csak emiatt fontos, hanem azért is, mert segítségével egyszerűbben és gyorsabban tudnak az ehhez a kisebbséghez tartozó személyek is kapcsolatba lépni egymással, bárhol éljenek is. Tervezik az ún. *e Sápmi-plan* kidolgozását, amelynek a hivatalok elektronikus ügyfélszolgálati működésében lenne szerepe (kapcsolódva az *e Norge*hoz, a kormányzat elektronikus információs rendszeréhez) (7.10). A Számi Parlament kapta feladatául ennek elkészítését, ami időközben meg is történt. Egyes speciális lapp írásjelek miatt az északi országok kidolgoztak egy internetes sztenderd jelrendszert, és a Microsofttal megállapodtak lapp billentyűzet kialakításában (FILTER WP II Summary Report 2004:19). Ezen felül számos olyan együttműködés van folyamatban, amely az internet (intenzívebb) használatát támogatja a számi oktatásban, annak minden szintjén: számi oktatási portál<sup>54</sup> vagy számi e-iskola<sup>55</sup> létrehozása. Ezeken az oldalakon tananyagokat, könyveket és internetes nyelvi kurzusokat is találhatunk, jelentősen megkönnyítve a tanárok és tanulók helyzetét.

---

<sup>54</sup> *Sámi Oahpponeahhta*

[http://www.statped.no/moduler/Module\\_FrontPage.aspx?id=16547&epslanguage=NO](http://www.statped.no/moduler/Module_FrontPage.aspx?id=16547&epslanguage=NO)

<sup>55</sup> <http://www.e-skuvla.no>

A parlamenti jelentésben számos olyan területről esett szó, ahol a lapp nyelv használatának kiterjesztését támogatják, de a támogatás módjának kidolgozása még folyamatban van. Ezekhez a területekhez csatlakoznak a kutatástámogatások is. A kormány arra hívja fel a figyelmet, hogy a számi kutatások túlnyomó többsége nem lapp nyelven jelenik meg. Problémásnak tartja még azt is, hogy a lapp nyelvet érintő kutatások aránya más kutatásokhoz viszonyítva alacsony. Ezeknek az arányoknak a javítása érdekében mindenképp ösztönözni kell a lapp nyelven megjelenő publikációkat, ehhez viszont jó nyelvtudással rendelkező szakemberek, szakmai csoportok szükségesek; a távlati cél a lapp tudományos nyelv kifejlesztése (7.11). Ebben az esetben a lapp is belépne a teljes kidolgozottságú nyelvek sorába – jelenleg ugyanis ez a regiszter még hiányzik.

#### 6.5.6.2 *Stortingsmelding nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014*

Ez a parlamenti jelentés hosszútávra tervez, 2014-ig szabja meg a norvég kultúrpolitika irányvonalait, célkitűzéseit. A dokumentumban helyet kapnak a norvég nyelvvel és az egyes kulturális területekkel kapcsolatos célok meghatározásai mellett a számi és más kisebbségekre vonatkozó kultúrát érintő elképzelések is.

A dokumentum szövege a norvégiai számikat mint sajátos kultúrával rendelkező őshonos népcsoportot említi, amely kultúrájának megtartásáért és továbbfejlesztéséért a kormányzat felelősséget vállal. Mivel a kultúra legmarkánsabb eleme a nyelv, így annak megőrzése és fejlesztése elengedhetetlen feladat. A felelős minisztérium ennek érdekében együtt kíván dolgozni a Számi Parlamenttel. A 2002. évvel kezdődően a legtöbb számi kultúrára szánt állami forrást a Számi Parlamentnek utalták ki, hogy az a legmegfelelőbb módon ossza el a támogatott témák és intézmények között. Hangsúlyt kap azonban az is, hogy az állam mellett a helyi, megyei és települési szintű önkormányzatok is egyre nagyobb szerepet vállaljanak a számi kulturális feladatok kezelésében (6.5 *Særskilt om samisk kultur*).

Nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy a dokumentum egyértelműen kijelenti, hogy a teljes norvég nyelv- és kultúrpolitika fontos része a lapp nyelv iránti felelősségvállalás. Ez olyan ideológiai döntés, ami a nyelvi pluralizmus megvalósulását tekinti célkitűzésének. A kormány folyamatosan figyelemmel kíséri a Számi Törvény nyelvi szabályozásait, különféle módokon segíti a nyelv fejlődését. Az operatív feladatok jelentős része a Számi Parlament hatáskörébe tartozik azóta, hogy 2003. január 1-jétől törvényben rendelkeztek erről. Ebben a parlamenti határozatban is történik utalás a



nemzetközi elkötelezettségre, mindenekelőtt a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájára (12.11 *Samisk og andre minoritetspråk*).

## 6.6 A legújabb intézkedések a számipolitika terén (2004-2011)

Az eddig megismert jelentős intézkedéseket követően újabb meghatározó lépések történtek a norvégiai számipolitikában. Az egyik legfontosabb az igazságszolgáltatásban történő nyelvhasználat terén született meg 2004-ben, amikor egy új bíróságot létesítettek Finnmarkban lappnyelvű bírakkal és személyzettel (Smith 2011:26). Az új szerv létrejöttével a számiknak lehetősége van de facto a lapp nyelvű igazságügyi szolgálat-hoz, tolmács közvetítése nélkül.

A 2005-ben hatalomra kerülő hárompárti kormány programjának<sup>56</sup> 15. fejezetében, amely az egyenlőség kérdését tárgyalja, határozottan kimondják, hogy a norvég állam a számik és a norvégok területén jött létre, ezért mindkét népnek azonos joga van nyelvének és kultúrájának megőrzésére és fejlesztésére.

A 2005. év a számiknak mint őslakos népnek egy alapvető, de hosszú ideig törvényileg el nem ismert jogát is rendezni kívánta; ekkor született meg ugyanis a Finnmarki Földtörvény (*Finnmarksloven*), amelyben a központi számi területet jelentő és túlnyomórészt számik által lakott Finnmark megyének a tulajdonlási (a terület- és vízhasználati) jogát az állam átruházta a területen élőkre egy fele-fele arányban a Számi Parlament, illetve a megye tanácsa által választott tagokból álló testület formájában (Smith 2011:26-27).

2007-ben megszületett egy újabb jelentés a számipolitika alapelveiről: ez a *Stortingsmelding nr. 28 (2007-2008)*. A dokumentum öt fő része felöleli az élet valamennyi területét, komplett áttekintést nyújt Norvégia számipolitikájának elveiről, kereteiről és a konkrét lépésekről. Az első, általános rész mellett – amely a számipolitika alapját képező értékeket, elveket, valamint a nemzeti és nemzetközi dokumentumokat és együttműködési formákat tartalmazza – a határozat a következő részben a számik kulturális és nyelvi sokszínűségéről is szól és az egyes norvégiai csoportokkal (a déli, lulei és északi számikkal) külön-külön foglalkozik. Ennek nagyon nagy a jelentősége, hiszen az egyes számi csoportok nyelvi helyzete elsősorban lakóterületükkel és számukkal összefüggően meglehetősen különböző, így ennek megfelelően eltérő kezelést igényel.

---

<sup>56</sup> *Soria Moria erklæringen*

A harmadik rész a számi identitás fontos tényezőiről, így a népcsoport szerveződéséről, a nemzeti jelképekről, a norvégosító politikát követő revitalizációról szól, a negyedik pedig az egyenjogúsági kérdéseket tárgyalja. Fontos momentum, hogy ebben a részben, de a határozat más részeiben is utalnak a korábbi norvégosításra és az asszimilációra, amelyek nagymértékben felelősek a jelenlegi helyzet kialakulásáért, tehát önkritikusan vállalják korábbi ideológiájukat.

A következő rész nagyon fontos kérdéskört érint: a törvényekben és határozatokban megfogalmazott jogok gyakorlati érvényesülését a közintézményekben. Ezen a ponton utalás történik a központi szabályozás helyi, azaz megyei vagy települési szinten történő megvalósításának hiányosságaira, mind a számi közigazgatási területen belül, mind azon kívül. Eszerint javítani kell az egyes közintézményekben a lapp nyelvismerettel és a számi kultúrára vonatkozó egyéb ismeretekkel rendelkező alkalmazottak arányán, különös tekintettel az egészségügyi intézményekre.

A településeken és megyékben megvalósuló számipolitika ugyancsak kiemelt téma, hiszen az állam csak a keretfeltételek biztosítását tartja feladatának, az egyes jogszabályi előírások tényleges megvalósításának a településeken és a megyékben kell történnie. A szubszidiaritás elvének érvényesülésével a számi kérdésekkel összefüggő feladatok állami szintről regionális szintre történő leszállítását, a regionális és helyi szervek nagyobb szerepvállalását fogalmazza meg. Ennek kivitelezéséhez a régiók és a Számi Parlament hatékony együttműködése szükséges (6.2.1 *Alternative former for å ivareta samiske interesser i regionene*). Ezen kívül felmerült a Számi Parlament formális helyzetének kérdése: a Számi Törvény megváltoztatásának szükségessége, amelyben lefektetik az intézmény speciális és független pozícióját, és a törvényt a jelenlegi gyakorlat-hoz igazítják. A parlament jogalanyisága megvalósítható, ennek érdekében ösztönzi a törvénymódosítást, és az arra vonatkozó javaslatok kidolgozását (7.4.9 *Videre utvikling i Sametingets formelle stilling*). A Számi Parlament gazdasági bizottsága szükségesnek tartja a költségvetésről szóló döntési folyamatban a parlament szerepének növelését, azaz egy olyan folyamat kidolgozását, amelyben a Számi Parlament valódi tárgyalási pozícióba kerül, és javaslattevő lesz a számikat érintő kérdésekben (7.5 *Nye budsjettprosedyrer mellom Sametinget og regjeringen*). A határozat a Számi Törvényben lefektetett számi parlamenti választási rendszer módosításának igényét is említi, a választásokon való nagyobb arányú részvétel, az arányosabb mandátumelosztás és ezek által a parlament erősebb státuszúvá válása érdekében. A 2009. évi választásokon már a módosított rendszer volt érvényben.

A számi gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozó fejezet legfőbb mondandója, hogy ezeknek a gyerekeknek és fiataloknak kultúrájuk, nyelvük és identitásuk tudatában kell felnőniük (9 *Samiske barn og unges oppvekstvilkår*), ennek kivitelezésében az egyes önkormányzatoknak van nagy felelőssége (9.3 *Kommunal og fylkeskommunal barne- og ungdomspolitik*).

Az óvodás életkorban lévő gyermekek esetében kiemeli az olyan óvodák vagy csoportok meglétét, amelyek a lapp nyelvi és kulturális fejlődést segítik (10 *Barnehager*). Ezt különösen fontosnak tartja azokban a régiókban, ahol a lapp nyelv gyengébb pozícióval rendelkezik és azokon a településeken, ahol a revitalizáció folyamatban van (10.1 *Barnehager for samiske barn*).

A jelentés az alapfokú oktatás szerepét is hangsúlyozza a revitalizációs folyamatokban: a lapp nyelv tanítása és a lapp nyelven folyó alapszintű oktatás elengedhetetlen a nyelv szóbeli és írásbeli fejlesztésében és fennmaradásában (11 *Grunnoplæringen*). A jelentés szerint ennek teljesítése nem minden számi területen megfelelő: vagy nincs megfelelő lehetőség a tanulásra vagy nem megfelelő minőségű az oktatás (11.2 *Samisk i grunnoplæringen*). A hiányosságok megszüntetéséhez sok, jól képzett, lapp nyelvi és kulturális kompetenciával rendelkező tanárra van szükség, akiknek képzésében egyedülálló a Számi Főiskola szerepe. Azonban a helyzetet nagymértékben javítanák a távoktatás kiterjesztése és a határon átnyúló együttműködések (11.3 *Fjernundervisning* és 11.4.1 *Samarbeid over grensene*). Az oktatást megnehezíti a lapp nyelvű tankönyvek, tananyagok hiánya, segítségképpen a felelős minisztérium a Számi Parlamenttel egyeztetve felállított egy általános iskolai lapp nyelvű tananyagfejlesztő munkacsoportot (11.5.1 *Strategier og tiltak*).

A jelentés kiemeli a lapp nyelvű nyomtatott sajtó fontosságát és ösztönzi azok támogatását, a támogatások kezelését viszont továbbra is a médiafelügyelet irányítása alatt kívája hagyni (18.1.1 *Forvaltning av tilskuddsordningen til samiske aviser*).

A jelentés következő fejezetének témája a lapp nyelv helyzete az országban (19. *Samisk språk*). Ebben a részben is találkozunk a lapp nyelv közintézményekben történő használati lehetőségének kritikájával, korlátozottságával, ami mindenekelőtt az alkalmazottak hiányzó vagy hiányos lappnyelv-ismeretével indokolható. A lapp nyelv alkalmazásának kiterjesztésére a kormány tett lépéseket: a kormányzati internetes oldalakon a lapp nyelv választására is van lehetőség. Emellett igencsak jelentős lépés a *Gollegiella* elnevezésű közös lapp nyelvi díj megalapítása 2004-ben Norvégia, Svédország és Finnország számi ügyekért felelős miniszterei és számi parlamentjei által. Ezt a

100 000 norvég korona értékű díjat két évente osztják ki olyan személyeknek, csoportoknak, szervezeteknek vagy intézményeknek, akik, illetve amelyek a lapp nyelv fennmaradásához és fejlődéséhez hozzájárulnak.

Fontos helyet kap a jelentésben a lapp nyelvű terminológia-fejlesztés, aminek a Számi Parlament a fő felelőse (19.6 *Terminologiutvikling*). Valamennyi szakterület terminológiájának fejlesztése közül kiemelten kezeli a jogi terminológia kidolgozását, hiszen csak annak meglétével lehetséges a különböző jogszabályok szövegét megfelelő módon lapp nyelven is hozzáférhetővé tenni, a Számi Törvény vonatkozó részeinek értelmében. A terminológiafejlesztés jelentős eredménye az az adatbázis<sup>57</sup>, amely déli, lulei és észai lapp nyelven tartalmazza a lapp szavakat.

Összességében a dokumentum nagyon jelentős – önkritikus jellegű – vonásának azt tartom, hogy valamennyi tárgyalt területen nagy hangsúlyt fektet a jogszabályok által biztosított jogok és azok érvényesülése közötti összefüggések – mindenekelőtt a hiányosságok és azok megszüntetésére tett javaslatok – bemutatására.

A jelentésben érinteni kívánt ügyekről, kérdésekről még további konzultációkat folytat a norvég kormány és a Számi Parlament, mielőtt az intézkedéscsomag a Számi Parlament elé kerül. Ez a kisebbségeket érintő ügyekben történő rendszeres konzultáció a kulturális autonómia egyik jellegzetessége.

Az egyik legfrissebb kormányzati intézkedés – amelyre az ebben a fejezetben kifejtett, néhány évvel korábbi parlamenti jelentés több helyen is hivatkozik – a lapp nyelvre vonatkozó cselekvési terv, a *Handlingsplan for samiske språk*, amelyet 2009 májusában Karasjokban mutattak be. Megszületését mindenekelőtt az a statisztikákban, vizsgálatokban, jelentésekben világosan megfogalmazott tény indokolta, miszerint a lapp nyelvek helyzete Norvégiában rossz, némelyeké pedig egyenesen kritikus. Ez nagyrészt a Számi Törvényben szereplő nyelvi szabályozások be nem tartásának köszönhető, ami akadályozza a lapp nyelv(ek) széleskörű használatának elterjedését.

A cselekvési tervet a kormányzat a Számi Parlamenttel közösen dolgozta ki, amely legfőbb feladatának a lapp nyelvek megőrzését és egyre szélesebb körű használatát tekinti. Különös figyelemben részesülnek a leginkább veszélyeztetett változatok, így a lulei lapp és a déli lapp, amelyek speciális intézkedéseket igényelnek, hiszen helyzetük és vitalitásuk eltér az északi lapp változattól. Mindkettő kisebb létszámú számi csoport és kevesebb anyanyelvi beszélővel rendelkezik. Ezen kívül az UNESCO Vörös Könyve

---

<sup>57</sup> Lásd [www.risten.no](http://www.risten.no)

szerint az északi lapp a veszélyeztetett, a déli és a lulei lapp nyelvek pedig a komolyan veszélyeztetett kategóriába sorolhatók.

Három fő területre koncentrál a cselekvési terv: a lapp nyelv tanítására, illetve a lapp nyelven történő oktatás fejlesztésére mind az óvodákban, iskolákban, mind pedig a felnőttoktatás területén; a lapp nyelv használatának kiterjesztésére a közintézményekben (közigazgatási, egészségügyi területen); a lapp nyelv nagyobb arányú megjelenésére a médiumokban és a helynevek használatánál. A magasabb szintű lappnyelv-tudással rendelkezők számának növelésében kiemelt szerep jut a felnőttképzésnek, mivel a számik figyelemre méltó aránya (43%)<sup>58</sup> felnőtteknek szervezett tanfolyamokon, valamint egyetemen vagy főiskolán képzeli el nyelvtudásának javítását (SEG 2000:26). Mindez a nyelvésztés folyamatának részét képezi.

Az akcióterv valamennyi szektorban kitér a hiányosságok okaira, és ez szinte minden esetben a lapp nyelvi kompetenciákkal rendelkező személyek hiányával magyarázható. Ennek megfelelően a megoldás is a megfelelő lapp nyelv- és kulturális ismeretekkel rendelkező személyzet alkalmazása, illetve a meglévő alkalmazottak igényeknek megfelelő képzése.

A norvég állam felelősséget vállal a célok megvalósításának mindennemű támogatásáért, azonban az egyes régióknak és településeknek is sokkal határozottabban kell fellépniük, és természetesen a Számi Parlamentnek kiemelkedően nagy a szerepe ezeknek a feladatoknak a koordinálásában, a kormányzattól érkező pénzügyi források elosztásában. A cselekvési terv fő célkitűzéseit, az azok megvalósítására tervezett lépéseket a 2009 és 2014 közötti időszakra (egy kormányzati ciklusra) határozza meg, de mindenképpen hosszú távú célkitűzésekről beszélhetünk.

A legfrissebb parlamenti jelentés, a *Melding til Stortinget 8 (2011-2012)* a 2010. évi lapp parlamenti jelentésre épül, és egyben kiemeli ezeknek a jelentéseknek a fontosságát a kormányzat következő évi költségvetési tervezésénél. (2.1 *Regjeringens arbeid med samepolitiske spørsmål og oppfølging av Sametingets årsmelding*).

Kiemeli a közös északi együttműködés fontosságát a számikat érintő kérdésekben, különös hangsúllyal az Északi Számi Egyezmény elfogadására. Az egyezmény alapos megvitatására rendszeres, évente többszöri találkozókat határoztak meg, és terveik szerint legkésőbb 2015-ben létrejöhet annak elfogadása (2.6 *Nordisk samisk samarbeid*).

---

<sup>58</sup> A vizsgálat adatközlőinek azon 48%-ot alkotó csoportja mellett, amelynek tagjai nem kívánják fejleszteni lappnyelv-tudásukat (jobb esetben (viszonylag) magas szintű nyelvtudásuk miatt).

Természetesen a lapp nyelvek megőrzéséről és támogatásáról is beszél, kiemelkedő szerepet szánva abban az egyes településeknek és régióknak (2.10.1 *Samiske språk*). A legfontosabb pontja a dokumentumnak a 2011 őszére meghirdetett lapp nyelvhasználati vizsgálat<sup>59</sup> kiemelése (2.10.3 *Undersøkelse om bruk av samiske språk*), amellyel feltérképezhető az északi, lulei és déli lapp nyelv beszélőinek száma és a nyelvek különböző szintereken történő használati gyakorisága. A felmérést a Számi Parlament megbízásából, a norvég kormány támogatásával a Nordlandsforskning és a Norut kutatóintézetek közösen végezték. Az eredményeket 2012 nyarán publikálták, és az nagyban hozzájárulhat a további nyelvpolitikai lépések meghatározásában.

A vizsgálat mindenekelőtt rámutat arra, hogy a lapp nyelvek helyzete az egyes településeken jelentősen eltérő: Finnmark megye számi közigazgatási területein a legkedvezőbb, a többi területen attól különböző mértékben elmarad. Azt a korábbi megállapítást is megerősítette a felmérés, nevezetesen, hogy az északi számi körzetben a legjobb a nyelv helyzete – az azon belüli nagy különbségek ellenére is –, megelőzve a lulei és a déli számi körzeteket. Ennek a kialakulásához nagyban hozzájárul, hogy sok településen hiányzik a megfelelő iskolai lappnyelv-tanulás lehetősége. A legkomolyabb általános kritika a vizsgálatot végzők részéről, hogy míg a lapp nyelvű közigazgatási körzetben a lapp nyelv státuszára, használatára, oktatására vonatkozóan konkrét jogi szabályozás van érvényben, addig az ezen kívüli területeken ennek hiányában a helyi döntéshozók és szereplők hozzáállásán múlik mindezek sorsa.

A vizsgálat egyes részterületeket érintő konkrét eredményeit a saját vizsgálati eredmények bemutatásánál (ld. 7. fejezet), azokkal egybevetve kívánom ismertetni.

## **6.7 A számik önszerveződése**

A norvég kisebbségi politikát az 1800-as évektől a második világháború utáni évekig jellemző nacionalista, norvégosító intézkedések negatívan befolyásolták a számi kisebbség önszerveződésének lehetőségét is. Bár a XX. század elején létrejött néhány helyi vagy regionális egyesülés (például *Nordre Trondhjems Lappforening*, *Helgeland „Sameforening”*, *Brurskanken Samiske Kvindeforening*), azonban nagyobb hatáskörű, több számi csoportot vagy akár a teljes norvégiai számi lakosságot összefogó szervezet nem alakult (St.meld.nr. 28. 3.1).

---

<sup>59</sup> *Samisk Språkundørsøkelse 2012*

A számi összetartás első rendezvényére először 1917 februárjában került sor, azonban a folytatás elmaradt. Több évtizedes kihagyást követően, csak a második világháború után indult meg ismét a folyamat. Ekkor több helyi és egyéb érdekvédelmi egyesület is alakult, de ennél is jelentősebb esemény volt az 1953-ban összehívott első számi konferencia, ami ettől kezdve rendszeressé vált. Az általában háromévente összeülő konferencia nyilvánvaló célja a határokon túl nyúló számi összefogás és érdekképviselés volt (Minde 1996:21). Ebben a lépésről lépésre történő szerveződési folyamatban kezdetben nagy szerepet töltöttek be olyan nem számi származású értelmiségiek, akik birtokában voltak a szükséges nemzetközi emberi jogi ismereteknek és fejleményeknek, ellentétben a számikkal, akik akkor még nem voltak tájékozottak ezekben a kérdésekben (Minde 1996:15 és 21).

A számi szerveződés és összefogás magasabb foka egy politikai jellegű, a kormányoktól független, valamennyi számi csoportot összefogó szervezet, a Számi Tanács (*Samerådet*) létrehozása volt. A Tanács létrejöttének (Karasjok, 1956) alapvető célja az volt, hogy a négy szomszédos államban működő számi szervezetek együttműködését elősegítse, és annak fóruma legyen. Ezzel összhangban áll a határokon átnyúló összetartás erősítése, a számik mint egységes népcsoport érdekeinek képviselete kulturális, politikai, gazdasági és szociális téren egyaránt. Jövőbe mutató, a népcsoport további életét nagymértékben meghatározó céljuk volt, hogy a számikat egységes népnek ismerjék el, függetlenül attól, hogy melyik ország állampolgárai. Ennek kitűnő bizonyítéka a Számi Tanács nyilatkozata 1986-ból, amelyben a különböző országokban élő számikat *egy* népnek határozza meg<sup>60</sup>.

A Számi Tanácsnak ma összesen 15 tagja van, akik közül – az országok számi kisebbségének számarányában – 5 Norvégiából, 4 Svédországból, 4 Finnországból és 2 Oroszországból származik. Döntéseit a tanács a számi konferencia fórumán hozza (ld. *Samerådet*).

A számik önszerveződésének folyamatában meghatározó szerepet töltött be egy gazdasági jellegű esemény, az Alta és Kautokeino közötti vízierőmű megépítésének terve. Az ez elleni tüntetések hozták magukkal a szerveződés és jogaik melletti közös kiállás, valamint a nemzetközi mozgalom hatására az őslakosként való elismerés igényét (Bjørklund 2003:38). A számi népcsoport ősidők óta kötődik mai lakóterületéhez –

---

<sup>60</sup> „We, Saami are **one** people, united in our own culture, language and history, living in areas which, since time immemorial and up to historical times, we alone inhabited and utilized.” (kiem. tőlem Sz.Zs) (<http://www.saamicouncil.net/?depid=2178>)

igaz, az idők folyamán szűkült ez a terület (Robbins 2011:57) –, és csak annak megtartásával biztosítható számukra életformájuk és kultúrájuk megőrzése (Smith 1996:66).

Az 1986. évi számi konferencia kiemelt fontosságú a számi szerveződés és egység történetében. Itt fogadták el ugyanis a valamennyi számi csoport összetartozását jelképező számi zászlót, és a számi nép nemzeti dalának szövegét. Az 1992-ben tartott konferencia pedig február 6-át – az 1917. évi első találkozó időpontját – kiáltotta ki a számi nemzeti ünnepnek (Johansen-Pettersen-Rapp 2008:22-23), valamint elfogadta a nemzeti dal zenéjét is (St.meld. nr. 28. 3.1.1).

### **6.7.1 Számi politikai szervezetek, pártok**

Az első jelentősebb össz-számi szervezet a *Norske samers riksforbund (NSR)* 1968-ban jött létre és jelentős mértékben kivette részét az 1970-es évek számi érdek- és jogvédő akcióiban. A szervezet előfutárának egy húsz évvel korábban létrehozott osloi, túlnyomórészt egyetemi hallgatókból álló számi egyesület tekinthető (Bjørklund 2003:24-25).

Az NSR ma jelentős számi politikai erőt jelent Norvégiában, hiszen képviselői a Számi Parlamentben is meghatározó erőként szerepelnek. A 2009-es választásokon 13 képviselőjük került be a parlamentbe (két képviselő esetében közös *NSR* és az *NSR*-en belül létrejött *Samefolkets parti* jelölés), ezzel az eredménnyel ők adják a plénum egy harmadát. Legutóbbi választási programjában kiáll a lapp nyelv használatának ösztönzése mellett, ehhez egy új, célzott nyelvpolitikát képez el.

A másik meghatározó kultúrpolitikai szervezet a *Samenes Folkeforbund (SFF)*, amelynek fő célkitűzése valamennyi számi csoport érdekeinek védelme, jogainak biztosítása. Céljait a helyi és a központi hatóságokkal, valamint a Számi Parlamenttel együttműködve kívánja megvalósítani. A szervezet az egyik legfontosabb feladatának a számi fiatalok támogatását tartja, hiszen a számi társadalom jövőjének, fejlődésének ők a letéteményesei (ld. *Organisasjonen Samenes Folkeforbund*). Mivel a számik identitásának fejlesztése az SFF alapfeladatai közé tartozik, elengedhetetlen a számi kultúra, és mindenekelőtt a nyelv ápolása, megtartása. A párt 2009-es választási programjában is központi szerepet kapott a nyelv: a lapp nyelven belüli sokszínűség, a különböző lapp nyelvváltozatok megtartása. Ebben kiemelt szerepet szán a vidéki iskoláknak, azok fenntartását támogatja.

Mivel a számi népcsoportnak a nyelvmegtartás és anyanyelvápolás terén hosszú ideig komoly akadályokkal kellett szembenéznie, a szervezet programokat dolgoz ki,



hogy a számi népességnek lehetősége legyen nyelvének elsajátítására. Ebben a lapp nyelv iskolai oktatásának erősítésén kívül felnőttek számára szervezett tanfolyamok is fontos szerepet kapnak, ugyanis a felnőtt lakosság körében a lapp nyelvtudás meglehetősen kis mértékű. Jól vagy elég jól 76%-uk érti a lapp beszélt szöveget, 42%-uk az írott szöveget, de csupán 62%-uk beszél és 27%-uk ír valamely lapp nyelven (SEG 2000:19). Ezek az adatok arra engednek következtetni, hogy jellemzően norvég dominanciás két-nyelvűek, és a két nyelv használati köre között jelentős különbségek vannak. Mindezekről részletesebben a 7. fejezet szól.

Napjainkra a politikai színtéren is egyre több, a számi érdekeket leginkább képviselni tudó szervezet, politikai párt jelent meg. Néhányat ezek közül érdemes közelebbről megismerni. Az *SFF-PE (Samenes Folkeforbund-Politiske Enhet)* az imént bemutatott SFF szervezet alapfelfogására és ideológiájára épülő politikai párt. Az SFF-PE állíthat jelölteket a Számi Parlament, a települési és a megyei testületek választásaira (ld. *Om Samenes Folkeforbund-Politiske Enhet*). A szervezet együttműködhet más politikai pártokkal, csoportosulásokkal a számi kultúra és nyelv érdekében. Ma már jelentősége, politikai befolyása minimális, hiszen a legutóbbi választásokon egy jelöltje sem került be a Számi Parlamentbe.

Emellett a jelentősebb norvég politikai pártok számi megfelelői is kialakultak. Ezek közül jelenleg a legnépszerűbb a baloldali *Det norske Arbeiderparti*, 2009-ben a Számi Parlament 39 képviselőjéből 14 főt ez a párt adott. Az *Árjat* 2008-ban hozták létre, amely egy nyitottabb Számi Parlamentet szorgalmaz. Új alapítású pártként 2009-ben 3 mandátumot sikerült szereznie. A *Nordkalottfolket* (korábbi *Finnmarkslista*) kifejezetten a főként halászattal foglalkozó tengeri számik érdekeit kívánja képviselni, de csupán egy képviselővel rendelkezik. Jelenleg szintén csak egy-egy mandátumot szerzett az *Áarjel-Saemiej Gielh* és a *Samer bosatt i Sør-Norge* déli számikat képviselő pártok, valamint a *Flyttsamelista*, amely elsősorban a részarvastartó számik pártja.

Mára sokszínű lett a politikai szervezetek és pártok palettája, amelyeket a társadalmi környezet meg is kíván, mivel egyik célkitűzésük a nyelvi revitalizáció és a lapp nyelv presztizsének emelése.

### **6.7.2 A Számi Parlament**

A Számi Parlament létezése nem kizárólagosan norvég jelenség, mivel a másik két skandináv államban, Svédországban és Finnországban is működik ilyen szervezet. A

karasjoki székhelyű norvégiai Számi Parlament első alkalommal 1989. október 9-én ült össze (Myrvoll 1999:71). Ez a testület a norvégiai számik politikai képviseleti szerve, plenáris üléseket évente négy alkalommal tart. Önálló intézmény, tehát döntéshozatalaiba, azok folyamatába a norvég kormány nem avatkozhat bele. A számi lakosságot érintő ügyekben javaslatot tehet, állásfoglalásokat fogalmazhat meg; ilyen esetekben a kormánytól független politikát folytathat, sőt a központi állami szerveknek is konzultációs kötelezettségük van döntéseik meghozatala előtt (Vizi 2001b:30, Marten 2004:11-14). A fentiek alapján tehát a Számi Parlament a többségi állam által támogatott, autonóm kisebbségi szervezetnek tekinthető, működése, tevékenysége a kulturális autonómia<sup>61</sup> megjelenésének példája (Josefsen 2011:31).

A Számi Parlamentnek van jogosultsága a lapp nyelvre, a számi kézművességre és minden más etnikai jellegű tantárgyra vonatkozó tanterv meghatározására, valamint igazgatása alá tartozik valamennyi (tárgyi és szellemi) számi kulturális örökség (Josefsen 2011:35). A hatáskörébe tartoznak a számi kulturális intézmények is: a színház, a gyűjtemények, a fesztiválok, a művészeti ösztöndíjak sőt a számi könyvbuszok is.

A norvégiai Számi Parlament 39 taggal működik, a tagok 13 választási körzetből közvetlen választással, négy évre kapnak mandátumot (Samelov § 2-3. Valgmåte, valgtidspunkt og valgperiode); a választásokon a legalább 18 éves, a számi választási nyilvántartásban szereplő személyek vehetnek részt (Vizi 2001b:31). Ebbe a nyilvántartásba csak számik kerülhetnek be. A Norvégiában érvényes definíció szerint száminak tekinthető az olyan személy, „aki száminak vallja magát és akinek a) anyanyelve a lapp, vagy b) legalább egy szülőjének vagy nagyszülőjének a lapp az anyanyelve, vagy c) akinek legalább egyik szülője a számi választási nyilvántartásban szerepel”<sup>62</sup> (Samelov § 2-6. Samemanntallet). Statisztikai adatok szerint 2009-ben 13890 fő választásra jogosultat regisztráltak (vö. Slaastad 2012:28). Ez a szám jelentősen elmarad a norvégiai számi népesség tényleges számától, de az 1989-es első választáshoz viszonyítva (5497 választásra jogosult) évről évre fokozatos növekedés figyelhető meg (Hætta 2002:229). A választási részvételben éppen ellenkező tendencia figyelhető meg: míg 1989-ben 77,8%, addig 2001-ben 67,75% volt a részvételi arány a számi parlamenti választásokon (Hætta 2002:231). Mindez értékelhető úgy, hogy a regiszterbe történő felvételt sokan csupán a számi népcsoporthoz való tartozás, az identitásvállalás egyik kifejezésének

---

<sup>61</sup> Vö. Vizi 2006:59.

<sup>62</sup> A szerző fordítása

tekintik, és/vagy a Számi Parlament tevékenységét nem tartják igazán fontosnak, illetve hatékonyak.

A Számi Parlament kétnyelvű intézményként működik, azaz ülésein mindenkinek joga van saját döntése szerint lapp vagy norvég nyelven felszólalni, valamint a hivatalos dokumentumok is elkészülnek mindkét nyelven (Marten 2004:14). Mindezt a Számi Törvény második fejezete szabályozza, amely a Számi Parlament feladatkörével, működési kereteivel, és a képviselőválasztás előírásaival foglalkozik (2-13. § *Forhandlingsspråk*). Ami a képviselők nyelvválasztását illeti, érdekesek és elgondolkodtatóak az adatok: még 1997-ben is a képviselők 56%-a a norvég, 10%-a a norvég és a lapp nyelvet választotta parlamenti felszólalásában, és csak 33%-a tartotta lapp nyelven beszédét (Hætta 1994:185, Hætta 2002:229). Ennek oka lehet a képviselők (és a számi lakosság) körében előforduló lapp nyelvismeret hiánya mellett a több – az északi, lulei és déli – számi nyelvközösség jelenléte Norvégiában, amelyek között a kölcsönös megértés nehézségekre ütközhet.

A parlament többsége választja meg a Számi Parlament Tanácsát, a *Sametingsrådet* nevet viselő ötfős testületet, amely a napi politikai tevékenységet végzi, többek között beterjeszthet a Számi Parlament elé ügyeket, költségvetési források elosztásával kapcsolatos módosítási, a következő évre vonatkozó költségvetési javaslatokat (ld. *Sametingsrådet 2009-2013*).

A Számi Parlament a norvég parlament költségvetési döntése után határoz a rendelkezésre álló források elosztásáról<sup>63</sup>. A 2011-es évre a kormányzattól 355,707 millió norvég korona érkezett, ez több mint 14 millió koronával magasabb összeg, mint az azelőtti évben volt. Ehhez az összeghez adódik a Samefolkets fond alapból származó 5,5 millió korona, így a 2011. évben a Számi Parlament összesen 361,207 millió norvég korona szétosztásáról dönthet (vö. *Sametingets budsjett 2011:9*). Az elmúlt évek során a Számi Parlamenthez utalt pénzügyi keret fokozatos emelkedését figyelhetünk meg: míg 1990-ben 31,7 millió korona érkezett az állami költségvetésből, addig ez az összeg 2008-ban már 311 millió korona volt (St.meld. nr. 28. 7.1.4). Nem egészen húsz év alatt tehát megtízszereződött a Számi Parlament számára kiutalt állami támogatás összege.

Ebből az összegből az elmúlt néhány év viszonylatában a legnagyobb mértékű támogatásban a kultúra (az összes támogatás 32,6-35,3%-ával), a nyelv (22,5-24%) és az

---

<sup>63</sup> A legnagyobb mértékű támogatások az újításokért, adminisztrációért és az egyházi ügyekért, valamint a kulturális ügyekért felelős minisztériumoktól érkeznek, de az oktatásügyi, az egészségügyi, a mezőgazdasági és a környezetvédelmi minisztériumok is bocsátanak forrást a Számi Parlament rendelkezésére (*Sametingets budsjett 2011:8*).

oktatás (13-14,3%) részesülnek (vö. Sametingets budsjett 2011:10). A következő táblázatban részletesen is bemutatjuk a 2011-ben támogatott területeket:

	Közvetlen támogatás	Pályázati támogatás	összesen
<b>Oktatás</b>	<b>7 900 000</b>	<b>29 485 290</b>	<b>37 385 290</b>
<i>Tananyagfejlesztés, tananyagportál</i>	7 900 000		
<i>Tananyagok</i>		15 330 290	
<i>Kompetencia-növelés</i>		4 750 000	
<i>Óvodák</i>		9 405 000	
<b>Nyelv</b>	<b>51 599 000</b>	<b>9 001 000</b>	<b>60 600 000</b>
<i>Nyelvi projektek a lapp nyelvű közigazgatási területen</i>		4 401 000	
<i>Nyelvi projektek a lapp nyelvű közigazgatási területen kívül</i>		4 600 000	
<b>Kultúra</b>	<b>66 272 000</b>	<b>17 189 000</b>	<b>89 376 000<sup>64</sup></b>
<i>Számi kultúrházak</i>	9 588 000		
<i>Számi fesztiválok</i>	3 249 000		
<i>Számi sport</i>	1 847 000		
<i>Számi színház</i>	17 740 000		
<i>Számi publikációk</i>	3 106 000		
<i>Mobil könyvtár</i>	6 975 000		
<i>Múzeumok</i>	23 767 000		
<i>Kultúrafejlesztés</i>		10 764 000	
<i>Számi kiadók</i>		2 750 000	
<i>Számi könyvbuszok</i>		2 500 000	
<i>Számi összejöveteli helyek</i>		1 175 000	
<i>Egyéb</i>		<b>3 918 000</b>	
<b>Gazdaság, üzlet</b>			<b>36 063 000</b>
<b>Környezet- és kultúra- védelem</b>			<b>2 000 000</b>
<b>Egészségügy, szociális ügyek</b>			<b>3 350 000</b>
<b>Regionális fejlesztések</b>			<b>5 237 000</b>
<b>Nemzetközi és számi együttműködés</b>			<b>1 350 000</b>
<b>Számi szervezetek</b>			<b>4 201 000</b>
<b>Egyéb támogatások</b>			<b>4 625 000</b>
<b>Egyéb költségek (adminis- tratív, politikai, projektkiadások)</b>			<b>a fennmaradó összeg</b>

**9. táblázat: A Számi Parlament 2011. évi költségvetési adatai norvég koronában**  
(Forrás: Sametingets budsjett 2011)

<sup>64</sup> A közvetlen és a pályázati alapú támogatások mellett van egy harmadik kategória is, ezzel együtt teszik ki a teljes összeget: az ún. *Kunstneravtalen* (Művészmegeállapodás) alapján.

Ebből az elosztásból is az látszik, hogy a számi kultúra és nyelv megtartása és revitalizációja prioritást élvez a támogatott területek közül, ugyanis a közvetlenül ezeket támogató három terület (a kultúra, nyelv és oktatás) kapja a rendelkezésre álló összeg csaknem 52%-át.

A Számi Parlament döntésétől függ a különböző nyelvi-nyelvhasználati célú támogatások elosztása is. E téren is néhány év leforgása alatt jelentős forrásnövekedés figyelhető meg, amit a következő táblázat jól szemléltet:

	2006	2007	2008	2011
<b>Kétnyelvűség támogatása</b>	33 850 000	38 350 000	42 750 000	45 929 000
<b>Nyelvi projekt támogatások a lapp nyelvű közigazgatási területen belül</b>	1 057 000	1 360 000	1 360 000	3 450 000
<b>Nyelvi projekt támogatások a lapp nyelvű közigazgatási területen kívül</b>	2 432 000	2 850 000	2 850 000	4 160 000
<b>Alaptámogatások a lapp nyelvi központok részére</b>	4 050 000	4 176 000	4 500 000	5 670 000
<b>Kampány a fiatalok nyelvhasználatának támogatására-Samisker toft</b>	1 000 000	400 000	-	-
<b>Lapp nyelvű korrektúra program</b>	2 740 000	3 243 000	2 600 000	-
<b>Összesen</b>	45 129 000	50 379 000	54 060 000	59 209 000

**10. táblázat: A Számi Parlament nyelvi-nyelvhasználati célú forrásainak elosztása norvég koronában (2006-2008) (Forrás: Sametingets budsjett 2008 és 2011)**

Az is kiolvasható a táblázatból, hogy a legnagyobb mértékű támogatást a kétnyelvűséget elősegítő tevékenységek és programok kapták. Ezek nagyarányú támogatása azért fontos, mert ezek segítik elő a Számi Törvény nyelvi előírásainak teljesítését. A nyelvi projekt támogatásra fordított összeg viszont meglehetősen alacsony, de a lapp nyelvű közigazgatási területen kívüli projekteknek nyújtott támogatás mértéke kétszerese a számi közigazgatási területen belüliekének. Ez jelzi a helyzet helyes felismerését és a szándék komolyságát, miszerint a számi közigazgatási körzeten kívüli területeken a lapp nyelvek megtartása és fejlesztése többek között nagyobb pénzügyi ráfordítást igényel.

Az egyes lapp nyelvek helyzete igencsak eltérő, mind a beszélők számát, illetve a nyelvcseré állapotát, annak visszafordíthatóságát, mind a kétnyelvűség szintjét, típusát

tekintve<sup>65</sup>. Az északi lapp helyzete a legszerencsésebb: Norvégiában ennek a változatnak van a legnagyobb számú beszélője, ők élnek legnagyobb arányban a lapp nyelvű közigazgatási körzetben, ahol a nyelv mindennapi használata jellemző és a hivatalos színtereken is dominál. Földrajzi és közigazgatási helyzetéből adódóan az ezen a területen élő gyerekek többsége lapp nyelvű oktatásban vesz részt vagy tanulja a nyelvet, így ők is aktív beszélői vagy leendő beszélői az északi lapp nyelvnek. A beszélők általában teljes nyelvi kompetenciával rendelkeznek. Ezek a tényezők arra engednek következtetni, hogy a nyelvcsere körükben a legkevesébé előrehaladott, így annak visszafordíthatósága is a legkevesebb akadályba ütközik. A lulei lapp esetében jelentősen kisebb számú beszélőről van szó, a gyerekeknek csak kis aránya tanulja a nyelvet, és még közülük sem mindenki lesz aktív nyelvhasználó. Az is a nyelvcsere illetve a nyelvcsere felgyorsulását segíti elő, hogy a fiatalabb korosztály nem rendelkezik teljeskörű, magas szintű lapp nyelvtudással, emiatt nyelvhasználatukban a norvég nyelv dominál. A kétnyelvű lulei számik meghatározó része norvég dominanciás kétnyelvű. A déli lapp van a legnehezebb helyzetben, mivel beszélőinek száma mindössze néhány száz fő lehet, és megfelelő kompetenciák hiányában a norvég nyelvet részesítik előnyben. A gyerekek közül is csak igen kevesen tanulják a nyelvet, és minimális azok száma, akik később aktív használói lesznek a lapp nyelvnek. Körükben a legelőrehaladottabb a nyelvcsere, ezért a visszafordíthatóság – az egyének akarata mellett – is nagyobb energia- és pénzügyi ráfordítást igényel.

A Számi Parlamentnek Norvégiában közigazgatási hatásköre is van, ugyanis a parlament felügyelete alá tartoznak tanácsok, amelyek nemcsak a parlament szakpolitikai szervei, hanem a számi közigazgatás szereplői is, és mindegyiknek megvan a saját területe, amivel foglalkozik. Ennek megfelelően működik többek között külön a kulturális ügyekért és a lapp nyelvért felelős tanács (ld. *Sametinget*). Ez utóbbi feladatkörébe a lapp nyelv megőrzése és fejlesztése, tevékenységei közé pedig többek között a tolmácsolással, kétnyelvűséggel, terminológiafejlesztéssel kapcsolatos tevékenységek ellátása és irányítása tartozik. Emellett információs és tanácsadó funkciót is ellát a lapp nyelvvel összefüggő kérdésekkel kapcsolatban (Myrvoll 1999:75).

A Számi Parlament saját könyvtárral is rendelkezik, amely Norvégia legnagyobb lapp nyelvű és számi témájú könyv- és egyéb anyaggyűjteménye. Ez azt jelenti, hogy 35 000 feletti az ott megtalálható kötetek száma, de azok mellett videók, mikrofilmek,

---

<sup>65</sup> Vö. UNESCO Red Book on Endangered Languages: Europe

zenék, folyóiratok, újságok és hangoskönyvek is hozzáférhetőek a nyilvánosság számára is (ld. *Sametingets bibliotek*).

## 6.8 A Számi Parlament és a norvég kormány kapcsolata

Korábban a norvég kormányzaton, pontosabban a munka- és felzárkóztatási ügyekért felelős minisztériumon belül működött a Számi- és kisebbségpolitikai részleg (*Same- og minoritetspolitisk avdeling*)<sup>66</sup>, amely a számikkal és más nemzeti kisebbségekkel szembeni központi politika kidolgozásának és koordinálásának a legfőbb felelőse volt. A részleg – korábbi célkitűzéseinek és feladatkörének megtartásával – 2010. január 1-jétől átkerült az újításokért, adminisztrációért és egyházi ügyekért felelős minisztériumba. A kormány előtt és a parlamentben ténylegesen ez a hivatal képviseli a Számi Parlamentet, és elősegíti a párbeszédet és az együttműködést a norvég kormány és a Számi Parlament között. Mindemellert a SAMI-nak fontos feladata van a különböző minisztériumok közötti szakmai, adminisztratív és költségvetési területen történő kapcsolattartás és párbeszéd koordinálásában, valamint a közös északi és a nemzetközi, őslakosokat érintő politika fejlesztésében. A minisztérium tulajdonképpen összekötő kapocsként működik az egyes szakminisztériumok és a Számi Parlament között (ld. *Ansvarsfordeling og samordning*).

A hivatal nemcsak a számikkal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik, hanem a Norvégiában élő egyéb nemzeti kisebbségeket – azaz a zsidókat, a kvéneket/finneket, az erdei finneket, a romokat és a romani népcsoportot – érintő állami politikát is alakítja. A kisebbségek alap- és projekt támogatásaiért is ez a hivatal a felelős. Mindezen felül még a bennszülött népek jogaival, a nemzetközi rénszarvastartás kérdéseivel és a természetel és rénszarvastartással foglalkozó központokat is irányítja (ld. *Same- og minoritetspolitisk avdeling*).

2005-ben megszületett egy megállapodás a norvég állami szervek és a Számi Parlament közötti konzultációs eljárásról, amit a kommunális és regionális ügyekért felelős miniszter és a Számi Parlament elnöke írt alá (St.meld. nr. 28 (2007-2008) 7.2). Az eljárás lényege, hogy a Számi Parlament és a minisztériumok közötti számi koordinációs bizottság fél évente találkozik, amikor megbeszéli a kormányzat közeljövőre vonatkozó terveit, az egyes ügyek fontossági sorrendjét, mindkét fél elmondja a véleményét, és vita esetén kompromisszumos megoldást keresnek (St.meld. nr. 28 (2007-2008) 7.2).

---

<sup>66</sup> Továbbiakban SAMI

A norvég kormány és a Számi Parlament közötti együttműködés új gyakorlatára a 2005. évi Finnmarki Földtörvény előkészítő tárgyalásai során került sor, amikor is a két fél széleskörű, közvetlen konzultációkat folytatott (Smith 2011:27).

A számi elismertsége és a politikai életben betöltött szerepe tekintetében 2005-ben történt egy másik fontos esemény is, ugyanis akkor lett norvég kormánynak először önmagát száminak valló tagja, a halászatért felelős miniszter személyében (Smith 2011:27).

## **6.9 Számi oktatási és kutatási intézmények**

Az első északi kutató- és kulturális intézet, a Számi Intézet 1973-ban kezdte meg Kautokeinoban a működését a lapp nyelv, kultúra és közélet fejlesztésének céljával. Időközben az intézet fő profiljává a kutatás vált: a társadalmi és jogi témájú kutatások mellett a harmadik fő terület a nyelvi kérdések vizsgálata lett. A nyelvi kutatási projektek elsősorban a lapp nyelv struktúrájával foglalkoztak, valamint szociolingvisztikai megközelítésből vizsgálták a lapp nyelv használatát a társadalomban. Az intézet keretei között végzett kutatások eredményeit elsősorban az intézet DIEĐUT címet viselő, 1974 óta megjelenő tudományos kiadványsorozatában publikálták. Az utóbbi évek jelentősebb nyelvi témájú publikációi közül kiemelendő a lapp nyelv helyzetét, státuszát és használati körét tárgyaló könyvet (2004:4), a számi identitás kérdését körüljáró kiadványt (2006:3) vagy a déli lapp nyelvnek az óvoda és iskola segítségével történő revitalizációjáról szólót (2007:1). Ezek a publikációk is azt bizonyítják, hogy a számi identitás és nyelv kérdése, azok összefüggése, a nyelv státusza, használata, valamint a lapp nyelv (re)vitalizációjára való törekvések, illetve megoldási lehetőségek központi helyet foglalnak el napjaink számi témájú kutatásaiban.

Működését, mivel valamennyi (nemcsak Norvégiában, hanem a szomszédos skandináv országokban élő) számi csoport közös intézeteként funkcionált, a Nordisk Ministerråd, a norvég Oktatási és Kutatási Minisztérium, a svéd Képzési Minisztérium és a finn Oktatási Minisztérium közösen finanszírozta. Ma az intézet már nem önállóan, hanem 2005 óta a Számi Főiskolán belül működik (ld. *Samisk høgskole*).

A Számi Főiskolát (*Samisk høgskole*) 1989-ben a Számi Intézet keretein belül hozták létre. Ez az intézmény az oktatás mellett a teljes számi népeiséget átfogó kutatásokkal is foglalkozik, tehát bármely, norvégiai, svédországi, finnországi és oroszországi lapp nyelvi csoporthoz tartozó hallgató számára nyitott. De nemcsak hallgatók, hanem



oktatók is érkeznek valamennyi számi közigazgatási területről, és természetesen Norvégia határain kívülről is. Évente körülbelül 200 hallgatójuk van, akik négy fő tanulmányi irány, azon belül 26 szakirány közül választhatnak képzést a Kautokeino székhelyű főiskolán. Az említett négy szakterület a lapp nyelv, pedagógia, társadalom és a rénszarvastartás, valamint természet és duodji<sup>67</sup>. Ezekben belül az egyes években indított képzések igazodnak a hallgatók igényeihez; ez azt jelenti, hogy a főiskola összes képzési kínálatából az egyes tanévekben csak meghatározottakat indítanak. A főiskola több éven keresztül hallgatói létszámproblémákkal küszködött egyes szakjain, különösen az óvodapedagógus és az általános tanár szakokon, ezért néhány évig nem indították a problémás szakokat. 2007 ősztől azonban ismét indultak számi tanárképzési programok az intézmény keretein belül. (*St.meld. nr. 34, 5.3*).

A főiskola elsődleges oktatási nyelve az északi lapp nyelv, de ezt a nyelvet használják az adminisztrációban, valamint a tanárok és diákok órán kívüli egymás közötti kommunikációjában is. Valamennyi képzésüknél nagy hangsúlyt fektetnek a számi és az őshonos perspektívára, ebben nyújtanak különlegeset más oktatási intézményekhez viszonyítva.

A főiskola az első diploma megszerzésén túl továbbképzési programokat is kínál a már diplomával rendelkezők számára. Az intézmény célja olyan szakemberek képzése, akik a számi kultúra és kutatás területén tevékenykednek, illetve kívánnak tevékenykedni a későbbiekben.

2004 óta a lapp nyelv és kultúra megismertetésében különleges szerepet kapnak a fiatalok. Minden évben pályázatot írnak ki három fő részére ún. *guide* (norv. *veiviser*) funkció betöltésére. A pályázatra elsősorban a Számi Főiskola hallgatóinak jelentkezését várják, a funkció betöltésének feltétele a „számi kultúra és társadalmi élet” kurzus abszolválása. A három fiatal a három fő norvégiai számi csoportból választják ki (északi, lulei és déli számi). Fő feladatuk az, hogy felkeresik az ország többségi középiskoláit, és tájékoztatókat tartanak a számi népről, nyelvről, kultúráról a norvég diákoknak, azt remélve, hogy ha jobban megismerik a számi kultúrát és embereket a norvég fiatalok, nagyobb esély van a számikhoz való viszonyulásuk formálására is. Ez csupán egy – bár kétségkívül a legfontosabb – tevékenység, amit ezek a fiatalok folytatnak. Korábban három *guide* ugyanis nekikezdett a lapp dialektusok vagy változatok ábécéjének helyes kiejtéssel, példákkal történő összeállítására. Ez nagyon jelentős lépés volt,

---

<sup>67</sup> számi kézművesség

mivel ezáltal széles körben hozzáférhetővé válnak a lapp nyelv egyes változatai, ami nagyban hozzájárul azok ismertebbé válásához, és segíti a nyelvtanulást is. Ez egyben a lapp nyelvek kodifikációját is jelenti, és Haugen rendszerében a korpusztervezés nyelvi formára vonatkozó normakodifikációs folyamatának helyesírást és fonetikát érintő részterületén belül helyezhető el.

## 6.10 Egyéb kulturális intézmények

A fentebb említett intézményeken túl a lapp nyelvek és kultúra megőrzésében, fejlesztésében és terjesztésében különösen fontos szerepet töltenek be a lapp nyelvi központok. Napjainkra Norvégiában már több lapp nyelvi-kulturális központ is kiépült, többek között a *Várdobáiki* Evenesben, az *Ája* Kåfjordban, az *Árran* Tysfjordban, az *Isak Saba* Nessebyben, de található számi központ még Altaban, Lavangenben, Ulsfjordban, Porsangerben, Kåfjordban és Tanaban is.

Ezek a központok valójában többfunkciós intézetek; falaik között múzeum működik számi témájú kiállításokkal, rendszeresen szerveznek kulturális programokat, előadásokat. Ezenkívül valamennyi központban szerveznek lapp nyelvtanfolyamokat. Kijelenthetjük, hogy ezeknek a központoknak kiemelt szerep jut az egyes lapp nyelvek és kultúrák revitalizációs folyamatában.

Az *Ája* számi központ például a korábban említett funkciók mellett saját konyhával, galériával is rendelkezik, és helyiségeit bérbe is adja különféle rendezvények számára. A központban 1994 óta lapp nyelvi központ is működik, amely nyelvoktatással foglalkozik. Ezeknek a kurzusoknak egy része a Számi Főiskolával (vagy más egyetemmel) közösen szervezett tanfolyam, amelyért a hallgatóknak kreditpont is jár. Itt képzett tanárok tanítanak, és a tananyagok egy részét is maguk fejlesztik (ld. *Senter for nordlige folk – Samisk språksenter*).

Az *Árran* központot azzal a céllal hozták létre Tysfjordban, hogy legyen a lulei lapp nyelvvel kapcsolatos munkákat koordináló intézmény, mára azonban fő tevékenységévé a különböző szinteken szervezett oktatás vált. Már több éve tart videokonferenciás kurzusokat általános- és középiskolák részére több megyében is. A lulei lapp nyelv oktatásában, minél szélesebb körben való elterjesztésében egyedülálló ez a központ, hiszen kínál lapp nyelvi órákat első és második nyelvként általános- és középiskolában, középiskolai C-nyelvként, valamint lapp nyelv és kultúra témájú kurzusokat. Magyarországi vonatkozású tevékenységéről is beszámolhatunk, ugyanis 2003-ban Budapesten is taní-

tottak. Nemcsak az említett szinteken tevékenykedik a központ, mivel óvodát is működtet. Az óvodában két csoporttal külön foglalkoznak a pedagógusok: az egyikbe azok a gyerekek járnak, akiknek a családban az első nyelve a lulei lapp, nekik lapp nyelven tartják a foglalkozásokat, a másikat azok a kisgyerekek látogatják, akik nem tudják a nyelvet, ezért ők külön nyelvi felzárkóztatásban részesülnek. Havi, illetve féléves terv szerint dolgoznak, ami igazodik az óvodák számára előírt kerettantervhez (vö. Árran Mánnágárde Årsplan 2008-2009).

A legújabb központ a 2004-ben nyílt osloei *Samisk hus* (ld. *Samisk hus i Oslo*), amely több szervezet, párt összefogásának eredményeként jött létre. Alapvetően számi kulturális központként, információs központként és nyelvi központként működik.

A Számi Színház (*Beaivváš Sámi Teáhter*) 1981 óta működik Kautokeino székhellyel, és néhány éve a fenntartása a központi állami költségvetésből átkerült a Számi Parlament költségvetésébe. Fontos kiemelni, hogy a színházat a negyedik nemzeti színpadnak fogadják el Norvégiában.

Az országban ez az egyetlen lapp színpadi nyelvű professzionális intézmény. Szereplői nem korlátozódnak csupán egyetlen országra, hanem a szomszédos országok elsősorban számi területein is rendszeresen fellépnek, de ezen államok nem számi vidékein is ismertek. A társulat mindenekelőtt a számi közönséget tekinti célcsoportjának, de fontosnak tartja a nem számi nemzetiségű és anyanyelvű, de a számikkal együtt élő nemzetiségek számára is önmaguk és kultúrájuk jobb megismertetését. Művészeti funkciója mellett lapp nyelvű előadásai által a nyelv fennmaradását és fejlesztését is támogatja.

A Számi Levéltár (*Samisk Arkiv*) működése 1995-ben alapítványként indult, ez a státusza 2006-ban szűnt meg. Ma a Kautokeinoban található levéltár a Riksarkiv (állami levéltár) felügyelete alá tartozik (ld. *Samisk Arkiv*). Az intézmény finanszírozása ennél fogva az állami és a kautokeinoi önkormányzat költségvetéséből történik. Fő feladata a számi történelem, a számik történetének forrásait összegyűjteni, megőrizni és bemutatni.

## **6.11 Számi média**

Napjainkban már több, túlnyomórészt északi lapp nyelvű napi- és havilap, folyóirat is forgalomban van. A XIX. század végén, XX. század elején indított lapok közül több az

alacsony kereslet miatt idővel megszűnt. A ma is meglévő, legnagyobb múltra visszatekintő számi sajtótermék a *Nuorttanaste*, egy északi számi keresztény havi lap, amelynek első száma 1898-ban jelent meg (Hætta 2002:159). A hetente kétszer megjelenő északi lapp nyelvű *Min Áigi* és az *Áššu* 2008-ban egyesült, és azóta *Ávvir* címmel, hetente öt alkalommal adják ki az északi lapp nyelvű újságot (ld. *Samiske aviser slås sammen*). Ismert egynyelvű újság még a *Sápmi* és az északi, lulei és déli lapp nyelven kiadott *Š* magazin.

A lappnyelvű újságok mellett több két- vagy háromnyelvű sajtótermék is megtalálható a piacon: a kéthavonta norvég és északi lapp, estenként déli, lulei lapp vagy svéd nyelven megjelenő *Gába* női magazin, a negyedévente déli lapp, norvég és svéd nyelven kiadott *Daerpies Dieriegyházi* újság, a Svédországban megjelenő svéd és svéd-északi lapp párhuzamos szövegű *Samefolket*, a svéd nyelvű, egy-egy északi lapp nyelvű oldalat tartalmazó fiataloknak szóló *Sáminuorra*.

Mindezeken felül norvég nyelvű, de számi tartalmú lapok is rendszeresen megjelennek<sup>68</sup>, melyeknek egyik célcsoportját a norvégok, másikat pedig a nyelvcsere már átsett számik jelentik. Nyelvválasztásukat azzal indokolják, hogy így az újsághoz a számi lakosság azon jelentős része is hozzáférhet, akik nem tudnak lapp nyelven. Ez pozitívumnak is értékelhető, viszont hátránya, hogy nem ösztönzi a lapp nyelv tanulását.

Működési támogatásban már 1978 óta részesül a számi nyomtatott sajtó (St.meld. nr. 33, 7.7). A norvég állam számi sajtó iránti támogatási elkötelezettségét jelzi, hogy 2008-ra a korábbi e célra szánt összeget 5 millió norvég koronával megemelte (St.meld. nr. 28. 18.1). A jelenlegi szabályozás szerint lulei és déli számi sajtótermékek is kaphatnak támogatást, ez az éves támogatási összeg legfeljebb 4%-át teheti ki (ld. *Medietilsynet. Tilskudd til samiske aviser*).

Lapp nyelvű rádióadásokkal ma mindhárom skandináv ország rendelkezik, Norvégiában ilyen adások először 1946-ban voltak hallhatóak (Huss 1999:159). 1976-tól az NRK önálló számi szerkesztőségében készülnek a programok. Az adások nyelve túlnyomórészt az északi lapp, de lulei lapp és déli lapp nyelvű programok is hallhatóak, igaz rövid műsoridőben (Hætta 2002:165-166), lulei lapp nyelven húsz, déli lapp nyelven harminc percben (Schönfeldt 2007:292). Ma az egyik és talán a legismertebb csatorna az *NRK Sámi Radio*, amely interneten is hallható a <http://nettradio.nrk.no> oldalon.

---

<sup>68</sup> Ilyen például a *Samenes Venn*, a számi misszió kiadványa vagy a Finnmarkban kiadott *Ságat*.

A televízióban, a norvég csatornán (NRK) napi rendszerességgel kb. 15 percben jelentkezik a lapp nyelvű híradás, az *ODDASAT*, amely egy interneten (<http://www.nrk.no/programmer/sider/oddasat/>) is elérhető közös északi produkció. Szintén az NRK világhálón is elérhető programjai (<http://www.nrk.no/nett-tv/tema/19/>) az őslakos híreket közlő *Dávgi*, az *Árdna* kultúrmagazin, a gyerekeknek és fiataloknak készült *IZŰ*, a gyerekműsorokat, rajzfilmeket adó *Mánáid-tv*, ezenkívül a Számi Parlament plenáris üléseiről is megtekinthetők közvetítések. Az NRK 2000-ben 1370 órában, hetente több mint 33 órában adott lapp nyelvű műsorokat (Hætta 2002:169).

Számi filmek készítéséhez is van lehetőség állami támogatásra a Norvég Filmalaptól és előírás, hogy évente legalább egy számi filmet támogatásban kell részesíteni (St.meld. nr. 28. 18.2).

A számi kultúra meghatározó részét képezik a lapp nyelvű médiumok és sajtótermékek. Számuk néhány évtized alatt jelentős mértékben megnőtt – amellet, hogy néhány időközben megszűnt. A rendszeres hozzáférés ezekhez a lapp nyelvű médiumokhoz különösen nagy szerepet játszik a nyelv megőrzésében, illetve megtartásában. A norvég állam támogatási rendszerében ma már kiemelten kezelik ezt a területet.

## **6.12 A lapp nyelv az iskolában**

### **6.12.1 Történeti áttekintés**

A hosszú norvégosítási folyamatot figyelembe véve, azt követően iskolai számi oktatásról, lapp nyelven folyó oktatásról Norvégiában valójában csak a XX. század második felétől beszélhetünk. A gyökerek azonban hosszú időkre, a XVII-XVIII. századig nyúlnak vissza: egyrészt a nem-formális családi tanulásra, másrészt pedig a templomokban, esetleg iskolákban szervezett lapp nyelvű oktatásra (Lund 2003:7).

Az első számik számára kialakított iskola a mai Svédország területén jött létre, és az első lapp nyelvű könyvek is ott láttak napvilágot a XVII. század első felében. Ugyanebben a században a norvég oldalon is megszervezték a számi gyerekek oktatását, igaz annak eredménye az evangélikus misszió megítélése szerint nem volt megfelelő (Lund 2003:10).

Bár a számik által lakott területeken már az 1600-as évek közepétől hoztak létre templomokat és iskolákat, a fő cél mégis a számi lakosság és lakóterület norvégosítása volt annak érdekében, hogy ezek a területek ne kerülhessenek svéd vagy orosz kézbe.

Intenzívebb intézménylétesítésre azonban csak később, a XVIII. század elején került sor: a kereszténység terjesztésének, a számik térítésének velejárójaként iskolákat is alapítottak a számi területeken (Lund 2003:10). Eleinte – egészen a korábban már bemutatott asszimilációs törekvések és intézkedések térnyeréséig – lapp nyelven is tanítottak, elsősorban a térítés sikerességének érdekében (Heidemann 2007:169).

Az 1700-as évek nyelvi szempontból pozitív kezdeményezései Thomas von Westen lelkész nevéhez fűződnek. Ő, akit a „számik apostolának” is neveznek, vezette a számik által lakott területeken az iskolák és kápolnák építtetését. Természetesen von Westennek meg kellett küzdenie az egyházon belül azokkal az erőkkel, amelyek a norvég-dán nyelvű oktatást támogatták (Lund 2003:11). Von Westen elkötelezett híve volt annak, hogy a számik anyanyelvükön jussanak hozzá az evangéliumhoz, ezért azt hangoztatta, hogy a papoknak meg kell tanulniuk a lapp nyelvet. Ezt úgy segítette, hogy Trondheimben megalapított egy iskolát, a Seminarium scholasticumot misszionáriusok és tanárok számára, akiket később a számi körzetekbe küldtek ki (Hætta 2002:125). Ebben a folyamatban a mai norvégiai központi számi körzetek, mint Kautokeino, Karasjok és Tana egyes területei nem vettek részt, mivel azok abban az időben nem norvég, hanem svéd fennhatóság alá tartoztak (Lund 2003:11). Von Westen halála után a lapp nyelv használatát ellenző erők kerültek előtérbe, ami az általa létrehozott iskola bezűntetésén túl minden más tevékenységnél is érvényesült (Hætta 2002:125-126). A tendencia szorosan összefüggött a Dániától való leválással és az önálló norvég állam létrejöttével. 1814 után az egyház is hivatalosan az asszimilációs politika mellé állt, ami legnyilvánvalóbban a norvég nyelvű istentiszteletek bevezetésében valósult meg. Ez volt a gyakorlat azokon a településeken is, ahol a lakosok egyáltalán nem vagy csak kicsit értettek norvégul (Heidemann 2007:169).

A lapp nyelv megőrzése és használata a XIX. század közepén negatív fordulatot vett, ami leginkább a nacionalista eszmék felerősödésével hozható összefüggésbe (Myrvoll 1999:29). Az 1850-től jellemző erőteljes norvégosítási politika az oktatásban nemcsak abban nyilvánult meg, hogy a számi gyerekeknek norvégul kellett tanulniuk, hanem a tanórákon kívül is egyre inkább háttérbe szorították a lapp nyelv használatát. Kizárólag olyan esetekben lehetett a lapp nyelvet használni, amikor az „elkerülhetetlenül szükséges” volt, így például a hittanórákon segédnyelvként (Myrvoll 1999:29). Az a felfogás is meghatározta ezeket a szabályozásokat, hogy a „tisztább és érthetőbb” norvég nyelvet tartották alkalmasnak a primitív számik felvilágosítására (Heidemann 2007:171). Mindemellett azok a tanárok, akik a számi tanulók norvég nyelvtudását a

lapp nyelv rovasára igyekeztek kiterjeszteni, jelentős mértékű fizetési pótlékban részesültek (Lund 2003:18, Heidemann 2007:171). Ugyanezt a célt szolgálták az 1899 és 1940 között létesített internátusok, ahol a számi gyerekek családjuktól és nyelvüktől elszakítva tanultak. Ezeket az internátusokat az 1970-es évektől fokozatosan szüntették be (Lund 2003:23-24), egyidőben a norvég állam kisebbségekkel szembeni szemléletének megváltozásával, a norvég kisebbségi politikában történt áttörés időszakával.

A norvég állam célja az 1850-es évektől egyértelműen a számik norvég nyelvűvé formálása volt. Ezt három generáción keresztül akarták elérni: ha a nagyszülők, majd a szülők generációja lapp egynyelvűből két- és háromnyelvűvé válik, a gyerekek generációja már norvég egynyelvű lehet (St.meld. nr. 15, 4.5). Wexelsen, a XX. század első felének egyik oktatási minisztere például kimondta, hogy Finnmarkot – a számi központi területet – nacionalizálni, az ország tartományává kell tenni (Lund 2003:25).

A második világháború után, az addigi szigorú állami norvégosítási politikán történő változtatás eredménye lett az iskolatörvény 1959-es módosítása, ami elvileg lehetővé tette a számik számára a lapp nyelvű oktatást „a minisztérium rendelkezése szerint” (Lund 2003:33)<sup>69</sup>. Az általános iskolai lapp oktatást csak 1967-ben kezdték meg; akkor volt lehetőség a lapp mint első nyelv választására, 1972-től pedig második nyelvként is lehetett tanulni (Gaup Eira 2004:103).

Először a központi északi számi körzetben indult be a lapp oktatás, később a déli területen, végül a lulei körzetben, először második, majd első nyelvként. A legkésőbb, 1991-ben ez utóbbi területen indult be a lapp mint első nyelv oktatása, mivel nem volt elegendő képzett tanár és hiányoztak a tankönyvek is. (Lund 2003:38).

Az első számi gimnáziumi osztályt 1969-ben indították Karasjokban, és mivel az iskolának lapp és norvég nyelvű diákjai is voltak, párhuzamos osztályokkal dolgoztak a két nyelvi csoportnak megfelelően. A lapp nyelvű diákok lapp nyelven tanultak bizonyos tantárgyakat, ami általában attól függött, milyen szakterületre volt megfelelő tanár (Lund 2003:46). Ez az iskola 1976-ra számi középiskolává fejlődött, és ma Karasjoki Számi Középiskola néven működik.

A kautokeinoi szakiskolában a lapp oktatás már 1952-ben megkezdődött (Lund 2003:46), ami jóval megelőzte az általános iskolai lapp oktatás beindítását. Ennek oka feltételezhetően a jellegzetes számi szakmák és tevékenységek oktatásában keresendő.

---

<sup>69</sup> „Etter avgjerd frå departementet kan det nyttast samisk til opplæringsmål i skolen.” (Folkeskolelova 37. § 8)

Az északi lapp mellett lulei és déli lapp oktatás is volt az 1980-as évektől, második, valamint C-nyelvként, azaz harmadik, a középiskolában kezdett nyelvként. Mivel nem minden iskola rendelkezett kompetens tanárokkal, gyakran úgy oldották meg a helyzetet, hogy egy tanár több intézményben tanított (Lund 2003:47). Ezt a gyakorlatot még ma is alkalmazzák, például a vizsgálatomban részt vevő tromsøi iskola tanárai is.

Napjainkban a lapp nyelvű közigazgatási területen de jure lehetőség van a teljes körű lapp nyelvű oktatásban való részvételre. Ez az elméletileg biztosított lehetőség az egyes helyeken, iskolákban egymástól eltérő mértékben valósul meg a gyakorlatban, aminek legmeghatározóbb okai közé sorolják a tanár- és tankönyvhiányt, valamint a szülők hiányzó tudatosságát (Jávorszky 1991:47). Az adott körülmények mellett az említett járásokban a számi gyerekek legalább 20%-a lapp nyelvű oktatásban vesz részt, de valamennyien tanulják a lapp nyelvet (Jávorszky 1991:48). Az egyes számi tantárgyakhoz szükséges tankönyvek hiánya még 1997-ben is problémát jelentett, csak 2000-től javult jelentősebben a helyzet. Az oktatási törvény alapján a lapp nyelvű közigazgatási területen kívül a számi tanulóknak lapp nyelvű oktatáshoz nem, csak lappnyelv- oktatáshoz van joguk. Tehát a lapp nyelvű közigazgatási területen, illetve azon kívül de jure jelentős eltérés van, ami de facto még markánsabban megmutatkozik.

Ezt az eltérést megfigyelhetjük számi gyerekekkel készült interjúkban is (vö. Johansen-Pettersen 2007:8-15): míg a Karasjokban és Kautokeinoban élő gyerekek számi általános iskolába járnak és lapp nyelvű oktatásban vesznek részt, addig az Osloban lakó iskolás nem az általa látogatott iskolába, hanem egy másik iskolába jár lapp nyelvórákra, mivel iskolájában nincs a lapp nyelv tanulására lehetősége. A Lofoten-szigeteki diákok iskolájában nincs közvetlen lappnyelv-óra lehetőség, mert nincs megfelelő tanár, de internetes formában, karasjoki tanárok közreműködésével mégis tanulhatják a nyelvüket.

### **6.12.2 Az 1974 és 1997 között érvényben levő tantervek**

Először az 1974. évi általános iskolai tantervben (*Mønsterplan 1974/M74*) tárgyalják önálló fejezetekben a lapp anyanyelvű gyermekek helyzetét, a lapp nyelv oktatására vonatkozó célkitűzéseket. A dokumentum hangsúlyozza a lapp nyelvű gyermekek azon jogát, hogy nyelvüket a tanórákon és az iskolai szabadidőben is használhassák. Ezt azal is indokolják, hogy a számik a többi, Norvégiában élő kisebbségtől eltérő helyzetben vannak, mivel az ő eredeti hazájuk (mondhatni őshazájuk) Norvégia. Ezért a számi kul-



túrát a közös norvég kultúra részének kell tekinteni. Azonban hozzá kell tenni, hogy a lapp nyelv használata hangsúlyosan az alsóbb osztályokban jelent meg, míg a felsőbb osztályokban a norvég dominált (Lund 2003:37). Mindezek mellett figyelemre méltónak találom, hogy a dokumentum említést tesz a számikkal szembeni több évszázados kulturális elnyomásról és annak következményeiről is, valamint attól merőben eltérő elveket hangsúlyoz.

A dokumentum kiemeli azt a törvényben előírt jogot, miszerint a számi körzetekben élő gyerekeknek joga van a lapp nyelv tanulására vagy a lapp nyelvű oktatásra. (A meglévő szabályok alól a minisztérium adhat felmentést.) A 7. osztálytól a tanulók maguk dönthetnek arról, hogy a *lapp nyelvet* mint tantárgyat tanulni kívánják-e. A tantárgy választása esetén a 8. és 9. osztályban mentesülnek a norvég nyelv másik változatának tanulása alól.

Az 1987-ben érvénybe lépett általános iskolai tantervben (*Mønsterplan 1987/M87*) már megtalálható a *lapp mint első nyelv*, a *lapp mint második nyelv* és a *norvég mint második nyelv számi tanulók számára* tantárgyak leírása, ami meghatározza a számi tanulók anyanyelvi oktatásának célkitűzéseit, kereteit. A korábbi tantervekben (ld. pl. M74) csak az általános lapp nyelv tantárgy szerepelt, semmiféle különbséget nem téve első vagy második nyelvként való tanulása között.

Ez a tanterv tehát megadja a *lapp mint második nyelv* kereteit is. Ez azonban speciális helyzetet alakíthat ki, mert az ezt a tantárgyat választók igen eltérő háttérrel rendelkeznek: egy részük kétnyelvű környezetben nő fel, mások ugyan számi származásúak, számi területen élnek, de a családban már nem használják a nyelvet, vagy norvég környezetben élnek, valamint olyan tanulókról is szó lehet, akik nem rendelkeznek semmiféle számi háttérrel, lapp nyelvismerettel, csupán szeretnék a nyelvet tanulni. Ezt szem előtt tartva kell az oktatást alakítani, ami nem könnyű feladat.

Azoknak a diákoknak, akiknek a norvég az első nyelve, a 2. vagy 3. osztálytól van lehetőségük a lapp nyelvet tanulni második nyelvként. A tanterv szerint a lapp mint második nyelv tanításánál az idegennyelv-oktatásban használt módszerek alkalmazhatók, mivel ezesetben *nem anyanyelvi* oktatásról van szó. Az oktatás célja pedig – hasonlóan bármely idegennyelv esetéhez – az, hogy a tanulók megértsék a nyelvet és megértessék magukat az adott nyelven szóban és írásban. Emellett a tantárgy oktatásának célkitűzése az is, hogy minél szélesebb körben megismertessék a lapp nyelvet és kultúrát, és a norvég társadalomban pozitív hozzáállás alakuljon ki e kisebbségi nyelvhez és kultúrához.

Az 1997-es iskolai reformmal együtt saját számi tanterv is készült (L97S). Ez volt az első tanterv, amelyben megjelent a *számi iskola* fogalma, olyan iskolát, osztályt vagy települést értve alatta, amely a számi tantervet veszi alapul. Az azonban csak néhány hónappal a tanterv érvénybe lépése előtt dőlt el – a Számi Parlament és az Egyházi, Oktatási és Kutatási Bizottság közötti vitákat és egyeztetéseket követően –, hogy a tanterv a lapp nyelvű közigazgatási körzetben lapp nyelven vagy lapp nyelvet tanuló diákokra vonatkozik (Lund 2003:82-83). A tanterv központi eleme a többkultúrájú és kétnyelvű kompetencia kifejlesztése. Továbbá a számi kultúrát, életmódot és nyelvet a közös kulturális örökség részének ismeri el, ezért megfogalmazza, hogy a számi kultúrával, nyelvvel, történelemmel és életmóddal kapcsolatos ismereteket tartalmaznia kell a különböző tantárgyak tananyagának. Ehhez nyújt segítséget egy eszköztár vagy ötletkönyv, amely magában foglalja a legfontosabb számi tartalmakat (vö. Myrvoll 1999). A korábban többször is említett, a számi oktatásban az egyik legnagyobb nehézséget okozó tankönyvhiány még 1997-ben is jellemző volt, ami az L97 és L97S (számi változat) egyenrangúságát és egyenértékűségét a gyakorlatban megghiúsította (Lund 2003:84).

### **6.12.3 A jelenleg érvényes tanterv – a *Kunnskapsløftet-Samisk***

Ma a norvégiai lapp nyelvű közigazgatási területen (ld. Számi Törvény) az általános iskolai és középiskolai tanulóknak joga van a lapp nyelvű oktatáshoz és a nyelv tanulásához, az ország többi területén pedig a lapp nyelv tanulásához. Erre mindkét oktatási szinten első vagy második nyelvként van lehetőség. Azokban az esetekben, amikor az adott intézményben nincsenek meg a feltételek a nyelv tanulására, a tanulók távoktatás keretében folytathatják lapp nyelvi tanulmányaikat (vö. *Samisk og finsk, Samisk opplæring – rettigheter og plikter* 2010:5). A lappot első nyelvként azoknak a tanulóknak szánták, akik viszonylag magasabb szintű lappnyelv-ismerettel rendelkeznek. Ettől eltérően a lapp második nyelvként (ami lehet lapp nyelv 2 vagy 3 is) azoknak a diákoknak megfelelő választás, akik alacsony szinten tudják, vagy egyáltalán nem tudják a nyelvet. Ennek a tantárgynak a tanulása az általános iskola felsőbb osztályaiban vagy a középiskolában is megkezdhető, és célja a revitalizáció. Az imént felsorolt lehetőségeken túl mind az általános iskolában mind a középiskolában lehet lehetőséget biztosítani a lapp mint idegen nyelv tanulására is (*Samisk opplæring – rettigheter og plikter* 2010:6).

A lapp nyelvű oktatásnak és a lapp nyelv oktatásának az imént említett formáira Norvégiában napjainkra a nemzeti tantervekkel párhuzamosan önálló számi, a norvég tantervekkel egyenértékű tanterveket fejlesztettek ki. A ma érvényben lévő *Kunnskapsløftet-Samisk* a Norvégiában általánosan érvényes Kunnskapsløftet elnevezésű nemzeti tanterv számi körzetekre, valamint az azon kívül lapp oktatásban részt vevő tanulók számára készült változata. Ez a tanterv az azt megelőzőhöz (L97S) képest hatáskörbővülést jelent, mivel ez már nem csak a lapp nyelvi közigazgatási terület lapp oktatásában részesülő diákokra vonatkozik. A fentebb említett esetekben ezt a változatot kell alkalmazni, olyan tantárgyak esetében pedig, amelyekre vonatkozóan nincs kidolgozott kisebbségi tanterv, a nemzeti tantervet kell figyelembe venni.

Az oktatási ügyekért felelős minisztérium a Számi Parlamenttel együttműködve 2006 nyarán elkészítette a tantervek egy részét. Ezek az új, már kidolgozott vagy kidolgozás alatt álló tantervek a korábban érvényes L97S tantervesomagot váltották le, illetve váltják le fokozatosan. A tantervi kereten belül az oktatás tartalmára vonatkozó előírásokat a Számi Parlament határozza meg (*Gávnos* 2007:5).

A minisztérium a Számi Parlament Tanácsával történt konzultációt követően határozta meg a lapp oktatásban részesülő tanulók számára az általános iskolai és középiskolai tantárgy- és óraszámfelosztást. A nyelvi tantárgyak esetében az óraszámok a következőképpen alakulnak:<sup>70</sup>

	általános iskola			középiskola					
	1-7. osztály	8-10. osztály		1. osztály		2. osztály		3. osztály	
		nem tanul idegen nyelvet	tanul idegen nyelvet	felsőfokú tanulmányokra előkészítő program*	szakmai program**	*	**	*	**
<b>első nyelv</b>	összesen 916	335	278	103	45	103	45	103	219
<b>második nyelv</b>	összesen 570	279	222	103	45	103	45	103	219

**11. táblázat: A nyelvi tantárgyak óraszámjai az általános és a középiskolában**

1. *Norvég nyelv* a lapp nyelvet első nyelvként tanulók számára

Az általános iskola 1-7. osztályáig összesen 570 tanórát határoznak meg. A 8-10. osztályokban két alternatíva lehetséges: ha a tanuló nem választ idegen nyelvet vagy

<sup>70</sup> A tanórák alatt minden esetben 60 perces egységeket kell értenünk.

nyelvi elmélyítést (amire van lehetősége), a norvég nyelvi órák száma összesen 279 óra, amennyiben azonban idegen nyelvet vagy nyelvi elmélyítés tárgyakat (norvég vagy esetleg angol nyelvből) is tanul, 222 órát írnak elő.

Középiskolában a felsőfokú tanulmányokra előkészítő program esetében a három tanévben 103-103 óra, szakmai program<sup>71</sup> esetében pedig az első két évben 45-45 óra szükséges.

## 2. *Lapp mint első nyelv*

Az általános iskola első hét osztályában igen magas összóraszámban, 916 órában van meghatározva a lapp nyelv oktatása. Az ezeket követő három évben az idegen nyelvet vagy nyelvi elmélyítést nem választó tanulók számára az óraszám 335, az azt tanulók számára 278 óra.

A középiskolában a két eltérő programban a lapp és norvég nyelvi órák számai megegyeznek, 103 illetve 45.

## 3. *Lapp mint második nyelv*

Az általános iskola hét alsó osztályában összesen 570 óra, a három felsőbb osztályában pedig 279 illetve 222 óra van meghatározva, attól függően, hogy a tanuló választ-e idegen nyelvet illetve nyelvi elmélyítést vagy nem. Ez utóbbi esetre természetesen a magasabb óraszám vonatkozik.

Középiskolánál a felsőfokú tanulmányokra előkészítő programban a három évfolyamon 103-103 óra, a szakmai programban az első két osztályban 45-45 óra a tantervi előírás.

Az adatokból az látható, hogy a lapp mint második nyelv tantárgy óraszámai teljesen megegyeznek a norvég nyelvével a lappot első nyelvként tanuló diákok esetében. Ennek az oka, hogy ezekben az esetekben mindkét nyelvet *második nyelvként* oktatják.

A *lapp mint első nyelv* és a *lapp mint második nyelv* tantárgyak céljaiban és szerepében megmutatkozó különbségekből adódóan a két tantárgy óraszámai is jelentős eltéréseket mutatnak. Az általános iskola első hét osztályában – amely időszak a teljes körű nyelvi kompetencia megalapozása és az identitásalakítás szempontjából döntő fontosságú –, az első nyelvként tanult lapp nyelv összóraszám a nyelvet második idegen nyelvként oktatott óraszámhoz viszonyítva több mint 60%-kal magasabb. Az általános iskola legfelső három évfolyamán is 20, illetve 25%-kal magasabb az első nyelvként oktatott

---

<sup>71</sup> A magyarországi szakközépiskolai képzés megfelelője.

lapp nyelvi órák száma a második nyelvként oktatótnál. Ami viszont meglepőnek tűnik, hogy a középiskolában már teljes mértékben megegyeznek a *lapp mint első* és *mint második nyelv* óraszámai.

A tanterv egy – az additív kétnyelvűség szempontjából – különösen fontos célkitűzést, alapvető kisebbségi jogot (vö. Skutnabb-Kangas 1995:8) fogalmaz meg. Hangsúlyozza a *lapp mint első nyelv* és a *norvég nyelv* tantárgyak együttes fontosságát, mivel e két tantárgy együttes tanítása és tanulása lefekteti a tanulók kétnyelvűvé válásának alapjait:

„Faget samisk som førstespråk skal sammen med faget norsk legge grunnlaget for utvikling av elevenes **tospråklighet**, og bidra til at den enkelte elev får kunnskaper, motivasjon og trygghet til å bevare, styrke og utvikle språket både muntlig og skriftlig.” (Læreplan i samisk som førstespråk – Formål)

[A lapp mint első nyelv tantárgy a norvég tantárggyal együtt jelenti a tanulók kétnyelvűvé fejlődésének alapját, és hozzájárul ahhoz, hogy az egyes tanulók megszerezzék a tudást, a motivációt és a magabiztosságot, hogy megőrizték, erősítsék és fejlesszék a nyelvet szóban és írásban.<sup>72</sup>]

A *lapp mint második nyelv* tanulása a *norvég (mint első) nyelv* mellett, azzal párhuzamosan a gyerekek funkcionális kétnyelvűségének kialakulását segíti elő. Fontos, hogy e tantárgy tanulása általában a nyelvtanulást, további nyelvek tanulását is megkönnyítheti, ösztönözheti.

A lapp nyelvet általános iskolában első vagy második nyelvként tanulók két lehetőség közül választhatnak: a) nem tanulnak idegen nyelvet, ebben az esetben lapp, norvég és az első osztálytól angol nyelvi óráik vannak, vagy b) a lapp, norvég és angol nyelv mellett a 8. osztálytól tanulnak idegen nyelvet. Ehhez hasonlóan a lapp nyelvű közigazgatási körzetben lapp nyelvű oktatásban részt vevő tanulók is mentesülnek az idegen nyelv tanulása alól.

Olyan általános iskolák, amelyekben a lapp nyelvű oktatás, illetve a lapp nyelv oktatása jellemző, viszonylag nagyobb számban működnek Norvégiában. Az általános iskolában lapp nyelvű oktatásban részesülők száma a 2001/2002-es tanévtől fokozatosan, kis mértékben csökkent, ehhez hasonlóan, bár valamivel kisebb mértékben a nyelvet első nyelvként tanulók száma. A lappot második nyelvként választók száma ezzel szemben az utóbbi tíz évben jelentősen megemelkedett. Ezt a tendenciát látjuk a 13. táblázatban, amelynek adataiból az a fő tendencia rajzolódik ki, miszerint az általános

---

<sup>72</sup> A szerző fordítása

iskolai tanulók egyre nagyobb számban választják a norvég nyelvű oktatást, és a lapp nyelvet inkább második nyelvként tanulják. Ez a folyamat a nyelv (magas szinten történő) megőrzését tekintve kevésbé értékelhető pozitívnak.

	2001/2002	2006/2007	2011/2012
lapp nyelven	1016	991	855
a lappot első nyelvként	1024	1020	940
a lappot második nyelvként	762	1652	1213

**12. táblázat: A lapp nyelven és a lapp nyelvet tanulók számának alakulása  
(Forrás: Grunnskolens Informasjonssystem)**

Lapp nyelvű vagy lappnyelv-oktatás középiskolai szinten csak Karasjokban és Kautokeinoban folyik, amíg az oktatás gyakorlatilag lehetséges, kivitelezhető. Ezenkívül több középiskolában tanítanak lapp nyelvet, számi tantárgyakat (kultúrát, rénszarvastartást, kézművességet) jellemzően Nord-Norge és Nord-Trøndelag megyékben (St.meld. nr. 34, 5.2). Finnmark megye középiskoláiban minden tanuló tanulhatja az északi lapp nyelvet választható formában. A többi megyében is van erre lehetőség egyes iskolákban: így például a hamarøyi középiskola a lulei lapp, a mosjøeni pedig a déli lapp nyelv oktatását biztosítja a fiataloknak (St.meld. n. 34, 5.2).

Az általános iskolához hasonlóan a középiskolában is mentesülnek a lappot első vagy második nyelvként tanulók az idegen nyelv tanulása alól (Samisk opplæring – rettigheter og plikter 2010:5).

A két lapp nyelvű középiskola összes tanulóinak száma az 1990-es évek második felében jelentős mértékben csökkent: a 1993/94-es és a 2001/02 tanévet tekintve Karasjokban 120 főről 88 főre, Kautokeinoban 110 főről 71 főre esett vissza a tanulószám. Ezzel szemben Finnmark megye középiskoláiban nőtt a lapp nyelvet tanulók száma, azoké is, akik a lapp nyelvet mint első nyelvet tanulják: 1993/94 és 2001/02 között a lappot első nyelvként tanulók száma 4-ről 110-re, az azt második nyelvként választók száma pedig 26-ról 35-re emelkedett (St.meld. nr. 34, 5.2). A mutatók a 2010/2011-es tanévre a következőképp alakultak: a lappot első nyelvként 248 fő, második nyelvként pedig 185 fő tanulja (vö. Sametingsmelding om opplæring og utdanning 2011).

A tanulók számának alakulása arra enged következtetni, hogy még a központi számi területen is a középiskolás tanulók a lapp nyelvű oktatás helyett inkább norvég nyelvű oktatásban vesznek részt, és szívesebben választják a lapp nyelv tanulását. Ennek

oka lehet a középiskoláskorúak alacsonyabb szintű lapp nyelvi kompetenciája, vagy a később a norvég nyelvű felsőfokú oktatásban résztvenni szándékozók esetében a norvég nyelvű középiskolai oktatás preferálása.

A korábban olyan sok nehézséget jelentő lapp nyelvű és tartalmú tankönyvek hiánya az elmúlt évtized alatt valamelyest mérséklődött; ma már több lapp nyelvű és tartalmú tankönyv és nyelvkönyv van forgalomban<sup>73</sup>. A listán szerepelnek többek között lapp nyelvi anyagok kisgyermekeknek és középiskolásoknak, tananyagok a számi kézműves-ségről, történelemből, matematikából, zenéből, természettudományi és társadalomtudományi tárgyakból. Mindhárom norvégiai lapp nyelv megjelenik a tankönyv, illetve könyvkínálatban, de a legtöbb beszélővel rendelkező változat, az északi lapp mondhatja magáénak a legbővebb kínálatot, ami indokolható az északi számi területen működő oktatási intézmények túlsúlyával. A nyomtatott tananyagkínálatot egy mára meglehetősen kibővült digitális tananyagforrás egészíti ki<sup>74</sup>. Mindezekon túl pedig a modern informatikai lehetőségeket kihasználva széleskörű elektronikus tananyagkínálat, internetes kurzusok állnak a kisebbek és a nagyobbak rendelkezésére (ld. <http://e-skuvla.no>).

#### **6.12.4 Számi hallgatók továbbtanulási szándékai és anyanyelvi továbbtanulási lehetőségei norvégiai felsőfokú intézményekben**

A többi kisebbségi nyelvhez hasonlóan a lapp nyelv és kultúra fennmaradásának is nagyon fontos eleme, hogy a fiatalok anyanyelvükön tanulhassanak a magasabb képzési szinteken. Ezért tartják a norvégiai számik is elengedhetetlennek, hogy minél több számi fiatal tanuljon tovább, szerezzon diplomát – lehetőség szerint lapp oktatási nyelvű intézményben. A következő, 13. táblázatban áttekinthetjük, hogy az egyes években Norvégia északi, számi területein élők közül hányan tanultak/tanulnak főiskolán vagy egyetemen, valamint, hogyan alakult a hallgatói létszám az északi lapp oktatási nyelvű Számi Főiskolán. Az adatok alapján megállapítható, hogy míg a számik lakóterületéről érkező hallgatók száma évről évre nőtt, a Számi Főiskolán tanulók száma erősen ingadozó. Ez utóbbihoz hozzá kell tennünk a 2011. évi adatot, ami 170 főt, tehát ismét egy magasabb létszámot mutat. A tendencia kimutatható: az északi területekről származó felsőoktatásban részt vevők számának növekedésével párhuzamosan nem növekszik a lapp nyelvű felsőfokú képzésben részesülők aránya, azaz a számi származású, legmag-

---

<sup>73</sup> A lista a [http://www.statped.no/moduler/templates/Module\\_Article.aspx?id=73112&epslanguage=NO](http://www.statped.no/moduler/templates/Module_Article.aspx?id=73112&epslanguage=NO) oldalon megtalálható.

<sup>74</sup> A [http://www.statped.no/moduler/templates/Module\\_Overview.aspx?id=55854&epslanguage=NO](http://www.statped.no/moduler/templates/Module_Overview.aspx?id=55854&epslanguage=NO) oldalon hozzáférhető ezek listája.

sabb szinten tanulni vágyók inkább a norvég nyelvű képzéseket kínáló intézményeket választják, feltételezhetően az intézmények kínálata és kapacitása, valamint a tanulmányok befejezését követő jobb elhelyezkedési esélyek miatt.

	2007	2008	2009	2010
Számi területen élő hallgatók száma a felsőoktatásban	6300	6568	8992	9434
a Számi Főiskola hallgatói létszáma	92	111	130	104

**13. táblázat: A főiskolán/egyetemen tanulók száma a számi területről érkezők körében, illetve a Számi Főiskolán tanulók száma (Forrás: Statistisk Sentralbyrå)**

Lapp nyelvű felsőfokú tanulmányok folytatására egyetlen főiskolán nyílik lehetőség, ez a korábban már bemutatott Számi Főiskola. Az ország más intézményeiben (nem lapp nyelvű képzésekben) pedig egyedi kvótákat állapítanak meg a számi jelentkezők számára; ennek különösen nagy jelentősége van bizonyos szakoknál, mint például az orvostudomány, jog, pszichológia, halászat vagy mezőgazdaság. Ebben az esetben a jelentkezőknek mindenképp szerepelniük kell a számi regiszterben, ezen felül a lapp-nyelv-tudással rendelkezők részesülnek előnyben (St.meld. nr. 34, 5.4).

Ezek a szabályozások is azt mutatják, hogy a számik legmagasabb szintű képzésére, az ebben való részvétel ösztönzésére különös hangsúlyt helyeznek a norvég egyetemek, főiskolák is.

A lapp nyelvvel, kultúrával és más számi vonatkozású témák oktatásával és kutatásával több egyetem és főiskola is foglalkozik. Ezek közül a legnagyobb szerep a Számi Főiskoláé, amelynek legfontosabb feladata a számi tanárképzés. A bodøi, levangeni és altai főiskolák, valamint a Tromsøi Egyetem kínálnak kimondottan számik számára kurzusokat. Ez utóbbi rendelkezik a legszélesebb tevékenységi körrel e területen, és már 1972-es megalakulásakor legfőbb célkitűzése a lapp nyelv és kultúra oktatása és kutatása volt. Norvégiában ez az egyetlen felsőoktatási intézmény, ahol lehetőség van valamennyi, azaz alap-, mester- és doktori képzési szinten lapp nyelv és irodalom szakon történő tanulmányok folytatására. Ennek megfelelően főként ez az egyetem képzzi a számi témákkal foglalkozó kutatókat. 1990 óta működik az egyetem igazgatása alá tartozó önálló egység, a számi tanulmányi központ (*Senter for samiske studier*), 2001-ben pedig a Szociális és Egészségügyi Minisztérium finanszírozásával létrejött a számi egészség-kutatási központ is, a *Senter for samisk helseforskning* (St.meld. nr. 34, 4.2).



A bodøi tanárképző főiskola az 1980-as évek elején indította képzéseit, kezdetben kizárólag a lulei számik számára. Akkoriban az általános tanárképzés keretében volt lehetőség lulei lapp nyelv, kultúra és történelem tanulására, csak néhány évvel később indított az intézmény önálló lapp nyelvi kurzust az intézmény bármely más szakos hallgatója vagy bármely más érdeklődő számára. A felsőoktatási reform (1994) következtében a tanárképzőt a Bodøi Főiskolához (*Høgskolen i Bodø*) csatolták. A főiskola 2011-től *Universitetet i Nordland* néven egyetemi státuszt kapott, ma a pedagógusképzésen, illetve a nyelv és irodalom stúdiumon belül lehetőség van lulei lapp nyelv tanulására is.

A Nord-Trøndelagban található főiskola (*Høgskolen i Nord-Trøndelag*) feladata a tanárképzésen belül a déli lapp nyelv és kultúra oktatása. Ezt a lapp változatot érte a korábbi időszakokban a legerősebb elnyomás, így hangsúlyozottan fontos lappnyelvű óvodapedagógusok, általános- és középiskolai tanárok képzése (St.meld. nr. 34, 4.5).

A finnmarki főiskolának (*Høgskolen i Finnmark*) korábban a fő tevékenysége a tanárképzés és a lappnyelv-oktatás volt, a Számi Főiskola megalakulása óta ezeket a feladatokat ez utóbbi látja el. A finnmarki főiskola jellemzője, hogy valamennyi képzésébe beépíti a számi perspektívát.

Az Osloi Főiskola a Számi Főiskolával együttműködésben az 1990-es évek közepéig indított duodji főszakot; ez ma már nem működik hallgatói érdeklődés hiánya miatt (St. meld. nr. 34, 4.6.3). Az Osloi Egyetemen hagyományai voltak a lapp nyelvi tanulmányoknak. 1848-ban lehetett először „lapp és kvén nyelvből” vizsgát tenni, 1874-ben nevezték ki az első „lapp és kvén nyelv” professzorát. 1911-ben Finnugor Nyelvi Tanszéket, 1978-ban Lapp nyelv és Kultúra Tanszéket hoztak létre (Hætta 2002:215). Az 1990-es években viszont már egyáltalán nem volt az egyetemen lappnyelv-oktatás, amit részben megfelelő oktatók hiányával indokoltak, részben pedig azzal, hogy ilyen jellegű tanulmányokat a Tromsøi Egyetemen és a Számi Főiskolán is lehet folytatni. (St.meld. nr. 34, 4.6.5).

A Norvég Mezőgazdasági Főiskolán a hallgatók választható kurzusként tanulhatnak rénszarvastartást, ami jól mutatja a számi tartalmak bevonását a szakmai képzésekbe (St.meld. nr. 34, 4.6.4).

### 6.13. Skandináv kitekintés a svédországi és finnországi számik helyzetére

A megközelítőleg összesen 70 000-100 000 számiból kb. 40 000-60 000 fő Norvégiában él, a két szomszédos skandináv országban, valamint Oroszországban közel 25 000-30 000 számi nemzetiségű lakos található.

#### 6.13.1 A svédországi számik

Svédországban kb. 10 000-20 000 számi származású lakos él, tehát jóval kevesebb, mint Norvégiában, de több mint Finnországban és Oroszországban. Svédország és Norvégia számikra vonatkozó politikája között jelentős eltéréseket találunk. Ennek egyik oka a két állam területén élő számi kisebbség számbeli eltéréseivel, a másik pedig annak földrajzi elhelyezkedésével, lakóterületével magyarázható. Azaz a svédországi számik száma jóval alacsonyabb, mint a norvégiai számiké, és emiatt asszimilálódásuk is hamarabb megindult. Ezenkívül Svédország határait a területén élő számik nem veszélyeztették. A Tornio-völgyi finnekről ez már nem mondható el, ezért a svédek ez utóbbi csoporttal szemben kevésbé voltak kíméletesek, sokkal erőszakosabb beolvasztási politikát alkalmaztak (Jávorszky 1991:39). Velük szemben a svédek hasonló módszereket vetettek be, mint a norvégok a számikkal illetve a kvénekkal szemben, azaz többek között svédek betelepítésével, állami, svéd oktatási nyelvű iskolák létrehozásával éltek (Jávorszky 1991:69-70).

A XVIII. századig Svédország különösebben nem foglalkozott számi kisebbségével, akkor azonban a telepés mozgalom következtében a számikat egyre jobban kiszorították korábbi területeikről, a korábban számik lakta területeken többségbe kerültek a svéd nemzetiségűek, ezáltal egyre nagyobb területen viaszorult a lapp nyelv, a lapp nyelv használata (Tófalvi 2000:66).

1896-ban bevezettek egy ún. nomád jellegű iskolát kimondottan a számik számára, amelynek az oktatás mellett a svédesítés volt a legfőbb feladata (Henrysson-Flodin 1992:10). A nomádiskolák működése egészen 1962-ig negatív időszak volt a számik oktatásában (Jávorszky 1991:41, Hyltenstam-Stroud 1991:126). A XX. század kezdetén megreformálták a nomádiskolákat, és ez a szegregált iskolatípus már elsősorban a számi népcsoport megőrzését és nem az asszimilációt tűzte ki célul. Svédországban elterjedt a „lapp skall vara lapp<sup>75</sup>” jelszó, és az ahhoz kapcsolódó szegregációs ideológia egészen az 1950-es évekig jellemző volt (Hyltenstam-Stroud 1991:119). Ezt a megközelítést

---

<sup>75</sup> a lapp maradjon lapp

váltotta aztán fel egyre inkább a pluralista felfogás, ami pozitívan érintette a svéd kisebbségi politikát is (Hyltenstam-Stroud 1991:119).

A svédországi számik által lakott területen valamivel több, mint húsz éve indítottak be részleges lapp nyelvű oktatást, de csak néhány kijelölt iskolában (Jávorszky 1991: 48). Ma a svéd iskolatörvény kimondja a számi gyerekek jogát ahhoz, hogy 1-től 6. osztályig számi iskolába járjanak. Ezek az iskolák az általános ismereteken túl segítenek megőrizni a kultúrát és nyelvet, mivel ott a tanulók megtanulnak lapp nyelven beszélni, írni és olvasni. Jelenleg hét számi iskola működik az országban. Ezeken az iskolákon kívül lehetőség van integrált oktatásban való részvételre, ilyen oktatást az 1-9. osztályig az egyes települések szervezhetnek az általános iskolákban a számi oktatási tanáccsal történt megegyezést követően (ld. *Integrated Sami Education*).

Egy jelentős ponton különbözik a norvég és svéd számi kisebbségpolitika jogi háttere. Svédország ugyanis törvényi szinten nem ismeri el a számikat őslakos népként, így az ahhoz a státuszhoz kapcsolódó különleges jogait sem. Csak általánosan ismeri el az etnikai, nyelvi és vallási kisebbségek saját kulturális és társadalmi élete megőrzésének és fejlesztésének jogát. Az ország az 1989-es ILO-egyezményhez sem csatlakozott, mivel Svédországban a számik lakóterületeinek pontos meghatározása annak problematikusága miatt hiányzik, és ez nem felel meg az egyezményben előírt területre vonatkozó rendelkezéseknek.

Mindezen tények ismeretében már kevésbé meglepő, hogy Svédországban hosszú ideig nem született a lapp nyelv státuszára vonatkozó, a lapp nyelv használatát szabályozó törvény, habár az 1990-es évek legelején egy kormányzati bizottság tett arra javaslatot (Svonni 1996:19). Végül 2000-ben lépett életbe a nyelvi törvény, azóta Svédországban a finn, a jiddis, a meänkieli, a romani chib és a lapp nemzeti kisebbségi nyelv. 2009-ben született meg és 2011 nyarán lépett jogerőre a nemzeti kisebbségekről és kisebbségi nyelvekről szóló törvény. A dokumentum meghatározza a számi közigazgatási területet, valamint kimondja a nemzeti kisebbségi nyelvek, így a lapp nyelv szóbeli és írásbeli használatának jogát a hatóságokkal, a bíróságon és a meghatározott körzetben (ld. *Lag (2009:724) om nationella minoriteterna och minoritetsspråk*). E területi elv alapján biztosított nyelvhasználati jog a kulturális autonómia megvalósulásának tekinthető.

Számi Parlament Svédországban is működik, 1993-ban hozták létre az 1992-ben meghozott Számi Törvény alapján, és a svéd kormány ellenőrzése alá tartozik (ld. *The Sami and the Swedish state*, Robbins 2011:65). A testület fő feladata a számi kultúra védelme és a svédországi számik érdekeinek képviselése. Dönt az állami támogatások

elosztásáról, kinevezi a számi iskolaszék tagjait, a lapp nyelv használatát ösztönzi, részt vesz a közösségi tervek előkészítésében, tájékoztat a számik életkörülményeiről. Fontos kiemelni, hogy a svédországi Számi Parlament csak javaslattételi joggal rendelkezik az állami szervek felé számi kulturális ügyekben. Az állami szerveknek ugyanis nincs konzultációs kötelezettsége vele szemben olyan esetekben sem, amelyek közvetlenül érintik a számi kultúrát (Vizi 2001b:31-32). Svédországnak az az álláspontja, hogy a Számi Parlamentnek tulajdonképpen államigazgatási költségvetési szervezetként kell működnie, amely a svéd közigazgatási rendszer része (Vizi 2001b:32). Ez a megközelítés korlátozottabb jogokat biztosít számára, mint Norvégia esetében.

### **6.13.2 A finnországi számik**

A Finnországban élő számik száma kb. 4000, ebben a skandináv államban élnek a legkevesebben. Azonban a három szomszéd állam közül egyedül Finnország vezet nemzetiségi statisztikát, Svédországban és Norvégiában a számik számát illetően csak az ottani számi szövetségek becsléseire hagyatkozhatunk (Jávorszky 1991:28).

Az ország – Svédországhoz hasonlóan – nem ratifikálta a 169. számú ILO-egyezményt. 1992-ben született a lapp nyelv közigazgatási használatáról szóló törvény, amely a számi lakóterületekként meghatározott helyeken biztosította a számiknak, hogy anyanyelvüket használják egyes állami szervekkel történő érintkezésben (Svonni 1996:19). Ezt a lapp nyelvi törvényt módosították 2003-ban annak érdekében, hogy a számik nyelvi jogainak gyakorlását garantálják az egyes hatóságokkal folytatott kommunikációban (ld. *Samisk språklag* 15.12. 2003/1086).

1995-ben bekerültek a finn alkotmányba a számik kisebbségi jogai: „A száminak mint őslakos népnek a romákkal és más népcsoportokkal együtt joga van saját nyelvének és kultúrájának megőrzéséhez és fejlesztéséhez. A számi nyelv állami hatóságok előtti használatára vonatkozó rendelkezéseket külön törvény szabályozza.” (17. §)

Az alkotmány egy másik paragrafusa (121. §) kimondja, hogy a számik szülőföldjükön, külön törvény rendelkezése szerint, nyelvi és kulturális önkormányzattal rendelkeznek. Ennek alapján a számik Finnországban kulturális autonómiát élveznek, amelynek a helyi Számi Parlament a képviseleti és irányító szerve. Önálló döntéshozatali jogköre azonban nincsen, ezért klasszikus kisebbségi önkormányzatiságról nem beszélhetünk. A finnországi Számi Parlamentnek törvényileg előírt feladata a lapp nyelvvel és kultúrával, valamint a számik bennszülött státuszával kapcsolatos ügyek megoldásának

segítése. Ilyen esetekben javaslatokat tehet és intézkedéseket kezdeményezhet állami szerveknél, emellett bizonyos kérdésekben konzultációs joga is van (Vizi 2001b:29). A Számi Parlament dönt a számi kultúra és számi szervezetek támogatására kiutalt állami pénzeszegek elosztásáról (ld. *The Support of Culture and Sámi Organisations*).

A lapp nyelvű oktatás Finnországban az 1970-es években kezdődött meg. A számi körzetben fekvő Utsjokiban és Inariban van lapp nyelvű oktatás, tantárgyként való tanulására pedig a számi körzet valamennyi iskolájában van lehetőség (ld. *Språk*). A lapp (inari, kolta és északi lapp) nyelveket tanuló diákok száma növekvő tendenciát mutat. A számi körzeten kívül kevés helyen folyik lappnyelv-oktatás, de igen elterjedt az interneten keresztül történő tanulás (ld. *Teaching the Sámi Language and Culture, and Teaching in Sámi*), sőt 2006-ban a finn Számi Parlament és a számi körzet oktatási központjának kezdeményezésére elindult egy ún. virtuális oktatási projekt (Kilpi 2008:53-55). Ezzel a cél az, hogy a számi körzeten kívül élő számi iskolások lappnyelv-oktatását is biztosítsák, olyan esetekben is, amikor az iskolában nem áll rendelkezésre megfelelő tanár, vagy alacsony a nyelvet tanulni akarók száma.

#### **6.14 A három skandináv állam számipolitikájának rövid összevetése**

Ha a három ország számi parlamentjének funkcióját összehasonlítjuk, megállapíthatjuk, hogy a legfőbb érdekvédelmi szervek Finnországban és Norvégiában szélesebb körű jogokkal rendelkeznek, mint Svédországban. Mindent egybevetve pedig nyelvi és kulturális ügyekben kapták a legnagyobb önállóságot – bár a három államban ennek mértéke is eltérő (Vizi 2001b:32).

A három skandináv állam számi parlamentjének főbb jellemzőit és feladatköreit a 14. számú táblázat mutatja be:

	Norvégia	Svédország	Finnország
neve	Sameting/Samediggi	Sameting/ Sámediggi/Sámedigge/ Saemedigkie	Sámediggi/ Sámitigge/Säämtegg
székhelye	Karasjok	Kiruna (központi iroda, emellett több városban van iroda)	Inari
alakulás éve	1989	1993	1996 (elődszervezet 1973)
jellege	politikai képviseleti szerv, közigazgatási szerv	képviseleti szerv, államigazgatási szerv	politikai testület önkormányzati szerv nem állami szerv
választás módja	közvetlen választás négyévente	közvetlen választás négyévente	közvetlen választás négyévente
képviselők száma	39 tag	31 képviselő	21 tag, 4 küldött
működését meghatározza	önálló intézmény	állam	állam
feladat- és jogkörök	a norvégiai számi politikai képviseleti szerve, a lapp nyelv megőrzése és fejlesztése  a számi lakosságot érintő ügyekben javaslatot tehet, állásfoglalást fogalmazhat meg, a kormánytól független politikát folytat  önálló döntéshozatali joggal rendelkezik meghatározott témákban, a számi kulturális intézményeknek juttatott források elosztásáról dönt	a svédországi számi helyzetének és kultúrájának nyomon követése, információk közlése, a számi kultúra megőrzéséhez és fejlesztéséhez való hozzásegítés, a rénszarvas-tartás központi adminisztrációs szerve (2007 óta)  javaslatokat tehet a számi kultúrát érintő kérdésekben, dönt a számi kultúrára és számi szervezeteknek szánt állami források elosztásáról, segíti a lapp nyelv megőrzését és fejlesztését	a finnországi számi érdekképvisellete, számi képvisellete nemzetközi szinten, felügyeli a számi kultúrát, nyelvet és a számi mint őslakos nép helyzetét érintő ügyeket  javaslattételi, előterjesztési és nyilatkozattételi joggal rendelkezik

**14. táblázat: A skandináv országok számi parlamentjeinek főbb jellemzői**

A lapp nyelvű oktatást tekintve is jelentős eltéréseket látunk a három északi ország gyakorlatában, ezek összefüggnek mindenekelőtt a három állam területén élő számi lakosság számában, valamint a számi népcsoport jogi státuszának meghatározásában jelentkező eltérésekkel.

Mindhárom skandináv állam számi kisebbségi politikájának áttekintését követően megállapítható, hogy a második világháború befejezése utáni időszakban következett be pozitív irányú változás. Ez azonban különböző mértékű javulást jelentett az egyes országok esetében. Ebben az időszakban jöttek létre fokozatosan a különböző számi szervezetek, indult meg a lapp nyelvű oktatás és a számi összefogás is ekkor kezdődött meg. A határokon átnyúló számi összefogás az egyes tevékenységi területekhez kapcsolódó szervezetekben jelent meg: megalakult a Számi Írószövetség (*Sámi Girječallid Searvi*), a Számi Képzőművészek Szövetsége (*Sámi Dáiddačehpiid Searvi*), a Számi Színházi Szövetség (*Sámi Teahtersearvi*), a Számi Zenei Szövetség (*Sámi Musihkkariid Searvi*), a Számi Tanárok Szövetsége (*Sámi Oahpaheaddjiid Searvi*) és a Számi Intézet (*Sámi*

*Instituhhta*) (ld. *Samiske kunstner- og kulturorganisasjoner*). De már több évtizede működik a Sámi Radio, amely rendszeres műsorral rendelkezik, van lapp nyelvű televízióműsor, valamivel rövidebb ideje állandó társulatú lapp nyelvű színház, és megjelennek lapp nyelvű újságok, folyóiratok is.

### **6.15 Északi együttműködés**

A számik az 1950-es évektől fokozatosan kialakították a maguk nemzetközi együttműködését. 1953-ban a svédországi Jokkmokkban megrendezésre került egy északi számi konferencia, amely megalapozta az számi együttműködést a térségben, a három évvel későbbi norvégiai karasjoki északi számi konferenciával pedig intézményesült ez az együttműködés. Közös megalapították a Számi Tanácsot (*Samerådet*), amelynek mint a számi együttműködés szervének kiemelkedő szerep jutott (Hyltestam-Stroud 1991:142, Rantala 2004:2-3).

Ez a rendszeres fórum nagy jelentőségű, mivel itt tárgyalják meg az aktuálisan felmerülő kérdéseket, problémákat, a résztvevők meghatározzák közös célkitűzéseiket, közös politikát alakítanak ki, valamint döntéseket hoznak.

A nyelvi kérdésekben történő együttműködés is nagyon jelentős, ennek kezdete 1971-re tehető, amikor az aktuális konferencián létrehozták a Számi Nyelvi Bizottságot (*Samisk språknemnd*) (Rantala 2004:5, Andersen-Strömngren 2007:131). Nyelvi téren a legfontosabb közös cél a lapp nyelv(ek) azonos státuszúvá segítése az egész etnikai területen. Ennek legfőbb módja a nyelv használati értékének, gyakorlati hasznosságának növelése. Az ezt a célt szolgáló gyakorlati nyelvfejlesztő munkák tekintetében több együttműködés is folyik (Andersen-Strömngren 2007:132). A kongresszus jelentőségét bizonyítja az is, hogy az egyik ilyen összejövetelen fogadták el az északi lapp első egyéges ortográfiáját 1978-ban (Rantala 2004:7).

Norvégia aktív résztvevője az Európai Közösség Interreg programjainak, amelyek határokon átnyúló regionális együttműködéseket támogatnak. Az utóbbi években két számi projekt is támogatáshoz jutott a programon keresztül: az egyik az északi *Interreg Sapmi*, a másik a déli *Interreg Áarjel Samien Dajve*. Az első az észak-norvégiai, -svédországi és -finnországi számi területek közötti mindenekelőtt a kutatás, a fejlesztés és az oktatás területén történő együttműködéseket, a második a déli számi területek kultúra- és nyelvmegőrző közös programjait támogatja.

Az északi együttműködés kitűnő példája a norvég, svéd és finn kormányok szoros együttműködése a számikat érintő kérdésekben. A korábban, a 6.4. alfejezetben már bemutatott tervről van szó, ami egy északi államok közötti számi egyezmény kidolgozását és elfogadását célozza meg.

## 6.16 Összegzés

Norvégia kisebbségi politikájának és nyelvpolitikájának részletes, szinkrón és diakrón szempontokat is érvényesítő bemutatásával realisabb képet kaptunk egy olyan államról, amelyet demokratikus hagyományokkal rendelkező országnak ismerünk és sok esetben példaképnek tekintünk.

Norvégiában – de egész Skandináviában – az elmúlt több száz éves időszakban valamennyi észak-európai területen élő kisebbséggel szemben történtek jogtalanságok, diszkriminatív intézkedések, sőt kegyetlenkedések is. Norvégia esetében a számik, finnek/kvének, a romani népcsoport, a romák és a zsidók tartoznak ebbe a csoportba.

Talán a legkegyetlenebb bánásmódban a kvéneket és a számikat részesítették, ami magyarázható ezen népcsoportok számával, hiszen e két nép alkotja a legnagyobb létszámú kisebbségeket Norvégiában. Azonban emellett politikai okokkal is kell számolnunk, ez pedig nem volt más, mint az Oroszországtól, annak terjeszkedésétől való félelem. Ez utóbbi szempont végképp összekötötte e két népcsoport sorsát. A XIX. század közepén megindult egy durva norvégosítási politika, amelynek jó táptalajt jelentett a korszak uralkodó irányzata, a nemzeti romantika, valamint az azzal párhuzamosan megjelenő nacionalista ideológia. A korszakra jellemző nacionalista politika az élet legkülönbözőbb területein – többek között az oktatás, letelepedés, földvásárlás, a rénszarvas-tartással kapcsolatos szabad mozgás – folytatott támadásokat a számi és a kvén kisebbség ellen. Ez az 1800-as évek második felében egyre erősödő folyamat tehát viszonylag egyenlő mértékben érintette e két kisebbségi népcsoportot. Megemlítenéd emellett a két szóban forgó népcsoport „összemosása” norvég részről; utalást találtunk arra, hogy a norvégok a „kvener” kifejezést használták az ott élő finnekre, a „finnerne” fogalmat pedig a számikra. Ez valószínűleg a két nép rokonságára (és nyelvrokonságára), valamint lakóterületük nagymértékű egyezésére való tekintettel történhetett.

A norvégosítási politika csaknem száz évét két nagy szakaszra oszthatjuk, egy visszafogottabb és azt követően egy céltudatos norvégosító, drasztikus intézkedéseket meghozó szakaszra. A kisebbségek jogait erősen korlátozó számos lépés közül a nyelv-



használatot szabályozók számítanak a legjelentősebbek közé. A cél nyilvánvalóan a kisebbségek norvéggá történő átformálása, asszimilálása volt, aminek a leginkább kézenfekvő eszköze a kisebbségi nyelv(ek)en folyó oktatás megszüntetése, a kisebbségi vagy kétnyelvű tankönyvek betiltása vagy egyszerűen a megfélemlítés, a nacionalizmus illetve a nyelvi nacionalizmus ideológiájára alapozva.

Enyhülés a folyamatban az 1930-as évektől figyelhető meg, majd a második világháborút követő években történik áttörés a norvég kisebbségi politikában és nyelvpolitikában. Ennek bekövetkezését elősegítette a háború általi közös szenvedés, közös sors.

Igazi fellendülést Norvégia kisebbségi politikája tekintetében a nemzetközi emberi jogi és kisebbségvédelmi mozgalmak, szervezetek megjelenése hozott. Ennek megfelelően a kisebbségeket általában védő, valamint a kisebbségi nyelvek védelmét szolgáló dokumentumok is születtek, amelyek nagymértékben befolyásolták a demokratikus államok kisebbségeivel kapcsolatos tevékenységek folyamatát.

Az 1950-es évektől fokozatosan jöttek létre Norvégiában a legkülönfélébb kisebbségi érdekvédelmi szervezetek, elsősorban számi részről. Megalakul a Számi Tanács, létrejönnek politikai pártok, kulturális intézmények, központok, főiskola és színház. Ennek a folyamatnak a „csúcspontja” a Számi Parlament megszületése 1989-ben. Ez a szerv a norvégiai számik politikai képviselői szerve, amely önálló, döntéshozatalaiban független a norvég kormánytól. A számi lakosságot érintő ügyekben javaslatokat vagy állásfoglalásokat fogalmazhat meg, és az ilyen kérdésekben az állami szervek konzultációs kötelezettséggel rendelkeznek. Emellett hatáskörébe tartoznak a számi kulturális intézmények, és közigazgatási hatáskörrel is bír. A két szomszédos állam, Svédország és Finnország számi parlamentjei kevésbé széles jogkört mondhatnak magukénak. Ez különösképpen nem is lehet meglepő, hiszen Norvégiában élnek a számik a legnagyobb számban, ennek megfelelően érdekképviselőik is ott a leghatékonyabb.

Ma a Norvégia területén élő kisebbségek törvényileg teljes egyenjogúságot élveznek. A legszélesebb körű kisebbségi jogokkal az országban a számik rendelkeznek, amit a népcsoport különleges státuszával magyarázhatunk. A számi népcsoport Norvégiában kisebbségi helyzetben van, azon túlmenően a Norvégia területén legrégebb óta élő népcsoport, a norvég állam pedig a 169. számú ILO Egyezmény alapján őslakos népcsoportjának ismeri el, ennek megfelelően biztosít számára jogokat. Norvégia ezt az egyezményt az elsők között ratifikálta, míg a többi skandináv és a legtöbb európai állam részéről ez a mai napig nem történt meg.

A norvégiai számi kisebbség rendelkezik lapp nyelvű médiumokkal, kulturális és nyelvi központokkal valamint oktatási intézményekkel. A kisebbség nyelvének megőrzése szempontjából ez utóbbi intézmények kiemelkedő fontosságúak. Ezek közül is a lapp központok szerepe különösen figyelemre méltó; a legkülönbélebb kulturális programok, rendezvények mellett rendszeresen szerveznek lapp nyelvi kurzusokat is, ami hozzájárul a nyelv fennmaradásához valamint terjesztéséhez és népszerűsítéséhez is, mivel a nyelvcsere folyamatának megállítását és esetleges visszafordítását segíti. Az imént felsorolt területeken még az egyes számi csoportoknak mindenképpen sok a tenivalója, mivel valamennyi esetben az északi lapp dominál, a másik két norvégiai lapp nyelv, a lulei és a déli lapp alulreprezentált.

A számi kisebbség kultúrájának és nyelvének életben tartásához elengedhetetlenek a kisebbségi nyelvű iskolák, mivel éppen a fiatalabb generációk a legveszélyeztetettebbek a számi identitás és annak legfontosabb eleme, a lapp nyelv megtartása tekintetében. Norvégiában a számi közigazgatási területeken biztosított a teljes körű lapp nyelvű oktatás az óvodától a felsőfokú képzésig. A gyermekeknek, illetve fiataloknak lehetősége van a lapp nyelvű óvodák, általános és középiskolák látogatására, sőt anyanyelvükön folytathatnak felsőfokú tanulmányokat is. Ez utóbbi esetben ki kell emelnünk az anyanyelven folyó oktatás mellett a számi tartalommal rendelkező képzéseket is az ország egész területén.

Az elmúlt évszázadok alatt az oktatás terén is jelentős változások történtek. A hosszú ideig tartó norvégizációs oktatáspolitikát követően fokozatosan kiépült a lapp nyelvű és a lapp nyelvoktatás feltételrendszere, bár még ma is szükségesek további lépések a helyzet javítása érdekében. Törekedni kell arra, hogy még több gyermek és fiatal vegyen részt ilyen oktatásban, annak tárgyi és személyi feltételeit tovább kell fejleszteni. Ezen túlmenően a leginkább veszélyeztetett lapp változatok, a lulei és a déli lapp nyelv oktatásának, valamint a lapp nyelvű közigazgatási körzeten kívüli oktatás feltételeit is javítani kell.

Azonban minden pozitív fejleménynek és intézkedésnek az elismerése mellett hangsúlyozni kell a tényt, hogy a Norvégiában jelen lévő lapp nyelveknek és nyelvi csoportoknak eltérő a helyzete, hiszen különböző társadalmi háttérrel, mutatókkal rendelkeznek, emiatt kezelésük is eltérő ráfordítást igényel. Norvégia ezt mára felismerte, és a lapp nyelvek megőrzését és revitalizálását támogató tevékenységeinél igyekszik is figyelembe venni.

A számi népcsoporttal kapcsolatos norvég (nyelv)politika áttekintését követően azt mondhatjuk, hogy Norvégia ma már példaértékű számipolitikát és nyelvpolitikát folytat. Ennek megfelelően azt feltételezhetjük, hogy a számi kisebbségek elégedettek a norvég kisebbségi politikával. Ez a feltételezésünk azonban nem igazolódik teljes mértékben. A konkrét vizsgálati eredményeket a 7. fejezet tartalmazza.

## 7. A helyszíni felmérés eredményei

### 7.1 Bevezetés

A 2004-ben Bergenben kutatással eltöltött hónapokat, majd az az utáni, arra épülő távkutatásokat követően 2009-ben helyszíni vizsgálatokat folytattam a Tromsøi Egyetemen, Tromsø városában és környékén. Ez a fjordparti város az észak-norvégiai megyék egyikének, Troms megyének a székhelye. Troms megye a központi számi területet jelentő Finnmark megye közvetlen nyugati szomszédja.

2009-től a megye egyik települése, Lavangen is része a lapp nyelvű közigazgatási körzetnek. Tromsøben pedig jelenleg is folyik a vita a Számi Nyelvtörvény bevezetéséről és alkalmazásáról<sup>76</sup>. Ebben a kérdésben szembenállás és véleménykülönbség figyelhető meg a politika és a civil szféra színterén is. Jelentősek a nézeteltérések a város identitását illetően: vannak, akik állítják, hogy Tromsø jellemzően nem számi város, mások éppen az ellenkezőjét vallják. Mivel a számi népcsoport több száz éve kötődik a városhoz, a helyi számi szervezetek annak kultúráját, történetét és nyelvét a többi lakossal jobban megismertető programokat szerveznek. Ilyen az évente megrendezésre kerülő *Det samiske Tromsø*<sup>77</sup>, amelynek keretében kiállításokat, filmbemutatókat, színdarabokat, zenei rendezvényeket, ételbemutatókat és tudományos előadásokat tartanak.

Természetesen a városban élő számik számát – az össz-számi népesség számának megállapításánál már korábban megismert tényezők és nehézségek miatt – sem lehet pontosan meghatározni. Számszerű információkkal Tromsø összlakosságáról rendelkezünk, miszerint 68 239 lakosa van a városnak (Slaastad 2012:35). Ebből megközelítőleg 1000 azoknak a száma, akik bejelentkeztek a számi választási regiszterbe, ez alapján valóban mondható, hogy a várost jellemzően nem számik lakják. Viszont azt is tudjuk, hogy ez a szám önmagában a számik tényleges számának megállapításakor nem lehet mérvadó, hiszen láttuk, hogy országos szinten is a számi regiszterben csupán 13890 fő szerepel, ami a számi származásúak meglehetősen kis hányadát jelenti. Ezenkívül a legfrissebb lapp nyelvhasználati felmérésben az 1889 megkérdezettből csak 135 állítja, hogy a lapp az első nyelve, és csupán 21 fő vallja magát száminak (Solstad et al. 2012:101). Ezt a kérdést tehát nem lehet pontosan megválaszolni.

A következőkben észak-norvégiai vizsgálataim eredményét ismertetem, amivel eredményeim szerint hozzájárulhatok a térség nyelvi helyzetének alaposabb megismerésé-

---

<sup>76</sup> *Samisk språkstrid i Tromsø* (Aftenposten 11.02.2011), *Tromsø er ingen sameby* (NRK 08.02.2011)

<sup>77</sup> Magyarul: A számi Tromsø

hez, valamint adatokkal is alátámaszthatom az eddig elméletben, főként dokumentumok feldolgozására alapuló állításaimat. Részben kontrollként, részben kiegészítésként fontosnak tartom egyes vizsgálati pontoknál a 2000-ben (a továbbiakban SEG 2000<sup>78</sup>)<sup>79</sup> valamint a 2011-2012-ben végzett szélesebbkörű felmérés<sup>80</sup> eredményeinek figyelembevételét.

## 7.2 Kutatási módszerek (Az adatgyűjtés módszerei)

A kutatás magvát egy kérdőíves felmérés alkotja, amelynek legfőbb célja annak a vizsgálata, hogy Norvégia északi számi csoportja hogyan viszonyul a jelenlegi kisebbségi nyelvpolitikához, pontosabban milyen mértékben él, illetve tud élni az állam által biztosított nyelvi jogokkal. Ennek feltérképezéséhez elengedhetetlen a vizsgált kisebbségi csoport írott és beszélt nyelvi perceptív és produktív kompetenciáinak felmérése, és természetesen mindenekelőtt a lapp nyelvvel kapcsolatos attitűdjük megismerése.

Az adatközlők kiválasztása és felkeresése nagyobb részt a norvégiai helyszínen történt. Adatközlőim maguk töltötték ki a kérdőíveket, de a válaszadásnál lehetőség szerint jelen voltam, hogy az esetlegesen felmerülő kérdéseknél segítségükre lehessenek. A Norvégiában végzett kutatás időbeli korlátai miatt az adatközlők megkeresése hazaérkezésem után Magyarországról is folytatódott, e-mailben, illetve közösségi oldalak segítségével.

Helyszíni tartózkodásom a kérdőíves módszer mellett más adatgyűjtő módszerek alkalmazását is lehetővé tette, ezek a különböző szintű nevelési-oktatási intézményekben történő látogatások során történt megfigyelések, interjúk és kötetlen beszélgetések.

Megfigyeléseim helyszínei a tromsøi *Gimle barnehage* és a *Prestvannet barnehage* óvodák (ld. Mellélet 8. kép), a *Prestvannet skole* általános iskola (ld. Melléklet 9-10. kép), valamint a *Tromsøi Egyetem*, annak is mindenekelőtt a számi tanulmányok központja. Az említett óvodákban és iskolában foglalkozásokon és tanórákon vettem részt: egy számi óvodai csoport mellett, egy vegyes nemzetiségű gyerekekkel foglalkozó egyetemi óvoda lappnyelvű csoportjának, valamint egy szintén vegyes nemzetiségű általános iskola számi csoportjának megfigyelő vizsgálatát végeztem el.

---

<sup>78</sup> *Undersøkelse om bruk av samisk språk, SEG 2000*

<sup>78</sup> Ezt a lapp nyelvhasználati vizsgálatot a Számi Nyelvi Tanács megbízásából végezték, és kiterjedt a különböző számi területekre, magánszemélyekre, közintézményekre, valamint számi szervezetekre.

<sup>80</sup> *Samisk Språkundørsøkelse 2012*

A megfigyelések helyszínéül szolgáló intézményekben dolgozó óvodapedagógusokkal, illetve tanárokkal készített interjúk, valamint szülőkkel folytatott kótetlen beszélgetések is szerves részét képezik kutatásomnak.

### **7.3 A kérdőíves felmérés**

#### **7.3.1 A mintavétel**

Mivel a dolgozat vizsgálati populációját az északi számi népcsoport alkotja, a kérdőíves felmérés során e csoport tagjait kérdeztem meg. A mintavétel során az észak-norvégiai, Troms és Finnmark megyékben élő felnőtt, mindenekelőtt 18 és 65 év közötti, tehát az aktív korosztályokba sorolható északi számi személyeket választottam ki, de a 65 év felettieket sem zártam ki a felmérésből. A kutatás folyamán összesen 126 főtől érkezett válasz.

Általánosságban elmondható, hogy a megkérdezettek válaszadási hajlandósága csekély volt. Ezt különféle okokkal lehet magyarázni<sup>81</sup>. Az egyik legkézenfekvőbb ok lehet a témával szembeni érdektelenség, ami valószínűsíthetően a számi identitásukat tagadók, azt felvállalni nem akarók és a lapp nyelvet nem ismerők körében jellemző. Ezenfelül az identitásra, kisebbségi létre, nyelvhasználatra vonatkozó kérdésekkel kapcsolatos megnyilatkozás, a számi kisebbséghez való tartozás kimutatása terén még minden bizonnyal élnek a népcsoport negatív történelmi tapasztalatai. Ehhez a viszonyuláshoz köthetők azok a vélemények is, melyek egyes – számunkra természetes – kérdéseket túl intimnek ítélnék. A felvázolt hozzáállás következtében a mintavétel során a reprezentativitás nem volt biztosítható.

Az első vizsgálati személyek kiválasztása kontaktszemélyeken keresztül történt, az adatközlők elérésében a korábban már említett két tromsøi óvoda, az iskola és az egyetem munkatársai nyújtottak segítséget. Azután a hólabda módszerével újabb és újabb egyének kerültek be a vizsgálati mintába. A Magyarországról lebonyolított vizsgálat esetén az eljárás módja hasonló volt.

---

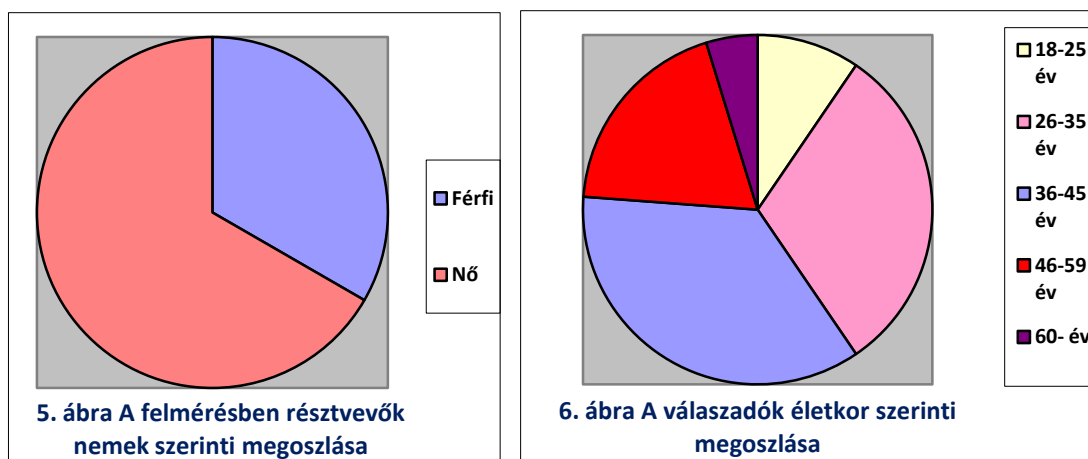
<sup>81</sup> A legelső feltételezésem az volt, hogy kívülállóként, sőt külföldiként nehezebb a dolgom a célcsoport megszólításában és a részvételi aktivizálásban. Miután azonban a 2011. június 2-án Hamburgban megtartott finnugrisztikai konferencián az egyik résztvevő, aki a saját szülőhelyén, de nem jelenlegi lakóhelyén kívánt felmérést végezni, hasonló nehézségekről számolt be, ettől a tényezőtől eltekinthetünk.

### 7.3.2 A kérdőíves felmérés eredményei

A felméréshez használt kérdőív tematikáját tekintve hét részre osztható. Az általános, demográfiai kérdéseket követik a fő téma kérdései, hat csoportba osztva. Ezek – sorrendben – a számi identitásra, a közintézményekben folyó nyelvhasználatra, a lapp nyelven történő oktatás, tudományos szövegek publikálásának megítélésére, a legfontosabb számi intézmények ismertségére, a (lapp és norvég) nyelvismeretre és nyelvhasználati szokásokra kérdeznek rá.

A kérdőív utolsó része a gyermek(ek)kel rendelkező adatközlők részére a gyermek(ek)re vonatkozó kérdéseket tesz fel.

#### 7.3.2.1 Az adatközlők demográfiai adatai

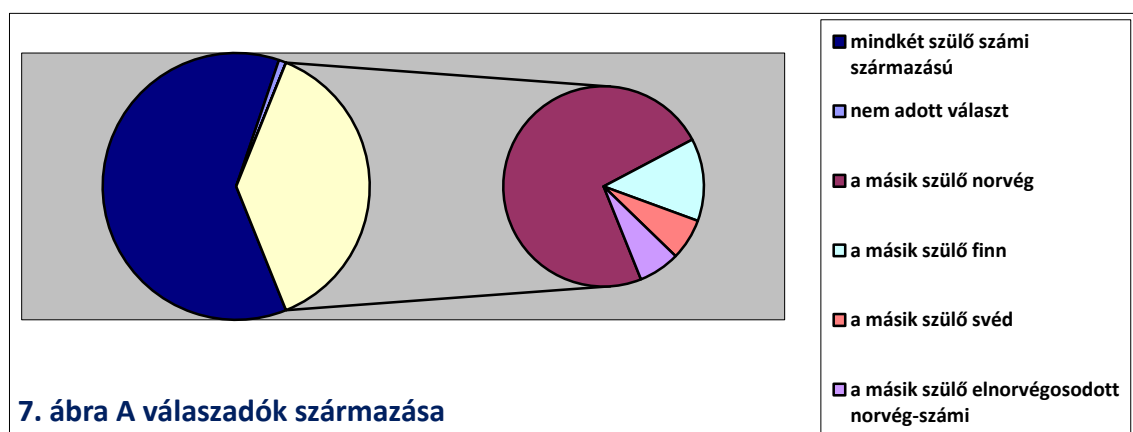


A felmérésben a nemek közti megoszlás 50-50%-os aránya minden erőfeszítés ellenére sem volt elérhető; amint az 5. ábrán is látjuk, a válaszadók egyharmada férfi és kétharmada nő. Ez a férfiaknak a téma iránti nagyobb érdektelenségével, általában a kutatásokban vizsgálati alanyként való kisebb részvételi hajlandóságával, valamint több esetben a munka, különösen a rénszarvastartással összefüggő elfoglaltságával magyarázható.

A résztvevők kor szerinti megoszlását leképező 6. ábrán egyértelműen – a vizsgálatban célszemélyeknek tekintett – fiatal, de már tanulmányain túl lévő, aktív korú (26 és 45 év közötti) személyek vannak túlsúlyban. Számban őket követi a még mindig aktív csoportot jelentő középkorosztály, majd a fiatal felnőttek korosztálya; legkisebb arányban pedig a 60 év feletti korosztály képviselteti magát. A korosztályok ilyen arányú megoszlása azért is előnyös a vizsgálat szempontjából, mert az adatközlők jelentős

része már rendelkezik kisebb-nagyobb gyermekkel, így a következő generációról is tud adatokkal szolgálni.

A megkérdezettek túlnyomó többségének, valamivel több, mint 73%-ának mindkét szülője számi származású, illetve számi származásúnak vallja magát. Rajtuk kívül a vizsgálatban részt vettek olyan személyek, akiknek csak az egyik szülője számi származású, a másik szülő a legtöbb esetben norvég. Ezenkívül néhány esetben az adatközlő az egyik szülőjét elnorvégosodott norvég-számi származásúnak, illetve finn, valamint svéd származásúnak mondta (lásd 7. ábra).



A felmérés résztvevőinek lakóhely, valamint születési hely szerinti megoszlását a 15. táblázat szemlélteti, és azt áttekintve látható, hogy a résztvevők csaknem háromnegyed része, több mint 71%-a jelenleg Tromsø városában él, amely Észak-Norvégia legnagyobb városa és egyben kulturális és gazdasági fővárosa. A város az északi számi lakóterületen, de a számi közigazgatási illetve központi területen kívül található. Ezt követi nagyságrendben két számi közigazgatási területhez tartozó település, Tana és Kautokeino. Ez utóbbi az egyik számi kulturális központ és a Számi Főiskola székhelye is. A fennmaradó személyek hét további észak-norvégiai, és -finnszági, egyes esetekben számi közigazgatási területen fekvő (például Nesseby) településen, valamint esetenként az északi számi területtől délre, vagy éppen Oslo közelében laknak.

Különösen érdemes a válaszadókat születési helyük szerint megvizsgálni. Eszerint a 15%-ot sem éri el azok aránya, akik Tromsøben születtek. Ezzel szemben a 60%-ot is meghaladja azon adatközlők aránya, akik Norvégiában fekvő, többségében számi nyelvűek által lakott településekről származnak. Ha ehhez számoljuk még a két finnországi számi településről érkezőket is – ami egyébként teljes mértékben indokolt, ha az északi lapp nyelvterület határon átnyúló jellegét szem előtt tartjuk, – akkor 71% feletti a különböző északi számi területeken született személyek aránya.



<b>Település (megye)</b>	<b>A válaszadók ilyen arányban adták meg lakhelyül</b>	<b>A válaszadók ilyen arányban adták meg születési helyként<sup>82</sup></b>
<b>Tromsø</b>	71,43%	14,29%
<b>Kirkenes/Kirkonjárga</b>		16,67%
<b>Karasjok</b>		11,9%
<b>Kautokeino</b>	4,76%	9,52%
<b>Hammerfest</b>		7,14%
<b>Tana</b>	7,14%	2,38%
<b>Nesseby</b>	2,38%	4,76%
<b>Oslo</b>		4,76%
<b>Porsanger</b>		2,38%
<b>Alta</b>	2,38%	
<b>Årnes (Akershus)</b>	2,38%	
<b>Drag (Tysfjord)</b>	2,38%	
<b>Birtavarre (Kåfjord)</b>	2,38%	
<b>Bjørnevatn</b>	2,38%	
<b>Mo i Rana</b>		2,38%
<b>Bærum</b>		2,38%
<b>Nordreisa</b>		2,38%
<b>Østfjellet</b>		2,38%
<b>Masi</b>		2,38%
<b>Utsjoki/Finnország</b>	2,38%	4,76%
<b>Ivalo/Finnország</b>		4,76%
<b>Stockholm/Svédország</b>		2,38%

**15. táblázat: A válaszadók lakóhely illetve születési hely szerinti megoszlása szám szerint és százalékos arányban**

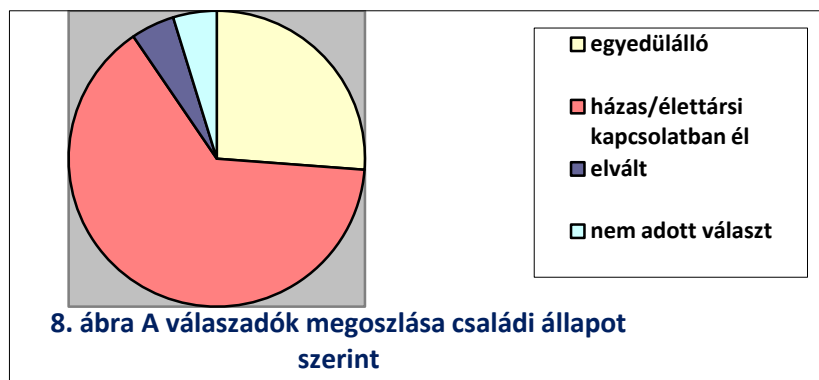
A más vidékekről Tromsøbe költözők aránya a válaszadók körében csaknem 62%, közülük több, mint 88% más észak-norvégiai, valamint észak-finnországi, többségében számik által lakott településről települt át az említett városba és csupán a fennmaradó százalékrész esetében beszélhetünk a norvég, illetve a svéd fővárosból származó adatközlőkről. Ennek a ténynek mindenekelőtt a felmérésben résztvevők nyelvismeretének és nyelvhasználati gyakorlatának elemzésekor lesz jelentősége.

Azoknak a válaszadóknak a viszonylag magas aránya, akik valamelyik számi közigazgatási területről (vagy számi központi területről) érkeztek Tromsøbe és telepedtek le ott, figyelemreméltó arányú elvándorlásról (elvándorlási szándékról) tanúskodik az északi számik körében. Ennek a számi identitás és nyelv megőrzésére is jelentős hatása

<sup>82</sup> A válaszadók közül 3 fő nem adta meg születési helyét.

lehet, hiszen ezek az emberek korábban olyan körzetben éltek, ahol a lakosság nagyobb aránya számi származású, sőt lapp nyelvű, a nyelv használatára pedig az informális kommunikációs helyzeteken kívül a formális színtereken is van lehetőség. Ezzel szemben az új lakóhely, Tromsø és környéke az említett körzeten kívülre esik, ahol korlátozottabbak a lapp nyelv használatának lehetőségei.

A megkérdezettek túlnyomó többsége, több mint 64%-a házas, illetve élettársi kapcsolatban él. Jellemző körükben is a modern társadalmakban általánosan megfigyelhető tendencia, a házasságkötés nélküli együttélés. A házastárssal, illetve élettárssal élőket az egyedülállók követik, valamivel több, mint 26%-os arányban. Özvegy nincs a válaszadók között, az elváltak és a választ nem adók aránya megegyezik. Ezeket az adatokat mutatja a 8. ábra.



Iskolai végzettség tekintetében túlsúlyban vannak a felsőfokú végzettségűek (69%), őket követik a középfokú végzettséggel rendelkezők (csaknem 17%), és legkisebb arányban az általános iskolát végzettek képviseltetik magukat (valamivel több, mint 14%) a vizsgálatban (lásd 9. ábra). Norvégiában a 25 és 64 év közötti összlakosság tekintetében viszonylag magas a legalább érettségivel rendelkezők aránya. 2009-es adatok szerint a lakosság 20%-ának van középiskolánál alacsonyabb, 44%-ának középiskolai és 37%-ának felsőfokú végzettsége. A középfokú végzettségűek aránya megfelel az OECD átlagnak, a felsőfokú végzettségűek aránya pedig meghaladja azt (vö. SSB *I Befolkningen i alderen 25-64 år etter utdanningsnivå*). A jellemzően számi területeken ezek az arányok másképp alakulnak: 43,9% általános iskolát, 38,6% középiskolát és 17,5% főiskolát vagy egyetemet végzett (vö. Samisk statistikk 2010 *29 Personer 16 år og over, etter høyeste fullførte*).

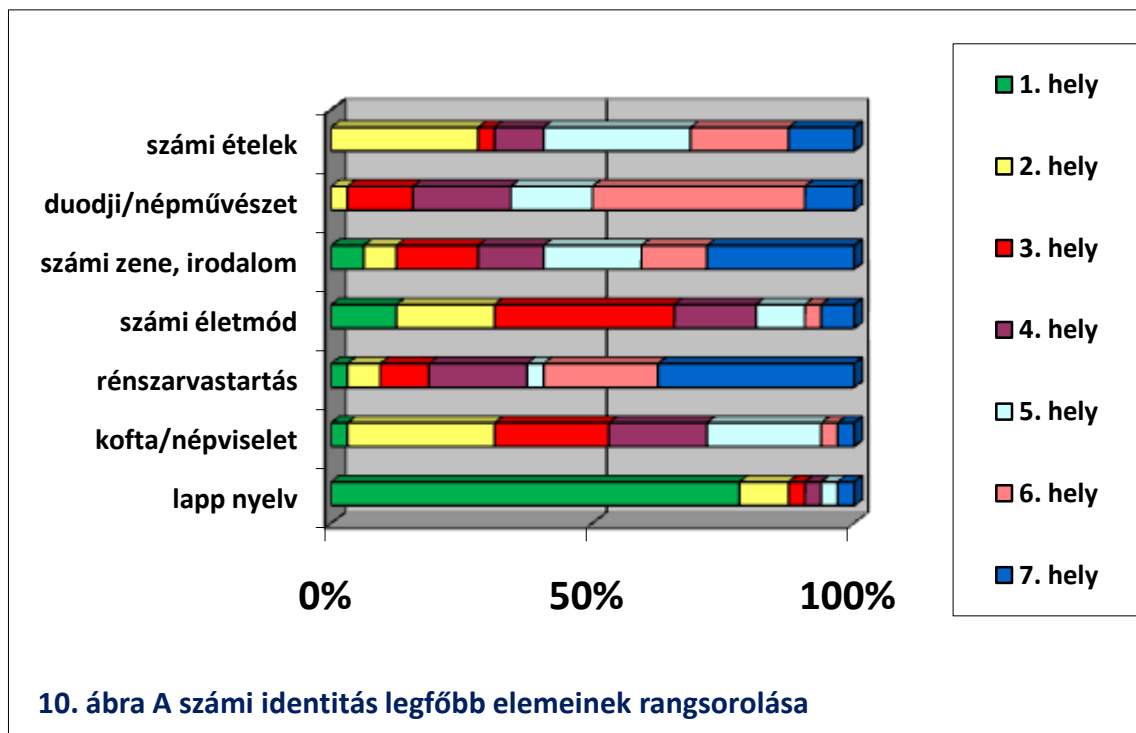
A főiskolai vagy egyetemi diplomát szerzettek felülreprezentáltsága indokolható a vizsgálati téma iránti intenzívebb érdeklődésükkel, erősebb motiváltságukkal, érzékenyséjükkel, a nyelvi revitalizációs folyamatban vállalt vezető szerepükkel és a véleménynyilvánítás szükségességének erőteljesebb igényével. Feltételezhetően ők azok, akik egy ilyen jellegű kutatás jelentőségét is jobban átlátják és megértik. Bár a középiskolai végzettséggel rendelkezők részvételi aktivitása valamelyest nagyobb, mint az általános iskolát végzetteké, a köztük számban megmutatkozó különbség azonban nem értékelhető szignifikánsnak.



### 7.3.2.2 Identitás

Ez a kérdés arra keresi a választ, hogy a felmérésben részt vevők mely elemeket tartják **a számi identitás legjelentősebb, legmeghatározóbb elemeinek**. Hét elemet kellett rangsorolni 1-től 7-ig, ahol az 1 jelenti a legfontosabbat. Emellett részben nyitott maradt a kérdés, mivel a megkérdezetteknek arra is lehetőségük volt, hogy a felsoroltakon kívül megadjanak további, általuk fontosnak ítélt identitáselemeket is.

A 10. ábrán láthatók az erre a kérdésre kapott válaszok eredményei:



A válaszadók csaknem 80%-a a lapp nyelvet sorolta az első helyre, azt követi erősen leszakadva, 12,5%-val a számi életmód, majd a számi zene és irodalom 6,25%, és a népviselet, valamint a rénszarvastartás 3,13%-os eredménnyel. Érdekes módon a számi identitás kevésbé meghatározó elemeinek ítélték, azaz legalább 50%-os arányban a 6. illetve 7. helyre sorolták a rénszarvastartást és a népművészetet (duodjit). A rénszarvastartás gyengébb megjelenését magyarázhatjuk a különféle számi népcsoportok eltérő lakhelyével, lakhelyének természeti adottságával és az ahhoz kapcsolódó fő speciális tevékenységgel. Ennek megfelelően a rénszarvastartás csak a számik egyes csoportjainak fő tevékenységét jelenti, a halászat is például hasonló jelentőségű lehet; illetve a nyugati parton fekvő városokban élők számára ezek a hagyományos számi tevékenységi formák nem bírnak már olyan nagy jelentőséggel. Ennek ellenére az országban és a határokon túl sokan kötik össze a réntartást mint azonosító jegyet a számi népcsoport egészével.

A felmérés alapján a három legfontosabbnak ítélt identitáselem a *lapp nyelv*, a *számi életmód* és a *népviselet* (kofta). A lapp nyelv kimagaslóan előkelő helyezése valójában nem meglepő, hiszen az adott kultúra központi eleme a nyelv, így a kultúrát alkotó csoportok és egyének identitásának, etnikai hovatartozásának is magvát kell, hogy képezze.

Hogy egy etnikum identitásában, életében milyen jelentős pozíciót tölt be a nyelv, annak milyen kohéziós ereje van, felismerték a kisebbségeket (különösképpen a számikat) norvégosítani szándékozók is, hiszen a legszigorúbban a nyelvhasználatot és a nyelvoktatást korlátozták. Számos más példát is találunk erre a nagyvilágban és a történelemben, de elég csak a mai határon túli magyarokkal szembeni, időről időre felerősödő, az anyanyelvhasználat korlátozására irányuló törekvéseket említeni.

A számi identitás második legmarkánsabb elemének megjelölt életmód fogalma alatt a számi lakóépületet és az ahhoz köthető életformát, tevékenységeket, valamint a természethez való viszonyt kell érteni. Ez valóban jellegzetessége a számiknak, hiszen egy őslakos népcsoportról van szó. A népcsoport életmódja is – bár a nyelvhez hasonlóan itt is több, eltérő csoportról beszélhetünk – olyan identitás- és csoportképző tényező, amely markánsan eltér a norvég nép életmódjától.

A számi népviselet vagy kofta ugyancsak szembetűnő megjelenési formája az etnikai hovatartozásnak, mert ez jelzi többek között azt, hogy viselője melyik számi népcsoport tagja, de a külvilág számára is a számik egyik azonosítója a természeti környezetnek megfelelően kialakult ruházat.

A megkérdezettek 23%-a nem tudott vagy nem akart a különböző elemek között fontossági sorrendet felállítani. Az indoklások között szerepelt az is, hogy valamennyi elem egyformán fontos, ezért nem lehetséges a rangsorolásuk. Több olyan választ is kaptam, amelyben csak a nyelvet jelölték meg mint a számi identitás legfontosabb elemét.

### *7.3.2.3 Közigazgatás, hivatalok*

A lapp nyelv hivatalokban, illetve hivatalos ügyintézés során történő használatának lehetőségéről Norvégiában a Számi Törvény nyelvi fejezetének<sup>83</sup> 1992. március 1-jei hatályba lépésétől beszélhetünk. A törvény a norvég és a lapp nyelv egyenlőségét, egyenlő státuszát mondja ki. Hatályba lépése egyben azt is jelenti, hogy az ún. lapp nyelvű közigazgatási körzetben (amit jelenleg Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Tysfjord, Snåsa és Lavangen települések alkotnak) a közhivatalokban biztosított a lapp nyelv használatának lehetősége és joga mind szóban, mind írásban. Így tehát törvényben meghatározott a lapp nyelv széleskörű használatának joga az igazságszol-

---

<sup>83</sup> Ezt szokták Számi Nyelvtörvénynek is nevezni

gáltatásban, az egészségügyi és a szociális szektorban, amiről részletesen a 6.5.3. fejezet szólt. Ezenfelül a törvény előírásainak egy része a Számi Parlamentre, a Számi Főiskolára, az állami számi iskolákra, a Tromsøi Egyetemre, a rénszarvastartás adminisztrációjára, valamint egyéb a közigazgatási területen működő regionális szervekre is vonatkozik.

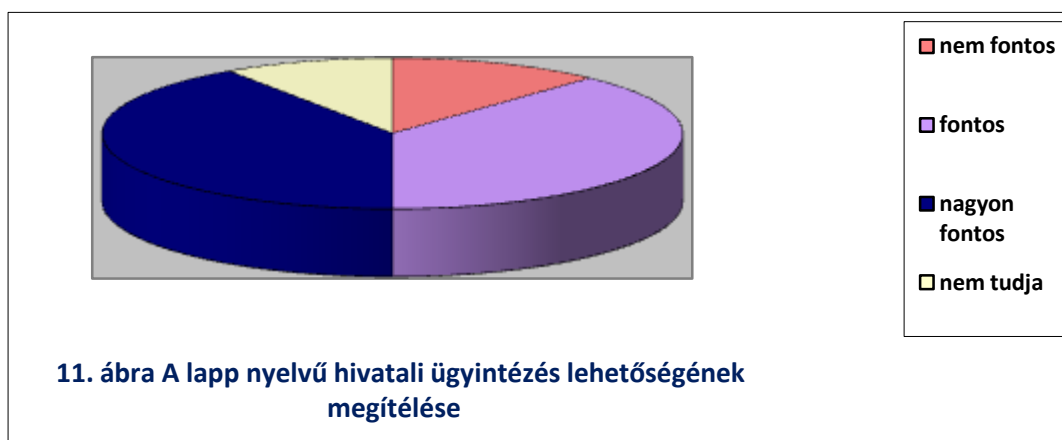
A gyakorlatban azonban nem minden esetben állnak rendelkezésre a törvényben megfogalmazott jogok gyakorlásának feltételei, mindenképp a személyi feltételek hiányosak. Ugyanis egy 2002. évi minisztériumi beszámoló (KRD-rapporten 2002<sup>84</sup>) szerint az említett számi közigazgatási körzethez tartozó települések hivatali alkalmazottai körében a lapp nyelvet szóban, illetve írásban ismerők, használni tudók aránya között nagyon nagymértékű az eltérés (vö. Andersen-Strömngren 2007:27-31). Nagyon jó példa erre a két legnagyobb arányban, 90-95%-ban lappnyelvűek által lakott város, Kautokeino és Karasjok közalkalmazottainak lappnyelv-tudásáról szóló adatok: mindkét településen az alkalmazottak több mint 80%-a lapp nyelvű, szóbeli nyelvi kompetenciával rendelkező, de az előbbi városban csak körülbelül 40%, utóbbiban pedig csupán 17% ismeri az írott nyelvet. A számi közigazgatási körzet többi településén még kisebb arányban vannak a beszélt és írott nyelvi kompetenciával rendelkező hivatali alkalmazottak (lásd 16. táblázat), a körzeten kívül eső településeken pedig minden valószínűség szerint még ennél is kedvezőtlenebb a helyzet. Ezek a tények sok esetben korlátot jelenthetnek a törvényben előírt nyelvi jogok gyakorlásában, különösen a lapp nyelvű írásbeli kommunikáció folytatásában. A jelenlegi helyzet javítására, a hiányosságok megszüntetésére törekszenek a fent említett települések.

Település	A lapp nyelvű lakosság aránya	A lapp nyelven beszélő közhivatalnokok aránya	A lapp nyelven írni tudó közhivatalnokok aránya
<b>Kautokeino</b>	95%	80% felett	40,1%
<b>Karasjok</b>	kb. 90%	80% felett	17%
<b>Nesseby</b>	kb. 75%	kb. 40%	kb. 14%
<b>Tana</b>	kb. 50%	kb. 48%	kb. 18%
<b>Kåfjord</b>	kb. 46%	26%	7%
<b>Porsanger</b>	35%	kb. 21%	kb. 8%

**16. táblázat: A lapp nyelvű lakosság és a lapp nyelvű közhivatalnokok aránya a lapp nyelvű közigazgatási terület településein (2007) (vö. Andersen – Strömngren 2007)**

<sup>84</sup> A beszámoló teljes címe: Tospråklighetsmidler. Rapport fra arbeidsgruppe

Vizsgálatom következő pontja és egyben harmadik egysége arról kíván képet adni, hogy *a válaszadók mennyire tartják fontosnak az adminisztratív ügyek lapp nyelven történő intézését, azaz a hivatalokban a lapp nyelv szóban és írásban való használatát.*



A fenti, 11. ábra mutatja a válaszadók megoszlását aszerint, hogy hogyan értékelik a lapp nyelven folyó hivatali ügyintézés lehetőségét, azt a jogot, hogy meghatározott közintézményekben a kommunikáció során a lapp nyelvet lehet használni.

Ezt a nyelvhasználati jogot csaknem megegyező arányban, 38 illetve 40%-ban ítélték *fontosnak* illetve *nagyon fontosnak*; tehát a megkérdezettek összesen 78%-a nagy jelentőséget tulajdonít a szóban forgó nyelvi jognak. Azonban az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a fennmaradó személyek 12%-a nem tartja fontosnak azt, további 10% pedig nem tud, vagy nem akar állást foglalni.

A lapp nyelven folytatható hivatali ügyintézés jogának és lehetőségének fontosságát megkérdőjelezők vagy tagadók állásfoglalásukat mindenekelőtt azzal indokolták, hogy a legtöbb számi származású ember tud valamilyen szinten norvégul és azt tudja használni is a hivatalokban. Ehhez kapcsolhatók azok a vélemények is, amelyek a kultúra megőrzését tartják fontosnak lapp nyelven, az adminisztráció nyelvének pedig teljes mértékben elfogadják a norvégot. Ezek a megnyilvánulások az önkéntes asszimilációra utalnak, mivel a nyelvet csak a belső csoportkohézióban tartják fontosnak.

Ezzel szemben azok az – egyébként túlnyomó többségben lévő – adatközlők, akik az adminisztráció terén a lapp nyelv szerepét hangsúlyozzák, arra hívják fel a figyelmet, hogy csak lapp nyelven lehetséges a számi népesség megfelelő szolgálata, és igazán csak a lapp használatával érezhetik a számi emberek „otthon” magukat. A legfontosabb érv a lapp nyelv használatának joga mellett az, hogy sok olyan – elsősorban – idős számi ember él Norvégiában, akik számára problémát okoz a norvég nyelv megértése és

használata. Ez elsősorban a számi központi területen található, elszigetelt, szintiszta számi lakosú településeken élőkre vonatkozik.

A megkérdezettek közül többen is utaltak a kisebbségi jogok, ezen belül a nyelvi jogok jelentőségére; a lapp nyelv adminisztratív ügyekben történő használatával lehetőség nyílik a kisebbség jogainak megőrzésére, a jogbiztonság és egyáltalán az állampolgári biztonságérzet megteremtésére, hiszen a kisebbség tagja ily módon az általa legjobban ismert nyelven veheti igénybe a közszolgáltatásokat.

Nyelvészeti szempontból különösen figyelemre méltóak azok a megállapítások, amelyek szerint a lapp nyelv hivatali használatával a lapp nyelv státuszát – és azáltal a számi identitást – is erősítik, értékét kiemelik. A lapp kisebbségi nyelv aktív használatával a hivatalokban, hivatalos nyelvhasználati színtereken nagyobb vitalitást lehet elérni, ami hatással lehet a fiatalok nyelvtanulási szándékára, közvetve pedig a lapp nyelv jövőjére is.

#### *7.3.2.4 Oktatás*

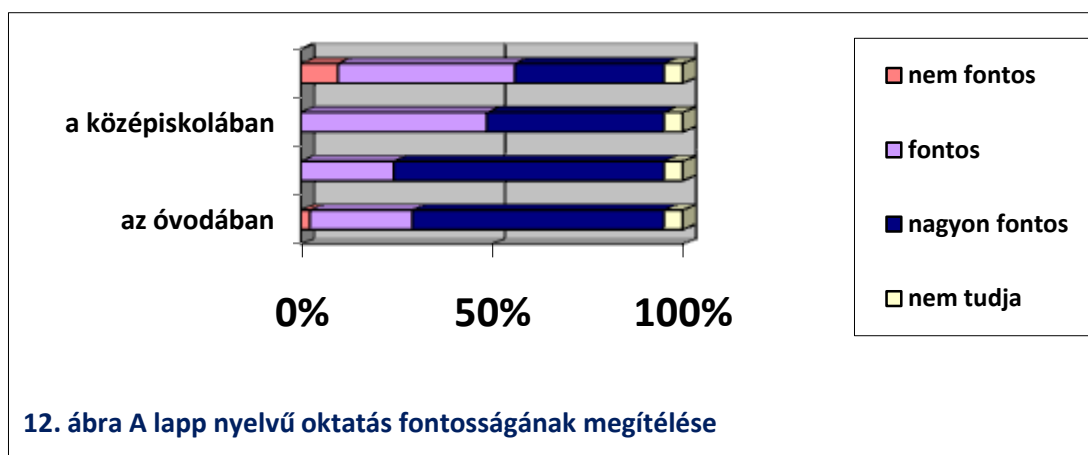
Ma Norvégiában már valamennyi oktatási szinten van lehetőség lapp nyelvű foglalkozásokra, illetve tanulmányok folytatására, bár ezek a lehetőségek területileg korlátozottak (ld. 6. fejezet). Az oktatás terén ma meglévő nyelvi jogok egy viszonylag hosszú és durva norvégosító politikát követően, a második világháború után fokozatosan épültek be a norvég rendszerbe. E folyamat legfontosabb állomásai, mint ahogy azt már a 6.12. fejezetben megismertük: az 1959-ben hozott iskolatörvény-módosítás, amely hosszú idő után ismét lehetővé tette a lapp nyelv oktatását és a lapp nyelven folyó oktatást; a törvény következményeként 1967-ben beinduló általános iskolai, majd azt követően a középiskolai lapp oktatás. A felsőoktatásban az 1989-ben létrehozott Számi Főiskola kapott különleges szerepet a képzésben, mindenekelőtt a lapp nyelvű pedagógusok képzésében.

A megfelelő törvényi szabályozással és intézményrendszer kiépítésével napjainkra a központi etnikai területen teljes körű lapp nyelvű oktatásra nyílt mód. A 2002-ből származó minisztériumi beszámoló szerint Kautokeino-ban az általános iskolában a diákok 90%-a első nyelvként, 10%-a második nyelvként tanulja a lapp nyelvet (Andersen-Strömgen 2007:27). A másik központi számi területen fekvő településen, Karasjokban is az általános iskolai oktatás nagy része lapp nyelven folyik, az oktatás célkitűzése pedig a gyerekek kétnyelvűvé nevelése mind szóban, mind írásban (Andersen-Strömgen



2007:28). A gyakorlatban azonban felmerülnek nehézségek a lapp nyelv-, valamint lapp nyelven folyó oktatás terén is, ezek részletesebb bemutatására a későbbiekben visszatérünk.

Természetesen nemcsak a törvény által biztosított jogok és lehetőségek képezik a lapp nyelv megőrzésének feltételeit, hanem a kisebbséghez tartozó egyének lapp nyelvhez, jelen esetben a lapp nyelven való tanuláshoz való viszonyulása is. A következő vizsgálati pontban arra kerestük a választ, hogy a vizsgálati személyek körében *milyen arányú az egyes oktatási szinteken a lapp nyelvű foglalkozás illetve oktatás fontosságának a megítélése.*



A 12. ábra adatai alapján elmondható, hogy a vizsgálat résztvevőinek egyhangú véleménye, hogy a lapp nyelvű oktatás *fontos* vagy *nagyon fontos*. Azok száma, akik nem tudják, esetleg nem akarják a kérdést megítélni, elenyésző. Az állást foglalók túlnyomó többsége, legalább 90%-a tartja *fontosnak* vagy *nagyon fontosnak* az óvodai (90%), általános iskolai (92%) és középiskolai (92%) lapp nyelvű foglalkozást, illetve oktatást. Szignifikáns különbség a válaszok között ebben a kérdésben nem állapítható meg, azonban figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy a válaszadók bizonyos hányada a lapp nyelven folytatott oktatást a két szélső oktatási szinten, az óvodában és a felsőoktatásban – de különösen ezen az utóbbi szinten – nem véli fontosnak.

### 7.3.2.5 Tudományos élet

*A lapp nyelven publikált tudományos vagy ismeretterjesztő szövegek megjelenését* a megkérdezettek jelentős többsége (valamivel több, mint 57%) *fontosnak* találja, de csak nem egészen 31% véli úgy, hogy az *nagyon fontos*. Nem éri el a 8%-ot azok aránya, akik nem tulajdonítanak nagy jelentőséget a lapp nyelvű tudományos és ismeretterjesztő szövegeknek és további csaknem 5% nem tudja a kérdést megítélni. Összességében meghaladja a 88%-ot azok aránya, akik az ilyen témájú szövegekhez is szükségesnek tartják a lapp nyelven történő hozzáférést (lásd 13. ábra).

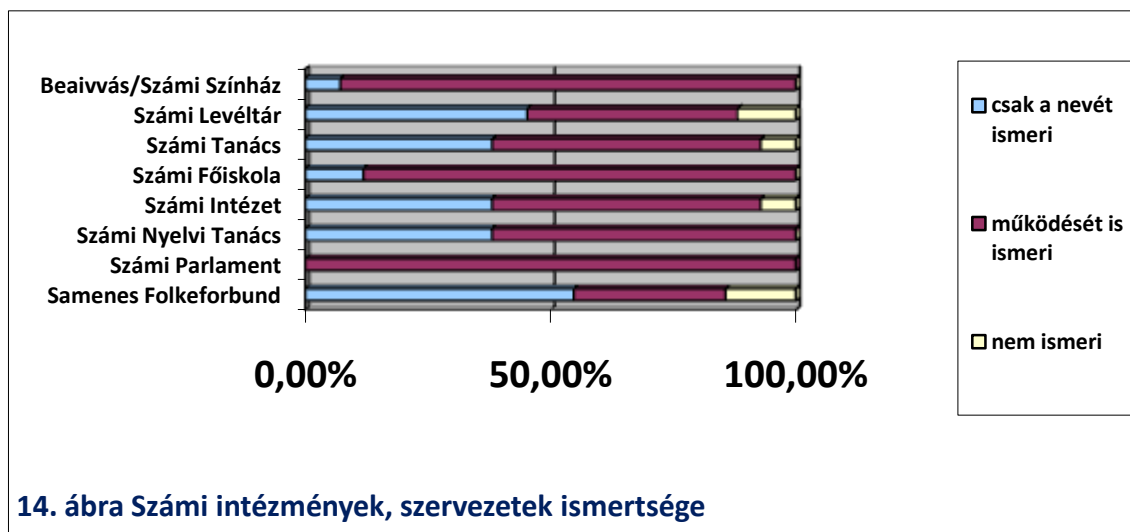


Az a korábbi fejezetekből kiderült, hogy a lapp nyelvű tudományos és ismeretterjesztő szövegek kevésbé jellemzőek, hiszen a lapp tudományos terminológia kifejlesztése ma még az egyik legfontosabb feladatok közé tartozik. Ilyen jellegű kiadványokhoz a Számi Parlament, a Számi Főiskola, és a Tromsøi Egyetem könyvtárában lehet hozzáférni.

Az eredmények azt a szemléletet erősítik, hogy mindenki saját anyanyelvén tudja leginkább megérteni és feldolgozni a tudományos jellegű információkat is. Azonban az arányok valószínűleg azt is jelzik, hogy a két- vagy többnyelvűség foka a megkérdezettek körében lehetővé teszi a más nyelveken történő ismeretszerzést is, ezért sem kizárólagosan fontos a lapp nyelv. Természetesen a tudományban nélkülözhetetlen nemzetközi tudományos eredményekhez való hozzáférésben jelentősebb szerepet játszanak az idegen nyelvek, különösen az angol, hiszen Norvégiában is az angol az elsődleges tudományos presztízisnyelv. Másrészt viszont a lapp nyelvű tudományos élet felpezsdítése és a lapp nyelvű tudományos terminológia kifejlesztése is elengedhetetlen.

### 7.3.2.6 Számi szervezetek, intézmények

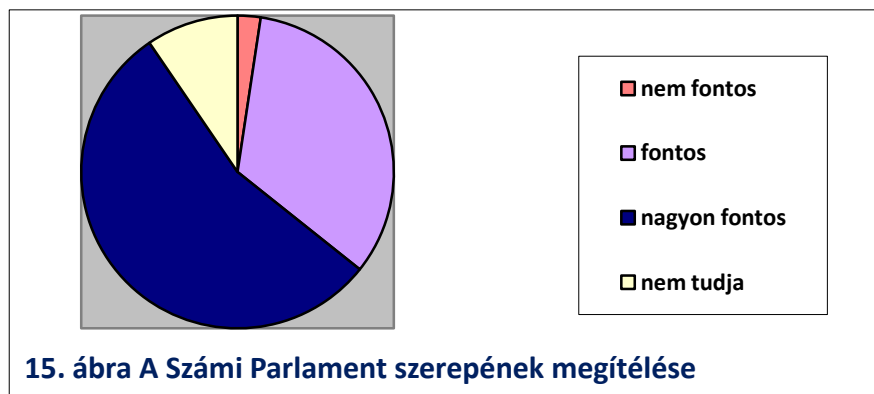
A számi kisebbség szerveződésének intenzívebbé válása következtében az utóbbi évtizedekben egyre több számi szervezet és intézmény alakult. Ezek tevékenységi területei a politikai és kulturális élet valamennyi részterületét lefedik, és meglehetősen ismertek a számi lakosság körében. Hogy **milyen mértékben ismerik a válaszadók a legfontosabb számi szervezeteket, illetve intézményeket, valamint azok tevékenységét**, a következő ábra szemlélteti:



14. ábra Számi intézmények, szervezetek ismertsége

A fenti adatokból jól látszik, hogy a vizsgálatban szereplő szervezeteknek és intézményeknek nagyfokú az ismertsége az adatközlők körében. A legkevésbé ismertek: a Samenes Folkeforbund politikai szervezet, a speciálisabb funkcióval rendelkező Számi Levéltár, a Számi Tanács és a Számi Intézet (ami időközben összeolvadt a főiskolával), mert működésük valószínűleg kevésbé áll a hétköznapi emberek érdeklődésének horizontjában, inkább a kutatókat szolgálják. Ezzel szemben a Számi Parlament az az intézmény, amelynek ismertsége 100%-os, ami nyilvánvalóan összefüggésbe hozható annak rendszeres szereplésével a közéletben és a médiumokban. A lapp nyelvű felsőfokú oktatásban kiemelkedő szerepet játszó Számi Főiskola széleskörű ismertségnek örvend, hozzá hasonlóan a lapp nyelvű kulturális élet kulcsszereplője, a Számi Színház is.

Talán nem meglepő, hogy a számi kulturális autonómia legfőbb intézményének, a **Számi Parlament**nek a megkérdezettek körében teljes az **ismertsége**. Az adatközlők 100%-a nemcsak nevét ismeri, hanem tevékenységi körével is tisztában van. Mivel valóban a legjelentősebb számi intézményről van szó, a következő pontban arra is rákérdeztünk, hogy ugyanazok a személyek milyenek ítélik meg a szerepét (lásd 15. ábra).



A *Számi Parlament értékelésénél* már megoszlanak a vélemények: találkozhatunk néhány válaszadóval, akik nem tudnak állást foglalni a kérdésben; ők képezik az összes válaszadó csaknem 10%-át. Ők lehetnek azok, akik nem foglalkoznak elmélyülten ezzel a témával, vagy nem látják az intézmény tevékenységének jelentőségét. Csupán a válaszadók alig 3%-a nem tartja a parlament szerepét fontosnak; ezzel szemben harmaduk fontosnak ítéli, csaknem 55%-uk pedig nagyon fontosnak. Összességében az mondható, hogy a megkérdezettek döntő többsége, 88%-a szerint a Számi Parlament funkciója *fontos* vagy *nagyon fontos*, azaz létét és szerepét pozitívan értékeli.

A Számi Parlament jelentőségét támasztják alá a választásokkal kapcsolatos statisztikai adatok is. A 2005. évi számi parlamenti választás során a részvételi arány a választásra jogosultak körében 72,6% volt (vö. *Samisk statistikk 2008 2. Sametingsvalget 2005*). A legnagyobb arányú részvételt a Varanger és Karasjok északi választási körzetekben regisztrálták, közel 80%-os eredménnyel. A legkisebb számban a dél-norvégiai számi választási körzetben vettek részt a választáson, csaknem 6%-kal lemaradva az országos átlagtól. A legutóbbi, 2009-es választások során a részvételi arány visszaesett, de még akkor is átlagosan 69,3% volt (vö. *Samisk statistikk 2010 2. Sametingsvalget 2009*). A választási körzetek megváltoztatása miatt az adatok pontos összehasonlítását nem lehet elvégezni, de még így is jól látható, hogy mindhárom nagyobb régióban csökkenés következett be a számi parlamenti választáson résztvevők arányában. Az északi körzetekben, ahol a számik a legnagyobb arányban élnek, a legmagasabb részvételi arány 2005-ben 79,1%, míg az 2009-ben 77,9% volt. Ez a csökkenés még nem feltétlenül tekinthető szignifikánsnak, nem úgy a délebbi területek eredményeinél. A déli számi területen 2005-ben 70,9%-os volt a részvételi arány, a legutóbbi választásokra ez már 63,2%-ra csökkent. A dél-norvégiai körzetben még drasztikusabb csökkenés mutatkozik: míg 2005-ben a számi parlamenti választáson szavazásra jogosultak 66,8%, addig 2009-ben már csak 54,3% voksolt. Ezek az adatok azt is mutathatják, hogy az

Észak-Norvégiában, a számi közigazgatási körzetben vagy annak szomszédságában, nagyobb számban és arányban élők, a Számi Parlament működésének pozitív hatásait leginkább tapasztaló népesség nagyobb arányban vett részt a választásokon, míg a déli területeken élők, akik földrajzilag és a Számi Parlament hatását tekintve is távolabb élnek, mérsékeltabb aktivitást mutattak.

### 7.3.2.7 Nyelvismeret

A 16. ábra képet ad *az adatközlők nyelvismeretéről*, arról, hogy saját bevallásuk alapján mely nyelveket beszélik. Ebben az esetben természetesen *mindenekelőtt a lapp és a norvég nyelvek ismeretéről* kívántunk információt szerezni.

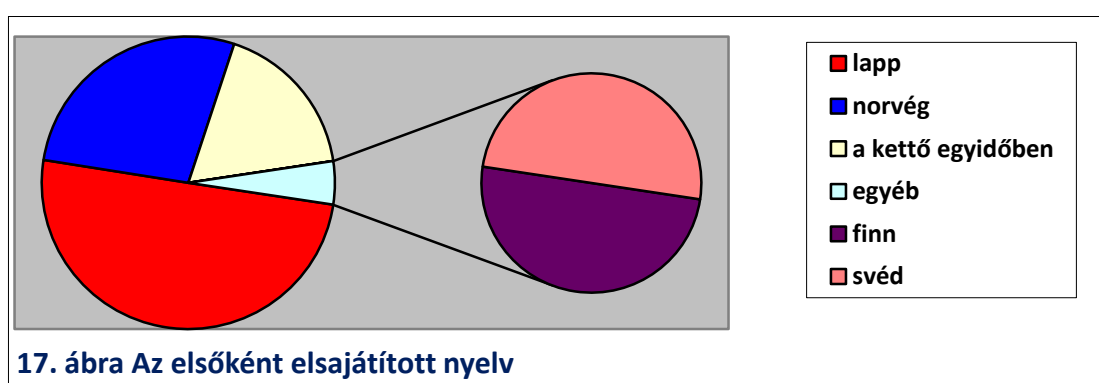


A válaszok alapján megállapítható, hogy csaknem valamennyi adatközlő több nyelven is tud. Mivel mindenki beszél norvégul, a közel 93%, aki rendelkezik lapp nyelvismerettel is, norvég-lapp vagy lapp-norvég kétnyelvű. Ez az arány sokkal optimistább/pozitívabb képet mutat a norvégiai számik lappnyelv-tudásáról, mint az a teljes Norvégiában élő számi népesség esetében valószínűsíthető (vö. SEG 2000:13).

A válaszadók nem egészen 2,5%-a egyáltalán nem tud lapp nyelven, közel 5%-a pedig nem megfelelőnek értékeli a nyelvtudását. Ebbe a csoportba sorolhatók azok, akiknek vagy csak az egyik szülője, vagy mindkét szülője számi származású, de a norvég nyelvet tanulták először, vagy csak azt tanulták családi keretek közt. Szinte valamennyien a 36-45 év közötti életkori kategóriába tartoznak, szüleik még a norvégosító politika utolsó időszakában nevelkedtek és jártak iskolába. Ez azt jelenti, hogy tőlük vagy nem tanulhatták a lapp nyelvet, vagy/és a szülők hasznosabbnak látták a gyermekek számára a norvég nyelv tanulását, és ezzel együtt a lapp nyelv elsajátítását kevésbé vagy egyáltalán nem tartották fontosnak. Emellett a befolyásoló tényezők közül nem zárható ki a korábbi negatív tapasztalatokból származó félelem sem.

A megkérdezettek idegennyelv-ismerete jónak mondható, ami az ismert nyelvek számát illeti. Az idegen nyelveket figyelembe véve a legtöbben angolul, de finnül, németül, sőt néhányan svédül, spanyolul vagy franciául is tudnak. Svédül a Svédországból származó számi adatközlők, finnül a finnországi számikon kívül azok a norvégiai számik beszélnek, akik a finn határ közelében élnek.

A felmérésben azt is meg akartuk tudni, hogy *a válaszadók milyen sorrendben tanulták a lapp és a norvég nyelvet, azaz melyik elsajátítása történt korábban*. A kérdés eredményeit a 17. számú ábra mutatja be.



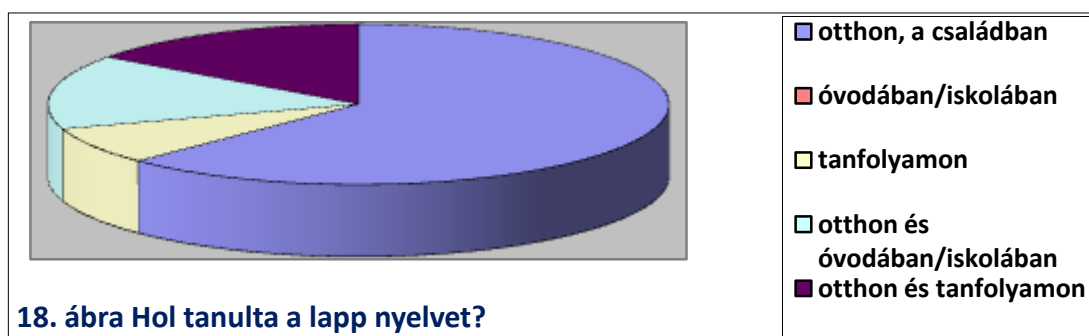
Eszerint 50% a lapp nyelvet sajátította el elsőként, közel 28% a norvégot, és csaknem 18% egyidejűleg, párhuzamosan tanulta a két nyelvet. A két nyelv egyidejű elsajátítása egyértelműen magyarázható a lapp-norvég kétnyelvű családi háttérrel, a számi-norvég szülőkkel. Azon válaszadók körében, akiknek *csak az egyik szülője számi származású*, a megoszlás 45-55% annak alapján, hogy a két nyelvet egyidejűleg sajátította el, vagy a norvég nyelvet tanulta elsőként. Egyetlen olyan számi és norvég szülőktől származó személy sem található az adatközlők között, akiknél a lapp nyelv volt az első elsajátított nyelv.

Azok a megkérdezettek, akiknek *mindkét szülője számi származású*, túlnyomó többségben, 77%-ban – a családban jellemző nyelvi helyzetnek köszönhetően – a lapp nyelvet sajátították el először. Emellett azonban viszonylag magas azoknak a száma is, akik annak ellenére, hogy szüleinek mindkét tagja számi származású, norvégul tanultak először; ők alkotják ennek a csoportnak a 19%-át. A két számi szülővel rendelkezők legkisebb csoportja azokból áll, akik a két nyelvet egyidejűleg tanulták.

Összefoglalva az mondható tehát, hogy azok körében, akiknek mindkét szülője számi, nagymértékben jellemző a lapp, jóval kisebb, de jelentős mértékben a norvég nyelv elsőként való tanulása, és alig jellemző a két nyelv egyidejű elsajátítása. Azoknál a személyeknél, akiknek csak egyik szülője számi, megközelítőleg azonos arányú a megoszlás a norvégot első nyelvként, valamint a két nyelvet egyidejűleg tanulók között, de nem jellemző a lapp nyelv elsőként való elsajátítása.

*A nyelvismeret megszerzésének helye és módja* is nagyon fontos szempont a kisebbségi helyzetben élők szociolingvisztikai, nyelvpolitikai vizsgálatánál. Ezért nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt felmérésünk esetében sem. A kisebbségi nyelv elsajátításában központi szerepet játszik a család, valamint – különösen azokban az esetekben, amikor a szülők nem rendelkeznek megfelelő szintű nyelvismerettel – az óvoda és az iskola, elsősorban az általános iskola.

A következő, 18. ábrán látható, hogy a megkérdezettek hol sajátították el/tanulták a lapp nyelvet.



A diagram adatai világosan mutatják, hogy döntő többségük, több mint 62% a családban sajátította el a lapp nyelvet. Ezt biztosította számukra a megfelelő családi háttér, hiszen a válaszadók megközelítőleg ezzel azonos százalékának mindkét szülője számi származású. További csaknem 15% állította azt, hogy a család mellett óvodában és/vagy iskolában tanulta a nyelvet, de olyan adatközlővel nem találkoztunk, aki csak intézményekben szerezte meg nyelvtudását. Emellett újabb 15% a családi kereteken túl tanfolyamon tökéletesítette lappnyelv-tudását.

A legkisebb csoportot azok alkotják, akik felnőtt korukban tanfolyam segítségével jutottak meglévő lappnyelv-tudásukhoz.

Felmérésem eredményeivel szinte teljesen megegyezik a SEG 2000 kutatásé (2000: 18): a megkérdezettek 68%-a a szülőktől és testvérektől, tehát a családban sajátította el a lapp nyelvet, 13%-a az általános iskolában és további 8%-a a középiskolában (is).

12% tanfolyamon vagy más helyszínek mellett tanfolyamon is szerezte lappnyelv-tudását.

Szorosan az előző vizsgálati ponthoz kapcsolódik az a kérdés, hogy *az adatközlő gyermekkorában melyik nyelvet használta a család*. Ez alapvetően meghatározza a nyelvelsajátítás módját.



A felmérés résztvevőinek csaknem 43%-a a lapp nyelvet használta családi körben, további közel 29% a lapp és a norvég nyelvet együttesen (lásd 19. ábra). Ez a tény is azokat az eredményeket támasztja alá, hogy a válaszadók többsége számára a család jelentette a lapp nyelv elsajátításának színhelyét. Ezek alapján az adatközlők közel 43%-a lapp domináns kétnyelvű, csaknem 29%-a pedig balansz (vagy kiegyenlített) kétnyelvű. A domináns kétnyelvűségnek, azaz ugyanannak a személynek az egyik nyelvre (itt a lappra) jellemző jobb kompetenciáinak (vö. Bartha 1999:184, Navracsics 1999:15) a kialakulását a gyermekkorban a családban a mindennapos kommunikáció során a lapp nyelv használata, a norvég nyelvnek pedig a valamely oktatási intézményben történt megtanulása segítette elő. A másik említett csoport tagjai a lapp és a norvég rendszeres, együttes otthoni használatával balansz kétnyelvűekké váltak, azaz minkét nyelven azonos vagy közel azonos szintű tudással rendelkeznek (vö. Bartha 1999: 184, Navracsics 1999:15).

A lapp nyelv megőrzésének és továbbadásának szempontjából nagyon fontos kérdés, hogy *az adatközlők mely nyelve(ke)t tartják főnyelvnek és használják főnyelvként a jelenlegi családjukban*. Az eredményeket a 20. ábra mutatja be.





Jól látható, hogy a legtöbben (valamivel több, mint 52%) a lapp nyelvet tekintik a családjuk fő nyelvének. Ezekben a családokban a gyerekek közvetlenül szüleiktől tanulhatják a nyelvet és mindennap természetes környezetben gyakorolhatják azt, tehát az elsődleges szocializáció és a nyelvi azonosságtudat esetükben a lapp nyelvet jelenti. További közel 20%-nál a lapp és a norvég egyenrangú nyelv a mindennapi családi érintkezésben.

A két nyelvnek a családban történő egyenrangú használatát vallóknál valamivel többen (csaknem 24%) vannak azok a válaszadók, akiknek a családjában a norvég nyelv a kommunikáció fő nyelve.

A megkérdezettek fennmaradó részét azok a finnországi, valamint svédországi számi származású személyek képezik, akiknek a családjában nem a lapp, hanem a finn, illetve a svéd nyelv a fő nyelv.

### 7.3.2.8 Lapp nyelvi kompetenciák

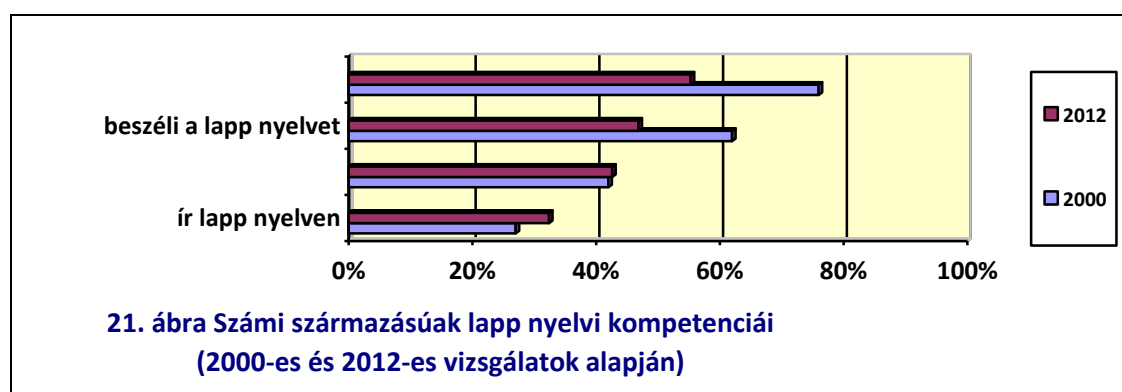
A kérdőíves felmérés következő nagyobb egysége **a résztvevők nyelvi részkompetenciáiról** kíván információkat szerezni, először a perceptív, majd a produktív kompetenciákról.

Az utóbbi tíz évben több olyan vizsgálat is zajlott, amelyeknek központi témája a lapp nyelv ismerete és használata volt<sup>85</sup> (Andersen-Strömngren, 2007:25-26). A számi közigazgatási terület adminisztratív intézményeiben jellemző nyelvhasználatnak, a lapp nyelven megjelenő közzétételek arányának, és egyáltalán a Számi Törvény nyelvi vonatkozású szabályozásának való megfelelés mértékének a vizsgálatán túl két további

<sup>85</sup> Tospråklig tjenesteyting. Brukerundersøkelse i forvaltningsområdet for same洛vens språkregler (2000), Kartlegging og utredning av offentlige samiske informasjonstjenester (2001), Kamp, krise og forsoning. Evaluering av samepolitiske tiltak i Kåffjord (2004)

felmérés is napvilágot látott, amely a Számi Parlament megbízásából készült. Az egyik 2004-ből származik, és bizonyos kiválasztott intézmények lappnyelv-használatát, valamint a lapp nyelv választására való hajlandóságot vizsgálta az óvodákban és iskolákban. Kutatásunk szempontjából a 2000-ben megszületett nyelvhasználati vizsgálat, a SEG 2000 és a 2012-ben nyilvánosságra hozott felmérés eredményei semmi esetre sem hagyhatók figyelmen kívül, mivel a fejezet kutatási eredményeit a szélesebbkörű vizsgálatoknak az eredményeivel kiegészítve teljesebb és reálisabb képet kapunk a tárgyalt témáról.

Külön foglalkoznak az egyik leglényegesebb kérdéssel, a lappnyelv-ismerettel rendelkező számi arányával és lappnyelv-tudásuk mértékével, tekintet nélkül a nyelvi dominancia szempontjára (vö. SEG 2000:19 és Solstad et al. 2012:131-139). A felmérésben részt vevő három fő számi, az északi, a lulei és a déli számi csoporthoz tartozó személyek nyelvi részkompetenciái a következő képet mutatják, a négy fő készség esetén csak az *elég jól*, valamint *nagyon jól* választ adók figyelembevételével:



Az ábrából világosan látszik, hogy a vizsgálati alanyok a legnagyobb (76% illetve 55,3%) arányban a beszélt lapp nyelvet értik, ezt követi a lapp nyelven való beszéd, 62%-kal és 47%-kal. A szóbeli kompetenciáktól elmaradva következik az írott szövegek megértése, a válaszadók 42% illetve 42,6%-ával. Ez a 2000-es adatokat nézve jelentős mértékű leszakadást jelent az előző két kompetenciához viszonyítva, a 2012-es eredmények már kisebb mértékű különbségeket mutatnak. A legutolsó helyen a lapp nyelven való írás készsége áll, 27%-kal, valamint 32,4%-kal, mindkét eredmény elmaradása a másik három területéhez képest különösen figyelemre méltó. A két vizsgálat tehát hasonló tendenciát mutat, csak az arányok eltérőek: a válaszadók legtöbben a lapp nyelvű beszédet értik, azt követi a beszédkészség, majd az írott szöveg értése, a legkevesebben az íráskészségben mutatnak fel jó eredményt. A 2012-es felmérésben azonban már jóval

kisebbségek a különbségek az egyes részkompetenciák között. Meglepő az adatsorban, hogy a beszédértésben és a beszédkézségben visszaesés figyelhető meg a 2000-es vizsgálat eredményeihez képest. Ennek oka lehet a nyelv használatának visszaszorulása, ami a lapp revitalizációja és megőrzése szempontjából negatív változás. Pozitív irányú elmozdulást láthatunk viszont az íráskészségben, ami magyarázható az utóbbi évtizedekben a nyelvet iskolában tanulók számának növekedésével.

Ami azonban fontos, és a lapp nyelv(ek) használatának kiterjedése szempontjából meghatározó, hogy a SEG 2000 vizsgálat szerint az idősebbek a fiatalabbaknál nagyobb arányban értik és beszélnek a lapp nyelvet. Ezzel szemben a fiatalabb generációk között nagyobb arányban találjuk azokat, akik lapp nyelvi írásos kompetenciával rendelkeznek, mint az idősebbek között. Ez a megoszlás is a nyelv elsajátításának, illetve tanulásának módját és helyszínét tükrözi: míg az idősebbek kizárólag a családban sajátították, sajátíthatták el a nyelvet, addig a fiatalabbak körében a lapp nyelv tanulásánál jellemző a család mellett az iskola vagy tanfolyam szerepe.

A felmérés a három norvégiai lapp változatra lebontva is közli az egyes részkompetenciákra vonatkozó adatokat hasonlóan a 2012-es vizsgálatához:

	<b>északi lapp</b>		<b>lulei lapp</b>		<b>déli lapp</b>	
	<b>2000</b>	<b>2012</b>	<b>2000</b>	<b>2012</b>	<b>2000</b>	<b>2012</b>
<b>megérti</b>	78%	57%	84%	59%	62%	39%
<b>beszél</b>	65%	49%	72%	46%	54%	31%
<b>olvas</b>	44%	43%	57%	46%	42%	37%
<b>ír</b>	28%	32%	45%	38%	32%	31%

**17. táblázat: A három norvégiai lapp nyelvi kompetenciákkal rendelkezők aránya (Forrás: SEG 2000:20 és Solstad et al. 2012:131-139)**

A táblázatban látható eredmények szerint a felmérésekben részt vevők körében – valamelyest meglepő módon – a három norvégiai lapp nyelv közül a lulei lappot tudók aránya a legnagyobb csaknem mind a négy kompetencia tekintetében (egyedüli kivétel a beszédkézség a 2012-es vizsgálat szerint). Azt követi az írás kivételével (a 2000-es felmérés szerint) az északi lapp, és a harmadik helyre szorul a déli lapp, egyedül a nyelven írni tudók arányát tekintve megelőzve az északi lappot (2000-ben). Ami különösen figyelemre méltó, hogy míg a beszédértés és beszéd területén egyik vizsgálat szerint sem tekinthetők a különbségek szignifikánsnak az első helyet elfoglaló lulei és az öt

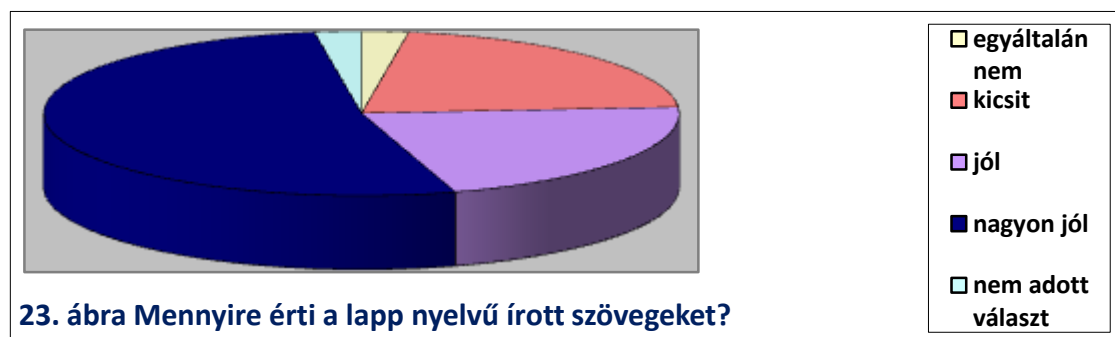
követő északi lapp nyelv között, addig az olvasás és írás esetében a meglévő különbségek a 2000-ben végzett felmérés szerint jelentősek. Azonban a 2012. évi adatokban már ezeknél a kompetenciáknál sem jelentkeznek.

Ezen túlmenően azt is meg kell állapítani, hogy a 2000-ből származó adatok a legnagyobb különbséget a nyelven beszélők és az olvasni illetve írni tudók aránya között az északi lapp nyelvénél mutatják, ez a 2012-es adatsorban az északi és a lulei lapp használói között csaknem azonos. Mindkét vizsgálatból világosan látszik a déli lapp kedveltebb helyzete és veszélyeztetetettsége.

A következő, 22-25. számú ábrák a saját felmérésem eredményeit mutatják be az adatközlők lapp nyelvi (szóbeli és írásbeli) kompetenciáinak vonatkozásában.

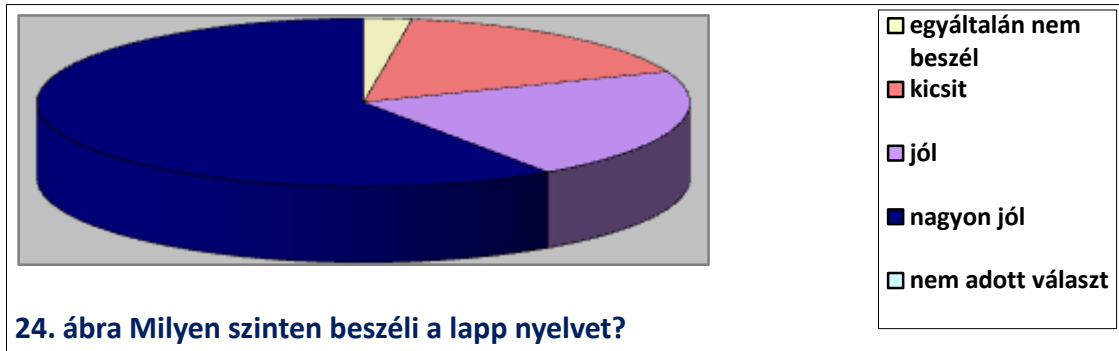


A 22. ábra arról tanúskodik, hogy a válaszadók túlnyomó többsége, csaknem háromnegyede *nagyon jól* érti a lapp nyelvű beszédet, további megközelítőleg 20% *jónak* ítéli lapp beszédértését. Vannak a beszélt lapp szöveget kis mértékben értők, de a válaszok között nem találunk olyat, akinek hiányzott volna a beszédértés kompetenciája, viszont volt néhány résztvevő, aki nem adott választ.

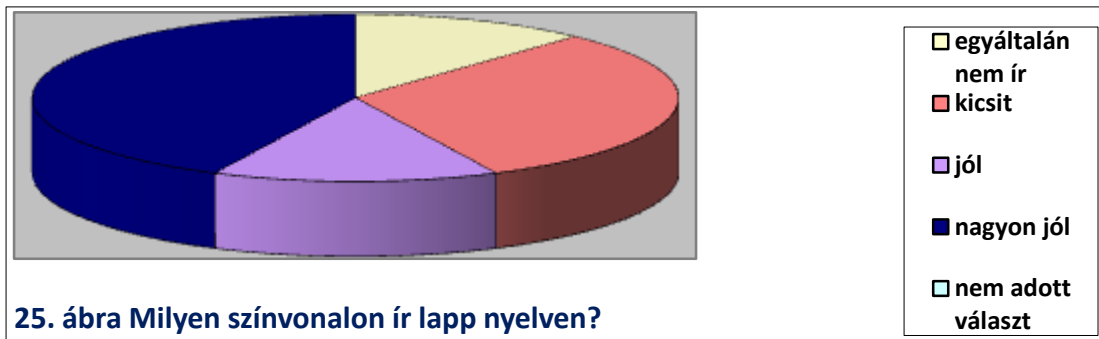


Mint azt a 23. számú ábrából leolvashatjuk, a megkérdezettek valamivel több, mint fele *nagyon jól* értékeli a lapp nyelvű írott szövegek megértését, a lapp nyelven írt

szövegeket jól, valamint azt kis mértékben megértők aránya azonos, csaknem 22%. Ennél a kérdésnél már találkozunk válaszadókkal, akik egyáltalán nem értik a lapp írott szövegeket, bár számuk elenyésző. Ugyanolyan arányban fordultak elő a választ nem adók is.



A lapp nyelv szóbeli használatának *magas*, illetve *jó szintű* képességéről az adatközlők közel 81%-a számolt be. Náluk jelentősen kevesebben beszélnek kis mértékben a nyelvet, és valamivel 2% feletti azok aránya, akik egyáltalán nem beszélnek lapp nyelven (lásd 24. ábra).

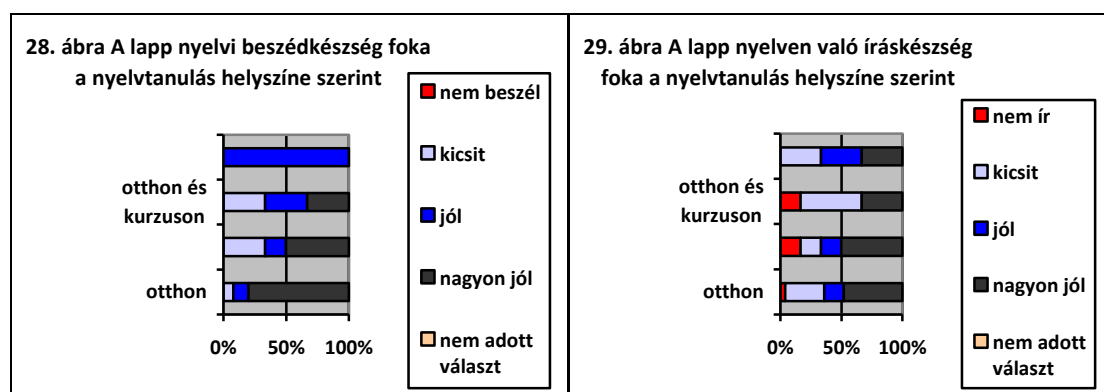
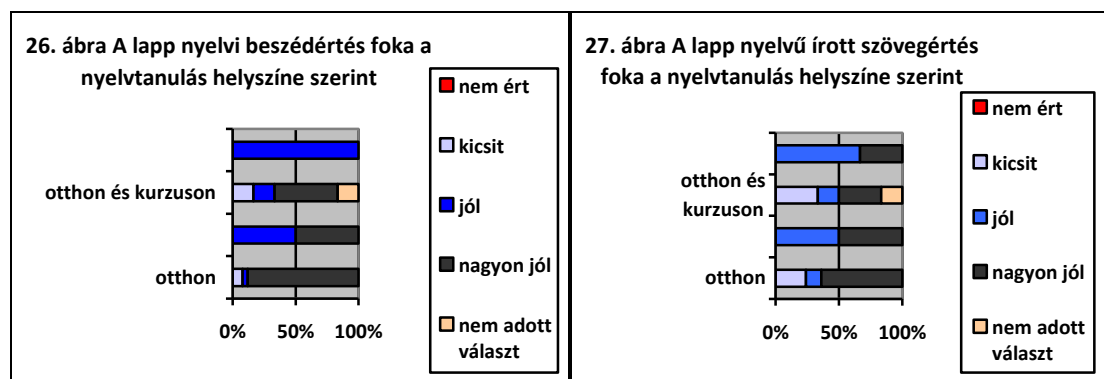


Az adatközlők megoszlása lapp nyelvű íráskészségüket tekintve arányosabb, mint a másik három kompetencia esetében. A lapp nyelvet írásban *nagyon jól* használók csoportját a válaszadók megközelítőleg 43%-a adja, további 14% *jól* tud lapp nyelven írni. Viszonylag nagy arányban, 31%-ban határozható meg a lapp nyelven csak kis mértékben tudók csoportja. A leginkább feltűnő eredmény, hogy az adatközlők 12%-a egyáltalán nem ír lapp nyelven (lásd 25. ábra).

Az előző négy diagramból leolvasható, hogy a vizsgálatban részt vevők közül a legtöbben a lapp beszélt nyelv megértésében és a lapp nyelven történő beszédben jeleskednek. Ezekhez képest a lapp nyelvű írott szövegek jó színvonalú értéke csak kis mérték-

ben marad el. A legszembetűnőbb hiányosságok a lapp nyelven történő íráskészségben mutatkoznak. Mindezek az eredmények nyilvánvaló következményei a nyelvsajátítás illetve -tanulás módjának. Ez azt jelenti, hogy a válaszadók túlnyomó többségének a családban, a szülőktől megszerzett nyelvtudása elsősorban a szóbeli kommunikáción alapul, ennek megfelelően a szóbeli kompetenciák a dominánsak. A lapp nyelven való írás megtanulása és annak magas színvonalon való művelése azok körében a jellemzőbb, akik a család mellett valamely közoktatási intézményben vagy tanfolyamon is részt vettek lappnyelv-oktatásban, esetleg lapp nyelvű oktatásban. Az idősebbek esetében pedig nem is volt jellemző a lapp írás használata és tanulása, valószínűleg azért, mert az 1970-es évek előtt még nem született meg a közös északi lapp ortográfia.

A következő négy diagram (26-29. ábra) a vizsgálatomban részt vevők különböző kompetenciáinak fokát mutatja be a nyelv elsajátításának illetve tanulásának helyszínét figyelembe véve.



Ezek az ábrák is jól látszik, hogy *nagyon jó* kompetenciákkal az első három képesség esetében a legnagyobb arányban azok a válaszadók rendelkeznek, akik otthon sajátították el a lapp nyelvet, az íráskészség tekintetében a legjobb kompetenciákat a

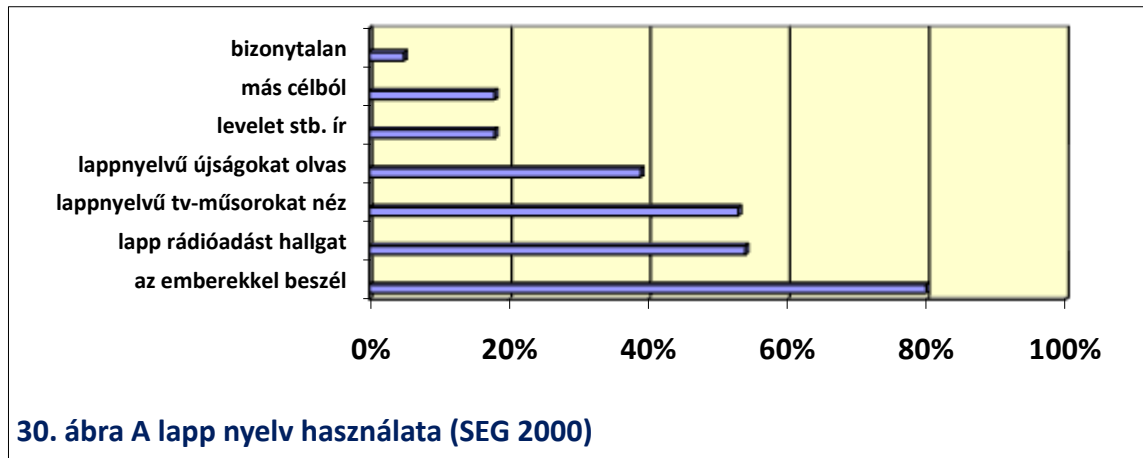
nyelvet otthon és óvodában és/vagy iskolában tanulók szerezték meg. Ha a *nagyon jól* és a *jól* válaszokat is tekintjük, akkor a perceptív készségekben a legalább jók a legtöbben azok vannak, akik a család mellett közoktatási intézményben is, vagy csak tanfolyamon tanulták a lapp nyelvet, és megelőzik azokat, akik csak otthon sajátították el a nyelvet; a köztük levő különbség a beszédértésnél ugyan nem szignifikáns, az írott szöveg értésénél azonban már jelentős (ld. 26-27. ábra). A produktív készségeknél külön kell megnézni a szóbeli és írásbeli kompetenciákat (ld. 28-29. ábra): beszéd esetében *nagyon jó* kompetenciákat legtöbben azok a válaszadók szereztek, akik otthon sajátították el a nyelvet, az íráskészség vizsgálatánál viszont az látszik, hogy a legjobb eredményekkel a család mellett a lapp nyelvet valamely oktatási intézményben tanulók rendelkeznek. Ha a *jól* válaszokat is figyelembe vesszük, a nyelvet otthon elsajátítók adják a legtöbb jó vagy nagyon jó lapp nyelvi beszédképességgel rendelkező adatközlőt, őket követik azok, akik a nyelvet az otthoni környezet mellett közoktatási intézményben, illetve tanfolyamon is tanulták. A lapp nyelven *nagyon jól* vagy *jól* írni tudók csaknem azonos arányban azok közül kerülnek ki, akik tanfolyamon, otthon és közoktatási intézményben, vagy csak otthon tanulták, illetve sajátították el a nyelvet. A csak tanfolyamon tanulók az íráskészség kivételével a többi három készség esetében nem adtak meg *nagyon jó* kompetenciát, viszont mindannyian *jó* lapp nyelvi beszédértésről és beszédképességről nyilatkoztak.

#### 7.3.2.9 Nyelvhasználat

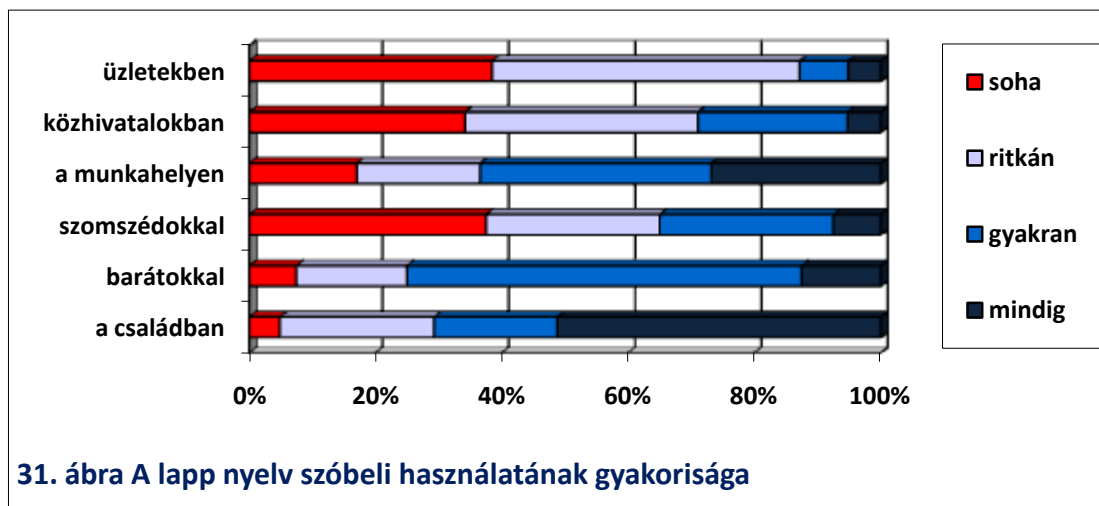
***A lapp és a norvég nyelv használata, a két nyelv közötti választás az egyes beszédhelyzetekben*** képet ad egyrészt arról, hogy a számi kisebbséghez tartozó személyek milyen mértékben élnek, képesek élni a törvények által biztosított nyelvi jogokkal, ami a dolgozat egyik fő vizsgálati kérdése. Másrészt betekintést nyújt abba is, hogy mely nyelvhasználati színtereken melyik nyelv a domináns, az ehhez kapcsolódó eredmények pedig a kisebbségi nyelv vitalitására és jövőjére vonatkozó következtetések levonását is lehetővé teszik.

A már korábban megismert SEG 2000 projekt nyelvhasználati vonatkozású adatainak, valamint vizsgálatunk nyelvi kompetenciákat bemutató eredményeinek ismeretében feltételezhető, hogy a lapp nyelv szóbeli használata felülmúlja annak írásbeli használatát.

Viszonyításképpen a 30. ábrán ismertetem a 2000-ben elkészült vizsgálat eredményeit arra vonatkozóan, hogy a felmérés számi származású adatközlői milyen helyzetekben használják a lapp nyelvet. Az adatok egyértelműen azt mutatják, hogy a megkérdezettek túlnyomó többsége, 80%-a szóban használja a lapp nyelvet másokkal való beszélgetéskor, viszont a legkevesebben, a válaszadók 18%-a használja írásban (is) a nyelvet.



A következőkben *a lapp, illetve a norvég nyelv szóbeli használatának gyakorlatára és gyakoriságára* kérdeztem rá a vizsgálatban részt vevők körében. Ennek eredményeit a következő ábra mutatja:

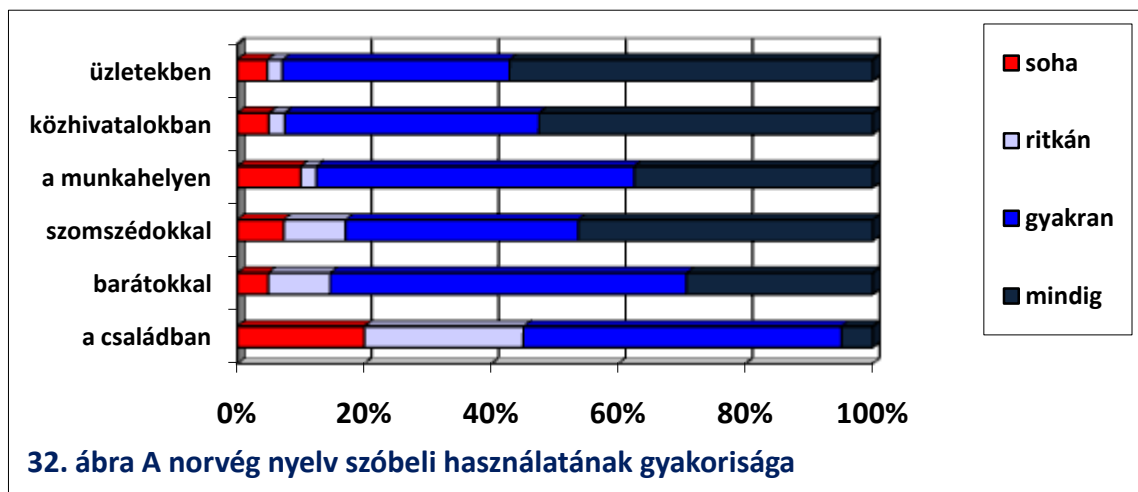


A 31. ábra kitűnően szemlélteti, hogy a szóbeli kommunikációban a válaszadók közül a legtöbben családi és baráti körben használják rendszeresen a lapp nyelvet, mindkét



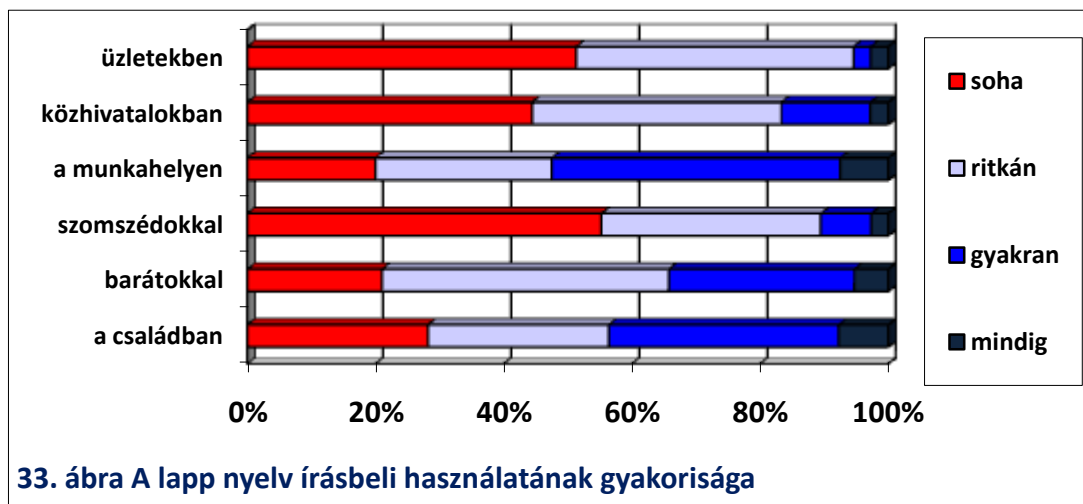
esetben 70% feletti arányban. Ezt a két magánszférát követi a munkahely, ahol valamivel több, mint 63% beszél gyakran vagy esetleg mindig lapp nyelven.

Azt is feltétlenül figyelembe kell venni, hogy az adatközlők legalább fele mindig, tehát (szinte) kizárólag a lapp nyelvet használja családjában. Ezzel ellentétben az üzletekben, valamint a közhivatalokban a lapp nyelv nem játszik jelentős szerepet: azok száma, akik az említett nyilvános színtereken mindig ezen a nyelven kommunikálnak, elenyésző. Ugyancsak csekély az üzletekben gyakran lappul beszélők száma. A közhivatalokban lapp nyelvet választók aránya az előbb közölteknél valamivel nagyobb, közel 24%, de ez is jelentősen elmarad a nyelvet magánszférában használók számától. Ez az arány azt bizonyítja, hogy a lapp az adminisztrációs ügyek esetén nem jellemző, és azt a válaszadói véleményt támasztja alá, hogy az adminisztráció nyelveként a norvég az elterjedtebb és egyben az elfogadottabb – a jellemzően számi területeken is. Ha a lapp nyelv közhivatalokban történő teljeskörű használatához szükséges hiányzó feltételek javításában, valamint a számik nyelvhasználati szokásaiban nem következik be változás, akkor a lapp nyelv méginkább visszaszorul az informális színterekre, és valóban semmi esélye nem marad a túlélésre adminisztrációs nyelvként.

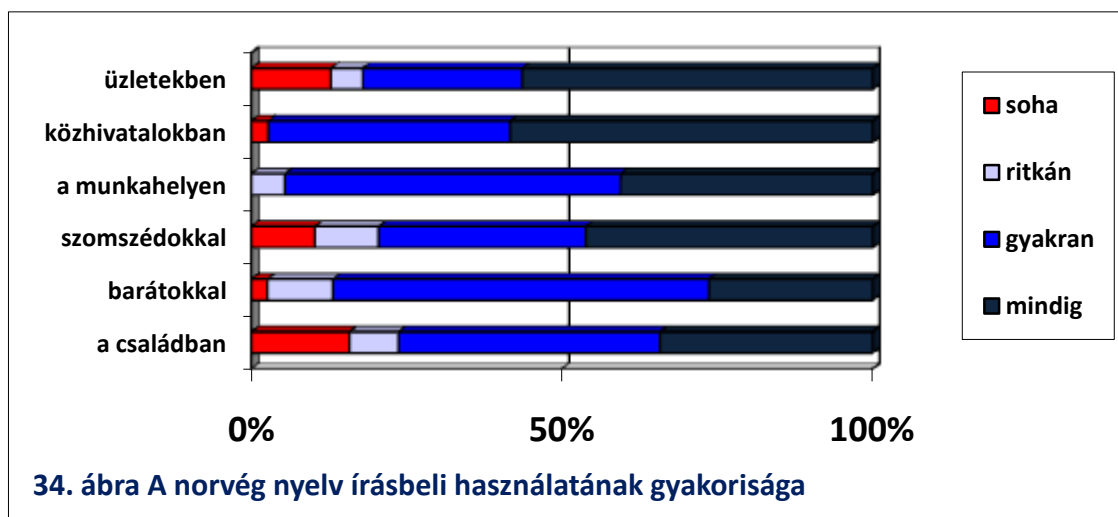


Ezzel szemben a norvég nyelv szóbeli használata valamennyi kommunikációs színtéren erőteljesen jelen van (lásd 32. ábra). A nyilvános színtereken, üzletekben, közhivatalokban csaknem teljesen megegyezik a norvég nyelven *mindig*, valamint *gyakran* beszélők aránya: 92% körüli. Nem sokkal marad el ettől a munkahelyi norvég nyelvhasználat gyakorisága. A szomszédokkal és barátokkal történő rendszeres szóbeli kommunikáció a válaszadók esetében nem nagy eltéréssel követi a fent említetteket, 80% feletti eredményekkel. Ezek az adatok azt is mutatják, hogy az adatközlők jelentős

számú norvég nyelvű baráttal és szomszédokkal is rendelkeznek, akikkel a gyakori norvég nyelven folyó társalgás jellemző. A családtagokkal a vizsgálati személyek fele gyakran beszél norvégul, 25% ritkán, 20% (csaknem) soha. Csupán 5% azon megkérdezettek aránya, akik ebben az esetben mindig a norvég nyelvet használják: azok, akik csak alacsony színvonalú lappnyelv-tudással rendelkeznek, vagy egyáltalán nem beszélnek lappul. Viszonylag nagy arányban használatos családi körben a norvég nyelv is, de az összes többi vizsgált színtérhez képest ez marad el szignifikánsan.



*Írásbeli nyelvhasználat* esetén – mint azt a 33. ábra is szemlélteti – a lapp nyelv előfordulása meglehetősen ritka, a vizsgált kommunikációs színterek egyikén sem dominál. A legkevésbé használt az üzletekben, a szomszédokkal és a közhivatalokban. Ez többek között azt is jelenti, hogy az állam által jogszabályokkal is támogatott lapp hivatali nyelvhasználatot a vizsgálati személyek nagyon kis hányada, alig több mint 16%-a preferálja. A legnagyobb arányban írásban a lapp nyelvet a munkahelyen használják rendszeresen, de ezt is csak a válaszadók 52% teszi, akik valószínűleg az oktatásban vagy valamilyen számi munkahelyen dolgoznak.

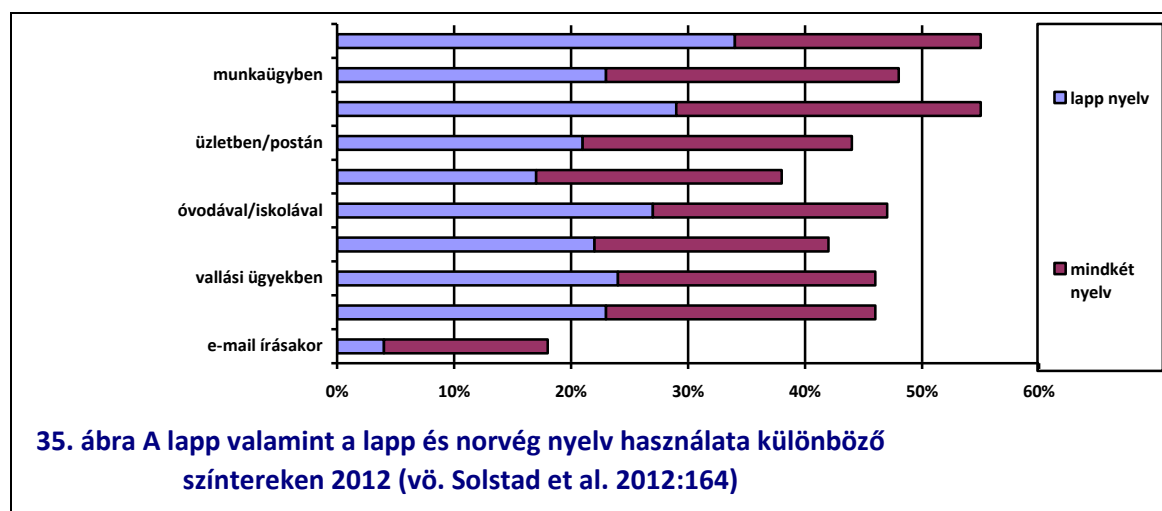


A 34. ábra adatai arról tanúskodnak, hogy az írásbeli nyelvhasználatban abszolút domináns a norvég nyelv, amint ez logikusan következik az előző ábra eredményeiből is. Rendszeres használatának aránya mind a hat vizsgálati szintéren meghaladja a 76%-ot. A legmagasabb az arány a közhivatalokban, ahol az adatközlők több mint 58%-a mindig, további megközelítőleg 39% pedig gyakran használja a norvég nyelvet. A norvég nyelv írásban történő használata a legkevésbé a családban fordul elő, de annak rendszeres választása ebben az esetben is 76% feletti.

A SEG 2000 vizsgálati eredményei is hasonló képet mutatnak a lapp nyelv használati szintereiről: a lapp nyelv rendszeres illetve gyakori előfordulása jellemző az informális domaineken, tehát a barátokkal, ismerősökkel, a családtagokkal történő, és általában az otthoni kommunikációban. A szinterek, ahol a lapp nyelv használata a legkisebb mértékben kap szerepet az üzletek, hivatalos intézmények és az egészségügyi intézmények. Hasonló eredményre jutott a 2012-es vizsgálat is: a családtagokkal, közeli rokonokkal jellemzőbb a lapp használata, a családi közegből távolodva egyre inkább jellemző a norvég nyelv választása (Solstad et al. 2012:162). A következő (35.) ábra bemutatja, hogy az egyes szintereken milyen mértékben jellemző a lapp, valamint a lapp és norvég nyelv közel azonos használata: A legtöbben otthon (34%), a természetben (29%) és az óvodával illetve iskolával való kommunikációban (27%) használják a lapp nyelvet. A nyelvre nézve nem biztató eredmény, hogy a legjellemzőbb domain esetében is a megkérdezettek csupán kicsit több mint harmada választja a lappot. Ha ehhez hozzászámítjuk a 21%-ot, aki mindkét nyelvet megközelítőleg egyformán használja, akkor azt látjuk, hogy 45%-nak az otthoni kommunikáció nyelve jellemzően a norvég. Tehát még a

kisebbségi nyelv legtipikusabb színterén is valójában a norvég nyelv dominál, ami a többi domain esetében még ennél is nagyobb mértékű.

A kimagaslóan legkevesebben (4%) pedig az elektronikus levelezésnél választják a lapp nyelvet, azt követi az egészségügyi és szociális szektor (17%), majd közel azonos arányban (21-23%) a különböző hivatalos és kereskedelmi helyzetekben, úgy mint üzletben és postán, a települési adminisztrációval, munkaügyben, valamint szabadidős tevékenységek közben.



A nyelv választást meghatározza a kommunikációs partner nyelvtudása, ezért a lapp nyelv hivatali kommunikációban való ritkább megjelenését az intézmények alkalmazottainak hiányos nyelvismerete nagymértékben befolyásolja. A 2012-es vizsgálati eredmények szerint az északi számi intézmények munkatársainak 82%-a rendelkezik legalább jó lapp nyelv-tudással, a lulei számi esetében ez 76%, és a déli számi területeken már csupán 60%, tehát ott a legkedvezőtlenebb a helyzet (vö. Solstad et al. 2012:172). Különösen érdekes ugyanennek a vizsgálatnak az eredménye, miszerint a válaszadók csupán 10-15%-a választja minden olyan esetben a lapp nyelvet, amikor a nyelvet valamilyen szinten tudó partnerrel kommunikál, míg több mint 60% ilyen esetben csak néha teszi azt (Solstad et al. 2012: 157).

A lapp nyelv használatának rendszeressége döntő jelentőségű annak fennmaradását illetően. A SEG 2000 ezt is vizsgálta és a következő eredményeket kapta: a felmérésben résztvevők 51%-a naponta, 18%-a hetente, és 29%-a ennél ritkábban használja a lapp nyelvet. Az egyes számi területek között is mutatkoznak különbségek: míg az északi és lulei lapp beszélőinek 53%, illetve 49%-a naponta használja a lapp nyelvet, addig ez az

arány a déli lapp esetében igencsak alacsony, 19%. Ezek az adatok is a déli lapp nyelv veszélyeztetettebb helyzetét támasztják alá.

#### 7.3.2.10 A lapp nyelvű média és annak szerepe a számik mindennapi életében

Mint azt a 6.11. fejezetben láthattuk, napjainkban a **lapp nyelvű média** különböző formákban van jelen a norvégiai médiumok körében. Mind az elektronikus, mind a nyomtatott médiumok között megtalálhatók a lapp nyelvűek, ami azt jelenti, hogy a számi kisebbségnek lehetősége van az anyanyelvű tájékozódásra, a nyelvvel való rendszeres érintkezésre, ezáltal a nyelv különféle regisztereinek gyakorlására.



A 36. ábra adatai azt mutatják, hogy a válaszadók túlnyomó többsége, több mint 95%-a valamilyen szinten kapcsolatba kerül a lapp nyelvű televízió-műsorokkal. A megkérdezettek 69%-a az a csoport, amelyik rendszeresen néz lapp nyelvű adásokat, és nem éri el az 5%-ot azok aránya, akik egyáltalán nem.

A legnézettebb műsorok a hírműsorok, az egyik legismertebb és legkedveltebb az Oddasat, a norvég TV naponta jelentkező lapp nyelvű hírműsora. Ezen kívül a legtöbben az Árdna és a Mánáid TV programjait ismerik és nézik, de nagyobb számban említették a lapp nyelvű gyermekműsort is, a Samisk Barne TV-t.

A lapp nyelvű rádióadások választása valamivel kisebb arányú, mint a TV-adásoké, de a különbség nem szignifikáns (lásd 37. ábra).



A vizsgálati személyek csupán valamivel több, mint 7%-a nem hallgat egyáltalán lapp nyelvű rádióadásokat. További közel 36% csak ritkán, míg jó 57% rendszeresen lapp nyelvű adót keres a rádióban.

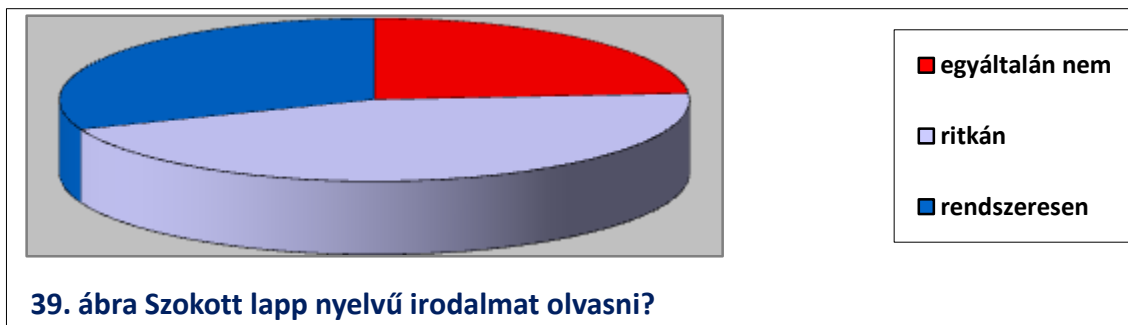
A rádióadások esetében is a hírek a legnépszerűbb műsorok, mindenekelőtt a norvég rádió Sameradio adásai a leginkább ismertek és hallgatottak a válaszadók körében. Az adó a legkülönbözőbb témákban sugároz műsorokat lapp nyelven, de naponta egyszer norvég nyelven is elmondja a híreket.



Egy korábbi fejezetben (6.11) utaltam rá, hogy számos napi-, heti-, havilap, valamint folyóirat jelenik meg Norvégiában lapp nyelven. Ezek, nagy számuk, változatos formájuk és témájuk miatt, tulajdonképpen valamennyi korosztály számára megfelelő olvashatót – és írott szövegértési kompetenciafejlesztési lehetőséget – kínálhatnak.

A megkérdezettek – amint azt a 38. ábra is szemlélteti – viszonylag nagy arányban olvasnak lapp nyelvű újságokat. Ez azt jelenti, hogy egyáltalán nem csak 12% és ritkán csaknem 22% olvas lapp újságokat. A fennmaradó 67%-uk pedig rendszeres olvasója lapp nyelvű nyomtatott sajtótermék(ek)nek.

A számi olvasók rendszerint az Ávvir, Sámis, Gába, Š és a Min Aigi lapokat veszik a kezükbe. Ezek a lapok különböző korosztályokat és érdeklődésűeket szólítanak meg: van köztük hírlap (Ávvir, Sámis, és korábban a Min Aigi), női magazin (Gába) és ifjúsági lap (Š).



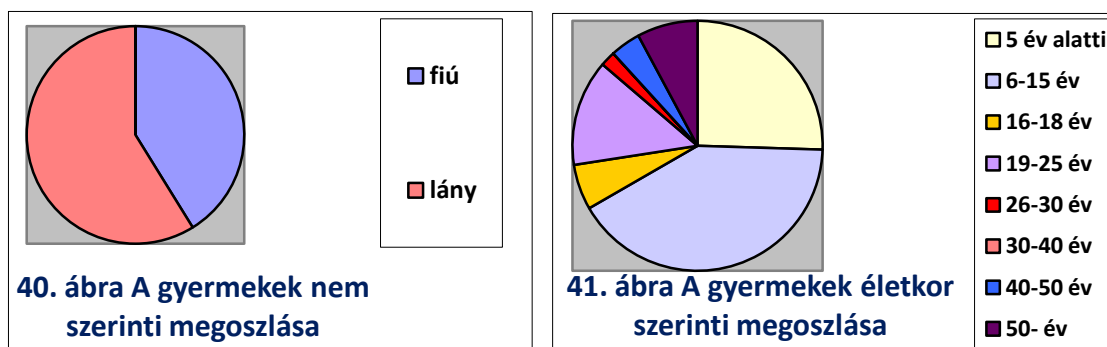
Az adatközlők rendszeresen viszonylag kis arányban olvasnak lapp nyelvű irodalmat: alig 31%. További 45% ritkán vesz kezébe lapp nyelvű könyvet, de meglehetősen nagy arányban (közel 24%) egyáltalán nem olvasnak lapp nyelven irodalmat (lásd 39. ábra). A lapp nyelvű TV-programok nézésének, rádióműsorok hallgatásának és lapp nyelvű újságok olvasásának gyakoriságával összehasonlítva a lapp nyelvű irodalom olvasása esetében mutatkoznak a legkevéssé jó eredmények; az adatközlők a négy vizsgált tevékenység közül ez utóbbit, a lapp nyelvű könyvek olvasását végzik a legkisebb arányban.

A lapp nyelven könyveket olvasók leginkább gyermekkönyveket, valamint a Bibliát és zsolttáros könyvet vesznek kezükbe. Ennek feltételezhetően a legfőbb oka, hogy a lapp nyelvű irodalom hosszú évszázadokig jellemzően szóban élt, szóban hagyományozódott, írásos formájuk a vallási jellegű szövegeknek volt. Néhány, a XX. század első felében megjelent műtől eltekintve, lapp nyelven kiadott szépirodalmi művekről csak az 1970-es évektől beszélhetünk (vö. Lund 2001). Napjainkban azonban már rendszeresen jelennek meg lapp nyelvű könyvek, de itt is megfigyelhető az északi lapp dominanciája. Néhány szerző két nyelven ír vagy maga fordítja le művét valamelyik skandináv nyelvre, éppen azért, hogy a lapp nyelven olvasni nem tudók – akár számi akár nem számi származásúak – is hozzáférhessenek írásaikhoz (Lund 2001).

A lapp nyelvű irodalom iránti kevésbé intenzív érdeklődés oka lehet még a nyelvileg magasabb színvonalon írt szövegek olvasásához szükséges nyelvismeret hiánya, vagy akár egyszerűen csak a témák kevésbé vonzó mivolta.

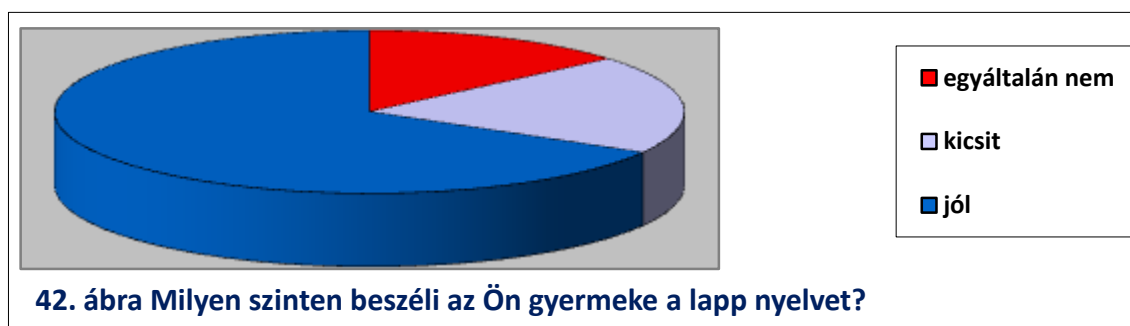
### 7.3.2.11 Az adatközlők gyermekeire vonatkozó adatok

A kérdőíves felmérés utolsó része **az adatközlők gyermekeire vonatkozó kérdéseket** tartalmazza. Ezekkel a kérdésekkel a fiatalok lappnyelv-ismeretére, a nyelvelsajátítás vagy -tanulás módjára, valamint a családi nyelvhasználati szokásokra vonatkozó információkat gyűjtöttem. A vizsgálatban résztvevők gyermekeinek demográfiai jellemzői alapján a következő az összetételük:



A gyerekek nagyobb hányada, csaknem 59%-a leány- és kisebb hányada, 41%-a fiúgyermek. Életkor szerint domináns az általános iskolás korosztály; a megkérdezettek utódainak bő 41%-a 6 és 15 év közötti, további 25% 5 évnél fiatalabb, közel 14% fiatal felnőtt, tehát 19-25 év közötti; 8% körüli az 50 évnél idősebbek, 6% közeli a középiskoláskorúak aránya. Csupán megközelítőleg 4%-ot tesznek ki a 40 és 50 év közöttiek, valamint csaknem 2%-ot a 26-30 éves korosztály; a 30-40 közötti generáció nem képviselteti magát.

*A második generáció szóbeli lappnyelv-tudását* is megkíséreltem feltérképezni; a szülők közlése alapján a következő eredmények születtek:



A gyermekek meghatározó többsége (közel 67%) édesanyja vagy édesapja véleménye szerint jól beszéli a lapp nyelvet, míg 20% körüli azok aránya, akik valamelyest beszélik azt, és nem egészen 14%-uk egyáltalán nem. Ezek az eredmények teljes mér-



tétekben összhangban állnak a korábban kapott, szülőkre, a szülők nyelvismeretére vonatkozó eredményekkel.

Mivel a vizsgálatomban részt vevők csaknem valamennyien beszélnek a lapp nyelvet, mindenképpen szükséges a SEG 2000 felmérés gyermekekre vonatkozó eredményeit is figyelembe venni annak érdekében, hogy teljesebb képet alkothassunk a második generáció lappnyelv-ismeretéről, ezáltal a nyelv megőrzésének valósabb esélyeiről, jövőjéről. A felmérés megközelítőleg azonos számban kérdezett meg lapp és nem lapp első nyelvű személyeket gyermekük vagy gyermekeik lappnyelv-tudásáról, ami a következő eredményeket hozta: az összes gyermek körülbelül 18%-a rendelkezik nagyon jó, további 6%-a elég jó lappnyelv-tudással, 65%-a pedig egyáltalán nem tudja a nyelvet. A nyelvet nagyon jól tudók között jelentős mértékű a különbség a tekintetben, hogy szülei lapp nyelvűek-e vagy sem. A lapp nyelvű szülők gyermekeinek 36%-a nagyon jól tud lapp nyelven, ugyanez a nem lapp nyelvű szülők gyermekei körében csupán 1%. Emellett a lapp nyelvű szülők gyermekeinek 34%-a egyáltalán nem rendelkezik a lapp nyelv ismeretével, ami meglehetősen rossz arány és hosszabb távon rontja a lapp nyelv revitalizációs és fennmaradási esélyeit. Ez az arány a nem lapp nyelvű szülőktől származó gyerekek körében nagyon magas, 94%-os.

A vizsgálat arra a jellemzőre is rámutatott, hogy azoknak az aránya, akiknek a gyermeke(i) jól tud(nak) lappul, magasabb azok körében, akiknek gyermekei 18 év alattiak (42%), mint akiknek 18 évnél idősebb gyermeke(i) van(nak) (28%). Ezzel együtt figyelemre méltó az adat, miszerint a felnőttkorú gyermekek szüleinek 40%-a mondta azt, hogy gyermeke(i) nem tud(nak) lapp nyelven, ez az arány a 18 évesnél fiatalabb gyerekekkel rendelkező szülők körében csak 29%. Ebből arra a pozitív tendenciára következtethetünk, hogy a fiatalok nagyobb arányban tanulják a nyelvet, mint az idősebbek. Ez a tendencia azonban nem egyedül és elsősorban a nyelvtanulási szándék növekedésével, hanem mindenekelőtt az oktatáspolitikai terén végbemenő, a kisebbségi nyelveket pozitívan érintő változásokkal hozható összefüggésbe (ld. 6.12. fejezet). Ezenfelül az is jellemző az adatközlők gyermekeinek lappnyelv-ismerete tekintetében, hogy azoknak a lapp nyelven beszélni, olvasni és írni tudó szülőknek az aránya, akiknek a gyermekei nem tudnak lapp nyelven, csupán 15%, míg azoké, akik csak passzív lapp nyelvi kompetenciával, vagy csak beszédképességgel rendelkeznek mindkét esetben 60-70% közötti (SEG 2000: 33-34).

A felmérést végzőknek arra is lehetőségük volt, hogy az arányokat területi szempont szerint is megvizsgálják. A következő eredmények születtek: a lapp nyelvet nagyon jól,

illetve elég jól tudók a szülők aránya szerint a lulei számi területen a legmagasabb, 52%, azt követi az északi számi körzet 47%-kal. A nyelvet magasabb szinten tudók szülei a legkisebb arányban a déli számik körében képviseltetik magukat, csupán 24%-kal. Hozzá kell tennünk azonban azt aényt is, hogy ha csak a *nagyon jól* válaszokat vesszük figyelembe, akkor az északi lapp 7%-kal megelőzi a lulei lappot. Nagyon fontosnak és figyelemreméltónak tartom megnézni a lappnyelv-ismerettel egyáltalán nem rendelkezők arányát a három norvégiai számi területen. Az eredmények azt mutatják, hogy szülők közlése alapján a déli számik 45%-a, az északi számik 34%-a és lulei számik 26%-a egyáltalán nem tud az adott lapp nyelven. Összességében az mondható, hogy az adatok felvételekor a norvégiai számik körében nagyarányú a lappnyelv-tudás hiánya (34%), ami feltételezhetően még mostanra sem változott meg szignifikánsan. Az ebbe a csoportba tartozók közül is a legnagyobb arányban a déli számi területen élők jelennek meg (45%), őket követik az északi számik (34%), és a legkevesebben a lulei számik vannak (26%). Ezek az eredmények is azt a megállapítást erősítik, hogy a déli lapp nyelv a leginkább veszélyeztetett az említett három közül.

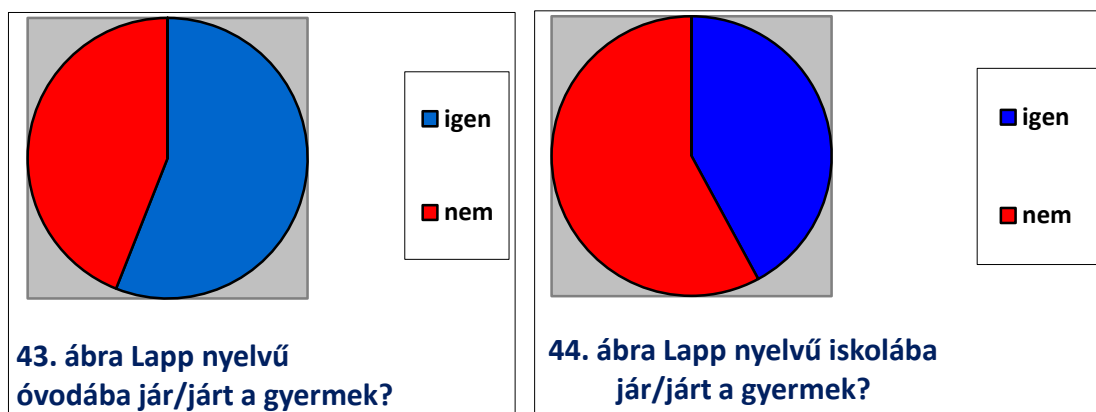
Egy másik aspektusból is érdemes a gyermekek lappnyelv-tudását megvizsgálni: a lapp nyelvű közigazgatási területen belül, valamint az azon kívüli északi számi területeken élőkre lebontva. Ebből a szempontból is feltűnő különbségek figyelhetők meg: míg a közigazgatási területen élő szülőknek csupán 16%-a állítja, hogy gyermeke(i) nem tud(nak) lappul, addig a többi északi számi területen ez az arány jelentősen nagyobb, 60%. Ugyanezek az arányok a nagyon jó lappnyelv-tudással rendelkezők között a közigazgatási területen 55%, azon kívül 10%. Ebben az esetben is óriásiak a különbségek a számi közigazgatási körzetben és az azon kívüli északi számi területen, ami a lapp nyelv általános helyzetét és (fennmaradási) esélyeit is meghatározza e két területen.

A vizsgálatot végzők összevetették a gyerekek lappnyelv-tudását és a szülők lappnyelv-ismeret fontosságára vonatkozó véleményét, és a következő összefüggéseket találták (SEG 2000:35): a gyerekek nyelvtudását nagyon fontosnak tartó szülők 63%-ának gyermekei jó nyelvismerettel rendelkeznek, a tudást fontosnak nem tartók 85%-ának a gyermekei pedig nem tudják a nyelvet. Az összefüggés tehát elég egyértelmű és cseppet sem meglepő: minél inkább fontosnak tartja a szülő a lapp nyelv ismeretét, annál jobb a gyermek(ek) nyelvtudása. A szülő(k) hozzáállása meghatározó a gyerekek lappnyelvtanulásában, és úgy tűnik, hogy a negatív hozzáállásnak erősebb a hatása.

A 2012-ben befejezett lapp nyelvhasználati vizsgálat a lapp oktatásban való részvétellel áttekintésére is kitér (Solstad et al. 2012:173). Adatai arról tanúskodnak, hogy a ma ötven évesek korosztályáig a lappot első nyelvként tanulók aránya az oktatási szint emelkedésével csökken. Ugyanakkor a lappot második nyelvként tanulók arány azzal párhuzamosan nő, ami egyrésztől jó, mert egyre többen kerülnek kapcsolatba a nyelvvel, másrésztől viszont nem biztosítja a lapp nyelv alaposabb, magasabb szintű tanulását. Egy másik jól megfigyelhető tendencia, hogy valamennyi oktatási szinten a fiatalabb generációk felé haladva fokozatosan nő a lapp nyelvet tanulók aránya, mind első, mind második nyelvként. Ez mindenképpen pozitívnak értékelhető és nagymértékben összefügg a kisebbségi- és oktatáspolitikai környezet alakulásával.

A felmérés mindezek mellett arra is rávilágít, hogy miért nem választják a lapp oktatást (Solstad et al. 2012:175). A három legfőbb ok a hiányzó, illetve nem megfelelő kínálat (60%), a képzett tanárok hiánya (57%), és a gyermekek tanulásban való segítségéhez szükséges szülői nyelvtudás hiánya (47%). Ezek mellett a válaszadók 14%-a gondolja úgy, hogy nem fontos a lapp nyelv tanulása, ami biztató arány a hozzáállás szempontjából.

A következőkben megtudhatjuk, hogy *adatközlőim gyermekei milyen arányban vettek vagy vesznek részt lapp nyelvű óvodai és iskolai nevelésben illetve oktatásban.*



A vizsgálati személyek óvodáskorú vagy annál idősebb gyermekeinek több mint a fele, pontosan 56%-a lapp nyelvű óvodába jár, illetve járt, és 44%-a nem lapp nyelvű óvodát látogat vagy látogatott, mint azt a 43. ábra is szemlélteti. Ezért az arányért az egyes településen adott feltételek is felelősek, miszerint nem mindegyik válaszadó lakhelyén működik számi óvoda. Míg a lapp nyelvű közigazgatási terület egyes településein (pl. Tana, Kautokeino), illetve a központi számi területen (pl. Alta) több számi óvoda közül is lehet választani, addig a többi településen (pl. Nesseby, Tysfjord) vagy csak

egy számi óvoda található vagy egy sem. Az adatközlők lakóhelyei között szereplő települések közül csak néhányban van lehetőség óvodai lapp nyelvi foglalkozásokra (Alta, Kautokeino, Tromsø). Ez igencsak fontos lenne a gyerekek nyelvi fejlődése szempontjából, mivel Norvégiában nagyon magas az óvodába járók aránya: az országos átlag 89,7%, az északi számi területeken 90% feletti (vö. SSB 2 *Barn i barnehager, etter alder og fylke. 2011*).

A lapp nyelvű iskolában tanulók aránya a kisebb, ők alkotják az iskoláskorú és idősebb személyek jó 42%-át, míg a nem lapp nyelvű intézményt látogatók aránya majdnem eléri az 58%-t. Ezek az adatok láthatók a 44. ábrán. A 43-44. ábra adatai azt mutatják, hogy míg az óvoda szintjén az adatközlők gyermekeinek 56%-a lapp nyelvű intézményt látogatott/látogat, addig az iskola szintjén a lapp nyelvű oktatásban részt vevők aránya már csak 42%; a lapp nyelvű oktatásban történő részvételi tendencia csökkenő az oktatási szint emelkedésével.

Általánosan megfigyelhető tehát, hogy a lapp nyelvű óvodát látogatott gyerekeknek viszonylag nagy része nem lapp nyelvű iskolában tanul vagy tanult. Továbbá nagyon jól megmutatkozik az ötven évnél idősebbek esetében, hogy a gyermekkoruk idején jellemző norvég kisebbségpolitika következményeként egyikük sem járt, illetve járhatott lapp nyelvű iskolába (és óvodába).

Ezen felül a nyelvtudásra vonatkozó adatok világosan tükrözik a családban jellemző nyelv használatának gyakoriságát is. A második generáció több mint 69%-ánál mindig vagy rendszeresen beszélnek a családban lapp nyelven, 23%-ánál csak ritkán történik ez, míg közel 4%-nál pedig egyáltalán nem jellemző a szülők és a gyermekek közötti lapp nyelvű kommunikáció (lásd 45. ábra).

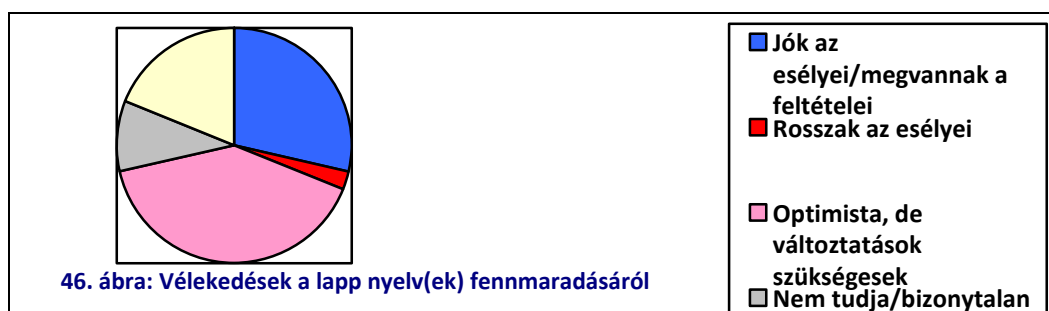


Az adatközlők gyermekeinek még csak elenyésző hányada házas – illetve a kérdőívben így jelölték meg –, ezért ezzel a kérdéssel, tényezővel érdemben nem tudunk foglalkozni.

### 7.3.2.12 A lapp nyelv fennmaradásáról való vélekedések

A kérdőív legutolsó részében **a válaszadók**nak lehetőségük volt véleményük megformálására arról, **milyenek ítélik a lapp nyelv fennmaradásának esélyeit, valamint milyenek látják annak feltételeit.**

A következő diagram összegzi a lapp nyelv fennmaradásának esélyeiről és feltételeinek megítéléséről való vélekedéseket:



A véleményt megfogalmazók többsége optimistán tekint a jövőbe a lapp nyelv megőrzését illetően, ahhoz azonban többségük további változásokat tart szükségesnek, mind az állam, mind a számik részéről.

A nyelv fennmaradásának feltételeit jónak értékelik, legalábbis az északi lapp nyelv esetében. Ez a nyelvváltozat ugyanis jelentősen kedvezőbb helyzetben van, mint mondjuk a déli lapp, amelynek anyanyelvi beszélői délebbre, szétszórtan, kisebb számban és a norvég lakossággal intenzívebb kontaktusban élnek. Ez utóbbi továbbadását és fennmaradását más tényezők is nehezítik, mint például a déli lapp nyelv szegényes jelenléte a különböző médiumokban és a nem megfelelő tananyagok. Ezzel szemben az északi lapp valamennyi szintéren és szinten intézményesített nyelv.

A fennmaradás biztosítékát a lapp nyelv megerősített státuszában, az utóbbi években végrehajtott revitalizációs intézkedésekben látják. E téren a legfontosabb lépések a következők voltak: a nyelv regionálisan hivatalos nyelvként történő elfogadása a számi közigazgatási területen, aminek velejárója a lapp nyelv hivatali használatának joga.

Azonban gyakrabban, aktívabban kellene élni is a jog adta lehetőségekkel, hiszen a nyelvnek állandóan, valamennyi vagy legalábbis minél több kommunikációs szintéren jelen kell lennie ahhoz, hogy megmutathassa jelentőségét, értékét, ami a nyelv tanulásához is komoly motivációs erőt biztosíthatna. A kisebbségi közösség tagjainak jóval tudatosabban kellene ezeket a kérdéseket kezelnie. A fentebb közölt eredményekből azonban látható volt, hogy a beszélőközösség ereje sok tekintetben gyengül, és csak néhány helyen megnyugtató a vitalitása.

A nyelv továbbélésének elengedhetetlen feltétele a fiatalabb generációk megfelelő nyelvelsajátítása és komplex nyelvi kompetenciája. Ebben – mivel a számi népesség meghatározó hányada egyáltalán nem vagy csak alacsony szintű lappnyelv-ismerettel rendelkezik – kiemelkedő szerep jut az oktatási intézményeknek, mindenekelőtt az óvodáknak és az általános iskoláknak. A gyermekek nyelvének megtartásában hátrányt jelent, hogy a szülők nagy része nem tud megfelelő színvonalon lappul, nem használják a nyelvet otthon, és nem adják át a következő nemzedéknek. A lapp nyelvű gyermekműsorok, gyermekfilmek, valamint a gyermekkönyvek kínálatával sem elégedettek a válaszadók. A vizsgálati személyek nagyon fontosnak tartják a magas színvonalú óvodai és iskolai lapp nyelvű nevelést, illetve oktatást, de elengedhetetlennek tartják a lapp nyelv otthoni nyelvként való gyakorlását is – a norvég helyett. Azonban ugyanilyen fontos a nyelv nyilvános, óvodai és iskolai közegen kívüli használata is.

Korábban már utaltunk a (fiatalabb korosztályokhoz tartozó) felnőtt számi népesség hiányos vagy éppen teljesen hiányzó lapp nyelvi kompetenciájára, hangsúlyt kell helyezni az ő nyelvoktatásukra is. Esetükben az ingyenes, felnőtteknek szervezett nyelvtanfolyamok indítását szorgalmazzák az adatközlők. Megítélésem szerint ezeknek a lebonyolításában a legfontosabb szerepet a számi központok játszhatják.

Lélektani szempont is megjelenik a lapp nyelvi helyzet jellemzésekor; a válaszadók hangsúlyozzák annak fontosságát, hogy mostanra teljesen megváltozott a korábbi légkör, a lapp nyelvhez és emberekhez való viszonyulás. Ezt a pozitív hozzáállást szükségesnek tartják ahhoz, hogy a lapp nyelv a visszaszorulást követően ismét elérhesse a megmaradáshoz szükséges, kívánatos szintet.

Természetesen pesszimistább vélemények is megfogalmazódtak. Ezek egy része a területi hovatartozáshoz kötődnek; a Tromsøben élők a városban – amely a számi közigazgatási területen kívül fekszik – a lapp nyelv-, illetve lapp nyelvű oktatás nyújtotta lehetőségeket nem értékelik túl jónak, mert nem áll rendelkezésre megfelelő számú intézmény és tanár.

Találkozunk olyan meglátásokkal is, amelyek a lapp nyelv továbbélését a számi közösségekben biztosnak tartják, viszont regionálisan hivatalos nyelvként nem látnak jövőt számára, mert egyrészt nem megfelelőek a feltételek, elsősorban a személyi feltételek, másrészt a számi lakosság nem használja, vagy a szükséges nyelvismeret hiányában nem tudja használni a lapp nyelvet a hivatalos helyzetekben.

#### **7.4 Helyszíni megfigyelések és interjúk**

A bevezetőben utaltam arra, hogy a városban lakó számik számát nem lehetséges pontosan megadni: a hivatalos, számi regiszterbe jegyzettek számával szemben adatközlőim becslése szerint több ezer számi származású személy élhet Tromsøben, és néhány száz tudhat közülük lapp nyelven.

A tromsøi helyszíni kutatásaim négy különböző oktatási intézményben, két óvodában, egy általános iskolában és egy egyetemen folytak.

Beszélgetőtársaim, pedagógusok, szülők, egyetemi hallgatók valamennyien az óvodát és iskolát nevezték meg ma a lapp nyelv megőrzésében legfontosabb tényezőknél, mivel a jelentős számú, lapp nyelven nem tudó családok gyermekei számára ezek az intézmények tudnák biztosítani a nyelv elsajátításának feltételeit. Kivételt talán a számi közigazgatási terület jelenthet, ahol az emberek jóval nagyobb számban rendelkeznek lapp nyelvi ismeretekkel és ezzel a család kapja a legfontosabb szerepet a nyelvsajátításban és -továbbadásban.

Tapasztalatom szerint nemcsak Tromsøben, hanem a régióban is az a tendencia érvényesül, hogy egyre többen kezdik a lapp nyelvet tanulni, sokszor olyan esetekben is, amikor a szülők vagy nagyszülők már nem tudják a nyelvet.

Norvégiai helyszíni kutatásom fontos részét alkotják az oktatási intézményekben végzett megfigyelések, interjúk és beszélgetések, mivel a fenti kérdőíves felmérés eredményeit árnyaltabbá teszik, megvilágítják az egyes százalékok mögött húzódó okokat is. A következő pontokban ezeknek az interjúknak és megfigyeléseknek az eredményeit mutatom be.

#### 7.4.1 A lapp nyelv az óvodában

Megfigyeléseim és interjúkészítéseim egyik helyszíne a *Gimle barnehage*, amely a Tromsøi Egyetem területén található egyetemi óvoda, ahová az egyetem alkalmazottainak és hallgatóinak gyermekei járnak. Az óvoda 1992 óta működik, ma egyetlen számi csoporttal.

Jelenleg 60 óvodás jár az intézménybe, 15 kisgyerek látogatja a számi csoportot. A vezető és a nevelők szerint idén kicsit pozitívabban alakult a csoport száma, de még jobb eredményeket szeretnének elérni. Korábban több gyerek volt a számi csoportjukban, de a városban két évvel ezelőtt megnyílt egy önálló számi óvoda és az „vett el” ettől az óvodától gyerekeket.

A számi csoporttal egy szakképzett óvónő és két asszisztens foglalkozik, mindhárman lapp dominanciás kétnyelvűek.

A számi csoport legfőbb célkitűzése a lapp nyelv és kultúra megismertetése és elsajátításának segítése. Ez nagyon fontos feladatuk, mivel általában az idejáró gyerekeknek csak az egyik szülője számi származású, és ezért otthon a norvég nyelvet használják. A pedagógusok lehetőleg mindig lapp nyelven beszélnek a gyerekekhez, de ha szükséges, átváltanak norvégra. Játék és meseolvasás közben a lapp nyelvet használják.

A szokásos általános óvodai tevékenységek mellett nagy hangsúlyt fektetnek a hagyományos számi kultúra megismertetésére, ezért alapvető foglalkozásaik közé tartoznak a speciális számi tevékenységek, mint például a rénszarvasvágás, majd az állat testrészeinek bemutatása, vagy például a fű legkülönbözőbb felhasználási lehetőségei. A számi életmód megismerése céljából ezeken túlmenően az óvoda udvarában megtalálható a hagyományos számi sátor is.

A másik vizsgált óvoda a *Guovssahas Mánáidgárdi (Samisk barnehage)*, egy kifejezetten számi óvoda, amely szintén Tromsø városában található, és a fenti, egyetemi óvoda versenytársa. Az intézmény jellege kitűnően tükröződik a megjelenésén: az épület előtt található játszótér domináns eleme a számi sátor.

Ebbe az intézménybe 0-6 éves korig várják a kisgyerekeket, maximum 40 főig. Az óvodába érkezőknél követelmény, hogy a lapp nyelv funkcionáljon kizárólagos vagy egyik családi nyelvként. Ennek az alapfeltételnek megfelelően az óvoda célkitűzése a lapp nyelv és kultúra megőrzése. Természetesen itt is a lapp nyelvet használják a legtöbb helyzetben, a legkülönbözőbb óvodai foglalkozásokon.



Jelenleg az óvoda 25 gyerekekkel működik; közülük kettőnek mindkét szülője norvég, a többi óvodásnak vagy mind a kettő, vagy legalább az egyik szülője számi származású. Általában jellemző az intézményt látogató gyerekek családjára, hogy a lapp nyelvet otthon, leginkább étkezésnél használják, más kommunikációs helyzetekben inkább a norvég nyelvet. Ilyen feltételek mellett különösen fontos szerepet tölt be az intézmény a lapp nyelv megőrzése terén. A tevékenység sikeressége nagymértékben függ a gyerekek hozzáállásától; tapasztalataim azt mutatják, hogy pozitív a viszonyulásuk a lapp nyelvhez és kultúrához, szívesen foglalkoznak vele, természetesen az életkori sajátosságaiknak megfelelően.

#### **7.4.2 A lapp nyelv az iskolában**

A vizsgálatba bevont iskola a tromsøi *Prestvannet skole* általános iskola, amely a város fentebb bemutatott számi óvodájának közelében található.

Az iskola az 1990-es évek óta működik, azonban a lapp nyelv később, úgy 10-12 éve jelent meg az oktatásban. Tromsøben több iskolában is folyik lappnyelv-tanítás, lapp tannyelvű osztály viszont csak ebben az iskolában indul.

Három csoportban folyik az összesen 25 gyermekből álló számi osztály tanítása, ami az iskola tanulói összlétszámának valamivel több, mint 7%-t jelenti. Ezenfelül további 12 tanuló a lapp nyelvet második nyelvként tanulja. A lapp nyelvű osztály tanulóinak száma 2000 óta emelkedő tendenciát mutat, de az utóbbi két évben stagnál. Ez utóbbi a lapp nyelv megőrzése szempontjából semmiképp nem értékelhető pozitívnak, de azt is figyelembe kell vennünk, hogy Norvégiában az általános iskolások összlétszáma az 1999 és 2005 között jellemző dinamikus létszámnövekedést követően az utóbbi néhány évben fokozatosan csökkent, 2009-re a 2003 körüli szintre esett vissza (vö. SSB).

A számi osztályban számi származású gyerekek tanulnak, akik az iskola előtt túlnyomórészt anyanyelvű óvodába jártak. A lappot második nyelvként pedig elsősorban olyan számi szülők gyermekei választják, akik maguk már nem tudják a nyelvet, de szeretnék, ha gyermekük megtanulná azt. Rajtuk kívül általában még egy-két norvég származású gyermek is bekerül a csoportba.

A számi osztályban az oktatás célja a tanulók kétnyelvűségének fejlesztése, szóbeli és írásbeli nyelvtudásának, motivációjának növelése, valamint a nyelv megőrzésének és továbbfejlesztésének segítése. Ezen túlmenően a számi identitás erősítése, a kultúra alapos megismerése, a szokások, hagyományok elsajátítása ezen a szinten is központi he-

lyet foglal el a képzésben. Ezeknek a célkitűzéseknek a megvalósítását a tanórai foglalkozások mellett speciális napok és kirándulások megszervezésével kívánják elérni.

A tanárok lapp anyanyelvűek, és feltételezhetően lapp dominanciás két- vagy többnyelvűek. Az iskolában ugyanis két finnországi kolléga is tanít, ők természetesen a lapp és a norvég nyelven kívül finnül is beszélnek. Az intézmény öt lappnyelv tanára egyébként a város más iskoláinak nyelvóráit is ellátja, iskoláról iskolára járva. Az érintett tanárok ezt ugyan nem tartják a legjobb megoldásnak, azonban a lapp nyelv- és a lapp nyelven folyó oktatás általános iskolai bevezetésekor jelentkező nehézségekhez képest a mai helyzet összehasonlíthatatlanul kedvezőbb. A lapp nyelvnek, valamint a lapp nyelvű tanításnak az iskolai keretek közé történő beillesztésekor ugyanis nem álltak rendelkezésre megfelelő tankönyvek sem – ami mára jelentős mértékben megváltozott (ld. 6.12.3) –, de ki kellett dolgozni magát az oktatás rendszerét, a tanmenetet és a tananyagot is. Azonban nemcsak a tanárok, hanem a szülők is komoly erőfeszítéseket tettek és tesznek ma is a cél érdekében, így a motiválásban és az anyaggyűjtésben is. Mindezen törekvések eredményeképpen ma már azt láthatjuk, hogy mindhárom norvégiai lapp nyelven rendelkezésre állnak tananyagok, tankönyvek.

A gyerekek motiváltsága is változó, de a nagy részük megfelelő motivációt hoz otthonról és szívesen foglalkozik a nyelvvel. Néhány esetben azonban a szülőket is meg kell győzni a lapp nyelv tanulásának a hasznosságáról.

Az általam megfigyelt 11 főből álló 1. osztályos számi csoport speciális foglalkozását minden alkalommal rövidebb, a többi, nem számi csoporttal közös foglalkozás előzi meg, amikor a gyerekek elénekelnek egy norvég, egy lapp, majd egy angol nyelvű dalt. Eközben a csoportok be tudják mutatni a többieknek, hogy éppen mit tanulnak vagy tanultak, így a nem számi gyerekek is betekintést kapnak a lapp nyelvbe és kultúrába, és a módszer a többségi gyerekek többnyelvűségének kialakulásához is hozzájárul.

A megfigyelésem napján a közös foglalkozást követően az egyes csoportok elkülönültek, és megkezdődtek a csoportokra szabott „órák”. A számi csoportban kizárólag lapp nyelven – az életkori sajátosságoknak megfelelően – folyt a tanítás, az instrukciókat is lapp nyelven kapták a tanulók.

A következő egység a számítógépes teremben zajlott, a modern technika bevonásával tanulták például a nevük leírását. A számítógépekkel való munka után szabadtéri foglalkozás következett, mert a mozgással egybekötött játék nagyon fontos pedagógiai

összetevő. Összességében pedig azt tapasztaltam, hogy a csoport tagjai motiváltak, lelkesen végezték és élvezték a feladatokat, szívesen tanultak és használták a lapp nyelvet.

### **7.4.3 Egyetemi tapasztalatok**

A Tromsøi Egyetemen megfigyeléseket végeztem, valamint két számi származású egyetemi oktatóval interjút is készítettem, ezenkívül több alkalmazottal, oktatóval, PhD-hallgatóval és nappali tagozatos hallgatóval folytattam kötetlen beszélgetéseket.

Interjúalanyaim közül a két oktató Norvégia legészakibb megyéjéből, Finnmarkból származik és lapp az anyanyelve. Egyikőjük 1974 óta él Tromsøben; a lapp, norvég és finn egyetemi tanulmányainak megkezdése óta. Mindhárom nyelvet jól tudja, ezért fordítóként és tolmácként dolgozik immár 22 éve. A másik megkérdezett oktató 1990 óta tartózkodik az észak-norvégiai városban, és számi irodalmat tanít az egyetemen.

Az interjúk, beszélgetések és megfigyelések eredményeit a következőkben foglalom össze.

Az 1970-es években megfogalmazódott egy észak-norvégiai egyetem igénye, ennek eredményeképp jött létre 1972-ben a Tromsøi Egyetem. Az egyetem fő profiljához a számi tartalmak oktatása mellett a számi témájú kutatások tartoznak. A lapp nyelv, illetve a kétnyelvűség szem előtt tartásának legfőbb bizonyítéka a kétnyelvű feliratok alkalmazása az egész egyetem területén, az intézmény legkülönbözőbb részlegeiben, könyvtárában, üzletében.

Számi kurzusokat megközelítőleg 30 éve tartanak, az 1980-as évek kezdetétől lapp nyelvi, az évtized közepétől pedig irodalmi tanulmányok folytatására is van lehetőség. Ezen kívül számi témájú és tartalmú kurzusok valamennyi tudományterületen, széleskörben megtalálhatók: a nyelvészet, történelem, pedagógia, a társadalomtudományok, az archeológia, a jog, az orvostudomány és a halászat területén.

Az oktatás nyelve a legtöbb szakon és kurzuson a norvég, bizonyos nyelvi és irodalmi kurzuson az északi lapp.

A számi tanulmányokat választók között korábban a téma iránt különösen érdeklődő norvégok voltak a jellemzőek, ma azonban már leginkább fiatal számik választják. Közöttük nemcsak norvégiai számikkal találkozhatunk, hanem viszonylag sok finnországi számi is érkezik az intézménybe. Az egyik egyetemi oktató interjúalanyom szerint az elmúlt 30 év alatt a számi tanulmányokat folytató hallgatóinak több mint 90%-a számi származású volt.

Jelenleg lapp nyelv és irodalom BA szakon az alsóbb évfolyamokon 5-10 fő tanul, a végzősök száma ennél kevesebb; MA szinten általában 1-2 hallgató kezdi meg tanulmányait.

2008 januárjában egy új BA szak indult az egyetemen, a *Lapp mint idegen nyelv*.

Mint ismeretes, a számi számának meghatározása egész Skandináviában nehézségekbe ütközik, és ez az egyetem számi származású hallgatói arányának megállapításánál is érvényesül. Az oktatók becslése szerint az egyetem néhány száz számi származású hallgatóval rendelkezik.

Ami a számi származású hallgatók egyetemen történő nyelvhasználatát illeti, a beszélgetésekből az derült ki, hogy azt az adott szituáció, illetve csoport határozza meg. Ez azt jelenti, hogy a számi származású, a nyelvet is tudó személyek általában a lapp nyelvet használják, de, ha csatlakozik hozzájuk egy norvég beszélgetőtárs, természetesen átváltanak a norvég nyelvre. Összességében azonban a norvég nyelv használata a jellemző az egyetemen.

A fiatalok nyelvtudásával kapcsolatban egyik interjúalanyom utalt egy tipikus különbségre: míg az idősebbek körében jobban jellemző a norvég egynyelvűség, addig a fiatalabbak nagyobb arányban kétnyelvűek, jellemzően norvég domináns kétnyelvűek. Ez összefüggésbe hozható a korábbi norvégiai politikai helyzettel, amely egyáltalán nem tolerálta a kisebbségi nyelveket. A napjainkban inkább előforduló kétnyelvűség kialakulásához az is nagymértékben hozzájárul, hogy ha egy számi származású norvég származásúval házasodik, nem a norvég nyelv válik automatikusan a család nyelvévé, hanem a számi származású szülő használja anyanyelvét. Ezáltal a gyermek nem csak a norvég nyelvet sajátítja el, hanem a lappot is, így természetesen kétnyelvűvé válik.

## **7.5 Vizsgálati tapasztalatok összegzése**

A vizsgálati szakaszban szerzett legfontosabb tapasztalatom a számi származásúak nem túl aktív és meglehetősen bizalmatlan hozzáállása volt a legszemélyesebb ügyeik idegen kutató általi firtatásához. Ez egy ilyen zárt, a közép-európai kultúrától távol élő közösség esetében azonban érthető.

A vizsgálati adatokat összegezve a legfontosabb eredmények a következők:

A válaszadók túlnyomó többsége (80%) a lapp nyelvet állította az első helyre az identitáselemek közül, tehát a nyelvet tartja a legmeghatározóbbnak a számi identitás tekintetében (ld. 9. ábra).

A lapp nyelv fontosnak ítéelésével összhangban áll a lapp nyelven tudók nagyon magas aránya: 93% norvég-lapp vagy lapp-norvég kétnyelvű. Valamennyi részkompetencia esetében magasabb a lapp nyelvet legalább jól használni tudók aránya, mint a szélesebb körű 2000-ből származó norvég felmérés eredményeiben. Azonban az egyes kompetenciák között megmutatkozik a különbség, igaz nem olyan nagymértékben, mint a viszonyítási alapként is használt vizsgálatban. Saját vizsgálatom, valamint a SEG 2000 és a 2011-2012-es norvég nyelvhasználati felmérés eredményei is azt mutatják, hogy a számi lakosság körében alacsonyabb a lapp nyelvet írásban használni tudók száma a szóbeli kompetenciával rendelkezők számánál.

Ennek az oka lehet egyebek között a nyelvtanulás módja és színtere; ugyanis válaszadóim több, mint 62%-a otthon, a családban sajátította el a lapp nyelvet, és csupán 15-15% azok aránya, akik a család mellett óvodában és/vagy iskolában, illetve tanfolyamon is tanulták a nyelvet, ami azt jelenti, hogy az írott nyelvi kompetenciát csak ők szerezték meg.

A válaszadók hiányzó vagy nem megfelelő lapp nyelvi írásbeli kompetenciái is hozzájárulnak ahhoz – az ott dolgozók hasonló hiányosságai mellett –, hogy a közhivatalokban az írásbeli kommunikációban a norvég nyelv az abszolút domináns. Azonban a szóbeli kommunikációban is inkább jellemző a hivatokban és üzletekben a norvég nyelv használata, bár ebben az esetben gyakoribb a lapp előfordulása is.

Az mindenképp megfigyelhető, hogy a norvég nyelv jellemző domainjei a közhivatalok és üzletek. A válaszadók egy része úgy is látja, hogy a számik körében nagyfokú a norvég nyelv elfogadása hivatali nyelvként. Ezzel szemben a családi és a baráti kapcsolatok azok a nyelvhasználati színterek, ahol a lapp nyelv dominál. A többi szintéren egyik nyelv dominanciája sem mutatható ki.

Ami a lapp nyelvtudás perceptív használatát illeti, a vizsgálati személyek legnagyobb része rendszeresen lapp nyelvű TV-műsorokat néz, arányban azt követően lapp nyelvű nyomtatott sajtótermékeket olvas, és lapp nyelvű rádióadásokat hallgat. Ezekről jelentősen lemarad a lapp nyelvű irodalom olvasása. Ez tükrözi a válaszadók nyelvismeretének színvonalát, az írásos kompetenciák alacsonyabb szintjét, de a lapp nyelvű irodalom mennyiségét, a kínálat szűkösségét vagy számi olvasók érdeklődésének hiányát is.

A nyelv fennmaradása szempontjából kiemelt fontosságú a következő generáció lappnyelv-ismerete, nyelvelsajátításának vagy nyelvtanulásának színtere, és a szülők hozzáállása. Vizsgálatom alanyainak gyermekei között nagy arányban képviseltetik

magukat a lapp elsőnyelvi kompetenciával rendelkezők, ami szüleik lapp nyelvhez való viszonyulásával és lappnyelv-tudásával is magyarázható. A teljes számi lakosság körében azonban nem ilyen kedvező a helyzet: sokkal kevesebben tudnak lapp nyelven, de az egyes lapp nyelvek beszélői között is mutatkoznak lényeges számbeli különbségek. Összességében a lulei számi közösség tagjai rendelkeznek legtöbben lapp nyelvi kompetenciákkal, őket követik az északi számik, és a legkedvezőtlenebb a helyzet a déli számi közösségekben.

Hasonlóképpen eltérések jelentkeznek a lapp nyelvű közigazgatási körzet, illetve az azon kívül élő számi lakosság lappnyelv-tudásában és lappnyelv-használatában. Előbbiben de jure teljes körű a lapp nyelv használatának lehetősége, és de facto is kiterjedtebb. Mindezek miatt szükséges a hiányosságok és problémák differenciáltabb kezelése, az eltérő feltételek és környezet figyelembevételével, amiben Norvégia utóbbi kormányzati szintű megnyilvánulásai biztatónak tűnnek.

## **8. A Norvégiába bevándorló kisebbségek nyelvi jogai**

Norvégia őshonos kisebbségeinek és azok nyelvi jogainak bemutatását követően áttekintjük az országba az utóbbi évtizedekben érkezett kisebbségeknek a nyelvi helyzetét és jogait.

A Bevezetőben megfogalmazott célkitűzésnek megfelelően, az őshonos és bevándorló kisebbségek vizsgálatával teljesebb képet alkothatunk Norvégia jelenlegi kisebbségi (nyelv)politikájáról.

### **8.1 Régebbi korszakok migrációs folyamatai**

A történelem során Skandináviára nem volt jellemző a nagymértékű népmozgás, bevándorlás. Az egykori bevándorlások is leginkább gazdasági vagy politikai okokra vezethetők vissza és semmiképpen sem nagy csoportokban folytak (Nuolijärvi 1994:5). A XIX. századig mindenekelőtt kereskedők, mesteremberek, esetenként a szegényebb peremvidékekről érkeztek bevándorlók a skandináv országokba. Norvégiába ebben a korszakban mentek nagy számban német kereskedők a Hansa-városokba, ennek a jelenségnek legkitűnőbb példája Bergen (vö. Nesse 2002:81-155).

A XIX. századi Skandinávia azonban még kevésbé volt vonzó célterület, sőt az elszegényedés és kedvezőtlen körülmények kialakulása következtében inkább a kivándorlás került előtérbe. A skandináv államokból nagyarányú kivándorlási hullám indult meg, elsősorban Amerikába (Virkesdal 1985:1, Stenersen-Libæk 2003:83).

Összességében megállapítható, hogy Észak-Európa egészen az 1940-es évekig a migrációs folyamatokat tekintve inkább küldőország volt, mintsem célország, és még az 1960-as években is megközelítőleg egyenlő arányú volt a ki- és a bevándorlás Norvégiából illetve Norvégiába (Nuolijärvi 1994:5, 10).

### **8.2 Norvégia mint a mai migráció egyik célországa. A Norvégiába érkező, modern kori bevándorlók származása, a bevándorlás okai**

A modern, globalizálódó, valamint jelentős átalakulásokon átmenő, több részén zavarásokkal és háborúkkal jellemezhető világban Európának számolnia kell az egyre nagyobb számban megjelenő bevándorlókkal; ez alól a tendencia alól az észak-európai államok, így Norvégia sem kivétel. Esetében különösen vonzó lehet a világviszonylatban is kiemelkedően magas életszínvonal, de a Föld legproblémásabb, leginkább zavarásokkal teli térségeitől való távolság is.

Norvégia nyilvántartásai szerint az utóbbi 40 évben nőtt az országba érkező bevándorlók száma. Ezt a változást követhetjük a következő táblázatban:

Év	A bevándorlók száma
1965	12 148
1975	19 551
1985	21 858
1995	25 678
2000	36 542
2005	40 148
2010	73 852
2011	79 498

**18. táblázat: A Norvégiába bevándorlók számának alakulása 1965 és 2010 között**  
(Forrás: SSB *I Innvandring og utvandring 1951-2011*)

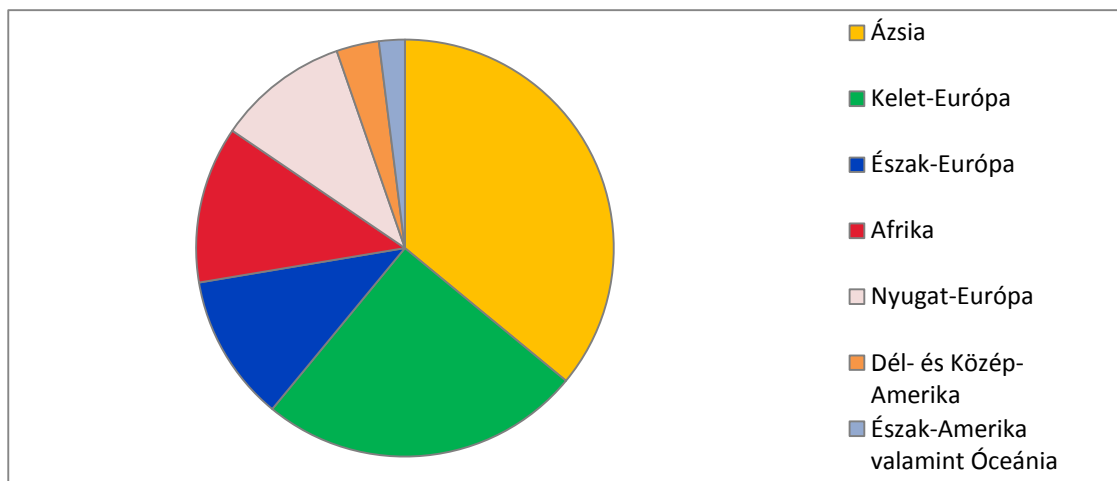
A táblázat számai egyértelműen azt mutatják, hogy 1995 után dinamikusabban nőtt az évenként az országba érkező bevándorlók száma, mint az azt megelőző évtizedekben, hiszen míg 1995-ig tíz év alatt az egy évben bevándorlók számának növekedése 2307 és 7403 fő között mozgott, addig 1995-t követően ilyen mértékű változások már öt év alatt is bekövetkeztek. Sőt, 1995 és 2000 között már azt is meghaladták, mivel öt év alatt csaknem 11 000 fővel emelkedett az egy évben bevándoroltak száma, 2005 és 2011 között ez a szám pedig már közel 40 000 volt, tehát addig még nem tapasztalt arányú növekedés következett be.

Az éves bevándorlósám fokozatos növekedése miatt már 1950 és az 1970-es évek eleje közötti időszakban megháromszorozódott a külföldiek száma a legtöbb nyugat-európai államban és Norvégiában is (Münz-Seifert 1999:6). 1970-ben a bevándorlók száma 60 000 fő körül volt, ez az összlakosság 1,5%-át tette ki. 2004-re ez a szám már 349 000 főre nőtt, ami Norvégia lakosságának 7,6%-a, 2011-re pedig már a 600 000 főt is meghaladta, azaz elérte a 12%-ot. Ha csak az utóbbi tíz évet vesszük figyelembe, a bevándorlók száma több mint 70%-kal emelkedett. Ezen belül a nem nyugati országokból érkezők száma csaknem megduplázódott. Az 1960-as években a valamely másik skandináv országból – mindenekelőtt Dániából és Svédországból – jött migránsok tették ki a Norvégiába bevándorlók felét (Nuolijärvi 1994:10), 1970-ben a nem nyugati államokból származó bevándorlók száma nem érte el a 10 000-t sem (SSB *Innvandring og*



*utvandring 3 Innvandring, etter fraflyttingsland. 1966-2011*). A legdinamikusabban tehát mindenképpen a nem nyugati (európai vagy amerikai) származásúak száma növekedett, illetve növekszik.

2010-ben az összesen 73 852 bevándorló csaknem 70%-a Európából, valamivel több, mint 16%-a Ázsiából, megközelítőleg 8%-a Afrikából, 4,5%-a pedig Amerikából jött Norvégiába (SSB *Innvandring og utvandring 3 Innvandring, etter fraflyttingsland. 1966-2010*). 2011-re a bevándorlók száma egy év alatt jelentős mértékben tovább nőtt, jellemzően az EU államaiból, továbbra is elsősorban Lengyelországból, Svédországból és Litvániából, de a gazdasági válság által legintenzívebben érintett dél-európai országokból is érkeztek (SSB *Befolkningsstatistikk. Inn- og utvandring, 2011*).

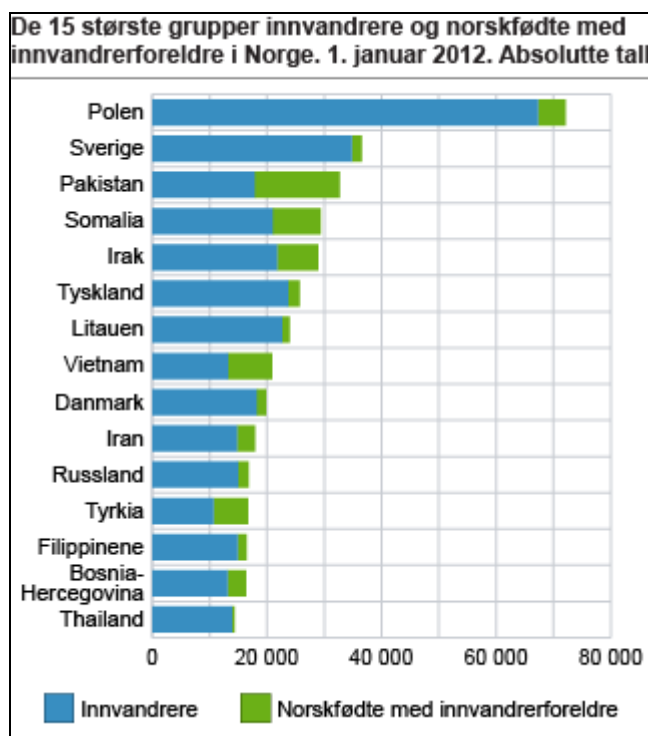


**47. ábra A Norvégiában élő bevándorlók származási helyük szerint, 2010**  
 (Forrás: SSB *Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre 1 Folkemengde 1. januar 2010 og endringene i 2010, etter innvandringskategori og landbakgrunn*)

A 2010-es állapot szerint a Norvégiában élő összes bevándorló több mint 76%-a nem nyugati országból jött Norvégiába. Ezen belül a legnagyobb arányú az Ázsiából történő migráció (36%). Ezt követi Kelet-Európa (25%), Afrika (12%), Dél- és Közép-Amerika (3,3%). Ezenfelül a bevándorlók 11,4%-a az északi, 10,2%-a a nyugat-európai országokból, 2%-a pedig Észak-Amerikából valamint Óceániából érkezett (lásd 48. ábra).

Az utóbbi évtizedek adatai a különböző küldőterületekről Norvégiába érkező bevándorlók száma mellett a migráció dinamikáját is mutatják. Eszerint 1970 és 2011 között – amellet, hogy a 48. ábrán jelölt valamennyi küldőterületről jövők száma legalább megkétszereződött – a legnagyobb mértékű és legdinamikusabb, több mint tízszeres növekedés az Ázsiából, Afrikából és Latin-Amerikából származók körében figyelhető meg. Ma ők adják a Norvégiában élő bevándorlók felét.

Az SSB 2010. évi adatai azt is mutatják, hogy a norvégiai bevándorlók 215 különböző országból származnak, ennek megfelelően kisebb-nagyobb számban található az országban. Azt azonban érdemes megnézni, hogy a ma Norvégiában élő bevándorlók honnan, melyik országból származnak. Ezt szemlélteti a következő ábra:



**48. ábra A 15 legnagyobb bevándorlócsoport Norvégiában származási ország szerint. 2012. január 1, zöld színnel jelölve a már Norvégiában születetteket (Forrás: SSB *Innvandring*)**

Ha sorrendet állítunk fel a származási országok között, a 2012. január 1-i adatok szerint<sup>86</sup> Lengyelország, Svédország és Pakisztán adja a legtöbb norvégiai bevándorlót. Az imént felsorolt három országot követi Szomália, Irak, Németország, Litvánia, Vietnam és Dánia.

Általában a bevándorlás két fő típusáról beszélhetünk: az egyik munkavállalás, a másik pedig menekülés céljából történik. Az imént felsorolt országok is két csoportba sorolhatók ezen szempontok szerint: míg az európai országokból érkezők munkavállalók, addig a többiek menekült migránsok.

A különböző időszakok bevándorlási hullámai is más-más jellegűek. Korábban is eltérőek voltak a bevándorlások motivációi az egyes korszakokban a politikai, gazdasá-

<sup>86</sup> A norvég statisztikai adatok magukban foglalják a nem Norvégiában születetteket, valamint a már Norvégiában született személyeket, akik bevándorló szülőktől (legalább egy nem norvég származású szülő-től) származnak. A 48. ábrán kék színnel jelölik az előbbieket, zölddel pedig az utóbbiakat.

gi, valamint szociális viszonyoktól függően. Míg 1975-ig főként munkavállalási céllal jöttek dél-európai, észak-afrikai és dél-ázsiai, különösen pakisztáni migránsok, azt követően elsősorban ezek hozzátartozói érkeztek Norvégiába, családegyesítés céljából. Az 1980-as évek közepétől jellemzően menekültek jöttek az országba, általában családjukkal együtt. Emellett a szomszédos országokból, mindenekelőtt Svédországból és Dániából érkeztek munkavállalási céllal migránsok (Nuolijärvi 1994:7).

A Szovjetunió felbomlása, 1991 után megindult egyfajta orosz bevándorlás is – elsősorban Észak-Norvégiába, Finnmark megyébe. Esetükben jellemző a munkavállalás miatti bevándorlás, valamint a házastárs követése (St.meld.nr. 49, Boks 1.2).

Az Európai Unió 2004. évi bővítésével jelentős és egyre növekvő számban érkeztek, illetve érkeznek az új tagállamokból munkavállalók az országba, elsősorban Lengyelországból és Litvániából. Ezt nagyon jól mutatják az éves adatok, hiszen mindkét ország esetében 2004-ben jelentősen megnőtt a Norvégiába érkező migránsok száma, és attól kezdve intenzíven nőtt.

Érdeemes összehasonlítani a Norvégiában és a többi európai államban élő bevándorlók arányát és azok származás szerinti alakulását (St.meld. nr. 49, *Situasjonsbeskrivelse og levekår* 1.1.2.4). A 2003-2004-ből származó parlamenti jelentés szerint Norvégia az erős középmezőnyben található az összlakosság és a bevándorlók számarányát tekintve. A többi európai országba sokkal kevesebb számban jönnek bevándorlók az Európai Gazdasági Térség (EGT) államaiból, mint az azon kívüliekből. Norvégiában az előbbieket is meglehetősen szép számban képviseltetik magukat.

A bevándorlások tekintetében Norvégia még Dániától és Svédországtól is különbözik. Dániába többen érkeznek más EU-tagállamból, Törökországból és a volt Jugoszláviából, mint Svédországba és Norvégiába. Svédországba nagyobb számban jönnek a többi skandináv országból – különösen Finnországból –, mint Dániába és Norvégiába. Az Ázsiából érkezők aránya viszont magasabb Norvégiában, mint Dániában és Svédországban.

Összességében azt mondhatjuk, hogy Norvégiában kevesebb a bevándorló Törökországból és Észak-Afrikából, de több Pakisztánból, Vietnámból és Szomáliából, mint más európai országban.

Az állampolgársági politika tekintetében Norvégia Dániával és Svédországgal együtt liberális politikát folytat, ami azt jelenti, hogy évente a külföldi állandó népesség 3-6%-át honosítja (Münz-Seifert 1999:15). Ma a Norvégiában élő bevándorlók 34%-a rendelkezik norvég állampolgársággal (ld. SSB *Innvandring og innvandrerne*)

### 8.3 A bevándorlók fő letelepedési helyei Norvégiában

A letelepedés helyét meghatározta, illetve meghatározza a származási ország, a bevándorlás oka és az ott tartózkodás időtartama (St.meld. nr. 49, *Situasjonsbeskrivelse* 1.1.3).

Az 1990-es évek kezdetétől a menekültek érkezésénél alapelv volt, hogy az ország egész területén viszonylag egyenletesen elosztva telepedjenek le, ne csak koncentráltan bizonyos körzetekben. A törekvés eredményes volt, kivételt csak a főváros és közvetlen környéke jelent: az ad otthont a legtöbb Norvégiába érkező migránsnak, ugyanis Osloban és Akershusban él az összes bevándorló csaknem fele. A norvégiai bevándorlókat legnagyobb arányban tehát Osloban találhatjuk, itt ma a lakosság 23%-át adják, legkisebb arányban pedig Nord-Trøndelagban vannak jelen, ahol a lakosok csupán 5%-a bevándorló (ld. SSB *Innvandring og innvandrere Innvandrere og norskfødte som andel av befolkningen, etter fylke. 1. Januar 2012*).

Finnmark megyében mindenekelőtt finnországi és oroszországi bevándorlók leltek otthonra. Korábban itt a halászatban, halfeldolgozó iparban sri lankaiak is dolgoztak nagyobb számban, létszámuk azonban az utóbbi években csaknem negyedére csökkent, míg az oroszoké majdnem háromszorosára nőtt.

Osloban él az afrikai származásúak több mint a fele, ezen kívül számos bevándorló nemzetiség koncentrálódik a fővárosban és környékén; kivételt talán a chileiek, vietnamiak és bosnyákok képeznek, akik az ország területén elszórtan telepedtek le.

Mindezek figyelembe vételével elmondhatjuk, hogy bár eltérő arányban, de napjainkban az ország valamennyi megyéjében élnek bevándorlók.

### 8.4 Norvégia bevándorlási politikája

Norvégia bevándorlási politikájánál azt tekinti alapelvnek, hogy a bevándorlást úgy kell irányítani, hogy az stabil gazdasági és szociális fejlődést biztosítson az országban. A szabályozást emellett természetesen befolyásolják a nemzetközi kötelezettségek és a külföldi munkaerő-szükséglet is. Ezek a célok meghatározzák az állam bevándorlóival szembeni politikáját, ami elsősorban az integráció, végül az asszimiláció.

A legnagyobb hatással a norvég állam bevándorlási politikájára a külföldiekről szóló törvény, az *Utlendingsloven* (1988, 2008-ban és 2009-ben módosítva)<sup>87</sup> van. Ez a

---

<sup>87</sup> A törvény teljes neve: *Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her*

törvény szabja meg a Norvégiában történő hosszabb idejű tartózkodás, illetve letelepedés jogi kereteit a külföldi állampolgárok számára.

Emellett egy a bevándorlók jobb integrálódását elősegítő törvény is érvényben van, ez az *Introduksjonsloven*<sup>88</sup>. A 2003-ban hatályba lépett törvény teljes címének megfelelően „az újonnan érkező bevándorlók beilleszkedési rendjéről és norvég nyelvoktatásáról” szól. A törvény valamennyi településen 2004. szeptember 1-jétől érvényes.

Ez a törvény előírja a beilleszkedési programban való részvételre való jogot és egyben köteleességet is az általa meghatározott újonnan érkezett 18 és 55 év közötti, alapképzettséget megszerezni kívánó külföldi személyek számára (Kapittel 2, 2.§). Ezen belül is azokra vonatkozik e törvény, akik a) menedékjogot b) tartózkodási vagy beutazási engedélyt mint átmeneti menekültstátuszt c) megújítható tartózkodási vagy munkavállalási engedélyt d) az a, b vagy c pontok alatt meghatározott személyek hozzátartozójaként tartózkodási vagy munkavállalási engedélyt kaptak. Újonnan érkezett alatt azt érti, aki a programban való részvétel megkezdésekor két évnél rövidebb ideje él egy településen. Kivételt képeznek a skandináv államok, valamint azon államok polgárai, akikre az EGT Szerződése érvényes.

A települések feladata, hogy a törvényben előírtak alapján megszervezzék a programokat (Kapittel 2, 3. §).

Mivel ezzel a beilleszkedési programmal az a cél, hogy segítségével a résztvevők norvég nyelvi és norvég társadalmi ismereteket sajátítsanak el, valamint a résztvevőket a szakmai életben való részvételre felkészítse, a programnak előírás szerint legalább norvég nyelvoktatást, társadalmi ismereteket és a továbbtanulásra vagy a munkavállalásra felkészítő ismeretegységeket kell tartalmaznia (Kapittel 2, 4. §).

A törvény 4. fejezete részletezi a norvég nyelv és társadalmi ismeretek oktatására vonatkozó szabályozásokat. Eszerint a program ingyenes oktatást biztosít az imént említett tárgyakból összesen 300 órában. Az összóraszámából 50 óra a norvég társadalmi ismereti kurzusra fordítandó a hallgatók anyanyelvén vagy általuk jól ismert nyelven, a többi a norvég nyelv tanulására fordítandó (ld. *Intro. Norwegian language training: rights and obligations*).

Ebben a fejezetben, a 17. § azt is meghatározza, hogy egészen konkrétan mire milyen szabályozás érvényes. Ennek megfelelően az előbb említett kurzuson joga és kötelessége részt venni azoknak a 16 és 55 év közötti külföldieknek, akik tartózkodási vagy

---

<sup>88</sup> A törvény teljes neve: *Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere*

munkavállalási engedélyt kaptak (a külföldiekre vonatkozó törvény alapján). Azoknak az 55 és 67 év közötti külföldieknek, akik a fentiek miatt tartózkodnak az országban, joguk, de nem kötelességük részt venni a programban.

A norvég nyelv és társadalmi ismeretek oktatásában nem kell részt venni, ha a migráns személy igazolni tudja megfelelő szintű norvégnyelv-tudását. Ugyanez vonatkozik azokra a személyekre is, akik lapp nyelvből rendelkeznek megfelelő nyelvismerettel és azt valamilyen dokumentummal igazolni is tudják. Ezen felül a települések joga, hogy indokolt esetekben felmentsenek személyeket részvételi kötelezettségük alól.

Fontosnak tartom, hogy a norvég nyelv és társadalmi ismeretek tárgyakat csak szakmailag és pedagógiaileg kompetens személyek oktathatják (19. §). Az erre alkalmas tanárok képzését ma az ország több egyetemén és főiskoláján is végzik, többek között az Oslo-i Egyetemen, a Bergeni Egyetemen, a Bergeni Főiskolán, a trondheimi műszaki-természettudományi egyetemen, a kristiansandi Adgeri Egyetemen, a Voldai Főiskolán a Stavangeri Egyetem pedig kifejezetten már aktív pedagógusoknak hirdeti meg kurzusát.

A törvényben 2011 júliusától változás történt, amely szerint az újonnan érkezett/érkező csoportoknak joguk és kötelességük részt venni egy kétéves teljes idős, norvégnyelv-oktatást, társadalmi ismereteket nyújtó, valamint a továbbtanulást vagy elhelyezkedést segítő programban (ld. *Endringen i introduksjonsloven*). A módosított törvény a 16-55 év közötti (a külföldiekről szóló törvény előírásainak megfelelően valamilyen típusú tartózkodási engedélyt kapott) külföldiekre érvényes. Az oktatási program összóraszámát megemelték 600 órára, valamint a kurzus biztosításában, lebonyolításában és eredményességének kontrollálásában az egyes településeknek, települési önkormányzatoknak kiemelt a felelőssége.

Látjuk, hogy Norvégia bevándorlókra vonatkozó politikája egyértelműen a társadalmi integrációra és nem az asszimilációra irányul. Ez a legfontosabb célkitűzése, hiszen egy olyan társadalom, amely valamennyi állampolgárának esélyegyenlőségén alapul, nem fogadhatja el, hogy egyes társadalmi csoportok hosszú távon hátrányos helyzetben élnek. A bevándorlókat (ha nem is az első, de a következő generációkat) versenyképessé akarja tenni a munkaerőpiacon annak érdekében, hogy ne váljanak marginalizálódott csoportokká, ne alakuljon ki etnikai szegregáció, ami társadalmi konfliktusokhoz vezethet (Münz-Seifert 1999:31-32).

Mindenképpen szükséges azt is megemlíteni, hogy az ENSZ Faji Diszkriminációs Bizottsága pozitív véleménnyel van a norvégiai folyamatokról, bár megemlíti, hogy

még néhány területen – például a munka- és lakáspiacon -- van még mit tenni a diszkrimináció ellen. Eszerint még mindig előfordul, hogy a mindennapokban, munkahelyen való alkalmazásnál vagy lakáskiadásnál, illetve -eladásnál spontán hátrányos megkülönböztetés sújtja a bevándorlókat.

Norvégia 1970-ben aláírta a faji diszkrimináció minden formájának megszüntetéséről szóló ENSZ egyezményt, 1979 óta pedig egy antirasszista központ is működik, amely a rasszizmus ellen és az egyenlő jogokért tevékenykedik, ez azonban nem tudja kivédeni a hétköznapi életben előforduló hátrányos megkülönböztetést.

### **8.5 A felnőtt bevándorlók integrálása a nyelvoktatás segítségével**

A norvég állam elengedhetetlennek tartja, hogy a bevándorlók, minél gyorsabb és zökkenőmentesebb beilleszkedésük érdekében, minél rövidebb idő alatt sajátítsák el a norvég nyelvet. Ehhez a norvégiai települések, közösségek ingyenes kurzus keretében biztosítják a lehetőséget a felnőtt bevándorlóknak. A kurzusok lebonyolításához a korábbi évekhez hasonlóan állami támogatást kapnak a települések, bár megváltozott rendszer szerint. Az új támogatási rendszer miatt viszont nehéz helyzetbe kerültek vagy kerülhetnek egyes települések. Különösen a kisebb településeket érintheti ez, ahol kis létszámú csoportokat oktatnak, mivel a 2005-től érvényes támogatási rendszer fejkvótán alapul. Így az említett közösségek nem tudják fedezni az oktatás költségeit, aminek következménye lehet a nyelvtanárok elbocsátása, és féltő, hogy az oktatás korábbi színvonalára nem tartható. Kormányzati oldalról viszont túl magasnak találták az oktatási költségeket, tulajdonképpen ezzel indokolják a változtatást a támogatás terén. Emellett sokkal intenzívebb együttműködést képzelnek el az egyes települések között a bevándorlók nyelvi és társadalomismereti képzését illetően (ld. A-26/2007 *Ikraftsetting av forskrift om endringer i utlendingsforskriften (sterkere vektlegging av barns tilknytning til riket, oppholdstillatelse når det foreligger praktiske hindringer for retur). Opphør av rundskriv AI-5/2006, 01.06.2007*).

A kormány – belátva a támogatások nem kielégítő mértékét -- a felnőtt bevándorlók nyelvoktatásának fejlesztésére 75 millió korona összegű támogatás szétosztása mellett döntött. A települések tanulói csoportjaik nagyságának függvényében más-más összegű juttatásban részesülnek. Azok a közösségek, amelyek 10-200 fő olyan felnőtt bevándorlóval rendelkeznek, akiknek joguk és kötelességük a norvég nyelv és társadalomismeret tanulása, 400 000 korona kiegészítő támogatást kaptak 2007-ben. Azoknak a települé-

seknek, ahol 10 főnél kevesebben vesznek részt az említett kurzusokon, és nem tudják a más közösségekkel való együttműködést megoldani, összesen 25 millió korona áll rendelkezésre. Ezen felül a közösségek további kiegészítő támogatási összegekre is pályázhatnak (ld. *Styrker norskopplæringa for vaksne innvandrara*, Pressemelding, 12.07.2007).

2009-ben a kormány az önkormányzatoknak megemelt fejkvótán alapuló pénzügyi keretet biztosított a bevándorlók gyors és sikeres integrálása érdekében (ld. *Styrkar kommunanes arbeid med integrering*, Pressemelding, 13.10.2009), azaz magasabb összegű keretet bocsátott rendelkezésükre a norvég nyelvi és társadalomismereti képzések lebonyolítására.

A felnőtt bevándorlóknak vizsgát kell tenniük norvég nyelvből. Ez – vagy a 300 órás nyelvoktatáson való részvétel – ugyanis a nyelvi feltétele az állampolgársági kérelem benyújtásának (vö. *Statsborgerskap ved søknad* Utlendingsdirektoratet).<sup>89</sup> Ma két vizsgát alkalmaznak az országban norvég mint második nyelvből: az egyik a norvég nyelvvizsga felnőtt bevándorlók számára (*Språkprøven i norsk for voksne innvandrere*), a másik felsőbb szintű norvég nyelvi teszt (*Test i norsk-høyere nivå*) (Vagle 2003:123). Az előbbi egy középszintű nyelvvizsga, amely megfelel a Közös Európai Referenciakeret A2-es (*Norskprøve 2*) és B1-es (*Norskprøve 3*) szintjének<sup>90</sup>. Ez a vizsgatípus tulajdonképpen az ingyenes nyelvi tanfolyamot lezáró vizsga, amit évente három alkalommal szerveznek az ország több városában, mivel évente kb. 3000 vizsgázóval lehet számolni (ld. *Norskprøver for voksne innvandrere*). Az utóbbi, magasabb szintű ismereteket követelő vizsga megszerzésével szerezhethetnek a felnőtt bevándorlók jogosultságot felsőfokú tanulmányok folytatására, amennyiben hazájukban erre jogosító végzettséget (pl. érettségi vizsgát) szereztek. Ezt a vizsgát is évente háromszor, az ország néhány városában szervezik meg, és évente kb. 1000 jelentkező próbálja meg (ld. *Test i norsk – høyere nivå*).

Az aktuális információk szerint a norvégiai bevándorlók az utóbbi években meglehetősen jó arányban teszik le a B1 szintű nyelvvizsgát, 2010-ben az írásbeli részt a vizsgázók 52%-a, míg a szóbeli részt 78%-uk teljesítette (vö. *Rapport – Norskprøve3 for voksne innvandrere nivå B1 - 2010*). Ez pozitívnak ítélnélhető, mivel a megfelelő norvég-

---

<sup>89</sup> A norvég mellett a lapp nyelvtudást is elfogadják.

<sup>90</sup> E két szint mellett lehetőség van a tanfolyam helyszínén a *Norskprøve 1* teljesítésére, ami azonban nem ad nyelvvizsgát, csak tájékoztatást a tanulónak nyelvtudása szintjéről.



nyelv-tudás birtokában könnyebb az integrálódás a norvég társadalomba, sikeresebb a boldogulás a munkaerőpiacon is, viszont az asszimilációt is elősegíti.

## **8.6 A bevándorlók gyermekeinek integrálása az oktatás és nyelvtanulás segítségével**

2006-ban a norvég óvodákba, általános és középiskolákba járó gyerekek illetve tanulók 8-10%-a bevándorló háttérrel rendelkezett, igaz, nagy részük már Norvégiában született. Ezért ma Oslo különböző iskoláiban több mint 120 különböző nyelvet beszélő tanuló található (Taguma et al. 2009).

A bevándorlók gyermekeinek integrálódása a norvég társadalomba – ami alatt a munka és a társadalmi élet területén egyenértékű résztvevőként történő megjelenésüket értik -- a legfontosabb cél, aminek a sikere a legnagyobb mértékben az iskolai oktatásban való részvétel minőségétől függ. Ezt a véleményt a Stortingsmelding nr. 49. (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse* című parlamenti jelentés fejt ki.

Eszerint a norvégok álláspontja az, hogy a fentebb megfogalmazott cél elérése érdekében a legfontosabb feladat ezeknek a csoportoknak a minél szélesebb körű bevonása az iskolai oktatásba. Azonban a legideálisabb a gyerekek számára a lehető legkorábbi, intézményben és közösségben történő foglalkozás lenne, ami azt jelenti, hogy a bevándorló szülők gyermekeinek részvételi arányát az óvodákban növelni kell (St.meld. nr. 49, 10.1). Ezek az oktatási intézmények a legtöbb esetben a befullasztó program gyakorlatát követik, hiszen a cél a norvég nyelv minél gyorsabb és tökéletesebb megtanulása a nyelvvel való minél korábbi találkozás segítségével. Emellett még esetenként az átírányító oktatás a jellemző, amikor kezdetben anyanyelven foglalkoznak a gyerekekkel, de csak annak érdekében, hogy az segítse a norvég tanulását, és később már azon a nyelven tanulhasson (vö. Skutnabb-Kangas 1998b:16, Bartha 1999:208).

2003 decemberében megszületett egy stratégiai terv az egyenértékű oktatás témájában, amely a nyelvi kisebbségek<sup>91</sup> jobb tanulási teljesítményét és a különböző szintű oktatási intézményekben való nagyobb részvételi arányát célozza meg a 2004-2009 közötti időszakra (*Likeverdige utdanning i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004-2009*). Ez a stratégia a következő öt fő célkitűzést fogalmazza meg:

---

<sup>91</sup> Nyelvi kisebbségekhez tartozónak azokat a személyeket tekintik, akiknek a norvégtól vagy a lapptól eltérő az anyanyelve (vö. Grunnskolen Informasjonssystem).

- a nyelvi kisebbségekhez tartozó gyerekek jobb nyelvi megértési kompetenciája óvodáskorban
- a kisebbségi nyelvű tanulók jobb iskolai eredménye, teljesítménye
- a kisebbségi nyelvű tanulók részvételi arányának növelése a középiskolai oktatásban
- a kisebbségi nyelvű hallgatók arányának növelése a felsőfokú oktatásban
- a kisebbségi nyelvű felnőttek jobb norvégnyelv-tudása

Ezekből a célokból jól látható, hogy Norvégia nagy hangsúlyt fektet a nyelvi kisebbségek oktatásának teljes stratégiájára az óvodától a felsőfokú képzésig.

### **8.6.1 Óvodai nyelvi fejlesztés**

A szociális és nyelvi beilleszkedés alapja, hogy a bevándorlók gyermekei minél fiatalabb korukban töltsenek el minél hosszabb időt társaikkal, mindenekelőtt norvég nyelvű környezetben. Ez azonban a Norvégiában élő bevándorlók esetében nem mindig így történik, ezen gyerekek egy része ugyanis legkorábbi éveiben a norvég nyelvű környezettől viszonylag izoláltan él, ami akadályozza későbbi fejlődésüket. Ez leginkább abban nyilvánul meg, hogy az iskola megkezdésekor nem rendelkeznek az oktatáshoz szükséges norvég nyelvi és az életkoruknak megfelelő civilizációs ismeretekkel.

Emiatt az óvodának kiemelkedően nagy a szerepe a bevándorló gyerekek iskolára való felkészítésében mind szociális, mind pedig nyelvi szempontból. Azért, hogy ezek közül a gyerekek közül minél többen részt vehessenek az óvodai foglalkozásokon, egyrészt biztosítani kell a megfelelő számú helyet az intézményekben, másrészt annak díját elfogadhatóvá kell tenni. (2003-ban hatályba lépett egy szabályozás, miszerint az óvodai helyek számát a közösség igényeihez kell igazítani, egy évvel később pedig a fizetendő díjak maximalizálásáról született rendelkezés.)(St.meld.nr. 49, 10.2.1).

2004. augusztus 1-jétől új támogatási rendszert vezettek be. A támogatási összegek felhasználására a települések nagy szabadságot kaptak annak érdekében, hogy a helyi igényeket minél nagyobb mértékben figyelembe vehessék. Alapvető kitétel, hogy a forrásokat kisebbségi nyelvű gyermekek óvodai nyelvi fejlesztésére kell fordítani (St.meld. nr. 49, 10.2.1).

A kormány mindezekén túl nagy hangsúlyt kíván fektetni az óvodák és a szülők viszonyára, párbeszédére. Ennél a pontnál pozitív tényezőnek tartja a kétnyelvű asszisz-

tensek és bevándorló háttérrel rendelkező óvodapedagógusok alkalmazását az óvodákban (St.meld. nr. 49, 10.2.2).

### **8.6.2 Általános iskolai és középiskolai nyelvoktatás**

Mint azt már több alkalommal is említettük, az iskolai nyelvoktatás kérdésénél is az a kiindulópont, hogy a bevándorlók gyermekei a lehető legrövidebb idő alatt magas szintű norvégnyelv-ismerettel rendelkezzenek, azért, hogy a norvég társadalom teljes értékű tagjai legyenek. Ezért olyan nyelvoktatási modelleket kell kidolgozni és bevezetni, amelyekkel a legkedvezőbb eredményeket lehet elérni. A szóba kerülő modellek az anyanyelvoktatás, a kétnyelvű szakmai oktatás<sup>92</sup>, a megerősített norvég nyelvoktatás és a korai óvodai nyelvi fejlesztés valamilyen kombinációjaként alakulnának ki (St.meld. nr. 49, 10.3.1). Ezek az elképzelések a gyenge kétnyelvű oktatási programba sorolhatók, mivel a „kétnyelvű oktatás” nem az anyanyelv megőrzését szolgálja, hanem egyszerűen a megfelelő, gyorsabb és eredményesebb szakmai képzéshez szükséges. A második két forma pedig egyértelműen a norvég nyelv elsajátítását, illetve megtanulását célozza meg (vö. Bartha 1999:208).

Azt is megfogalmazza a politikai vezetés, hogy az anyanyelv nagy értéket jelent, ezért a norvég nyelv elsajátítása mellett nagyon fontos az anyanyelv tanulása is; a legideálisabb célkitűzés az, hogy a bevándorlók gyermekei funkcionális kétnyelvűvé váljanak. Azonban ehhez hozzáteszi azt is, hogy az anyanyelv tanulásában és fejlesztésében nem kizárólag az iskolának kell szerepet vállalnia. Az iskolai anyanyelvoktatásnak a norvég nyelv, valamint az egyes tantárgyi ismeretek közvetítő eszközeként kell funkcionálnia addig, amíg az adott személy nincs a megfelelő norvég nyelvtudás birtokában. Ezenfelül az egyénre magára, az otthonára és az egyes nyelvi csoportokra, valamint a helyi bevándorló szervezetekre helyeződik át a felelősség a téren, hogy megtartsa, illetve továbbfejlessze anyanyelvét (St.meld. nr. 49, 10.3.2). Ma Norvégiában számos küldőország, régió, vallás, korosztály szerint létrejött szervezet, egyesület vagy kulturális központ működik (ld. 9. sz. melléklet), hogy megkönnyítse a kisebbségek eligazodását, norvégnyelv-tanulását és beilleszkedését, de anyanyelvének gyakorlását és megtartását is.

Az általános iskolai anyanyelvi oktatás szabályozása az elmúlt évtizedekben változásokon esett át. Az 1980-as évektől vezették be az anyanyelvi oktatást, amikor nagy

---

<sup>92</sup> Ez különösen fontos, mivel egy keresett szakmával – és nem feltétlenül diplomával – nagyobb eséllyel juthatnak munkához.

számban érkeztek Norvégiába munkavállalók és menekültek. Ezt a gyakorlatot szüntette meg az 1987. évi tanterv, amelynek legfőbb célkitűzése a bevándorló gyerekek funkcionális kétnyelvűsége lett: azaz hogy ezek a gyerekek jól boldoguljanak a norvég nyelvvel, ami elengedhetetlen a norvég társadalomba való beilleszkedéshez, és a munkaerőpiaci versenyképességhez és őrizték meg gyökereiket, amelynek az anyanyelv az egyik legfontosabb eleme. Ezen az elven működött a magyar gyermekek ún. centralizált oktatása is, ami azt jelentette, hogy kijelöltek egy iskolát, ahová összegyűltek a gyerekek délután anyanyelvi órára. Ezeknek a kiscsoportos, gyakran egy-két fővel folyó foglalkozásoknak a heti óraszámát időszakoktól függően egy és négy óra között változtatták, az órákon a nyelv tanítása mellett a kultúra, történelem és földrajz oktatására is hangsúlyt fektettek (Bíró-Sey-Dobos-Fáskerti-Sulyok 2000:174). Az általam megkérdezett norvégiai magyarok – a ma huszon- és harmincévesek -- arról számolnak be, hogy az ő iskoláskorukban járt *minden* nem norvég anyanyelvű gyermeknek az általános iskolában heti két óra anyanyelvi oktatás. Mára megszűnt az anyanyelvi oktatás ilyen jellegű támogatása, finanszírozása.

Igazán nagy változást a nem norvég anyanyelvű gyerekek anyanyelvi oktatásának szabályozásában az 1997-es tanterv hozott, amelynek célja a norvég társadalomba integrált ember nevelése lett, és amelyben az anyanyelvi oktatás nem kapott helyet.

Átmeneti megoldásnak szánták a *norvég mint második nyelv* tantárgy választását az iskolában a *norvég mint anyanyelv* tantárgy alternatívájaként. Ezt a lehetőséget azért teremtették meg a norvég iskolákban, mert szép számmal akadtak olyan nyelvi kisebbségekhez tartozó gyerekek, akik nem rendelkeztek a szükséges norvég nyelvtudással az oktatásban való részvételhez. Ez a tantárgy a *norvég mint anyanyelv* alternatívája, és azzal azonos státusszal rendelkezik mind az általános, mind a középiskolában, és megpróbál segítséget nyújtani azoknak a gyerekeknek, akiknek még nem sikerült megszerezniük a kielégítő nyelvi kompetenciákat. Éppen emiatt pozitívnak értékelhetjük ezt a rendszert. Ezzel szemben negatív következményei is lehetnek a felkínált lehetőségnek, például az, hogy a tanulók a ténylegesen szükségesnél hosszabb ideig választják a norvég mint második nyelv tantárgyat, ezzel bizonyos könnyebbségeket szereznek, például felmentési lehetőséget a második norvég változat tanulása alól. A helyzet megoldása érdekében kidolgozásra vár egyfajta útmutató az iskolák számára a szóban forgó tantárgy választásának feltételeiről (St.meld. nr. 49, 10.3.3).

A bevándorló háttérű tanulók egy bizonyos része tehát vagy a bokmål vagy a nynorsk nyelvváltozatot tanulja, azaz a Norvégiában használt két változat közül csak az

egyiket. Ezáltal azonban hátrányba kerülnek a többi állampolgárhoz képest, akik mindkét változatot elsajátították. Munkavállalásnál például a nynorsk nyelvismeret hiánya miatt került elutasításra az a külföldi származású norvég állampolgár, aki a közigazgatásban szándékozott elhelyezkedni (ld. *Den nye målstriden*). Azonban megfogalmazódnak olyan vélemények is, hogy a nynorsk tanulásának követelménye még tovább növeli a szakadékokat, és csak fokozza az iskolai nehézségeket. A nynorsk tanulásának a bevándorlók számára szabadon választhatónak kell lennie, és csak bizonyos alapismeretek elsajátítása lenne szükséges (ld. *Den nye målstriden*).

A jelentés eddigi részeiben a kormány mindenekelőtt azon álláspontját ismertük meg, hogy a hosszú távon Norvégiában élni akaró bevándorlóknak meg kell tanulniuk norvégul. Emellett azonban azt is hangsúlyozza, hogy a norvég társadalomnak szüksége van több nyelv ismeretével rendelkező polgárookra. Erre a bevándorló háttérrel rendelkező fiataloknak van a legjobb esélyük (St.meld. nr. 49, 10.4).

A norvég általános iskolában a *norvég mint anyanyelv*/ esetleg a *norvég mint második nyelv*, a *lapp nyelv lapp tanulók számára* nyelvi tárgyak mellett csak az angol kötelező nyelv. Más nyelv vagy nyelvek választható tárgyként tanulhatók, de csak a 8. osztálytól. Az általános iskola három legfelsőbb osztályában a bevándorló gyerekeknek lehetőségük van anyanyelvük választására is ún. *nyelvi elmélyítés* tantárgyként. Az ilyen anyanyelvi kurzusok biztosítása azonban egyre nagyobb nehézségeket jelent, mivel napjainkban egy-egy iskolában egyre több különféle származású diák tanul. Így egyáltalán nem egyszerűen megvalósítható az adott nyelveken kompetens tanárok alkalmazása, és sok esetben ez a gyakorlatban el is marad.

Elvileg a középiskolában is választhatják anyanyelvüket a bevándorló fiatalok – a norvég és angol mint kötelező nyelvek mellett. Azonban ezekben az iskolákban is nehezen biztosíthatók sok különböző nyelv oktatásának személyi feltételei. Ezért azok az általános és középiskolai tanulók, akiknek nincs lehetőségük anyanyelvüket iskolai keretek között tanulni, vizsgát tehetnek az adott nyelvből (St.meld. nr. 49, 10.4.1).

Ma érvényben van az *alapfokú norvég a nyelvi kisebbségek számára* és az *anya nyelv nyelvi kisebbségek számára* tantárgyak tanterve. Mindkét tanterv használható mind az általános, mind pedig a középiskolában, mivel a nyelvi kompetenciára és nem az életkorra, oktatási szintre fókuszál.

A norvég nyelvű oktatásban való eredményes részvételhez szükséges nyelvtudás megszerzéséhez a norvég oktatási törvény szerint az általános iskolában minden olyan tanulónak joga van, akinek nem norvég vagy lapp az anyanyelve (*Lov om grunnskolen*

og den vidaregåande opplæring §2-8). Az adott településnek kell előzetesen felmérnie, hogy a tanulók milyen szintű norvég nyelvtudással rendelkeznek, és hogy annak alapján jogosultak-e a speciális norvég nyelvoktatásra, valamint, hogy a tanulás során a diák elérte-e a normál oktatáshoz szükséges nyelvi szintet.

A fentebb említett tanterv, valamint az anyanyelvi oktatás is az oktatási törvényben meghatározott személyekre vonatkozik. A törvény e téren kimondja a tanulók jogát az anyanyelvi oktatásra vagy/és a kétnyelvű szakmai oktatásra, továbbá azt, hogy szükség esetén a kisebbséghez tartozó tanulók anyanyelvi oktatása a tanulók iskolájától eltérő intézményben is kivitelezhető, amennyiben az a saját intézményben nem megoldható. Az anyanyelvi oktatás célja azonban csupán átmeneti jellegű, ami azt jelenti, hogy csak a tanulmányokhoz szükséges, megfelelő szintű norvégnyelv-tudás megszerzéséig érvényes és alkalmazható. Ezért ma általánosan elterjedt gyakorlat az óvodákban és iskolákban anyanyelvi asszisztensek alkalmazása, amelynek azonban elsődleges célja a norvég nyelv elsajátításában történő segítségnyújtás. Az „anyanyelvi tanár” intézményét az egyik válaszadóm<sup>93</sup> csupán egy félrevezető ajánlatnak minősíti, élő értelmező szótárként fogja fel. Információi alapján mondható az, hogy az „anyanyelvi óra” keretein belül valójában nem az anyanyelv tanítása történik, hanem a tanár elmagyarázza a tanulók által nem értett norvég fogalmakat, kifejezéseket. Ezzel is tulajdonképpen a nem norvég anyanyelvű gyermekek norvég nyelvű oktatását, azaz integrálódását kívánják elősegíteni.

Mindemellett egyre nagyobb hangsúlyt kívánnak fektetni a többkultúrájú perspektíva megjelenésére nemcsak a tantervekben, hanem a tankönyvekben, tananyagokban és a tanárképzésben is. Ez utóbbi megvalósításához jó lehetőséget kínál a bevándorló háttérrel rendelkező tanulók főiskolára és egyetemre „csalogatása”.

Középiskolai szinten az egyik legfontosabb célkitűzés, hogy a bevándorló háttérrel rendelkező fiatalok minél nagyobb létszámban folytassanak középiskolai tanulmányokat. Ez nemcsak nagyobb esélyt jelenthet számukra a munkavállalás terén, hanem lehetővé teszi a felsőoktatási intézményekben való továbbtanulást is (St.meld. nr. 49, 10.8).

A 2007 nyarán megszületett tanterveket a középiskolákban is bevezették – két éves átmeneti időszakkal – azon tanulók részére, akik a 2. vagy 3. évet kezdik a szóban forgó tanévben. Az addigi *norvég mint második nyelv* tantárgy helyett *norvég* és *anyanyelv a nyelvi kisebbségek részére* tantárgy oktatása indult el.

---

<sup>93</sup> Norvégiában élő magyar válaszadóm ismereteit családtagjaitól szerezte, testvére és házastársa is dolgozott korábban anyanyelvi tanárként.

### 8.6.2.1 Példák a kulturális sokszínűsége norvégiai iskolákban

A kulturális és nyelvi sokszínűség tekintetében az egyik „mintaiskola” Norvégiában a *Lynghheim skole* Mo i Ranaban. Az intézmény már 1990 óta ún. fogadóiskolaként működik kisiskolás korú, valamely nyelvi kisebbséghez tartozó gyermekek számára. Ez azt jelenti, hogy az iskolában számos, különböző országból érkezett menekült és bevándorló gyermeke tanult és tanul. A legfőbb cél az említett iskola létrehozásával természetesen az volt, hogy ezeket a gyerekeket integrálják a norvég tanulók közé, és a lehető legjobb teljesítményeket hozzák ki a bevándorló diákokból. Az egyik legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy ezek a tanulók még nem rendelkeznek a norvég nyelven folyó oktatáshoz szükséges nyelvismerettel. Ennek a problémának a megoldására évekig kétnyelvű asszisztenseket alkalmazott az iskola, akiknek az volt a feladata, hogy segítsék (szükség esetén fordításokkal is) a tanulókat a nyelvi akadályok leküzdésében.

Az iskola tanulói létszámának 10%-át teszik ki a különböző, nem norvég anyanyelvű diákok (ld. *Lynghheim skole*). Ehhez igazodva az intézményben biztosított a norvég mint második nyelv és az anyanyelv tanulásának lehetősége. A *norvég mint második nyelv* tantárgyat 1. osztálytól kezdve addig tanulhatják a diákok, míg a norvég nyelvű tanórákon való hatékony és aktív részvételhez szükséges nyelvtudást meg nem szerzik. Az anyanyelvoktatás elsődleges célja pedig a többi tantárgy tanulásának megkönnyítése, ami megfelel az átirányító programnak. Azoknak a gyerekeknek, akik nincsenek birtokában kielégítő norvég nyelvtudásnak, kezdetben az olvasás- és írástanítás az anyanyelvükön történik. (ld. *Undervisning av minoritetsspråklige elever ved Lynghheim skole*).

Az Osloskolen 142 általános iskolát, 28 középiskolát, valamint speciális iskolákat foglal magába. Esetében egy sokkultúrájú iskoláról beszélhetünk, ugyanis 125 nyelvcsoporthoz képviselteti magát az intézményeiben, és a tanulók csaknem harmada kisebbségi nyelvű.

A *Lindeberg skole* is, amely a 2003-2005 közötti időszakban ún. bemutató iskola lett, ennek az intézménycsoportnak a tagja. Az intézmény tízosztályos általános iskola, ahol a tanulók 30 különböző nemzetiséghez tartoznak. Tevékenységét teljes mértékben ehhez az adottságához igazította: a hagyományos tanítás mellett többek között norvég nyelvi kurzusokat szervez anyáknak, és praktikus kérdésekben információkkal segíti őket.

Az iskola hangsúlyozza, hogy többkultúrájú intézmény, ez az oktatási tevékenység mellett egyéb programok szervezésében is jól tükröződik. Ilyen például a „Kultúra határok nélkül” elnevezésű rendezvény, amelynek keretében a legkülönbözőbb kultúrák zenéjét, táncát, kézművességét mutatják be. Ezen programok kitűnő alkalmat teremtenek az eltérő kulturális háttérrel rendelkező tanulók, tanárok és hozzátartozók összejövetelére, egymás jobb megismerésére, megértésére. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy valódi, összetartó, más kultúrák illetve az azokhoz tartozó emberek iránt nyitott közösség alakuljon ki.

#### 8.6.2.2 A többkultúrájú oktatás megvalósításáért létrehozott szervezetek, fórumok

A többkultúrájú oktatás fejlesztéséért dolgozó központot, a NAFO-t (*Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring*), 2004-ben állították fel az Osloi Főiskola (*Høgskolen i Oslo*) keretében. Feladata a többkultúrájú oktatás és az annak alapját képező többkultúrájú perspektíva erősítése a felhasználandó tananyagokban, valamint a megfelelően képzett tanárok biztosítása ennek kivitelezéséhez. Ez a központ a 2000-tól működő SEFS (*Senter for kompetanseutvikling i den flerkulturelle skolen*), azaz a többkultúrájú iskolában folyó kompetenciafejlesztés központjának tevékenységeire és stratégiájára épül, sőt ki is bővíti azokat. A SEFS ugyanis csak az általános- és középiskolai oktatást vette figyelembe, míg a NAFO ezeken kívül az óvodákkal, felnőttképzési intézményekkel és a főiskolákkal, egyetemekkel is foglalkozik. A központ felelős mindenekelőtt az információk és tapasztalatok továbbadásáért, a regionális együttműködési rendszer, a tervezési munkák, a kisebbségi nyelvű hallgatók felsőoktatásba szervezésének nyomon követéséért, oktatási modellek kidolgozásáért, hálózatok kiépítéséért, továbbképzések szervezéséért és kutatási területek meghatározásáért. Feladatköreiből adódóan a központnak együtt kell működnie a régiókkal, megyékkel, azok vezetőivel és természetesen az iskolákkal, főiskolákkal, egyetemekkel is (ld. *Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring*).

Az Oktatási Igazgatóság szerepét a bevándorlók képzésének alakításában már megismerhettük. Az egyes tevékenységeket konkrét támogatásokkal is ösztönzi, például a nyelvi kisebbségek számára alkalmazható, az új tanterveknek megfelelő tananyagok kidolgozásának támogatására szóló pályázati felhívással. Kifejezetten a norvég mint idegen nyelv, az anyanyelv (prioritást élvez az urdu, török és szomáli) és az angol nyelv (felnőtt bevándorlók számára) tantárgyak oktatásához használható tananyagok létrehozását támogatja a pályázat.



Az igazgatóság által utalt projekt támogatási pénzből valósulhatott meg egyebek között a *Minett* internetes oldal. Ez a fórum ugyanis kétnyelvű, a nyelvi kisebbségekhez tartozó gyermekek elsősorban általános iskolai és középiskolai oktatásával foglalkozik, de nem zárja ki a felnőttoktatás területét sem. Alapfeladata a kétnyelvű oktatáshoz használható tananyagok közzététele és árusítása. Különösen hasznos ez a fórum, mivel a tananyagokkal nagyban segíti a kiemelt nyelvi kisebbségekhez tartozó gyermekek és fiatalok anyanyelvi, valamint norvég nyelvi oktatását (ld. *Om Minett*).

Más szakmai fórum is hozzáférhető az interneten, ilyen például a MaiA (*Mangfold i Akademia*), magyarul „Sokszínűség a tudományos világban” nevet viselő oldal. Egészen tekintve a felsőfokú képzéshez való egyenlő hozzáférést hangoztatja mindenki számára, hangsúlyozottan azonban az etnikai kisebbségekről van szó.

### **8.6.3 Felsőfokú tanulmányok**

Az utóbbi években a norvég kormány többféle intézkedést is hozott annak érdekében, hogy minél vonzóbbá tegye a bevándorló fiatalok számára az egyetemen, főiskolán történő továbbtanulást. A minisztérium egyes felsőfokú intézményekkel együttműködve lépéseket tett a bevándorló hallgatók számának növelésére. A Høgskolen i Oslo például a nagyobb bevándorló csoportok szervezeteivel együttműködve próbálta ösztönözni a bevándorlókat a továbbtanulásra. A pakisztáni hallgatói közösség támogatást is kapott a pakisztáni fiatalok körében megszervezett éves motivációs szemináriumok lebonyolítására. Az Oslo Egyetem is indított hasonló akciókat; kiválasztott iskolákkal együttműködve kísérelte meg a bevándorló fiatalokat egyre nagyobb számban bevonni felsőfokú tanulmányokba. Az egyetem projektjét a *Minoriteter i fokus i Akademia* néven vezették be (St.meld. nr. 49, 10.9).

A projektet idővel átkeresztelték *Mangfold i Fokus i Akademia* (MiFA) névre (*Mangfold i Fokus i Akademia MiFA*). Elnevezése tökéletesen mutatja általános célját: a sokszínű, többkultúrájú egyetemi környezet megvalósítását. Konkrétan pedig a következő célkitűzéseket fogalmazzák meg: növelni kell a kisebbségi származású hallgatók számát, többkultúrájú oktatási környezetet kell kialakítani, olyan kurzuskínálatot szükséges felállítani, amely középpontba helyezi a norvégiai kulturális sokszínűséget, valamint több kisebbségi származású munkavállalót kell képezni.

### 8.6.3.1 A multikulturalitás felsőfokú kurzusokon és szakokon történő megjelenése

A korábbi fejezetekben arról kaptunk információkat, hogy a norvég iskolákban milyen fontos szerepet kap a többkultúrájú perspektíva, a kulturális és nyelvi sokszínűség megfelelő kezelése. Ehhez azonban kompetens szakemberekre is szükség van.

Ha áttekintjük a norvégiai főiskolák, egyetemek kurzus- és szakkínálatát, azt látjuk, hogy sok ilyen témájú és tartalmú kurzust és szakot indítanak a felsőfokú intézmények.

BA képzések	MA képzések
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>Tospråklig faglærerutdanning</i> (Kétnyelvű tanárképzés)</li> <li>• <i>BA i flerkulturell barnevern</i> (Többkultúrájú gyermekvédelem)</li> <li>• <i>Norsk som andrespråk</i> (Norvég mint második nyelv)</li> <li>• <i>Interkulturell forståelse</i> (interkulturális megértés)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>MA i spesialpedagogikk og tilpasset opplæring</i> (Speciális pedagógia és képzés)</li> <li>• <i>Flerkulturell og internasjonal utdanning</i> (Többkultúrájú és nemzetközi oktatás)</li> <li>• <i>Allmennlærerutdanning med flerkulturell perspektiv</i> (Többkultúrájú szemléletű tanárképzés)</li> <li>• <i>Norsk som andrespråk</i> (Norvég mint második nyelv)</li> </ul>
Kurzusok, továbbképzések	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>Norsk som andrespråk</i> (Norvég mint második nyelv)</li> <li>• <i>Flerkulturell forståelse</i> (Többkultúrájú megértés)</li> <li>• <i>Flerkulturell pedagogikk</i> (Többkultúrájú pedagógia)</li> <li>• <i>Flekulturell barnehage og skole</i> (Többkultúrájú óvoda és iskola)</li> <li>• <i>Migrasjonspedagogikk</i> (Migrációs pedagógia)</li> <li>• <i>Menkeskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering</i> (Emberi jogok, többkultúrájú megértés és konfliktuskezelés)</li> <li>• <i>Human rights, human dignity and cultural diversity</i> (Emberi jogok, emberi méltóság és kulturális sokféleség)</li> <li>• <i>Utvikling av lærerprofesjonalitet i en flerkulturell sammenheng</i> (Tanári professzionalitás kifejlesztése többkultúrájú helyzetben)</li> <li>• <i>Musikk, dans og drama i flerkulturell perspektiv</i> (Zene, tánc és dráma többkultúrájú perspektívában)</li> <li>• <i>Arbeid med integrering av nyankomne flyktninger og innvandrere i lokalsamfunn og arbeidsliv</i> (Újonnan érkezett menekültek és bevándorlók integrálása a helyi közösségbe és a munka világába)</li> <li>• <i>Tyrkisk med språkdidaktikk</i> (Török nyelv és nyelvi didaktika)</li> <li>• <i>Tospråklig opplæring</i> (Kétnyelvű oktatás)</li> <li>• <i>Norge som innvandringsland</i> (Norvégia mint bevándorlók célországa)</li> </ul>	

### 19. táblázat: A norvégiai felsőfokú intézmények multikulturális tartalmú kurzuskínálata (vö. *Studietilbud med relevans for flerkulturellt arbeid 2012*)

A 19. táblázatban felsorolt (nem teljes) kínálatból jól látszik, hogy mind a három felsőfokú képzési szinten jelentős azon képzések száma, amelyek a multikulturalitást és a soknyelvűséget szem előtt tartják és beépítik azt az egyes szakokba. Ennek megfelelően kétnyelvű tanárképzést BA szakként több, elsősorban dél-norvégiai főiskolák folytatnak. A többkultúrájú perspektíva mind a BA, MA képzésekben, mind pedig a továbbképzésekben különféle variációkban megjelenik: a gyermekvédelemben, az oktatásban, a tanárképzésben. A Master-képzéseket meghirdető főiskolák között megtalálható az észak-norvégiai Finnmarki Főiskola, amelynek többkultúrájú és -nyelvű kurzuskí-

nálatában számi központi területi elhelyezkedéséből adódóan a számi perspektíva is hangsúlyos szerepet kap. A legszembeütőbb, hogy a *norvég mint második nyelv* szak illetve kurzus mindhárom képzési szinten és formában megjelenik a kínálatban. Ennek a szaknak az elvégzése különösen fontos valamennyi óvoda- és iskolai pedagógus számára, akik – mind bevándorló, mind más -- kisebbségi gyermekek és tanulók oktatásában vesznek részt.

A továbbképzések kínálatát tekintve valamennyi társadalomtudományi, pedagógiai profilú norvég felsőoktatási intézmény kínálatában jelen vannak a nyelvi kisebbségek, bevándorlók oktatásával és a kulturális sokszínűség kezelésével kapcsolatos kurzusok. Ezeket a kurzusokat általában a tanárképzésben vagy más társadalomtudományi képzésben részt vevők, valamint már diplomával rendelkező óvodapedagógusok, tanárok vagy munkájuk során más kultúrájú emberekkel foglalkozók számára hirdetik.

Az ismertetett teljes kurzuslista arról tanúskodik, hogy Norvégia képzésein keresztül is fontosnak tartja olyan szakemberek képzését, akik szakmájukban a többféle kultúra perspektíváját elsajátítják, megértik és alkalmazni tudják. A bevándorlók integrálásával, megfelelő kezelésével kapcsolatos legfőbb célkitűzések elérése érdekében az egyik oldalon elengedhetetlenek az ilyen irányú ismeretekkel rendelkező szakemberek.

A másik oldalon viszont a bevándorlók számára is lehetőségeket kell kínálni a minél gyorsabb és zökkenőmentesebb beilleszkedés érdekében mindenképp a norvég nyelv és kultúra tanulására. Ezen oknál fogva a felsorolt kurzusokon kívül valamennyi norvégiai főiskolán és egyetemen szerveznek külföldiek részére norvég nyelvi, valamint néhány intézményben norvég kultúra, illetve társadalom témájú kurzusokat.

## **8.7 Integráció és anyanyelvtanulás**

Néhány évtized alatt a Norvégiába bevándorlók száma többszöröződött, napjainkra a norvég összlakosság csaknem 8%-át „újnorvégok”<sup>94</sup> alkotják. Ezen csoportot legnagyobb arányban ázsiai, kelet-európai és afrikai bevándorlók képviselik. Mellettük azonban jellemzőek az észak-európai államokból, mindenképp Svédországból és Dániából érkező munkamigránsok is.

A bevándorlások egyre intenzívebbé válásával a norvég államnak igazodnia kellett a kialakuló helyzethez, és annak szabályozására rendeleteket, törvényeket kellett alkotnia. Így született meg a külföldiekre vonatkozó törvény (*Utlendingsloven*, 1988) és a beván-

---

<sup>94</sup> A „nye nordmenn” kifejezést Simen Sætre Morgenbladetben 2007. február 2-án megjelent írásában használta.

dorlók integrálódását elősegítő törvény (*Introduksjonsloven*, 2003), az ugyancsak a migránsok integrálódását megcélzó parlamenti jelentés (*St.meld. nr. 49*, 2003-2004), és a bevándorlók, különösen bevándorló gyermekek oktatását szabályozó stratégiai terv (*Likeverdig utdanning i praksis!*, 2003).

Az említett törvényekből, parlamenti jelentésből és egyéb témára vonatkozó dokumentumokból teljesen egyértelművé válik Norvégia célkitűzése a határain belül élő bevándorlókra vonatkozóan: integrálni kívánják őket a norvég társadalomba, illetve azt segíti elő, hogy ezek az emberek egyenlő eséllyel szerepelhessenek az élet valamennyi területén. Az integrálódásnak, tehát Norvégia egyenrangú lakosává vagy állampolgárává válásnak legfontosabb eszközei az oktatás és képzés, azon belül is a norvég nyelv elsajátítása. Ezért ezeket a területeket a norvég állam kiemelten kezeli, konkrét szabályozások vannak érvényben velük kapcsolatban.

A nyelvoktatás tekintetében tehát az állam legfőbb feladatának a bevándorlónál, a bevándorlók gyermekeinél a norvég nyelv elsajátítását, annak elősegítését tartja. Azon az állásponton van, hogy ezeknek a személyeknek kétnyelvűekké kell válniuk, azaz a norvég nyelv magas szintű ismerete mellett anyanyelvüket is meg kell tartaniuk és meg kell tanulniuk, azaz az additív kétnyelvűséget támogatja. Ez utóbbi folyamatban azonban elsősorban nem az iskolák szerepét hangsúlyozza, az anyanyelv tanítását nagy részben a család és az adott nyelvközösség feladatának tartja. A sok, különböző kulturális és nyelvi háttérrel rendelkező gyermek esetében ez a hozzáállás teljesen érthető. Norvégiában ugyanis ma több mint 200 országból származó bevándorlók élnek, ennek megfelelően százas nagyságrendben mérhető az általuk anyanyelvként használt nyelvek száma, már csak ezen oknál fogva sem tudja az állam valamennyit támogatni. Ma már valójában a gyakorlatban csak a legnagyobb számú csoportokat adó (ázsiai és afrikai) bevándorlók esetében létezik támogatás anyanyelvi oktatásra.

Mindezekkel összhangban mondja a norvég állam, hogy a bevándorlók gyermekei minél korábban kerüljenek norvég (nyelvű) közösségbe, mert így növelhető az integráció esélye, és az iskola megkezdésekor is kevesebb nehézséggel kell szembesülniük és megküzdniük. Természetesen felnőttek esetében is központi helyet foglal el a norvég nyelvoktatás. Törvény szabályozza a felnőtt bevándorlók integrációs programokban való részvételi jogát és kötelezettségét. Ezek az ingyenes programok, amelyek megszervezése az egyes települések hatáskörébe tartozik, norvég nyelvi és társadalomismereti kurzust tartalmaznak. Ez komoly támogatásnak tűnik a migráns csoportok számára.

Azonban viták tárgyát képezi a kérdés, hogy melyik norvég változatot tanulják a bevándorlók. Az egyik álláspont szerint a migráns csoportoknak azt a norvég változatot kell elsajátítaniuk, amelyik legközelebb áll az adott hely beszélt nyelvi változatához, de sok esetben a bokmált tanulhatják dominanciájának megfelelően. Az tehát jellemző, hogy a felnőtt, de több esetben az iskoláskorú bevándorlók is csak az egyik norvég változatot tanulják meg, ami bizonyos munkakörök betöltéséből kizárja, kizárhatja őket.

## 9. Összegzés és kitekintés

A dolgozat célja az volt, hogy részletesen megvizsgálja és bemutassa Norvégia kisebbségi nyelvpolitikáját mind az őshonos, mind pedig a bevándorló kisebbségeire vonatkozóan. A disszertációban az állam őslakos számi népcsoportja státuszának megfelelően kiemelt figyelmet kapott.

A következőkben a kutatás általános eredményeit, majd a hipotézisek mentén kiformálódott kutatási tapasztalatokat foglalom össze, kiegészítve az Európai Unióra, ezen belül a kelet-közép-európai térségre alkalmazható tanulságokkal.

Norvégia kisebbségi nyelvpolitikájának fő területeit – az őshonos valamint migráns kisebbségek helyzetét – megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy a tárgyalt skandináv állam kisebbségi nyelvpolitikai rendszerét, intézkedéseit ma teljes mértékben a demokratikus szemlélet határozza meg, hiszen az áttekintett területeken az egyenlő jogok és esélyek megteremtésére, valamint a szabad választás biztosítására törekszik. Ma az országot kisebbségi (nyelv)politikája tekintetében sokszor példának tekintik és példaként említik.

A norvég kisebbségi politikai rendszer azonban a közelmúlt történelme folyamán komoly változásokon ment keresztül, míg mai formája kialakult és stabilizálódott. Ez tehát azt jelenti, hogy korábban Norvégia nem a demokrácia szellemében hozta meg (nyelv)politikai döntéseit.

Nyelvpolitikájának „szégyenfoltját”, „sötét időszakát” az a nyelvi, etnikai kisebbségeivel szembeni hivatalos tevékenysége képviseli, ami az állam valamennyi kisebbségét – a legerőteljesebben azonban a számi, finn/kvén, roma és romani népcsoportokat – érintette. Ez az időszak a XIX. század közepe táján, a nemzeti romantika és a nacionalista ideológia virágzása idején kezdődött és a 2. világháború utáni években fejeződött be, fokozatosan.

A legdurvább kisebbségellenes intézkedéseknek Norvégiában a számik és a kvének/finnek voltak kitéve. A norvégok egyébként e két népcsoportot egy ideig öszszemosták, egyként kezelték, és „keleti veszély”-nek tekintették. A számikkal és a kvénekkal/finnekkal szembeni erőszakos, intézményesített norvégosítási politika, amely két, – egy enyhébb és egy durvább – korszakra osztható, minden lehetséges eszközt bevetett: érdekeinek megfelelően szigorúan szabályozta a többségében számik és finnek által lakott területekre történő letelepedést, az ottani földvásárlást, a rénszarvastartást, beszűkítve lakóterületüket, megélhetési lehetőségeiket.

Ezekon kívül a norvégok ezeknek a népcsoportoknak a nyelvi jogait is szigorúan korlátozták, ami a legnyilvánvalóbban az oktatás terén jelentkezett. Ez többek között azt jelentette, hogy beszüntették a kétnyelvű tankönyvek alkalmazását, betiltották az anyanyelv iskolai – mind tanórai, mind azon kívüli -- használatát, ezzel szemben a norvég nyelv elsajátítását kötelezően előírták. Internátusokat is létesítettek a számi és finn származású fiatalok számára azért, hogy minél hatékonyabban történhessen „norvéggá formálásuk, nevelésük” – mindenekelőtt a norvég nyelv és kultúra gyors elsajátítása által. Ezeknek a lépéseknek a megtétele azt eredményezte, hogy a norvégosító politika több mint száz éves időszaka alatt és azt követően nagyon csekély lett azon norvégiai számik és finnek száma, akik teljes anyanyelvi kompetenciával rendelkeznek.

A céltudatos norvégosítás másik eredményes intézkedése a norvég nyelvű és nemzetiségű személyek betelepítése a számi és finn lakóterületekre, amelynek következménye az lett, hogy viszonylag rövid időn belül megfordult a számi illetve finn és norvég lakosság aránya. Ez az etnikai arányváltozás nagymértékben hozzájárult a számi származásúak asszimilálódásához. Norvég szempontból tehát sikeres volt tevékenységük.

A roma és romani népcsoportok esetében a norvégok intoleranciája az övéktől eltérő életformával szemben mutatkozott meg. A drasztikus módszereket esetükben sem nélkülözték: gyermekotthonokba, bentlakásos iskolákba vitték a romani és roma gyermekeket, azért, hogy környezetükből kiszakítva eredményesebben valósulhasson meg asszimilálásuk a norvég társadalomba. Ezeket az intézkedéseket egészítette ki a sterilizációs törvény, amelynek véghezvitelével a népcsoport számbeli visszaszorítását kívánta elérni a norvég állam, azzal tulajdonképpen a genocídium tettet megvalósítva.

Az imént megismert tények arról tanúskodnak, hogy Norvégia kisebbségi nyelvpolitikájában történtek szégyenteljes események, amelyek a norvég nyelvpolitika egy bizonyos időszakát jellemezték. Mindezen intézkedések alapját a nacionalista ideológia és nyelvvideológia képezte.

A második világháború után, részben a közös szenvedések és élmények, részben a nemzetközi emberi jogi mozgalmak és kisebbségi (elsősorban számi) érdekvédelmi szervezetek létrejöttének következtében, áttörés következett be a norvég kisebbségi (nyelv)politikában. Fokozatosan, időről időre vált demokratikusabbá a norvég kisebbségi (nyelv)politikai rendszer, ami számos, az ország kisebbségeit pozitívan érintő jogi szabályozás, intézkedés megtételét hozta magával. Ebben az időszakban a nacionalista ideológia egyre inkább háttérbe szorult, és a pluralizmus, valamint a vernakularizmus lépett a helyébe. A korábbi korszak norvégosító politikájának legsúlyosabb követke-

ménye azonban ezen népcsoportok nagyfokú asszimilációja volt. A politikai háttér megváltozásával ezeknek a közösségeknek egyik legfontosabb célkitűzése nyelvük és kultúrájuk revitalizációja lett. Ez a hosszú, óriási erőfeszítést igénylő folyamat ma is zajlik, az egyes népcsoportok esetében más-más szinten tart. Az állam pozitív hozzáállással és pénzügyi forrásokkal támogatja a revitalizációt, annak eredményessége ma már elsősorban az érintettek viszonyulásától függ.

Norvégia kisebbségi nyelvpolitikájának vizsgálatához négy hipotézist állítottam fel, amelyek közül az 1. és a 2. csak részben volt helytálló a 3. és a 4. viszont helyesnek bizonyult. Ezeket a következőkben részletesen is kifejtem.

## **9.1 A felállított hipotézisek teljesülése**

### **9.1.1**

Elsőként azt feltételeztem, hogy Norvégiát az Európai Uniónál szigorúbb, kisebbségeinek szélesebb körű kollektív jogokat biztosító nyelvpolitika jellemzi.

A vizsgálatokból kiderül, hogy bár Norvégia nem tagja az Európai Uniónak, nyelvpolitikája tekintetében – gondoljunk mindenekelőtt a kisebbségi jogok területére – nem „védett”, nem elszigetelt a nyugat-európai és az európai uniós tendenciáktól. Ez különféle okokkal magyarázható.

Bár az ország lakossága az EU-s tagságot -- leginkább gazdasági okokból -- kétszer is elutasította, speciális szerződésekkel biztosítja a tagokhoz viszonyított egyenlő bánásmódot a belső piacon, ami azonban a jogokon kívül meghatározott kötelezettségekkel is jár. Az oktatás és kutatás területén széleskörű az együttműködés az EU és Norvégia között, az ország az európai keretprogramokban, oktatási programokban is aktívan részt vesz, amit az 1990-es évek elejéig kétoldalú szerződésekkel, azután pedig az EGT-Szerződés által biztosítottak. Norvégia létrehozta még a Norvég Alapot is, amelyből pályázat által támogat fejletlenebb EU- és EGT-tagállami fejlesztési projekteket, de lehetőség van keretein belül kutatási együttműködések vagy ösztöndíjak megvalósítására is.

Kisebbségvédelmi téren az Európai Unió azonban nem rendelkezik közös politikával, a tagállamok kisebbségi politikáját is elsősorban az ENSZ és az Európa Tanács kisebbségvédelmi rendszere határozza meg, hiszen ezek az államok tagjai az említett nemzetközi szervezeteknek. Norvégia esetében is ugyanezt mondhatjuk, mivel kisebbségi politikájának és nyelvpolitikájának irányvonalát is lényegében a fenti két szervezet



égisze alatt megszületett dokumentumok szabják meg. Az ország nemzeti-etnikai kisebbségeire, azok nyelveire, nyelvhasználatára vonatkozó jogi szabályozása mindenekelőtt az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára (1966), az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájára (1992) és a Keretegyezményre a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1994) épül. Ezek mellett feltétlenül meg kell említeni a Norvégiában elfogadott EBESZ dokumentumot, az Oslói Ajánlásokat, amely kisebbségi nyelvhasználati jogokra hívja fel a figyelmet.

Mindebből az következik, hogy Norvégia – és minden az adott dokumentumokat ratifikáló európai államnak a – kisebbségi (nyelv)politikája az ENSZ és EBEÉ/EBESZ irányelvei, de leginkább az Európa Tanács nyelvi vonatkozású cikkei és rendelkezései és az azok alapján tett kötelezettségvállalásai határozzák meg. Norvégia korábbi kisebbségellenes, kisebbségi nyelvhasználatot korlátozó és tiltó politikáját elismerve és annak jóvátételére törekedve a második világháborút követően aktívan részt vesz a különféle nemzetközi kisebbségvédelmi eseményeken, rendszerekben. Sok esetben az elsők között írt alá és ratifikált ilyen dokumentumokat, vállalt kötelezettségeket, amelyeknek minél teljesebb mértékben igyekszik eleget tenni elismert nemzeti-etnikai kisebbségeivel, azaz a számikkal, kvénekkal, erdei finnekkal, romákkal, romani népcsoporttal és a zsidókkal szemben. Az imént megfogalmazottak a legnyilvánvalóbban azonban az őslakos számi kisebbséggel kapcsolatosan mutatkoznak meg.

Az első hipotézis tehát részben helytálló, Norvégia kisebbségpolitikai, kisebbségi nyelvpolitikai szabályozása szigorúbb az Európai Unióénál, mivel az EU-nak máig nem sikerült ezen a téren közös politikát kialakítania, az tagállami szinten szabályozott. Másrészt viszont, ha az Európai Unió tagállamait nézzük, találkozhatunk a kisebbségek számára a norvégiai rendszerrel kedvezőbb gyakorlatot is, mint például a spanyolországi katalánok vagy az olaszországi Dél-Tirol esetében, ahol az autonómia legmagasabb szintű, területi formája valósulhatott meg, és ami Norvégia legnagyobb és legerősebb kisebbsége esetén is kivitelezhetetlen.

### **9.1.2**

Azt is feltételeztük, hogy mivel a norvég állam jogrendszere támogatja a számi kisebbség és nyelv fennmaradását, másik oldalról pedig a számi őshonos kisebbség él az állam nyújtotta lehetőségekkel, magas szinten biztosított anyanyelvük és kultúrájuk megőrzésének minden feltétele.

A norvég állam számi (nyelv)politikáját alapvetően a fentebb felsoroltakon kívül a 169. számú ILO Egyezmény a bennszülött és törzsi népek jogairól (1989) alakítja, amelyet az ország a legelsők között, 1990-ben ratifikált. Ez az egyezmény kiemelkedő jelentőségű, hiszen azáltal, hogy Norvégia elfogadta annak tartalmát, elismerte a területén élő számi kisebbséget őslakos népcsoportjának, amely népcsoportot ezen státuszából adódóan, a többi őshonos kisebbséghez viszonyítva, a pozitív diszkrimináció jegyében különleges jogokkal ruház fel. Ilyenek az állami intézményi keretek között történő anyanyelvű, illetve anyanyelvi oktatásban való részvétel, az anyanyelv ápolásának és használatának joga a közintézményekben. Mindezen jogoknak az intézményi háttere is nagymértékben biztosított: a legkülönbözőbb területeken nagy számban működő számi szervezetek, kulturális, oktatási és közigazgatási intézmények, amelyek legfontosabbika a jelentős – a Svéd- és Finnországban működőknél szélesebb körű -- jogosítványokkal felruházott Számi Parlament.

A számi közigazgatási terület közintézményeiben a lapp nyelv írásbeli és szóbeli használatának joga törvényben lefektetett, a nyelv használatának lehetősége azonban nem minden esetben van meg, ami leginkább a megfelelő nyelvtudással rendelkező személyzet hiányával indokolható. A személyi feltételek megteremtésére való törekvés az egyes településeken a források szerint elszánt.

Ami az intézményi keretek között folyó oktatást illeti, a számi közigazgatási területen rendelkezésre állnak a lapp anyanyelvi oktatáshoz, valamint a lapp nyelv oktatásához szükséges feltételek. A nevezett területen kívül azonban nehezebben teremthetők meg a feltételek, és ezért jelentősen csekélyebb mértékű a lapp nyelvhasználati jog gyakorlásának lehetősége, vagy az egyáltalán nem lehetséges.

A kutatás egyértelműen arról tanúskodik, hogy ma a norvég állam mind jogi szabályozása (ld. többek között Számi Törvény (1987), Oktatási Törvény (1998), Településnév Törvény (1990)), mind pedig intézményi kerete által (pl. számi óvodák, iskolák, főiskola, számi központok, Számi Parlament, lapp nyelvű médiumok) a számi kisebbség és kisebbségi nyelv fennmaradását támogatja. Az állam részéről tehát – az említett esetenkénti, lokális hiányosságoktól eltekintve – a számi kisebbség számára különböző mértékben biztosított az anyanyelv tanulásának és használatának lehetősége. Ebben választóvonalat a lapp nyelvű közigazgatási terület (ma Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Tysfjord, Snåsa és Lavangen) és az azon kívüli területek „háttára” képez.

Ami a számi kisebbség nyelvi jogaihoz való viszonyulását illeti, a kutatásból érdekes eredmények születtek. Ebből a szempontból is eltérések mutatkoznak a számi közigazgatási területen belül, és az azon kívül élők, valamint az egyes változatok beszélői között. Természetesen a lakóhely nagymértékben befolyásolja a nyelvi jogokkal való élés lehetőségét, hiszen annak feltételei – mint ahogy azt korábban ki is fejtettük – az egyes területeken, térségeken nagymértékben különböző. Az első jelentősebb eltérés tehát földrajzi meghatározottságú: A számi közigazgatási körzetben, ahol a lakosság nagyobb hányada számi származású, magától értetődő, hogy a lakosok mindennapos gyakorisággal, (szinte) valamennyi kommunikációs szinten a lapp nyelvet használják. Azonban a nyelv használata még ott is az informális szintekre (mint pl. család, barátok) koncentrálódik. Az informális domainek mellett a nyelv szóbeli használata is jellemzőbb, ami az írott nyelv megfelelő ismeretének hiányával, a nyelv elsajátításának helyével és módjával is összefügg.

A lapp nyelvű közigazgatási területen kívül élő számik helyzetét nem csak az állam és az egyes települések által biztosítandó feltételek hiánya vagy hiányossága nehezíti. Ezeken a területeken a számik ugyanis kisebb számban és szétszórtan élnek, így nyelvi jogaik gyakorlása is gyakran akadályokba ütközik. De az ezeken a területeken élők azok, akik kisebb számban beszélik és tudják használni a lapp nyelvet.

A tények ismeretében különbséget kell tennünk a három norvégiai lapp nyelv helyzete között is, ezért azokat érdemes külön-külön megvizsgálni. Mindent egybevetve azonban megállapítható, hogy Norvégiában (is) a legnagyobb lapp nyelvi közösség, az északi számi közösség az, amelynek a helyzete és jövője a legbiztosabb. A lulei, de még inkább a déli lapp nyelv fennmaradása, revitalizációja és fejlesztése nagyobb anyagi ráfordítást, intézményi és személyi fejlesztést, valamint a kisebbség részéről kitartóbb és elszántabb munkát igényel.

A második hipotézisre a válasz tehát igencsak összetett: a norvégia számik anyanyelvének és kultúrájának megőrzéséhez a feltételek de jure is eltérőek, amelyek de facto még nagyobb mértékben, az egyes települések intézményeinek személyi feltételei függvényében különbözhetnek. Egyrészt a lapp nyelvű közigazgatási körzetben a norvég és lapp nyelv egyenrangú és a közintézményekben a lapp nyelv használata, ugyanígy a lapp nyelvű oktatás de jure biztosított, ezáltal egyfajta a területi elvű autonómia irányába mutató jelenségről beszélhetünk. Másrészt viszont az ezen kívüli területeken ugyanezek a jogok nem illetik meg a számikat. Azonban a teljes norvégiai szá-

mi népcsoport kulturális autonómiát élvez az általuk és közülük választható képviselők-ből álló Számi Parlament hatásköre segítségével.

A számi kisebbségnek a számára biztosított nyelvi jogokhoz való hozzáállását is különböző tényezők befolyásolják. Ilyen a megfelelő lapp nyelvi kompetenciák hiánya, vagy a norvég társadalomba történő teljes asszimiláció a számi identitás és nyelv elhagyásával, ami az esetek nagy részében az 1950-es évekig tartó norvégosító politika következménye. A lapp nyelven tudók egy része is azonban inkább elfogadja a norvégot a hivatali ügyintézés nyelvének, míg a lapp az informális kommunikációs szituációkban dominál. Mindezek ismeretében a második hipotézis is csak részben tekinthető helytállóknak.

### 9.1.3

Továbbá az is feltételezhető, hogy a migráns kisebbségeket illetően Norvégia sem különbözik más államoktól: integrálni, majd asszimilálni akarja ezeket a közösségeket – és ez találkozik a bevándoroltak szándékával is.

Norvégia nemzetiségi és nyelvi sokszínűségét őshonos kisebbségei mellett a migráns kisebbségek is alakítják. A modernkori migrációnak köszönhetően a skandináv országnak az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb számú bevándorlóval kellett számolnia. A menekültként, munkavállalóként és családegyesítés céljából az országba érkező migránsok körülbelül kétszáz különböző országból érkeztek, illetve érkeznek folyamatosan, így a kulturális és nyelvi sokszínűség óriási. Ilyen körülmények közt a norvég állam már egyre nehezebben tudja biztosítani valamennyi nyelvi közösséghez tartozó bevándorló közösség anyanyelvi oktatását, ezért ennek a rendszere is jelentős változásokon ment át az elmúlt évtizedekben. Bár Norvégiában ma is létezik ún. anyanyelvi (nyelvfenntartónak, nyelvörző célúnak nevezett) oktatás, és anyanyelvi asszisztensek segítik az oktatási intézményekben a munkát, azonban annak célja valójában a bevándorló tanulók nyelvi felzárkóztatása és átirányítása a norvég nyelvű oktatásban való részvételhez, azaz az integráláshoz. Az állam az anyanyelv megtartását és ápolását pedig elsősorban a család és a beszélőközösség feladatának tartja.

A migráns kisebbségeket a norvég állam a lehető legrövidebb idő alatt integrálni kívánja, ami elsősorban mielőbbi munkába történő bevonásukkal érhető el. A munkavállaláshoz és a Norvégiában való boldoguláshoz a norvég nyelv megfelelő szintű ismerete elengedhetetlen, ezért az állam biztosítja a bevándorló felnőttek számára a norvég

nyelvi és társadalomismereti kurzusokon való részvételt, amelynek részletes szabályozását az *Introduksjonsloven* (2003) tartalmazza.

Az őshonos kisebbségektől eltérően a migráns kisebbségek érkezésük motivációjától függően törekszenek a befogadó társadalomba való beilleszkedésre, és viszonylag gyorsan asszimilálódnak. Ebből az következik, hogy a befogadó állam politikája és törekvése a bevándoroltak integrálására, majd asszimilálására valójában egybeesik. A dolgozat harmadik hipotézise így igazoltnak tekinthető.

#### **9.1.4**

Az észak-európai államok között feltételezésem szerint a gazdasági, kulturális, politikai területhez hasonlóan nyelvi, nyelvpolitikai téren is nagyon szoros együttműködés a jellemző, ami példaadó lehet a kelet-közép-európai térség államai számára is.

A skandináv államok között közismerten intenzív a kapcsolattartás gazdasági, kulturális és politikai téren, aminek történelmi hagyományai vannak. A nyelvpolitika különböző részterületeit vizsgálva azt láthatjuk, hogy a szomszédos skandináv államok gyakorlata, változásai hatással vannak a norvégiai történésekre és viszont. Ez alól nem lehet kivétel a számi kisebbséget érintő nyelvpolitika sem, sőt ezen a téren szorosabb együttműködés is történik, ami intézményesített formában 1956-ban, a Számi Tanács létrehozásával kezdődött, majd 1971-ben a Számi Nyelvi Bizottság megalakításával folytatódott, de azóta is számos fórumon zajlik. Ez az együttműködés azért is szükséges, mivel ez az anyaországgal nem rendelkező népcsoport Norvégián kívül Svédországban és Finnországban is őshonos. A számi őslakos kisebbség helyzetének közös északi kezelésének csúcspontja lehet a (2015-re) tervezett és még tárgyalt Északi Számi Egyezmény megszületése.

A nyelvrokonság is elősegíti a szoros együttműködést. A térség nyelvi adottságai azonban meghatározzák az Európában egyedülálló, deklarált, dokumentumokban lefektetett nyelvi együttműködést is. A északi országok – Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország – ugyanis közös nyelvpolitikát dolgoztak ki. Ennek a nyelvpolitikai célkitűzésnek a lényege egymás jobb megértésének, az egymással történő kommunikációnak az erősítése, egymás nyelveinek, azok oktatásának, tanulásának ösztönzése, de mindenekelőtt a skandinávok közötti nyelvi érintkezésben az északi nyelvek használatának támogatása, amibe az egyes államok kisebbségi nyelveit is be kívánják vonni. Negyedik hipotézisünk mindezek alapján igazoltnak mondható.

## 9.2 Kitekintés az Európai Unióban, ezen belül a kelet-közép-európai térségben alkalmazható tanulságokra

A vizsgálat egyik legfőbb hozadéka, egyben tanulsága valamennyi régió, de különösen a kelet-közép-európai térség számára, hogy a kisebbségi (nyelv)politika terén óriási mértékű változásokat lehet véghezvinni, a legdurvább asszimilációtól a támogató hozzáállásig, illetve különböző fokozatú autonómiáig. Ennek megvalósításához azonban mindkét fél – a többségi társadalom és állam, valamint a kisebbségi csoportok – közös szándéka, együttműködési és cselekvési hajlandósága szükséges. Ezek sajnálatos módon régióinkban még mindig hiányoznak, bár esetenként mutatkoznak a változás jelei. Itt elsősorban a szomszédos országainkban élő magyar kisebbség helyzetére gondolok.

A kisebbségekhez való eltérő hozzáállást Norvégiában, illetve Kelet-Közép-Európában a következő tényezők is magyarázhatják: az egyes kelet-közép-európai államokban jellemzőbb a kisebbségek koncentráltabb területi megjelenése, amit az államok – különösen a kisebbségi csoport autonómiairékvése esetén – szuverenitásuk fenyegetéseként fognak fel és mindenáron asszimilálni akarják azokat. Mindezt erősíti az a tény, hogy ezek a kisebbségek – a romák kivételével – szomszédos anyaországgal rendelkeznek. Ezenkívül van még egy jelentős eltérés Norvégia és régióink népcsoportjainak kisebbségi helyzetbe kerülése között: míg a skandináv állam nemzeti-etnikai kisebbségei (a számikat kivéve) korábbi évszázadok migrációs hullámai során érkeztek, addig térségünk több, nagyobb lélekszámú kisebbsége a történelem során külső, politikai határátrendezés következtében került más állam határai közé, miközben megtartotta eredeti lakóhelyét.

Tehát mások a körülmények, mások a történelmi tapasztalatok, más az emberek mentalitása és fiatalabb a demokráciánk is. Mindennek ellenére sokat lehet tanulni Norvégia gyakorlatából, mert látható, hogy van esélye egy ilyen pozitív változásnak.

A továbbiakban célom a disszertációban feldolgozott kutatási téma folyamatos nyomon követése, bővítése, az aktuális események vizsgálata, elemzése. A dolgozat nem térhetett ki az északi országok számikkal kapcsolatos nyelvpolitikájának teljes mélységű feltárására, de a későbbiekben tervezek egy összehasonlító szempontokra épített kutatást a többi, számi kisebbséggel rendelkező állam területén élő számi csoportok nyelvi magatartásának, nyelvhasználati lehetőségének és szokásának megismerésére.

## Mellékletek

### Mellékletek jegyzéke

1. számú melléklet  
Bokmål és nynorsk szólista (Forrás: Torp 1998:74-75)
2. számú melléklet  
Északi nyelvek szólistája (Forrás: <http://www.nordisk-sprakrad.no/moteordliste.doc>)
3. számú melléklet  
Norvég, kvén és finn nyelvű szólista (Forrás: <http://www.kvenskinstitutt.no/sprak>)
4. számú melléklet  
St.meld. nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoriteter i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar (Nemzeti kisebbségek Norvégiában – A zsidókra, kvénekre, romákra, a romani népcsoportra és az erdei finnekre vonatkozó állami politika)
5. számú melléklet  
Az uráli nyelvek (Forrás: Sinor 1988)
6. számú melléklet  
Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold, (sameloven) (1987) (A Számi Parlamentről és más számi jogviszorról szóló törvény (Számi Törvény))
7. számú melléklet  
St.meld. nr. 33 (2001-2002) Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om samepolitikken (A St.meld.nr. 55 kiegészítő határozata A számipolitikáról)
8. számú melléklet  
A felméréshez használt kérdőív
9. számú melléklet  
Bevándorló csoportok szervezetei Norvégiában

## Képek jegyzéke

1. Kvének népviseletben (Forrás: <http://www.kvener.no>)
2. Romani gyerekek gyermekotthonban (Askviknesbarnehjem)  
(Forrás: [http://www.taterne.com/?mod=img&thumb=Gamle\\_bilder&image=0](http://www.taterne.com/?mod=img&thumb=Gamle_bilder&image=0) )
3. Norvég egynyelvű települési névtábla (a lapp nyelvű felirat lefestve)  
(Forrás: Tromsø Museum)
4. Ma használt kétnyelvű települési névtábla (Forrás: Tromsø Museum)
5. Számi gyerekek tanítása norvég nyelven (Forrás: Tromsø Museum)
6. Számi gyerekek oktatása és nevelése norvégiai internátusban  
(Forrás: Bjørklund 2003:10)
7. Számi tartalmú és kétnyelvű tankönyvek (Forrás: Tromsø Museum)
8. Finnmarki adatközlőim
9. Számi óvoda Tromsøben (Prestvannet barnehage)
10. A tromsøi, lapp nyelvű oktatást is végző Prestvannet skole
11. Általános iskolai lapp nyelvű oktatásban részt vevő számi csoport tanterme  
(Prestvannet skole, Tromsø)
12. A nyaranta megrendezésre kerülő Riddu Riddu őslakos fesztivál  
(Forrás: Bjørklund 2003:45)
13. A legismertebb norvégiai lapp nyelvű sajtótermékek (Forrás: Tromsø Museum)
14. A Munkaügyi Igazgatóság kétnyelvű táblája Tromsøben
15. A norvégiai Számi Parlament 1989. évi megnyitása az uralkodó beszédével  
(Forrás: Bjørklund 2003:46)
16. A Számi Parlament ülésén (Forrás: Johansen–Pettersen–Rapp 2008:20)
17. „Újnorvégok” (Forrás: Stenersen-Libæk 2003:160-161)



**1. számú melléklet**  
**Bokmål és nynorsk szótlista**

bokmål	nynorsk
spørre	spørje
besøke	vitje
boken	boka
hester	hestar
vanskelig	vanskeleg
høst	haust

**2. számú melléklet**  
**Északi nyelvek szótlistája**

**A**

...

**associeret medlem**

Fi: liitännäisjäsen, ulkojäsen  
Fä: limur uttan atkvøðurætt  
Gr: ilassutaasumik ilaasortaq  
Is: aukafélagi  
No (bm): medlem uten stemmerett  
No (ny): medlem utan røysterett  
Sa: olggobeallahttu  
Sv: extra medlem

**absolut flertal**

Fi: ehdoton enemmistö  
Fä: reinur meiriluti  
Gr: amerlanerussuteqavinneq  
Is: hreinn meirihluti  
No (bm): absolutt flertall  
No (ny): absolutt fleirtal  
Sa: èielga eanetlohku  
Sv: absolut majoritet

**afstemning**

Fi: äänestys  
Fä: atkvøðugreiðsla  
Gr: taasineq  
Is: atkvæðagreiðsla  
No (bm): avstemning  
No (ny): avrøysting  
Sa: jienasteapmi  
Sv: omröstning, röstning, votering

**akklamation**

Fi: huutoäänestys  
Fä: lógvabrestir  
Gr: pattaassinneq, isumaqatigiilluinnarneq  
Is: lófatak  
No (bm): akklamasjon  
No (ny): akklamasjon  
Sa: èuorvvasjienasteapmi, akklamaudna  
Sv: acklamation

...

## B

...

### bede om at få talerlisten lukket/begrænset

Fi: ehdottaa keskustelun päättämistä, pyytää puheenvuorojen määrän rajoittamista

Fä: biðja um, at talið á røðarum verður avmarkað

Gr: oqaaseqarumasut matuai/killilerpai

Is: óska eftir lokun mælendaskrár

No (bm): be om at det blir satt strek

No (ny): be om at det blir sett strek

Sa: bidjat sázu/sárga sátnevuorolistui

Sv: begära streck

### bede om ordet

Fi: pyytää puheenvuoro

Fä: biðja um orðið

Gr: oqaaseqarumavoq

Is: biðja um orðið

No (bm): be om ordet

No (ny): be om ordet

Sa: bivdit sátnevuoru

Sv: be om ordet

...

### 3. számú melléklet

#### Norvég, kvén és finn nyelvű szólista

Norvég	Kvén	Finn
regjering	rejeerinki	hallitus
departement	departementti	ministeriö
søknad	sööknaadi	hakemus

### 4. számú melléklet

St.meld. nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoritetar i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar

(Nemzeti kisebbségek Norvégiában – A zsidókra, kvénekre, romákra, a romani népcsoportra és az erdei finnekre vonatkozó állami politika)

#### 1 Oppsummering

##### 1.1 Innleiing

Denne stortingsmeldinga ere i oppfølging av at Noreg i 1999 ratifiserte Europarådets rammekonvensjon om vern av nasjonale minoritetar. Ho er også ei oppfølging av Handlingsplan for menneskerettar, der ein gjennomgang av politikken overfor nasjonale minoritetar er eit av tiltaka.

Det finst i dag ikkje noko samla oversikt politikken som gjeld eller er særlig relevant for nasjonale minoritetar, dvs. minoritetar med langvarig tilknytning til landet. Stortingsmeldinga er såleis den første heilskaplege gjennomgangen av prinsippa som skal ligge til grunn for statens politikk overfor jødar, kvener, rom (sigøynarar), romanifolket (taterane/dei reisande) og skogfinnar....

### 1.6.5 Barn og unge

...

Barn som høyrer til nasjonale minoriteter blir omfatta av Barne- og familiedepartementet si tilskotsordning til tospråkleg assistanse i barnehagen. Barne- og familiedepartementet kan gi tilsegn om forsøksmidlar til tiltak i barnehagar som skal medverke til å utvikle kvensk kultur, språk og identitet.

### [1. Összegzés

#### 1.1 Bevezetés

Ez a parlamenti jelentés a folytatása annak, hogy Norvégia 1999-ben ratifikálta az Európa Tanács Keretegyezményét a nemzeti kisebbségek védelméről. Egyben az emberi jogokról szóló cselekvési terv folytatása is, ugyanakkor egy a nemzeti kisebbségekre vonatkozó politika felülvizsgálata egy az intézkedések közül.

Ma nincs elég összefoglaló áttekintés a nemzeti kisebbségeket, azaz az országhoz hosszú ideje kötődő kisebbségeket érintő vagy kifejezetten azokra vonatkozó politikáról. A parlamenti jelentés így az első hiánypótló áttekintése annak az alapelvnek, ami az állam zsidókra, kvénekre, romákra (cigányokra), romani népcsoportra (vándorcigányokra) és erdei finnekre vonatkozó politikájának az alapját képezi.

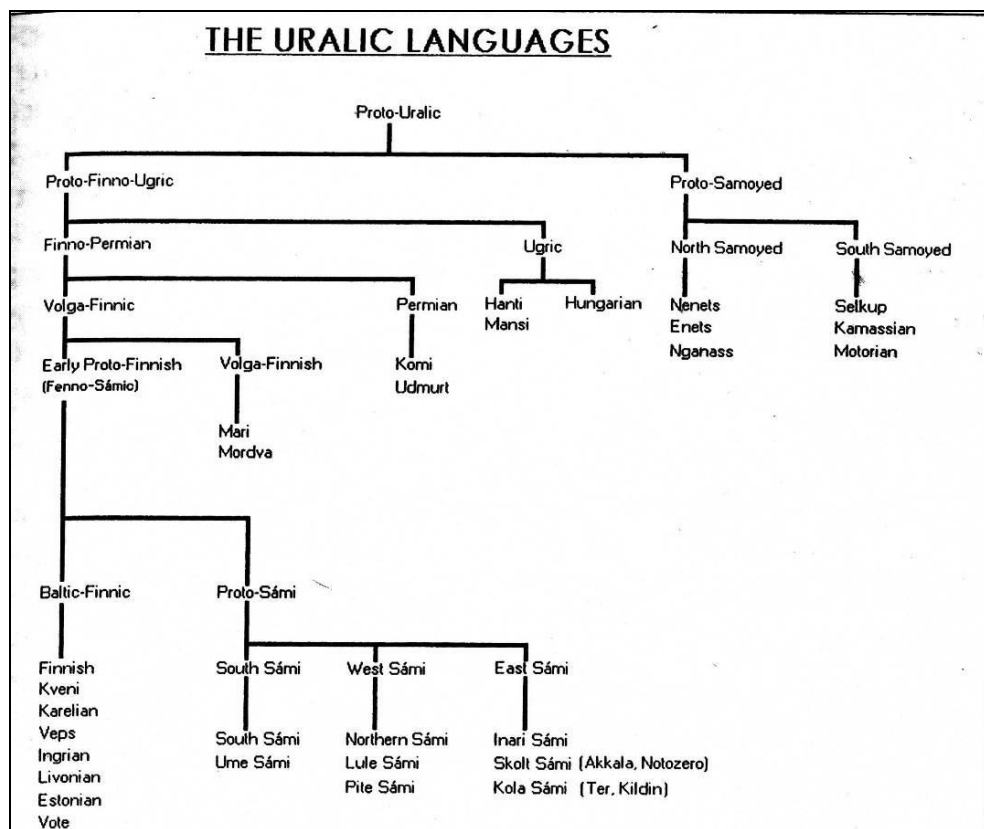
...

### 1.6.5 Gyermek és fiatalok

...

A valamely nemzeti kisebbséghez tartozó gyermek a Gyermek- és Családügyi Minisztérium általi óvodai kétnyelvű asszisztencia támogatási rendszerébe tarozik.]

## 5. számú melléklet Az uráli nyelvek



## 6. számú melléklet

### Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) (1987) (Számi Törvény)

#### Kapittel 1. Allmenne bestemmelser

##### § 1-1. *Lovens formål*

Lovens formål er å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

##### § 1-2. *Sametinget*

Den samiske folkegruppe skal ha et eget landsomfattende sameting valgt av og blant samene.

...

##### § 1-5. *Samisk språk*

Samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte språk etter bestemmelsene i kapittel 3.

#### Kapittel 3. Samisk språk

##### § 3-8. *Rett til opplæring i samisk*

Enhver har rett til opplæring i samisk. Kongen kan gi nærmere regler om gjennomføringen av denne bestemmelsen.

For opplæring i og på samisk gjelder reglene i og i medhold av lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa (opplæringslova).

...

##### § 3-12. *Organisering av samisk språkarbeid*

Sametinget skal arbeide for vern og videre utvikling av samiske språk i Norge.

Sametinget utarbeider hvert fjerde år en rapport til kongen om situasjonen for samiske språk i Norge.

#### [1. Fejezet Általános rendelkezések

##### 1-1. § *A törvény célja*

A törvény célja, hogy lefektesse annak feltételeit, hogy a számi népcsoport Norvégiában meg-  
tarthassa és fejleszthesse nyelvét, kultúráját és életmódját.

##### 1-2. § *A Számi Parlament*

A számi népcsoportnak rendelkeznie kell egy egész országra kiterjedő hatáskörű Számi Parla-  
mentre, amelyet számik választanak a számik közül.

...

##### 1-5. § *A lapp nyelv*

A lapp és a norvég egyenértékű nyelvek. Egyenrangúnak kell lenniük a 3. Fejezet rendelkezései  
szerint.

...

#### 3. Fejezet A lapp nyelv

##### 3-8. § *A lapp nyelv tanulásának joga*

Bárkinek joga van a lapp nyelv tanulásához. A Király adhat további szabályozásokat ennek a  
rendelkezésnek a kivitelezéséhez.

A lapp nyelv és a lapp nyelven folyó oktatást az általános és középiskolai oktatásról szóló törvény (oktatási törvény) szabályozza.

...

#### 3-12. § *A lapp nyelvi munka megszervezése*

A Számi Parlamentnek a lapp nyelv védelméért és továbbfejlesztéséért kell dolgoznia Norvégiában.

A Számi Parlament négyévente kidolgoz egy jelentést a Királynak a lapp nyelvek norvégiai helyzetéről.]

### **7. számú melléklet**

St.meld. nr. 33 (2001-2002) Tillegsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001)  
Om samepolitikken

(A St.meld. nr. 55 (2000-2001) kiegészítő határozata A számipolitikáról)

#### **7 Samisk språk**

Samarbeidsregjeringen vil ha et spesielt fokus på samisk språk. Når det gjelder de internasjonale og nasjonale forpliktelser i forhold til samisk språk, viser vi til St.meld. nr. 55.

Samarbeidsregjeringen anser det språklige mangfoldet som en berikelse for Norge. Det språklige mangfoldet i verden er truet. Når språk forsvinner, forsvinner også kunnskapen som bevares og formidles i språket.

Ansvar for ivaretagelse av samiske språk innenfor de ulike sektorer tilligger de angjeldende fagdepartementer i samarbeid med Sametinget. Kultur- og kirke departementet har et generelt og overordnet forvaltningsansvar for samiske språk gjennom forvaltning av samelovens språkregler.

Regjeringen ønsker mer aktiv bruk av samisk, og vil legge forholdene til rette for en økt bruk av samisk i det offentlige rom. Som eksempel på dette er samisk fra i år av innført som forhandlingsspråk ved reindriftingsforhandlingene.

#### **[7 A lapp nyelv**

Az együttműködési kormányzat különös figyelmet szán a lapp nyelvre. Ma érvényesek a lapp nyelvre vonatkozó nemzetközi és nemzeti kötelezettségek, amelyeket bemutatunk az 55. sz. parlamenti jelentésben.

Az együttműködési kormányzat a nyelvi sokszínűséget Norvégia gazdagításaként tekinti. A nyelvi sokszínűség a világon veszélyeztetett. Ha a nyelv eltűnik, eltűnik mindaz az ismeret is, amit a nyelvben őrzünk és közvetítünk.

A lapp nyelvek különböző szektorokban történő megóvásának felelőssége az érintett szakminisztériumoké a Számi Parlamenttel együttműködve. A kulturális és egyházi ügyekért felelős minisztériumnak általános és fölrendelt közigazgatási felelőssége is van a lapp nyelvekért a Számi Törvény nyelvi rendelkezéseinek betartásával.

A kormányzat a lapp nyelv(ek) aktívabb használatát kívánja, és meg kívánja teremteni a lapp megnövekedett használatának a feltételeit a közhivatalokban. Erre vonatkozó példa a lapp nyelv használatának bevezetése ez évtől a rénszarvastartó-tárgyalások során.]

**8. számú melléklet  
A felméréshez használt kérdőív**

**Spørreskjema**

**Vær vennlig og kryss av med „X” i passende rute og skriv svar på den prikkete linjen.**

**Kjønn:**             mann                                         kvinne

**Alder:**  18-25     26-35     36-45     46-59     60-

**Hjemstedsadresse:** .....    **Fødested:** .....

**Avstamning:**  både mor og far er samer                         en av foreldrene er same

Hvis en av foreldrene er same, annen er     norsk                        andre:.....

**Sivilstand:**     enslig                                         gift/samboer  
 skilt     enke/enkemann

**Høyeste oppnådde utdanning:**     grunnskole                         videregående skole  
 høyskole/universitet

***Identitet***

**Hva mener du er de viktigste elementene for samisk identitet? (Gi en rekkefølge fra 1 til 7 (eller mer, 1= det viktigste)**

det samiske språket             den samisk musikken, litteraturen                         duodji  
 samisk mat                         den samiske livsstilen                         kofta                         reindrift  
andre: .....

***Forvaltning***

**Hvor viktig mener du det er at det er mulig å ordne offentlige anliggender på samisk? (politiet, skatteetaten etc).**

ikke viktig             viktig             svært viktig             jeg vet det ikke

Forklaring:.....  
.....

### *Utdanning*

**Hvor viktig mener du at utdannelse på samisk er ?**

	ikke viktig	viktig	svært viktig	jeg vet det ikke
<b>i barnehage</b>				
<b>i grunnskole</b>				
<b>i videregående skole</b>				
<b>på høyskole, universitetet</b>				

### *Vitenskapelig liv*

**Hvor viktig mener du at det er at det utgis vitenskapelige og populær-vitenskapeligetekster på samisk?**

- ikke viktig       viktig       svært viktig       jeg vet det ikke

### *Samiske institusjoner*

**Hvilke organisasjoner, institusjoner kjenner du av de som er nevnt her?**

	jeg kjenner bare navnet på institusjonen/organisasjonen	jeg kjenner også aktiviteten, funksjonen til institusjonen
<b>Samenes Folkeforbund</b>		
<b>Sameting</b>		
<b>Samisk Språkråd</b>		
<b>Nordisk Samisk Institutt</b>		
<b>Samisk høyskole</b>		
<b>Samerådet</b>		
<b>Samisk Arkiv</b>		
<b>Beaivvás</b>		

**Hvordan betrakter du funksjonen til Sametinget?**

- ikke viktig       viktig       svært viktig       jeg vet det ikke

### *Språkkompetanse*

**Snakker du**       samisk       norsk ?

andre språk? .....

**Hvilket språk lærte du først? .....**

**Hvor har du lært samisk? (flere svar mulig)**

- hjemme, i familien       i barnehagen/ på skolen       på kurs

**Hvilket språk brukte familien i din barndom?**

samisk                       norsk                      andre: .....

**Som voksen, hvilket språk betrakter du som hovedspråk i familien?**

samisk                       norsk                      andre:.....

**Når det snakkes samisk, hvor mye forstår du av det?**

jeg forstår det ikke                       litt                       godt                       svært godt

**På hvilket nivå forstår du skriftlige tekster på samisk?**

jeg forstår dem ikke                       litt                       godt                       svært godt

**På hvilket nivå snakker du samisk?**

jeg snakker ikke                       litt                       godt                       svært godt

**På hvilket nivå bruker du samisk skriftlig?**

jeg skriver ikke                       litt                       godt                       svært godt

**Språkbruk****Hvor ofte bruker du det samiske og det norske språket muntlig?**

	samisk				norsk			
	slett ikke	sjelden	ofte	alltid	slett ikke	sjelden	ofte	alltid
<b>i familien</b>								
<b>med venner</b>								
<b>med naboer</b>								
<b>på arbeids- plassen</b>								
<b>på offentlige kontorer</b>								
<b>i forretningene</b>								

**Hvor ofte bruker du det samiske og det norske språket skriftlig?**

	samisk				norsk			
	slett ikke	sjelden	ofte	alltid	slett ikke	sjelden	ofte	alltid
<b>i familien</b>								
<b>med venner</b>								
<b>med naboer</b>								
<b>på arbeids- plassen</b>								
<b>på offentlige kontorer</b>								
<b>i forretningene</b>								



**Ser du på samiskspråklige TV programmer?**

ikke  sjelden  regelmessig

Hvilke programmer? .....

**Lytter du til samiskspråklige radiosendinger?**

ikke  sjelden  regelmessig

Hvilke? .....

**Leser du samiskspråklige aviser og tidsskrift?**

ikke  sjelden  regelmessig

Hvilke? .....

**..... litteratur?**

ikke  sjelden  regelmessig

**Hvis du har barn, ...**

**deres kjønn?**

B1\*:  jente  gutt B2:  jente  gutt B3:  jente  gutt B4:  jente  gutt

hvor gammel er de? B1: B2: B3: B4:

**snakker de samisk?**

	ikke	litt	godt
<b>B1</b>			
<b>B2</b>			
<b>B3</b>			
<b>B4</b>			

**går de/har de gått i samiskspråklige barnehage?**

	ja	nei
<b>B1</b>		
<b>B2</b>		
<b>B3</b>		
<b>B4</b>		

**går de/har de gått på samiskspråklige skole?**

	ja	nei
<b>B1</b>		
<b>B2</b>		
<b>B3</b>		
<b>B4</b>		

(\*Note: B1= 1. barn, B2= 2. barn, B3= 3. barn, B4= 4. barn)

**Hvor ofte snakker du/dere i familien samisk med ditt/deres (dine) barn?**

- aldri                       sjelden                       alltid/regelmessig

**Hvis barn(a) ditt/deres er gift, ektefellen er ...**

- av samisk opprinnelse                       av norsk opprinnelse                       andre: .....

**Etter din mening, hvordaner betingelsene for det samiske språkets overlevelse? Vær vennlig og forklarer ditt svar kort.**

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

*Takk for hjelpen!*

**9. számú melléklet  
Bevándorló csoportok szervezetei Norvégiában**

Egy adott országból, térségből származó vagy vallási közösséghez tartozó, Norvégiában élő és tanuló középiskolai diákokat, főiskolai, egyetemi hallgatókat tömörítő szervezetek:

- *Albansk Studentforening i Norge* (albán diákok)
- *Pakistansk Studentersamfunn* (pakisztáni diákok)
- *Somalisk Studentforening* (szomáliai diákok)
- *Muslimsk Studentsamfunn* (moszlim diákok)

Egyes bevándorló csoportokhoz, vallási csoportokhoz köthető ifjúsági szervezetek:

- *African Youth in Norway* (afrikai fiatalok)
- *Himmilo Youth in Norway* (szomáliai fiatalok)
- *Norges Muslimske Ungdom* (moszlim fiatalok)
- *Norges Tyrkiske Ungdomsforening* (török fiatalok)
- *Tamilsk Ungdoms-forening* (tamil fiatalok)

Kulturális egyesületek:

- *Den ukrainske forening i Norge* (ukrán)
- *Den vietnamesiske buddhistsamfunn* (vietnámi)
- *Norsk ecuadoriansk organisasjon* (ecuadori)
- *Albansk kulturforening* (albán)
- *Somaliere i Norge* (szomáliai)
- *The Uganda Community* (ugandai)

- *Den thailandske buddhistforening* (thaiföldi)
- *Norsk-russisk forening* (orosz)
- *Latin-Amerika grupperen i Norge* (latin-amerikai)
- Több kulturális egyesületet tartanak fent például a lengyelek.

Egyes nemzetiségi, kulturális vagy vallási közösségek által alapított kulturális központok:

- *Albansk Islamsk kultursenter i Norge* (albán iszlám közösség)
- *Islamic Cultural Centre Norway* (iszlám)
- *Norsk-russisk kultursenter* (orosz)

A nyelvi kisebbségek rendelkezésére álló internetes szolgálat:

- *Bazar* (<http://www.bazar.deichman.no/>)  
Ezen az oldalon adatok találhatóak a norvég társadalomról és kultúráról, különféle szervezetekről, norvég nyelvtanulási lehetőségekről, olvasmányokról, és a világ számos országának lapjaihoz való hozzáférésről. Ezáltal segítséget kapnak a bevándorló kisebbségek a norvég nyelv elsajátítása mellett az anyanyelvükön való tájékozódáshoz is.
- *bip.no*  
Ez a bevándorló gyermekek és fiatalok portálja. Az itt található írások a bevándorlásról, menedékjogról nyújtanak információkat, de a többkultúrájú társadalomba történő beilleszkedést is próbálja segíteni.
- *Foreldrenettet. Minoritetsspråklig Ressursnettverk (MiR)*  
Ez kifejezetten a bevándorló szülők számára nyújt hasznos információkat, célkitűzései az előzőekhez hasonlóak.
- *Ny i Norge*  
Az új bevándorlók eligazodásban segíthet azáltal, hogy számos nyelven informálja őket a norvég társadalomról, viszonyokról.



**1. Kvének népviseletben**



**2. Romani gyerekek gyermekotthonban  
(Askviknesbarnehjem)**



**3. Norvég egynyelvű települési névtábla (a lapp nyelvű felirat lefestve)**



**4. Ma használt kétnyelvű települési névtábla**

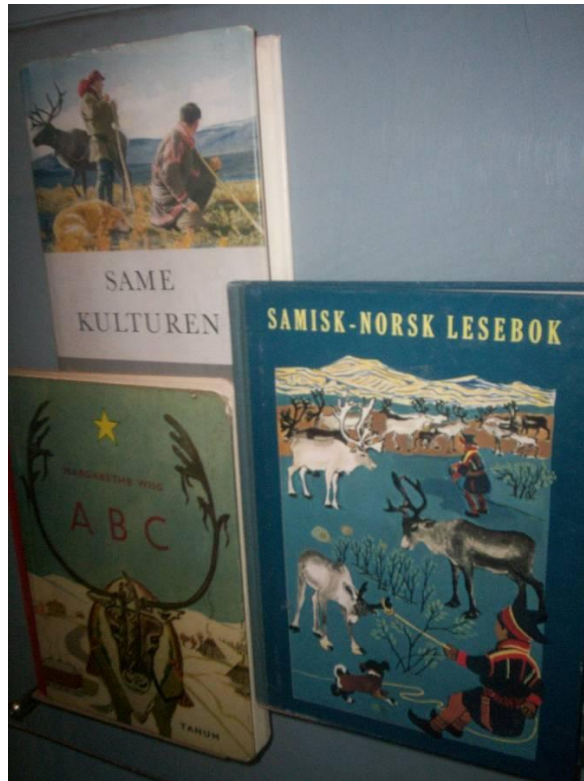




**5. Számi gyerekek tanítása norvég nyelven**



**6. Számi gyerekek oktatása és nevelése norvégiai internátusban**



**7. Számi tartalmú és kétnyelvű tankönyvek**



**8. Troms megyei adatközlőim**





**9. A számi óvoda Tromsøben (Prestvannet barnehage)**



**10. A tromsøi, lapp nyelvű oktatást is végző Prestvannet skole**





**11. Általános iskolai lapp nyelvű oktatásban részt vevő számi csoport tanterme (Prestvannet skole, Tromsø)**



**12. A Norvégiában nyaranta megrendezésre kerülő Riddu Riddu óslakos fesztivál**



13. A legismertebb norvégiai lapp nyelvű sajtótermékek



14. A Munkaügyi Igazgatóság kétnyelvű névtáblája Tromsøben





**15. A norvégiai Számi Parlament 1989. évi megnyitása az uralkodó beszédével**



**16. A Számi Parlament ülésén**



17. „Újnorvégok”

## **Német nyelvű összefoglaló**

### **Zusammenfassung auf Deutsch**

#### ***Minderheitensprachenpolitik Norwegens - mit besonderem Hinblick auf die samische Minderheit***

##### **Einführung**

In meiner Dissertation beschäftige ich mich mit der Sprachenpolitik eines Landes, die in Ungarn weniger behandelt und bekannt ist.

Zentrales Thema der Arbeit ist die ausführliche Beschreibung der in Norwegen lebenden nationalen-ethnischen bzw. sprachlichen Minderheiten und die Analyse der sprachlichen Situation, sprachlichen Rechte indigener und migranter Minoritäten.

Der Reihenfolge nach – nach der Bekanntmachung der Methoden und Hypothesen der Arbeit (Kap. 1) und der Definierung der wichtigsten Begriffe der Sprachenpolitik (Kap. 2) – werden die folgenden Untersuchungsgebiete beschrieben: die zwei Standardvarietäten des Norwegischen, deren Ausformung, Entwicklung und heutiger Gebrauch (Kap. 3), die gemeinsame nordische Sprachenpolitik vorwiegend die Minderheitensprachen betreffend, deren Grundlagen, Organe und neueste Dokumente (Kap. 4), die nationalen und sprachlichen Minderheiten in Norwegen, deren Geschichte, Sprache und heutige Situation (Kap. 5) mit besonderer Betonung auf die autochtonen Samen, die sprachlichen Rechte der Samen, ferner die samischen Einrichtungen (Kap. 6), meine eigenen Untersuchungen unter Samen (Kap. 7) und die Einwanderer und deren Sprachunterricht und Sprachbewahrungsmöglichkeiten (Kap. 8).

Die Dissertation umfasst einen sehr komplexen Problemkreis, dessen einzelne Bereiche eng miteinander zusammenhängen. Bei der Untersuchung der Bereiche wird auf den internationalen, überwiegend aber natürlich auf den europäischen und skandinavischen Aspekt Wert gelegt.

## **1. Ziel und Methoden der Untersuchung**

### **1.1 Ziel der Untersuchung**

Mit dieser Forschung habe ich die Erfüllung folgender *Hypothesen* untersucht:

- 1) Meiner Hypothese nach ist Norwegen durch eine strengere Sprachenpolitik gekennzeichnet als die der Europäischen Union, und es gewährleistet seinen Minderheiten erweitertere Rechte.

- 2) Es ist auch anzunehmen, dass – da die Gesetze und andere Rechtsvorschriften Norwegens die Bewahrung der samischen Minderheit und Minderheitensprache fördern und die samische indigene Minderheit die vom Staat gesicherten Möglichkeiten nutzt – alle Bedingungen für die Bewahrung der Muttersprache und Kultur der Samen auf hohem Niveau gewährleistet sind.
- 3) Die migranten Minderheiten betreffend unterscheidet sich nicht einmal Norwegen von anderen Staaten: es will diese Gemeinschaften integrieren, später assimilieren – und dies trifft auch dem Vorhaben der Immigranten zu.
- 4) Zwischen den nordeuropäischen Staaten besteht – der Kooperation in den Gebieten der Wirtschaft, Kultur und Politik ähnlich – auch im Gebiet der Sprachenpolitik eine sehr enge Zusammenarbeit, die für die Länder von Ostmitteleuropa vorbildhaft sein kann.

## **1.2 Methoden der Untersuchung**

Die dominierende Methode der Dissertation ist die *Dokumentanalyse*, die Darlegung und Analyse von bezüglichen Gesetzen, Parlamentarmeldungen und anderen Dokumenten. Die Untersuchung der sprachlichen Situation der samischen Minderheit wird mit meinen lokalen Untersuchungen mit *Fragebogen*, *Interviews* und *passiver Beobachtung* an der Universität, in Schulen und Kindergärten ergänzt. Bei der Anfertigung der Arbeit waren mir auch die Internetquellen zu Hilfe.

## **2. Theoretische Grundlage und Begriffserklärung: die Sprach(en)politik als Disziplin**

Da es sich um eine relativ junge Disziplin handelt, sind auch heute ihre Grundbegriffe nicht in ganzem Maße geklärt. Es kommen bei fast allen Begriffen mehrere, sogar gegensätzliche Definitionen vor. Einer der meist diskutierten Begriffe ist die *Sprach(en)politik* selbst, wo zwischen *language policy* und *language politics* unterschieden werden muss. Die weiteren zentralen Begriffe sind *Sprachplanung*, *Zweisprachigkeit/Mehrsprachigkeit*, *sprachliche Rechte* und die *Minderheiten*.

Die Untersuchungsgebiete der Sprachenpolitik, die in dieser Dissertation behandelt werden, sind (vgl. Szépe 1984, Balaskó-Kohn 1999, Szépe-Derényi 1999 und Szépe 2001):



1. Frage der offiziellen Sprache/offiziellen Sprachen der Staaten; Norwegen hat nämlich zwei schriftliche Standardvarietäten, und das Samische ist auf dem Verwaltungsgebiet für Samisch als gleichrangig anerkannt;
2. Standardvarietäten der einzelnen Sprache(n); in Norwegen besteht eine einzigartige Sprachsituation mit den zwei Standardvarietäten *bokmål* und *nynorsk*;
3. sprachliche Rechte der auf dem Gebiet der einzelnen Staaten lebenden Minderheiten; in Norwegen leben mehrere nationale, ethnische Minderheiten: die *Kwenen*, die *Waldfinnen*, die *Romani Volksgruppe*, die *Roms* und die *Juden*;
4. sprachliche Rechte der Einwanderer; da Norwegen in den letzten Jahrzehnten beliebtes Zielland unter den Einwanderern geworden ist;
5. Sprachvarietäten und sprachliches Prestige; Norwegen hat eine Staatssprache mit zwei Standardvarietäten und im Land werden zahlreiche Minderheitensprachen gebraucht;
6. sprachliche Fragen von internationalen Kooperationen und Institutionen, was besonders im Falle der skandinavischen Organisationen zu berücksichtigen ist.

### **3. Sprachen und Sprechergemeinschaften in Norwegen. Das Norwegische**

Die Wurzeln der Ausbildung der heute existierenden zwei Standardvarietäten des Norwegischen können bis vor vielen Jahrhunderten zurückgeführt werden. Die Entwicklung dieser Varietäten begann im 19. Jahrhundert, nach dem Unabhängigwerden des norwegischen Staates von Dänemark, unter Einfluss der gesellschaftlichen Ansprüche und ideologischen Tendenzen der Zeit. Über die Art der Schaffung der norwegischen Nationalsprache, was das höchste Ziel war, waren die Norweger nicht einig, deshalb formten sich zwei voneinander markant unterscheidenden Konzepte. Beide Richtungen vollzogen – mit ihren Führerpersönlichkeiten – ihre Vorstellungen, dem das Vorhandensein der zwei Standardvarietäten zu danken ist.

Die Existenz der beiden Varietäten bereitete viele Jahrhunderte lang große Schwierigkeiten in der Normenbildung des Norwegischen und es bildete die zentrale Frage der Sprach(en)politik Norwegens. Für die Behandlung dieses Problems wurde sogar ein offizielles Organ aufgestellt, zuerst eine Kommission, später der Norwegische Sprachrat (*Norsk språkråd*).

Der lange andauernde Sprachstreit hatte neben seinen negativen Zügen auch positive Folgen im Bezug auf das Norwegische: dazu kann die Erweiterung des Wortschatzes –

überwiegend durch Aufnahme von Dialektwörtern in die Standardsprache und durch Bildung von neuen Wörtern – gezählt werden (Wessén 1968:76).

Ein sehr wichtiger Tritt in der Normenbildung ist der Gedanke einer einheitlichen norwegischen Sprache, des *Sammorsk*, und der unerfolgreiche Versuch, der zu deren Schaffung unternommen wurde. In der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts ist die norwegische Sprach(en)politik nicht mehr durch das Streben nach einer einheitlichen Varietät charakteristisch, in den letzten Jahrzehnten wurde die Bewahrung beider Varietäten als zwei schriftliche Normen des Norwegischen das Ziel der offiziellen norwegischen Sprach(en)politik.

Heutzutage sind sowohl das *Bokmål* als auch das *Nynorsk* offizielle schriftliche Standardvarietäten, die im alltäglichen offiziellen Leben und im Unterricht eine Rolle erhalten. Damit wird die Regulierung des Sprachgebrauchs auf diesen Gebieten komplizierter gemacht.

Die Bedeutung der zwei Varietäten im Gebrauch veränderte sich von Zeit zu Zeit, die globale Tendenz ist aber, dass Bokmål in der Praxis einen immer größeren Raum gewann, während Nynorsk stufenweise zurückgedrängt wurde. Unsere Feststellung unterstützen auch die Daten, nach denen heute mehr als 80% der norwegischen Bevölkerung das Bokmål als schriftliche Sprache benutzen, aber auch sein mündlicher Gebrauch ist immer ausgedehnter.

#### **4. Gemeinsame nordische Sprachenpolitik**

Die skandinavischen Länder – auf ihre geographischen, historischen Kontakte basierend – kooperieren seit langer Zeit in den verschiedensten Gebieten eng miteinander. Darunter ist die Kooperation im Gebiet der Sprachenpolitik die neueste: diese Maßnahmen können meiner Beurteilung nach den Beginn des die Mehrsprachigkeit, das bessere Kennenlernen und den Gebrauch der Minderheiten- und Nachbarsprachen fördernden Prozesses bedeuten. Wichtigere gemeinsame Zielsetzungen erschienen von den 1980-er Jahren an: zuerst entstand die Nordische Sprachkonvention (*Nordisk språkkonvention*) 1987, mit der die nordischen Staaten auf ihrem Gebiet ihren Bürgern gegenseitig sprachliche Rechte sichern wollten.

Ein ganz frisches Dokument ist eine Deklaration über die nordische Sprachenpolitik aus 2006, das schon eine wirklich gemeinsame nordische Sprachenpolitik formuliert. Im Mittelpunkt steht das Verstehen voneinander und der Sprache anderer, dazu werden auch die nötigsten Schritte festgelegt. Hierzu wird das Lernen von den in diesen Staaten



gesprochenen Sprachen (auch Minderheitensprachen) gezählt, was ich für besonders wichtig halte. Nicht nur wegen der Stärkung des Status der nordischen Sprachen, sondern auch wegen der Anerkennung ihrer Gleichgerechtigkeit.

Natürlich kann die Förderung der Kommunikation auf den skandinavischen Sprachen nicht außer Acht gelassen werden, als eine Alternative des Englischen.

Die Zielsetzungen und die schon getanen Schritte, wie z. B. die Annahme der *Deklaration über die nordische Sprachenpolitik* und andere Projekte bzw. Veranstaltungen, können hoch geschätzt werden. Zu ihrer Verwirklichung sind jedoch weitere Maßnahmen nötig, überwiegend die Einstellung der Bewohner und die unentbehrlichen personalen und sachlichen Voraussetzungen betreffend.

Die Bestrebung der Teilnehmerstaaten ist eindeutig. Das zeigt sich unter anderen auch darin, dass sie regelmäßig Konferenzen veranstalten, Sprachkurse anbieten, Projekte und Programme zusammenstellen, und nicht zuletzt einen bedeutenden Teil des Budgets des Nordischen Ministerrates für solche Zwecke anwenden.

## **5. Nationale und ethnische Minderheiten, autochtone Minderheitensprachen in Norwegen I.**

Die derzeitige Minderheitenpolitik und Minderheitensprachenpolitik Norwegens kann vorbildhaft für viele andere Länder betrachtet werden, aber es geschah vieles, solange sich die zur Zeit existierende Situation herausformte.

In Norwegen kamen von der Mitte des 19-en bis zur Mitte des 20-en Jahrhunderts gegen mehrere dort lebende Minderheiten Grausamkeiten, Ungerechtigkeiten, diskriminierende Maßnahmen vor, die durch die Ideologien des Nationalismus und Sozialdarwinismus bestimmt waren (Schönfeldt 2007:41). Die betroffenen Minderheiten waren die Samen, Finnen/Kwener, die Romanivolksgruppe, die Romas und die Juden.

Die Samen und die Kwener waren diejenige, die von den oben aufgezählten vielleicht von der grobsten Behandlungsweise betroffen wurden. Das kann einerseits mit ihrer Anzahl erklärt werden, sie – vor allem die Samen – bilden nämlich die größte Minderheitengruppe in Norwegen. Andererseits muss man auch mit politischen Gründen rechnen, wie es z.B. die Angst vor Russland war, wodurch das Schicksal der beiden Volksgruppen verknüpft wurde.

In der Mitte des 19. Jahrhunderts fang eine strenge Norwegisierungspolitik an, der die herrschende Richtung, die nationale Romantik eine gute Grundlage gab. Diese nationalistische Politik herrschte in den verschiedensten Bereichen des Lebens, d.h. im Unterricht, in der Niederlassung, im Grundstückkaufen, in der Rentierhaltung.

Die mehr als 50 Jahre der Norwegisierungspolitik können in zwei Epochen aufgeteilt werden: in eine „solidere“ und danach in eine drastischere Epoche.

Unter den Maßnahmen, die die Rechte der Minderheiten begrenzten, waren die sprachlichen Regelungen die bedeutendsten. Das Ziel war offensichtlich, die Minderheiten umzuformen, „zu Norwegern zu machen“, dessen grundlegende Mittel die Abschaffung des Unterrichts auf den Minderheitensprachen, das Verbot minderheiten- oder zweisprachiger Lehrbücher oder einfach die Einschüchterung waren. Eine Milderung in diesem Prozess ist von den 1930-er Jahren an zu beobachten, ein Durchbruch in der norwegischen Minderheiten- und Sprachenpolitik geschah in den Jahren nach dem Zweiten Weltkrieg. Das wurde auch durch das gemeinsame Schicksal im Krieg gefördert.

Einen tatsächlichen Aufschwung in der Minderheitenpolitik Norwegens brachte die Entstehung von internationalen Menschenrechtsbewegungen und –organisationen von den 1960-er Jahren an. Dementsprechend kamen Minderheitenschutzdokumente zustande, die die Tätigkeiten der demokratischen Staaten gegenüber ihren Minderheiten stark beeinflussten. Diese Dokumente sind: Internationaler Pakt über bürgerliche und politische Rechte (1966), Europäische Charta der Regional- oder Minderheitensprachen (1992), Rahmenübereinkommen zum Schutz nationaler Minderheiten (1994).

Heutzutage erkennt der norwegische Staat die Juden, die Kwenen, die Waldfinnen, die Romas und die Romanivolksgruppe als seine nationale Minderheiten im Parlamentarbericht *Stortingsmelding nr. 15 (2000-2001) Najonale minoritetar i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar* an.

Ein großer Teil der in Norwegen lebenden Minderheiten hat sich in großem Maße in die Mehrheitsgesellschaft assimiliert, was meistens durch die folgenden Faktoren gefördert wurde: die niedrigere Bevölkerungszahl im Vergleich zur Mehrheit, der mehrere hundert Jahre lange Aufenthalt im Land, die immer steigende Anzahl von Mischehen, die Erhöhung der Anzahl der Geschulten und die der Bildungsstufe und die verbreitete Verwendung der Mehrheitssprache. Bei den anderen Nationalitätengruppen – bis auf die Kwenen und Waldfinnen – beschleunigten die Assimilierung noch zwei weitere Faktoren: die Verstreutheit und das Fehlen des Mutterstaates.

Nach dem gründlichen Kennenlernen der Situation der nationalen und ethnischen Minderheiten kann festgestellt werden, dass Norwegen heute eine demokratische, mustergültige Minderheiten- und Minderheitensprachenpolitik führt.

In Kenntnis der Tatsachen muss die Frage differenziert behandelt werden. Die Minderheiten, die in früheren Zeiten nach Norwegen gekommen sind, heute nicht mehr in bedeutender Anzahl dort leben, keinen Mutterstaat haben – wie die Romanivolksgruppe, die Romas und die Juden –, und sich völlig oder vorwiegend assimiliert haben, genießen keine besondere Beachtung. Die Kwenen und Waldfinnen, die über einen Mutterstaat in der Nachbarschaft von Norwegen verfügen, erhalten etwas mehr Beachtung und Unterstützung vom norwegischen Staat.

Wenn die norwegische Minderheitenpolitik in ihrer Gesamtheit betrachtet wird, können mehrere Mängel aufgezählt werden – auch laut Bewertung des Europarates: beim Unterricht der Minderheitensprachen wird die Förderung des Finnischen positiv beurteilt, im Falle der anderen Minderheiten, besonders der Romas und der Romanivolksgruppe wird es ungeeignet gefunden. Bei diesen Gruppen gibt es außerdem Probleme, wie Diskriminierung im Falle von Wohnungs- und Arbeitssuche.

## **6. Nationale und ethnische Minderheiten, autochtone Minderheitensprachen in Norwegen II. Die indigene Minderheit Norwegens: die Samen. Ihre sprachliche Situation und sprachlichen Rechte**

Solange sich das heute bestehende vorbildliche System entwickelt hat, ist viel geschehen.

Lange Zeit konnten die Samen auf den nördlichen Gebieten Skandinaviens ohne besondere Beachtung ihre Lebensweise führen. Ab Mitte des 19. Jahrhunderts begann ein negativer Prozess, die Norwegisierung durch die Ideologie des Nationalismus bestimmt. Der Unterricht, die Niederlassung, der Bodenkauf und die freie Bewegung wegen der Rentierhaltung waren von dieser Politik geprägt. Das Ziel war offensichtlich, die samische Minderheit zu Norwegern umzuformen, zu assimilieren, dessen plausible Mittel die Einstellung des samischsprachigen Unterrichts, der samischsprachigen oder zweisprachigen Lehrbücher oder einfach die Einschüchterung waren.

Eine Milderung in der Minderheiten- und Minderheitensprachenpolitik konnte von den 1930-er Jahren an beobachtet werden, der Durchbruch fand in den Jahren nach dem

zweiten Weltkrieg statt. Dazu trugen die gemeinsamen Kriegsleiden, aber besonders bedeutend die internationalen Menschenrechtsbewegungen und -Organisationen bei.

Von den 1950-er Jahren an entstanden allmählich die verschiedensten Minderheitenschutzorganisationen in Norwegen: der Samische Rat, politische Parteien, kulturelle Einrichtungen, Zentren, die Samische Hochschule und das Samische Theater. Höhepunkt in diesem Prozess war die Geburt des Samischen Parlaments im Jahre 1989. Dies ist das politische Vertretungsorgan der Samen in Norwegen, das selbständig, in seinen Entscheidungen unabhängig von der norwegischen Regierung ist. In Angelegenheiten, die die samischen Bevölkerung betreffen, darf es Initiativen oder Stellungnahmen formulieren, und in diesen Fällen haben die Staatsorgane Konsultationspflicht. Außerdem gehören zu seinem Kompetenzbereich die samischen Kultureinrichtungen, und es verfügt auch über Verwaltungskompetenz. Die samischen Parlamente der zwei Nachbarländer, von Schweden und Finnland haben eine engere Befugnis.

Die Samen haben weitreichende Minderheitenrechte, was mit ihrem besonderen Status zu erklären ist. Die Samen sind die Volksgruppe, die auf dem Gebiet Norwegens seit längster Zeit lebt. Norwegen erkennt sie laut ILO Konvention nr. 169 als einheimisch, dementsprechend sichert ihnen der Staat besondere Rechte. Norwegen ratifizierte diese Konvention unter den ersten, während es die anderen skandinavischen und die meisten europäischen Staaten noch nicht getan haben.

Die samische Minderheit in Norwegen verfügt über samischsprachige Medien, Kultur- und Sprachzentren, und Unterrichtseinrichtungen. Diese Institutionen spielen aus der Hinsicht der Minderheit und deren Sprachbewahrung eine hervorragende Rolle: die samischen Kultur- und Sprachzentren bieten neben vielfältigen kulturellen Programmen, Veranstaltungen regelmäßig auch Sprachkurse, die zum Bestehen, zur Verbreitung und zur Popularisierung beitragen.

Zur Bewahrung der Kultur und Sprache der samischen Minderheit sind die samischsprachigen Schulen unentbehrlich, da bei der Bewahrung der samischen Identität und der Sprache die jüngsten Generationen am meisten gefährdet sind. In Norwegen ist auf den samischen Verwaltungsgebieten der samischsprachige Unterricht vom Kindergarten bis zur Hochschule gesichert. Die Kinder und Jugendlichen haben die Möglichkeit, samischsprachige Kindergärten, Grundschulen und Mittelschulen zu besuchen, sie können sogar Hochschulstudien auf ihrer Muttersprache führen.

Es muss auch hingefügt werden, dass in den vorerwähnten Gebieten Nordsamisch überwiegt, die zwei anderen Sprachen, Lule- und Südsamisch sind unterrepräsentiert. Die Situation der drei samischen Sprachen und Gruppen in Norwegen ist unterschiedlich, da sie unterschiedlichen gesellschaftlichen Hintergrund und unterschiedliche Indizes haben. Deshalb braucht ihre Behandlung verschiedene Aufwendung, was Norwegen schon erkannt hat und bei seinen revitalisierungsfördernden Tätigkeiten beachtet.

Norwegen betreibt heute eine vorbildhafte Politik und Sprachenpolitik gegenüber den Samen, demnach kann man annehmen, dass die samische Minderheit mit dieser Politik zufrieden ist. Diese Hypothese kann nicht in vollem Maße nachgewiesen werden; die Untersuchungsergebnisse präsentiert Kapitel 7.

Der Europarat sieht so, dass Norwegen bei der Förderung des Gebrauchs der samischen Sprache in der Kommunikation mit den offiziellen Organen noch viel zu tun hat. Zusammenfassend kann man sagen, dass Norwegen in der Zukunft im Bereich der Minderheitenpolitik und -sprachpolitik nicht tatlos sein kann, wenn es die internationalen Erfordernisse der Minderheiten- und Minderheitensprachenpolitik erfüllen will. Bei seiner Tätigkeit und seinen Entscheidungen muss der Staat mit seinen Minderheitengruppen eng zusammenarbeiten und deren Interessen besser berücksichtigen.

## **7. Die Ergebnisse der lokalen Untersuchungen**

2004 habe ich Untersuchungen in Bergen, 2009 in Tromsø, nach diesen beiden Fernuntersuchungen durchgeführt.

Während meiner Forschung habe ich Beobachtungen in Kindergärten, Schulen und Universitäten, eine Befragung mit Fragebogen, und Interviews mit Pädagogen, Eltern durchgeführt. Die Untersuchungspopulation bilden Nordsamen; meine Informanten sind zwischen 18 und 65 Jahren, aber auch die älteren Menschen waren aus der Befragung nicht ausgeschlossen. Die Auswahl der ersten Informanten geschah durch Kontaktpersonen, dann wurden mit Hilfe der Schneeball-Methode weitere Personen in die Untersuchung einbezogen. Antworten habe ich insgesamt von 126 Personen erhalten.

Der in der Untersuchung gebrauchte Fragebogen kann seiner Thematik nach in sieben Teile aufgeteilt werden. Es werden in der Reihenfolge der Aufzählung nach der

Identität, nach dem Sprachgebrauch in den öffentlichen Institutionen, dem samischsprachigen Unterricht, wissenschaftlichen Publikationen, der Bekanntheit und Funktion der wichtigsten samischen Institutionen, nach den Norwegisch- und Samischkenntnissen gefragt. Der letzte Teil des Fragebogens enthält Fragen für die Kinder der Informanten.

Mehr als 71% der Befragten leben zur Zeit in Tromsø, das auf dem nordsamischen Wohngebiet, aber außerhalb des samischsprachigen Verwaltungsgebietes liegt. Nach dem Geburtsort sind kaum 15% der Informanten, die in Tromsø geboren sind, dagegen sind sie über 60%, die aus samischsprachigen Gemeinden stammen.

In diesem Kapitel präsentiere ich meine Untersuchungsergebnisse, wo auch die Ergebnisse von zwei umfassenderen Forschungen einbezogen werden. Die wichtigsten Ergebnisse sind folgende:

Die vorherrschende Mehrheit der Befragten (80%) stellte die samische Sprache an die erste Stelle unter den Identitätselementen. Damit hängt die große Anzahl derjenigen zusammen, die Samisch beherrschen. In den Teilkompetenzen bestehen große Unterschiede, da unter der samischen Bevölkerung die schriftlichen Sprachkompetenzen hinter den mündlichen zurückbleiben. Ein Grund dafür kann der Ort und die Methode des Sprachenlernens sein: 62% meiner Informanten haben sich Samisch in der Familie angeeignet und nur je 15% von ihnen haben die Sprache neben der Familie auch entweder im Kindergarten/in der Schule oder in einem Kurs gelernt.

Die mangelnden oder fehlenden schriftlichen Kompetenzen der Befragten tragen auch dazu bei, dass in den öffentlichen Institutionen in der schriftlichen Kommunikation Norwegisch die absolut dominante Sprache ist.

Von der Untersuchung stellt es sich heraus, dass die typischsten Domäne des Norwegischen die öffentlichen Institutionen und die Geschäfte sind. Unter den Samen ist die Annahme des Norwegischen als Amtssprache hochgradig. Demgegenüber sind die Familie und die Freunde die Kommunikationsdomäne, wo Samisch dominiert. In den anderen Situationen kann die Dominanz keiner der beiden Sprachen ausgewiesen werden.

Was den perceptiven Gebrauch der Samischkenntnisse anbelangt, sieht der größte Teil der Informanten regelmäßig samischsprachige Fernsehprogramme, dem folgen das Lesen von samischsprachigen Zeitungen und das Hören von samischsprachigen Radiosendungen. An letzter Stelle steht das Lesen von samischsprachiger Literatur.

In Anbetracht der Sprachenthaltung sind die Sprachkenntnisse, der Ort des Spracherwerbs oder Sprachlernens der nächsten Generation und die Einstellung der Eltern von besonderer Bedeutung.

Unter den Kindern meiner Befragten sind in großer Anzahl solche, die über Samischkenntnisse verfügen. Unter der Gesamtbevölkerung ist die Situation nicht so günstig: viel weniger beherrschen Samisch, und zwischen den einzelnen samischen Sprachen bestehen bedeutende zahlenmäßige Unterschiede. Die Situation ist in den südsamischen Gemeinschaften am ungünstigsten.

Ähnlich sind Unterschiede zwischen der Bevölkerung des samischsprachigen Verwaltungsgebietes und der außerhalb dieses Gebietes. Auf dem ersteren herrscht de jure die Möglichkeit des ganzheitlichen Sprachgebrauchs, und es ist auch de facto erweiterter.

Meine Untersuchungsergebnisse aus dem Jahre 2009 ergänze ich mit Meinungen von zwei Mitarbeiterinnen des samischen Zentrums Isak Saba, wie sie die Minderheitenpolitik und -sprachenpolitik Norwegens beurteilen. Eine von ihnen beurteilte die norwegische Minderheitenpolitik im ganzen sehr gut, die Minderheitensprachenpolitik entsprechend. Die Meinung der anderen Mitarbeiterin ist nicht so positiv; sie findet die Minderheitenpolitik des Landes mittelmäßig, die Minderheitensprachenpolitik eher nicht entsprechend.

Was die beiden Befragten positiv bewertet haben, sind die samischsprachigen Kindergärten, der schulische Unterricht auf Samisch, die samischen Sprachzentren und die Anwesenheit der samischsprachigen Zeitungen, Fernseh- und Radioprogramme.

Was sie negativ beurteilt haben, dass es solche Maßnahmen fehlen, die die Einstellung der norwegischen Regierung und der Menschen zur samischen Sprache verbessern würden. Daneben brauchte man noch mehr finanzielle Quellen unter anderem für die Erscheinung samischsprachiger Bücher, Magazine, Films. Die Antworten zeugen davon, dass sogar diese einen besonderen Status besitzende Minderheit nicht zufrieden mit den sie betroffenen Maßnahmen ist.

## **8. Sprachliche Rechte der nach Norwegen eingewanderten Minderheiten**

Norwegen muss – den anderen nord- und westeuropäischen Ländern ähnlich – seit mehreren Jahrhunderten bedeutenden Einwandererquellen entgegensehen. In den einzelnen Epochen hatte die Migration unterschiedliche Motivation, die Migranten werden von Zeit zu Zeit von anderen Herkunftsländern geschickt; es ist durch die

politische, wirtschaftliche, gesellschaftliche Situation und die aktuellen Probleme der verschiedenen Regionen, Länder bestimmt.

Im Laufe einiger Jahrzehnten ist die Anzahl der Einwanderer in Norwegen vermehrt, d.h. heute bilden 8% der Gesamtbevölkerung Norwegens „Neunorweger“. Diese Gruppe vertreten in der größten Zahl Migranten aus Asien, Osteuropa und Afrika, darunter überwiegend aus dem Pakistan, dem Irak, dem Iran, aus Vietnam, Somalia, Sri Lanka, Bosnien und der Türkei. Neben ihnen sind auch Arbeitsmigranten aus den nordeuropäischen Staaten, vor allem aus Schweden und Dänemark typisch. Die Mehrheit der Einwanderer ließ bzw. lässt sich in der norwegischen Hauptstadt und in der Umgebung nieder.

Mit der Intensivierung der Einwanderung musste sich der norwegische Staat der ausbildenden Situation anpassen, und zur Regulierung der Einwanderung musste er Gesetze erlassen. Deshalb sind das Gesetz für Ausländer (*Utlendingsloven*, 1988), das Gesetz für Integrierung (*Introduksjonsloven*, 2003) und eine Parlamentarmeldung (*St.meld. nr. 49*, 2003-2004), welche die Integration der Einwanderer fördern, und ein Strategieplan (*Likeverdige utdanning i praksis!*, 2003), der den Unterricht der Einwanderer, vor allem aber der Einwandererkinder reguliert, geboren.

Aus den erwähnten Dokumenten wird die Zielsetzung Norwegens im Bezug auf die innerhalb seiner Grenzen lebenden Einwanderer völlig eindeutig: es will sie in die norwegische Gesellschaft integrieren, bzw. es wird gefördert, dass diese Menschen in allen Gebieten des Lebens mit den gleichen Chancen tätig sein können.

Das wichtigste Mittel der Integrierung in die norwegische Gesellschaft ist der Unterricht und die Bildung, vorwiegend das Erlernen der norwegischen Sprache. Darüber hinaus werden diese Bereiche vom norwegischen Staat betont behandelt, konkrete Regelungen gelten für sie.

Was den Sprachunterricht der Einwanderer und der Kinder der Einwanderer betrifft, hält der Staat den Erwerb des Norwegischen und dessen Förderung für seine Hauptaufgabe. Er hat den Standpunkt, dass diese Personen zweisprachig werden sollen, d.h. neben Norwegischkenntnissen hohen Niveaus sollen sie auch ihre Muttersprache behalten bzw. erlernen. Im letzterwähnten Prozess wird nicht vor allem die Rolle der Schule hervorgehoben, viel mehr die der Familie und der Sprachgemeinschaft.

Dieser Auffassung entsprechend sagt der norwegische Staat, dass die Kinder der Einwanderer je früher in eine norwegische Gemeinschaft kommen sollen, dadurch kann



die Chance zur Integration gesteigert werden und auch beim Schulanfang haben die Kinder weniger Schwierigkeiten.

Natürlich auch im Falle der Erwachsenen nimmt der Unterricht des Norwegischen einen zentralen Platz ein. Das Teilnahmerecht und die Teilnahmepflicht der erwachsenen Einwanderer an Integrationsprogrammen werden gesetzlich reguliert. Die kostenlosen Programme, für deren Organisation die Kommunen zuständig sind, enthalten Kurse in Norwegisch und in Gesellschaftskunde. Das scheint für die Migrantengruppen eine bedeutende Unterstützung zu sein.

Trotzdem wird dieses System von vielen kritisiert. Die Mehrheit der Kritiken hängt mit den zwei norwegischen schriftlichen Varietäten zusammen. Es gibt diejenigen, die die Ansicht vertreten, dass die Einwanderer das Bokmål erlernen sollen, weil Nynorskkenntnisse im Alltagsleben nicht besonders nutzbar sind. Viele meinen, dass die Einwanderer die Varietät erwerben sollen, welche der in ihrem Wohnort gesprochenen Varietät am nächsten liegt. Die Einwanderer lernen nämlich nur die eine Varietät, entweder Bokmål oder Nynorsk, was auch kritisiert wird, weil diese Leute dadurch in einigen Situationen (z.B. bei Stellensuche) benachteiligt werden gegenüber anderen Staatsbürgern.

Aus den bekanntgemachten Auffassungen kann man gut sehen, dass die Probleme und Fragen im Gebiet des Norwegischunterrichts für die Einwanderer besonders kompliziert sind, die wirklich richtige Lösung können nicht einmal die zuständigen Organe formulieren. Zur Zeit läuft eine Diskussion zwischen den verschiedenen Organen, Institutionen über die aktuellen Fragen.

## **8. Zusammenfassung und Ausblick**

Nach der Untersuchung der Hauptbereiche der Sprach(en)politik Norwegens – der Situation der indigenen und immigranten Minderheiten – kann man feststellen, dass die sprachpolitische Regelung und die Maßnahmen dieses skandinavischen Staates durch die demokratische Betrachtungsweise bestimmt sind, da er sich in allen untersuchten Gebieten nach der Schaffung der gleichen Rechte, Chancen und der Sicherung der freien Wahl strebt. Heute wird Norwegen häufig – überwiegend in Hinsicht auf seine Minderheiten(sprachen)politik – als Vorbild betrachtet und erwähnt.

Die norwegische Minderheitenpolitik hat sich im Laufe der nahen Vergangenheit grundsätzlich verändert, solange sich ihre heutige Form herausbildete und stabilisierte.

Das heißt, dass Norwegen früher nicht im Sinne der Demokratie ihre sprachpolitischen Entscheidungen traf.

Die „dunkle Epoche“ in seiner Minderheiten- und Sprachenpolitik vertritt die offizielle Tätigkeit Norwegens gegenüber seine Minderheiten, die alle seine Minderheiten betraf, am meisten aber die Samen, Finnen, Romas und die Romanivolksgruppe. Dieser Zeitraum begann gegen Hälfte des 19. Jahrhunderts, zur Zeit der Blütezeit der nationalen Romantik und endete schrittweise in den Jahren nach dem zweiten Weltkrieg.

Die gewaltsame, institutionalisierte Norwegisierungspolitik gegenüber den Samen und Kwenen/Finnen setzte alle möglichen Mittel ein: sie regelte streng die Niederlassung auf überwiegend von Samen und Finnen bewohnte Gebiete, den Bodenkauf, die Renhaltung, ihr Wohngebiet und ihren Lebensunterhalt einschränkend.

Außerdem wurden auch die sprachlichen Rechte dieser Volksgruppen streng beschränkt, was am offensichtlichsten im Gebiet der Bildung auftrat: der Gebrauch der zweisprachigen Lehrbücher wurde eingestellt, der Gebrauch des Samischen wurde sowohl in den als auch außer den Stunden verboten, demgegenüber wurde das Erlernen des Norwegischen obligatorisch vorgeschrieben. Es wurden Internate für samische und finnische Jugendliche errichtet, damit sie effektiver zu Norwegern erzogen werden können. Aus all diesen Maßnahmen resultierte, dass die Anzahl derjenigen Samen und Finnen, die ihre Muttersprache beherrschen, gering wurde.

Die Intoleranz der Norweger gegenüber den Romas und der Romanivolksgruppe zeigte sich gegen eine Lebensweise, die sich von ihrer bedeutend unterscheidet. Die drastischen Methoden wurden sogar in ihrem Fall nicht vermieden: die Kinder wurden in Kinderheime, Internate gebracht, damit sich ihre Assimilierung in die norwegische Gesellschaft vollziehen kann, ein Gesetz über die Sterilisierung kam auch zustande, womit das zahlenmäßige Zurückdrängen dieser Volksgruppen erzielt war.

Die kennengelernten Tatsachen zeugen davon, dass es in der Minderheitensprachenpolitik Norwegens schmachvolle Ereignisse geschahen, deren Grundlage die nationalistische Ideologie und Sprachideologie bildeten. Nach dem zweiten Weltkrieg wurde das norwegische minderheitensprachenpolitische System allmählich immer demokratischer mit der rechtlichen Regelung, die die Minderheiten positiv betraf. In diesem Zeitraum wurde die nationalistische Ideologie in den Hintergrund gedrängt, und der Pluralismus bzw. Vernakularismus traten an ihre Stelle.

Aus den Untersuchungen stellt es sich heraus, dass, obwohl Norwegen kein Mitglied der Europäischen Union ist, nicht von den europäischen Tendenzen isoliert ist. Im Bereich der Bildung und Forschung besteht eine weitreichende Zusammenarbeit zwischen Norwegen und der EU, dieses Land nimmt auch an den europäischen Rahmen- und Unterrichtsprogrammen aktiv teil. Das ist durch Verträge gesichert.

Im Bereich des Minderheitenschutzes verfügt die EU über keine gemeinsame Politik, die Minderheitenpolitik der Mitgliedstaaten wird in erster Linie durch das Minderheitenschutzsystem der UNO und des Europarates bestimmt, da diese Staaten Mitglieder der genannten Organisationen sind. Auch die Leitlinie der Minderheitenpolitik und –sprachenpolitik Norwegens setzen Dokumente fest, die von den beiden Organisationen geboren sind. Die Rechtsregelung des Landes, bezüglich der nationalen und ethnischen Minderheiten, deren Sprachen und Sprachgebrauch basiert auf den früher genannten internationalen Menschenrechtsdokumenten.

Daraus folgt, dass die Grundprinzipien der UNO und OSZE, aber überwiegend die Artikel und Verordnungen des Europarates die Minderheiten(sprachen)politik Norwegens bestimmen. Dieses nordeuropäische Land ratifizierte in vielen Fällen unter den ersten solche Dokumente und nahm auf sich Verpflichtungen gegenüber den Samen, Kwenen, Waldfinnen, Romas, der Romanivolksgruppe und den Juden.

Die Samenpolitik des norwegischen Staates wird grundsätzlich außer den oben aufgezählten durch das ILO-Abkommen nr. 169 gestaltet, das Norwegen 1990 ratifizierte. Dadurch erkannte das Land die auf seinem Gebiet lebende samische Minderheit als autochton an, und gewährleistet ihr besondere Rechte wie der muttersprachliche Unterricht und der Sprachunterricht in staatlichen Institutionen, Gebrauch des Samischen in öffentlichen Institutionen. Der institutionelle Hintergrund ist zum größten Teil vorhanden: samische Organisationen, Kultur-, Bildungs- und Verwaltungsinstitutionen funktionieren in großer Anzahl, die allerwichtigste von ihnen ist das Samische Parlament.

In den öffentlichen Institutionen auf dem samischsprachigen Verwaltungsgebiet ist das Recht auf den Gebrauch des Samischen de jure gegeben, de facto ist es jedoch nicht in allen Fällen möglich, was vorwiegend mit den fehlenden oder mangelnden Kompetenzen des Personals zu erklären ist. Das Streben der betroffenen Gemeinden nach dem Schaffen der Personalbedingungen ist zu beobachten.

Die Bedingungen zum samischsprachigen Unterricht oder Samischunterricht stehen auf dem samischsprachigen Verwaltungsgebiet zur Verfügung. Außerhalb dieses Gebietes

ist die Situation komplizierter, die Bedingungen sind schwieriger zu schaffen, deshalb ist die Möglichkeit zum Üben der Sprachgebrauchsrechte viel geringer, oder es gibt gar keine.

Die Forschung zeugt eindeutig davon, dass der norwegische Staat heutzutage die Bewahrung der samischen Minderheit bzw. Minderheitensprache fördert, sowohl durch seine rechtliche Regelung (siehe u.a. Samengesetz (1987), Bildungsgesetz (1998), Ortsnamengesetz (1990)), als auch durch den institutionellen Rahmen (z.B. samische Kindergärten, Schule, die Samische Hochschule, samische Zentren, das Samische Parlament und samischsprachige Medien). Von der Seite des Staates ist – von den einzelnen lokalen Mängeln abgesehen – für die samische Minderheit die Möglichkeit zum Lernen und Gebrauch der Muttersprache in unterschiedlichem Maße gesichert. Die Trennlinie bildet dabei die „Grenze“ zwischen dem samischsprachigen Verwaltungsgebiet (zur Zeit Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger Tana, Kåfjord, Tysfjord, Snåsa und Lavangen) und den Gebieten außerhalb dieses Gebietes.

Aus der Untersuchung sind die Einstellung der samischen Minderheit zu ihren sprachlichen Rechten betreffend interessante Ergebnisse geboren. Auch aus dieser Hinsicht zeigen sich Unterschiede zwischen den auf dem samischsprachigen Verwaltungsgebiet Lebenden und denjenigen, die in anderen Regionen leben.

Der erste bedeutende Unterschied ist geographisch bestimmt: auf dem samischsprachigen Verwaltungsgebiet ist der vorherrschende Anteil der Bevölkerung samischer Herkunft, gebrauchen diese Menschen tagtäglich und in (fast) allen Kommunikationssituationen die samische Sprache. Auch dort konzentriert sich jedoch der Gebrauch des Samischen auf die informalen Situationen (wie z. B. Familie, Freunde). Neben den informalen Domänen überwiegt auch der mündliche Gebrauch der Sprache, was mit mangelnden schriftlichen Sprachkompetenzen zusammenhängt. Außerdem nimmt auch ein bedeutender Teil der Samisch beherrschenden Personen Norwegisch als Amtssprache an.

Die Situation der außerhalb des samischsprachigen Verwaltungsgebietes lebenden Samen ist nicht nur durch das Fehlen oder den Mangel der Bedingungen erschwert. Auf diesen Gebieten wohnen die Samen nämlich in kleinerer Anzahl und verstreut, deswegen stößt die Ausübung ihrer Rechte oft auf Hindernisse. Sie sind es auch, von denen weniger Samisch beherrschen und gebrauchen können.

In Kenntnis der Tatsachen muss man zwischen der Situation der drei samischen Sprachen in Norwegen unterscheiden, deshalb muss man sie voneinander getrennt

untersuchen. Alle Informationen betrachtend kann festgestellt werden, dass die Situation und Zukunft der größten samischen Gemeinschaft, die der Nordsamen ist am sichersten. Die Erhaltung, Revitalisation und Entwicklung des Lulesamischen, aber viel mehr des Südsamischen benötigt einen größeren finanziellen Aufwand, institutionelle und personale Entwicklung, und eine beharrlichere und entschlossenerere Tätigkeit von der Seite der Minderheitengruppe.

Die Antwort auf die zweite Frage ist ziemlich kompliziert: die Bedingungen für die Bewahrung der Muttersprache und Kultur der norwegischen Samen sind de jure unterschiedlich, die sich de facto noch bedeutender unterscheiden können. Einerseits sind Norwegisch und Samisch auf dem samischsprachigen Verwaltungsgebiet gleichrangig, und der Gebrauch des Samischen ist in den öffentlichen Institutionen ermöglicht, der samischsprachige Unterricht ist de jure gesichert. Dadurch kann man von einer Erscheinung sprechen, die in Richtung der territorialen Autonomie zeigt. Andererseits stehen die Samen dieselben Rechte außerhalb dieses Gebietes nicht zu. Die gesamt-samische Bevölkerung genießt aber kulturelle Autonomie mit Hilfe des Kompetenzbereichs des Samischen Parlaments.

Die Nationalitäten- und Sprachenvielfalt von Norwegen gestalten neben den indigenen Minderheiten auch die migranten Minderheiten. Dank der modernen Migration muss der skandinavische Staat mit einer immer größeren Anzahl von Migranten rechnen. Die als Flüchtlinge, Arbeitnehmer oder wegen Familienvereinigung kommenden Migranten stammen aus ungefähr zweihundert unterschiedlichen Ländern. Unter solchen Umständen kann der Staat den muttersprachlichen Unterricht für allen Sprachgemeinschaften gehörende Kinder immer schwieriger gewährleisten, deshalb hat sich das System bedeutend verändert. Obwohl der sog. muttersprachliche Unterricht in Norwegen auch heute existiert, und in Bildungseinrichtungen muttersprachliche Assistenten bei der Arbeit behilflich sind, ist das Ziel damit die Förderung der Einwandererschüler zur Teilnahme an dem norwegischsprachigen Unterricht, zur Integrierung. Die Bewahrung und Pflege der Muttersprache hält der Staat für die Aufgabe der Familie.

Der Staat hat vor, die migranten Minderheiten während kürzester Zeit in die norwegische Gesellschaft zu integrieren, was vorwiegend durch ihre Einbeziehung in die Arbeit zu erreichen ist. Für die Arbeit und das Fortkommen in Norwegen sind entsprechende Norwegischkenntnisse unentbehrlich, deshalb sichert der Staat den

migranten Erwachsenen die Teilnahme an Norwegischkursen (Sprache und Gesellschaftskunde); die konkrete Regelung enthält ein Gesetz, das Introduksjonsloven (2003).

Die migranten Minderheiten – von den indigenen Minderheiten unterscheidend – streben sich von ihren Motivationen abhängig nach Integrierung in die Gesellschaft des Gastlandes, und sie assimilieren sich verhältnismäßig schnell. Daraus folgt, dass die Politik und Anstrengung des Gastlandes nach der Integrierung, dann nach der Assimilierung der Einwanderer in der Tat zusammenfällt.

Zwischen den skandinavischen Ländern besteht ein weitbekannt intensiver Kontakt im wirtschaftlichen, kulturellen und politischen Gebiet, was historische Traditionen hat. Wenn man die Teilbereiche der Sprachenpolitik untersucht, kann man sehen, dass die Praxis und Änderungen in den benachbarten skandinavischen Ländern eine Wirkung auf die norwegischen Geschehnisse haben, und umgekehrt. Im Gebiet der Samenpolitik gibt es eine enge Zusammenarbeit, die institutionalisiert 1956 mit der Errichtung des Samischen Rates begann, sich 1971 mit der Gründung der Samischen Sprachkommission fortsetzte, und seitdem auf zahllosen Foren stattfindet. Diese Zusammenarbeit ist auch deshalb nötig, weil die samische Minderheit, die keinen Mutterstaat hat, außer Norwegen auch in Schweden und Finnland indigen ist. Den Höhepunkt der gemeinskanandinavischen Behandlung der autochtonen samischen Minderheit kann die Geburt der für 2015 geplanten Nordischen Samenkonvention sein. Auch die Sprachverwandtschaft trägt zur engen Zusammenwirkung bei. Die sprachlichen Gegebenheiten der Region bestimmen sogar die in Europa eizigartige, deklarierte, in Dokumenten festgelegte sprachliche Zusammenarbeit. Die skandinavischen Länder – Dänemark, Finnland, Island, Norwegen und Schweden – arbeiteten eine gemeinsame Sprachenpolitik aus. Die Zielsetzungen dieser Politik ist die Stärkung des besseren Verstehens voneinander, der Kommunikation miteinander, die Förderung der Sprachen voneinander, deren Unterricht und Lernen, aber überwiegend die Unterstützung des Gebrauchs von skandinavischen Sprachen in der Kommunikation zwischen Skandinaviern, auch mit dem Einbeziehen der Minderheitensprachen der einzelnen Sprachen.

## Irodalom

- Abercromby, John (1895) The earliest list of Russian Lapp Words. *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 13/2, 1-10.
- Adamik Béla (2006) *Nyelvpolitika a Római Birodalomban*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. Third Opinion on Norway. (2011) Strasbourg: Council of Europe. (Röv. ACFC/OP/III(2011)007)
- Ahrens, Rüdiger szerk. (2003) *Europäische Sprachenpolitik/European Language Policy*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Andersen, Svanhild – Strömgen, Johan (2007) *Evaluering av samelovens språkregler/Sámelága giellanjuolggadusaid evalueren*. Utredning/Čielggadeapmi 1/2007.
- Andrássy György (1998) *Nyelvi jogok. A modern állam nyelvi jogának alapvető kérdései, különös tekintettel Európára és az európai integrációra*. Pécs.
- Arntz, Reiner (1998) *Das vielsprachige Europa: Eine Herausforderung für Sprachpolitik und Sprachplanung*. Hildesheim: Universitätsbibliothek Hildesheim.
- Baksy Péter Ernő (2006) *A nyelvi tervezés lehetőségei és korlátai a norvég írott normák kialakulásának tükrében: A nyelvápolás hatásai és mellékhatásai*. Budapest. (doktori disszertáció)
- Balaskó Mária – Kohn János szerk. (1999) *A nyelv mint szellemi és gazdasági tőke I.: A VIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásainak gyűjteményes kiadása 1998. április 16-18. Szombathely*. Szombathely: BDTF Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék.
- Bartens, Hans-Hermann (1980) *Die Verwendung von Potential und Konditional im Lappischen*. Helsinki: Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 177.
- Bartha Csilla (1993) *Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései*. Budapest, Kézirat.
- Bartha Csilla (1999) *A kétnyelvűség alapkérdései: Beszélők és közösségek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bartha Csilla szerk. (2007) *Cigány nyelvek és közösségek a Kárpát-medencében*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Batey, Collen – Clarke, Helen – Page, R.I. – Price, Neil S. (1997) *A viking világ atlasza*. Budapest: Helikon Kiadó-Magyar Könyvklub.
- Beach, Hugh (1988) *The Saami of Lapland. The Minority Rights Group Report no. 55*.
- Bergsland, Knut (1976) *Lappische Grammatik mit Lesestücken*. Wiesbaden: Otto Harrasowitz.
- Bíró-Sey Katalin – Dobos Éva – Fáskerti Mária – Sulyok Vince szerk. (2000) *Magyarok Norvégiában. Emlékkönyv a norvégiai Magyarok Baráti Köre megalakulásának 10. évfordulójára*. Oslo: MBK.
- Bjørklund, Ivar (2003) *Sápmi-Eine Nation entsteht*. Tromsø Museum, Universität in Tromsø.
- Bloomfield, Leonard (1933) *Language*. New York: Holt.
- Bochmann, Klaus (1999) A nyelvpolitika elmélete, módszerei és elemzése. In: Szépe – Derényi 1999, 25-69.

- Boyd, Sally-Holmen – Anne-Jørgensen – J. Normann szerk. (1994) *Sprogbrug og sprogvælg blandt invandrere i Norden*. København: Center for multikulturelle studier Danmarks Lærerhøjskole.
- Bozóki Antal: Kisebbségi dosszié: Hágai Ajánlások. URL: <http://www.hunsor.se/dosszie/hagaiajanlasok.pdf> (utolsó hozzáférés: 2010. 09.21)
- Bozóki Antal: Kisebbségi dosszié: Oslói Ajánlások. Adalékok a kisebbségi jogok európai normáinak jobb megismeréséhez. URL: <http://www.hunsor.se/dosszie/osloiajanlasok.pdf> (utolsó hozzáférés: 2010.09.20)
- Brantenberg, Terje szerk. (1996) *Becoming visible: indigenous politics and self-government*. Tromsø: Centre for Sámi Studies, University of Tromsø.
- Brox, Johan (1997) Kautokeino-opprøret: Kautokeino 1952. In: *Dag og Tid nr. 16*. URL: <http://www.dagogtid.no/arkiv/1997/16/kauto1.html> (utolsó hozzáférés 28.11.2010)
- Budenz József (1873-1881) *Magyar-ugor összehasonlító szótár*. Budapest: Tudományos Akadémia.
- Bull, Tove (1993) *Conflicting ideologies in contemporary Norwegian language planning*. In: Jahr szerk. 1993, 21-37.
- Bull, Tove (2004) Samisk-nordisk-språkkontaktforskning – eit statusoversyn. In: Kusmenko 2004, 183-196.
- Chomsky, Noam (1965) *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Collinder, Björn (1949) *The Lapps*. New York: Princeton University Press, Princeton for the American Scandinavian Foundation.
- Cooper, Robert L. (1999) Nyelvtervezés és társadalmi változás. A nyelvtervezés 12+1 definíciója. In: Szépe – Derényi szerk. 1999, 94-110.
- Craith, Máiréad Nic (2006) *Europe and the Politics of Language. Citizens, Migrants and Outsiders*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.
- Crystal, David (1998) *A nyelv enciklopédiája*. Budapest: Osiris.
- Cseresnyési László (2004) *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Csernicskó István (1995) A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945-1993). In: Kassai szerk. 1995, 129-145.
- Csernicskó István (2004) A magyar nyelv kárpátaljai helyzetéről. *Magyar Tudomány* 2004/4, 473.
- Csernusné Ortutay Katalin – Forintos Éva szerk. (2000) *Nyelvi jogok*. Veszprém: Veszprémi Egyetemi Kiadó.
- Csiszár Rita (2009) *Magyar nyelv és magyar közösségek Ausztriában. A nyelvcsere és nyelvmegőrzés vizsgálata a bécsi migráns és az alsóőri őshonos kisebbségek körében*. Pécs (doktori disszertáció)
- Dahl, Helge (1957) *Språkpolitikk og skolestell i Finnmark 1814-1905*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Daoust, Denise – Jacques Maurais (1999) Nyelvtervezés. In: Szépe – Derényi szerk. 1999, 111-139.
- Dawidowicz, Lucy S. (2000) *Háború a zsidók ellen*. Budapest: Múlt és Jelen Kiadó.
- Domokos Johanna (2004) Indigenitude and the Scandinavian Context. In: Kusmenko 2004, 155-171.
- Egeland, Lars (2005) *Country report on multilingual issues. Norway*.



- Fallenstein, Robert – Ropeid, Tor Jan (1989) *Sprachpflege in europäischen Ländern*. Bergen: Germanistisches Institut Universität Bergen.
- Ferguson, Charles A. (1975) Diglosszia. In Pap – Szépe szerk. 1975, 291-317.
- Fernandez-Armesto, Felipe (1995) *Európa népei*. Budapest: Corvina.
- FILTER WP II Summary Report. Internet filtering from a European viewpoint* (2004) Amsterdam: Vrije Universiteit/Economisch & Sociaal Instituut.
- Fishman, Joshua A. (1998) Nyelvi modernizáció és nyelvi tervezés a nemzeti modernizáció és tervezés más típusaival összehasonlítva. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 1998, 31-50.
- Fodor István szerk. (1999) *A világ nyelvei*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Friis, Jens Andreas (1856) *Lappisk Grammatik*.
- Funderud Skogvagn, Susann (2009<sup>2</sup>) *Samerett*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gal, Susan (1991) Kódváltás és öntudat az európai periférián. In: Kontra (szerk.) 1991, 123-157.
- Gal, Susan (2006) Migration, Minorities and Multilingualism: Language Ideologies in Europe. In: Mar-Molinero-Stevenson szerk. 2006, 13-27.
- Gál Noémi (2009) Veszélyeztetett nyelvek és a nyelvfeléléstés. *Korunk* 2009 február. URL: <http://www.korunk.org/?=node/8&ev=2009&honap=2&cikk=10237> (utolsó hozzáférés: 2011.01.28)
- Gaup Eira, Inger-Marie (2004) *Sami Language in Nordic countries. Status- and Domain Clarification*. Dieđut nr. 4/2004. Sámi Instituhtta.
- Gávnos. Samisk innhold i Kunnskapsløftet – et ressurshefte for lærere i grunnsopplæringen* (2007).
- Göncz Lajos (1985) *A kétnyelvűség pszichológiája*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Greller, Wolfgang (1996) *Provision and Regulation of the Sámi Languages*. Coleg y Drindod: Caerfyrddin.
- Grosjean, François (1997) Individual bilingualism. *Applied Linguistic Studies in Central Europe*, 103-113.
- Grotenfelt, Kustavi (1909) *Über die alten Kvänen und Kvänland*. Helsinki: Suomalaisen Tiedeakatemian Kustantama.
- Grønvik, Oddrun (1987) Fra stridsemne til språkforum. In: Lundeby-Mæhle-Grønvik 1987, 9-24.
- Gumperz, John J. (1975) A nyelvi közösségek típusai. In: Pap – Szépe szerk. 1975, 151-168.
- Gumperz, John J. – Hymes, Dell szerk. (1972) *Directions in Sociolinguistics. The Ethnography of Communication*. Holt: Rinehart and Winston.
- Gutman, Israel – Bender, Sara – Weiss, Pearl szerk. (2007) *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations Rescuers of Jews during the Holocaust. Europe (Part I) and other countries*. Jerusalem: Yad Vashem.
- Gyarmathi Sámuel (1799) *Affinitas linguae Hungaricae cum linguis fennicae originis grammatica demonstrata*. Göttinga.
- Gyurgyik László (2004) Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Halvorsen, Eyvind Fjeld (1989) *Norway's languages* URL: <http://www.clip.org/Katrine/NorwayInfo/Articles/languages.html> (utolsó hozzáférés: 2002.01.07)

- Hamel, Rainer Enrique (1999) Nyelvpolitika és az etnikumok közötti konfliktusok: A szociolingvisztikai kutatás nehézségei. In: Szépe – Derényi szerk. 1999, 70-93.
- Haugan, Jørgen (1991) *400-årsnatten. Norsk selyforståelse ved en korsvei*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugen, Einar (1966) *Language Conflict and Language Planning. The case of modern Norwegian*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Haugen, Einar (1998a) Nyelvészet és nyelvi tervezés. In: Tolcsvai Nagy szerk. 1998, 11-29.
- Haugen, Einar (1998b) Nyelvi tervezés a mai Norvégiában. In: Tolcsvai Nagy szerk. 1998, 177-189.
- Haugen, Einar - McClure, J. Derrick - Thomson, Derick szerk. (1981) *Minority Languages Today (A Selection from the Papers read at the First International Conference on Minority Languages held at Glasgow University from 8 to 13 September 1980)*. Edinburgh: University Press.
- Heidemann, Kai (2007) The Process of Norwegianization and Saami Communities. In: Schuster-Witkosky szerk. 2007, 165-178.
- Helander, Elina (1995) *The Sami of Norway*. Oslo: Ministry of Foreign Affairs. <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/dep/ud/1997/annet/032005-990462/index-dok000-b-f-a.html> (utolsó hozzáférés: 2010.03.20)
- Henrysson, Sten – Flodin, Johnny (1992) *Samernas skolgång till 1956*. Umeå: Umeå universitet.
- Hoffmann István – Juhász Dezső – Péntek János szerk. (2002) *Hungarológia és dimenzionális nyelvészet*. Debrecen-Jyvaskylä.
- Huss, Leena (1999) *Reversing Language Shift in the Far North. Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Hutterer Miklós (1993) *Bevezetés a germanisztikába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Hyltenstam, Kenneth – Stroud, Christopher (1991) *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth – Milani, Tommaso (2003) *Kvenskans status. Rapport for Kommunal- og regionaldepartementet och Kultur- og kirke departementet i Norge*. [http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kkd/rap/2003/0001/ddd/pdfv/193348-kvenrapport\\_hyltenstam\\_slutversion\\_oktober.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/kilde/kkd/rap/2003/0001/ddd/pdfv/193348-kvenrapport_hyltenstam_slutversion_oktober.pdf)
- Hætta, Odd Mathis (1994) *Samene. Historie-kultur-samfunn*. Oslo: Grøndahl og Dreyers Forlag AS.
- Hætta, Odd Mathis (2002) *Samene. Nordkalottens urfolk*. Høyskole Forlaget AS.
- Iversen, Ragnvald (1944) The Romany Language in Norway. *Skrifter* 1944/3, 13-20.
- Jacobsen, Kirsti Lothe (2006) *Jøders rettsstilling i Norge. En historisk oversikt frem til 1851*. URL: <http://www.uib.no/avdeling/jur/arkiv/joder.htm>. (utolsó hozzáférés 2010.11.10)
- Jahr, Ernst Håkon szerk. (1993) *Language Conflict and Language Planning*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Janson, Tore (2003) *Beszélj! A világ nyelvei – tegnap, ma, holnap*. Budapest: HVG Kiadó Rt.
- Jávorszky Béla (1991) *Észak-Európa kisebbségei*. Budapest: Magvető Kiadó.

- Jentoft, Svein – Minde, Henry – Nilsen, Ragnar szerk. (2003) *Indigenous Peoples: Resource Management and Global Rights*. Delft: Eburon.
- Jernsletten, Nils (1966) Sami language communities and the conflict between Sami and Norwegian. In: Haugen 1966, 115-133.
- Johansen, Elisabeth – Pettersen, John Roald (2007) *Sápmi*. Stamsund: Orkana.
- Johansen, Elisabeth – Pettersen, John Roald – Rapp, Ole Magnus (2008) *Samene – Kultur og historie*. Stamsund: Orkana.
- Johnson, Paul (2001) *A zsidók története*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Josefsen, Eva (2011) The Norwegian Sámi Parliament and Sámi Political Empowerment. In: Minnerup-Solberg szerk. 2011, 31-44.
- Joseph, John E. (2006) *Language and Politics. Edinburgh Textbooks in Applied Linguistics*. Edinburgh: University Press.
- Kan, A. Sz. (1976) *A skandináv országok története*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Kassai Ilona szerk. (1995) *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Kenrick, Donald (2005) *Cigányok: a Gangesztől a Dunáig és a Temzéig*. Budapest: PONT Kiadó.
- Keskitalo, Alf Isak (1981) The Status of the Sámi Language. In: Haugen-McClure-Thomson szerk. 1981, 152-162.
- Kilpi, Katriina (2008) Virtual school project to tackle lack of Sámi language teaching. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen*. 2008/1, 53-55.
- Kiss Jenő (2002) *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kontra Miklós szerk. (1991) *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről*. Budapest: Magyarországi Intézet.
- Kontra Miklós (2001) Egy s más a kétnyelvűségről. In: Sándor szerk. 2001, 69-82.
- Kontra Miklós (2004) Tannyelv, (felső)oktatás, nyelvpolitika. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2004/4, 25-42.
- Korhonen, Mikko (1988) The History of the Lapp Language. In: Sinor szerk. 1988, 264-287.
- Kovács Nóra – Szarka László (2002) *Tér és Terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréről. Az MTA Kisebbségkutató Intézetének évkönyve I*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kovács Péter (1996) *Nemzetközi jog és kisebbségvédelem*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kuhmunen, John-Marcus (2005a) *Historien*. URL: <http://sametinget.no/artikkel.aspx?Aid=54&back=1&MId1=11&MId2=122> (utolsó hozzáférés: 2007.08.01)
- Kuhmunen, John-Marcus (2005b) *Språket*. URL: <http://sametinget.no/artikkel.aspx?Aid=56&back=1&MId1=11&MId2=123>. (utolsó hozzáférés: 2007.08.01)
- Kusmenko, Jurij szerk. (2004) *The Sámi and the Scandinavians. Aspects of 2000 years of contact*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Labov, William (1972) *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labrie, Normand (1999) Nyelvpolitika. In: Szépe –Derényi szerk. 1999, 15-24.
- Lagercrantz, Eliel (1923) *Sprachlehre des Südlappischen nach der Mundart von Wefsen*. Kristiania: Kristiania Etnografiske Museum. Bulletin 1.

- Lagercrantz, Eliel (1959) *Lappische Volksdichtung*. III. Seelappische Texte des Varangergebiets. Helsinki: émoires de la Société Finno-Ougrienne 117.
- Lane, Pia (2005) *Kvensk språk – hva er det?* URL: <http://www.kvener.no/sprak/> (utolsó hozzáférés: 2012.08.12)
- Lanstyák István (1994) Az anyanyelv és a többségi nyelv oktatása a kisebbségi kétnyelvűség körülményei között. *Regio* 1994/4, 90-116.
- Lanstyák István (2009a) Nyelvi ideológiák és filozófiák. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2009/1, 27-44.
- Lanstyák István (2009b) *Nyelvművelés, nyelvtervezés, nyelvmenedzselés*. Pozsony-Bratislava: STIMUL.
- Lanstyák István – Simon Szabolcs (2002) A magyar és a szlovák nyelv választása három szlovákiai magyar településen. *Kisebbségkutatás* 2002/2, 344-358.
- Leem, Knud (1748) *En lappisk Grammatica efter den Dialect, som bruges af Field-Lapperne udi Porsanger-Fiorden: samt et Register over de udi samme Grammatica anførte Observationers Indhold, hvorhos er føyet et Blad af den berømmelige Historie-Skriveres Hr. Baron Ludvig Holbergs Kirke-Historie oversat i det Lappiske Tungemaal med en Analyse over hvert Ord*.
- Leem, Knud (1756) *En Lappesk Nomenclator efter Den Dialect, som bruges af Fjell-Lapperne i Porsanger-Fjorden*.
- Leem, Knud (1768) *Lapponico-Danico-Latina*.
- Lever, Paul Sir (2003) The Future of Europe: Will We All Speak English? In: Ahrens szerk. 2003, 101-112.
- Lewis, M. Paul (2009) *Ethnologue: Languages of the World*, Sixteenth edition. Dallas, Tex.: SIL International. Online version: <http://www.ethnologue.com/>
- Linczmayer Szilvia (1999) A magyarországi szlovákok és a szlovákiak magyarok nyelvi jogai. In: Balaskó-Kohn szerk. 1999, 255-259.
- Lindgren, Anna-Riitta (1998) Finnish in Norway. In: Ó Corráin – Mac Mathúna szerk. 1998, 119-132.
- Lindqvist, Johanna (2009) Reindeer Herding: A Traditional Indigenous Livelihood. *MqJICEL* 2009/6, 83-127.
- Lund, Svein (2001) Samisk litteratur. Manus til førelesing ved Universitetet i Gdansk – Norsk 4. år – 19.12.2001. URL: <http://home.online.no/~sveilund/kultur/samilitt.htm>
- Lund, Svein (2003) *Samisk skole eller Norsk Standard? Reformene i det norske skoleverket og samisk opplæring*. Karasjok: Davvi Girji.
- Lundeby, Einar – Mæhle, Leif – Grønvik, Oddrun (1987) *Fornyng og tradisjon. Språkvern og språkrøkt 1972-1988*. Oslo: Norsk Språkråd/J.W. Cappelens Forlag as.
- Lyche, Chantal (2001) *National report on curriculum innovation Norway*. University of Oslo 22. December 2001. URL: [http://209.85.135.104/custom?q=cache:axF\\_MS3HTPEJ:www.llas.ac.uk/resourcedo](http://209.85.135.104/custom?q=cache:axF_MS3HTPEJ:www.llas.ac.uk/resourcedo) (utolsó hozzáférés 2007.04.21)
- Maitz Péter (2006) A nyelvi nacionalizmus a dualizmus kori Magyarországon. Egy nyelvi ideológia elemei. *Magyar Nyelv* 2006/3, 307-322.
- Maliniemi, Kaisa (2009) Public records and minorities: problems and possibilities for Sámi and Kven. *Arch Sci* 2009/9, 15-27.
- Mar-Molinero, Clare- Stevenson, Patrick (2006) *Language, ideologies, policies and practices (Language and the Future of Europe)*. Palgrave Macmillan.

- Marten, Heiko F. (2004) *Parliamentary Decentralisation and Language Policy: Sámi in Norway and Scottish Gaelic*. Essen: LAUD.
- Matras, Yaron (2007) A romani jövője: A nyelvi pluralizmus politikája felé. In: Bartha szerk. 2007, 128-146).
- M. Bodrogi Enikő (2005) *Nyelvi jogok Norvégiában*.  
<http://klimala.web.elte.hu/18/10MBodrogiEniko.pdf>
- Minde, Henry (1996) The International Movement of Indigenous Peoples: An Historical Perspective. In: Brantenberg szerk. 1996, 9-25.
- Minde, Henry (2003) The Challenge of Indigenism: The Struggle for Sami Land Rights and Self-Government in Norway 1960-1990. In: Jentoft-Minde-Nilsen szerk. 2003, 75-104.
- Minde, Henry (2005) Fornorsking av samene – hvorfor, hvordan og hvilke følger? *Gáldu Čála (tidskrift for urfolksrettigheter)* 2005/3.
- Minnerup, Günter – Solberg, Pia szerk. (2011) *First world, first nations: internal colonialism and indigenous self-determination in Northern Europe and Australia*. Brighton: Sussex Academic Press.
- Münz, Rainer – Seifert, Wolfgang (1999) Az Európába irányuló bevándorlás és hatása a befogadó társadalmakra. *Regio* 1999/3-4, 3-43.
- Myrvoll, Marit (1999) *Samene – ett folk i fire land: Samisk innhold i læreplanverket – en ressursbok for lærere in grunnskolen*. Samisk Utdanningsråd.
- Navracsics Judit (1999) *A kétnyelvű gyermek*. Budapest: Corvina.
- Nádor Orsolya (2003) Kelet-közép-európai nyelvpolitikai és anyanyelvi oktatási formák (Különös tekintettel a magyarpárú kapcsolatokra). In: Nádor-Szarka szerk. 2003, 76-90.
- Nádor Orsolya-Szarka László szerk. (2003) *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Nelu, Bradean-Ebinger (1991) *Sprachkontakte und Zweisprachigkeit in Fennoskandinavien*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Nesheim, Asbjørn (1967) Eastern and Western Elements in Lapp Culture. *Lapps and Norsemen in Olden Times*. Oslo: Instituttet for sammenlignende kulturforskning.
- Nesse, Agnete (2002) *Språkkontakt mellom norsk og tysk i hansatidens Bergen*. Oslo: Novus Forlag.
- Nielsen Konrád, dr. (1905) A lappok Norvégiában. *Erdélyi Múzeum* XII/1, 1-18.
- Ninyoles, Rafael L. (1999) Társadalmi szerkezet és nyelvpolitika. In: Szépe – Derényi szerk. 1999, 155-180.
- Nuolijärvi, Pirkko (1994) Migratione inom och till Norden. In: Boyd-Holmen-Jørgensen szerk. 1994, 5-23.
- Ohnheiser, Ingeborg szerk. (1999) *Sprachen in Europa: Sprachsituation und Sprachpolitik in europäischen Ländern*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft.
- Ó Corráin, Ailbhe – Mac Mathúna, Séamus szerk. (1998) *Minority Languages in Scandinavia, Britain and Ireland*. Uppsala.
- Pap Mária – Szépe György szerk. (1975) *Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások*. Budapest: Gondolat.
- Péntek János (2002) Státus, presztízs, attitűd és a kisebbségi nyelvváltozatok értékelése. In: Hoffmann-Juhász-Péntek szerk. 2002, 311-316.
- Piri, Riita (2003) Europäische Sprachenpolitik und nordische Dimension. In: Ahrens 2003, 165-173.

- Puskás Tünde (2000) Nyelv, identitás és nyelvpolitika Európában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2000/1, 69-84.
- Qvigstad, J. K. (1893) *Nordische Lehnwörter im Lappischen*. Christiania: Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlingar for 1893 Nr. 1.
- Raasch, Albert (2003) Europäische Sprachenpolitik – *bottom up*. Persönliche Erfahrungen und subjektive Perspektiven. In: Ahrens 2003, 257-264.
- Rannut, Mart (1999) Több mint nyelvpolitika: a Szovjetunió Észtország ellenében. In: Szépe – Derényi szerk. 1999, 224-250.
- Rantala, Leif (2004) *Samerådet 50 år. Samernas 18. konferans 7-9.10.2004, Honnigsvåg*.
- Rapport om situasjonen for samisk språk i Norge i 1992* (1992) Kautokeino: Samisk Språkråd.
- Rátkai Árpád (1999) Etnikai közösségek nyelvi diszkriminációja. In: Balaskó-Kohn szerk. 1999, 267-272.
- Reidinger, Roger (1999) Die Sprachenwelt Skandinaviens. In: Ohnheiser 1999, 251-264.
- Reiterer, Albert F. (2004) Finnland. Eine kleine Nation und ihre Minderheitenpolitik. In: Reiterer szerk. 2004, 13-166.
- Reiterer, Albert F. szerk. (2004) *Minderheiten und Minderheitenpolitik in Europa. Band 4*. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften.
- Révay Valéria (1999) Finnugor nyelvek Európában. In: Balaskó-Kohn szerk. 1999, 273-277.
- Robbins, Jane (2011) Indigenous Representative Bodies in Northern Europe and Australia. In: Minnerup-Solberg szerk. 2011, 45-79.
- Rundskriv om tilskuddsordningen til nasjonale minoriteter 2012*.  
URL: [http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/SAMI/Nasjmin/Vedleggsbrev\\_tilskudd\\_nasjmin2012.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/SAMI/Nasjmin/Vedleggsbrev_tilskudd_nasjmin2012.pdf) (utolsó hozzáférés: 2012.07.05)
- Rønning, Rolf (2007) *Skogfinnene har en kultur det er vel verdt å ta vare på*  
URL: <http://www.skogfinner.no/index.php?side=1306405403> (utolsó hozzáférés: 2011.01.15)
- Sajnovics János (1770) *Demonstratio Idioma Ungarorum et Lapponum*. Koppenhága.
- Sametingets budsjett 2008* URL: <http://www.sametinget.no/> (utolsó hozzáférés: 2012.07.15)
- Sametingets budsjett 2011*. Vedtatt 01.12.2010 Sak 43/10 Karasjok. URL: [http://www.sametinget.no/Sametingets+budsjett+\(2011\).pdf](http://www.sametinget.no/Sametingets+budsjett+(2011).pdf) (utolsó hozzáférés: 2012.08.07)
- Sami Language in Nordic Countries*. Dieđut nr. 4/2004.
- Samisk statistikk* (2008). Statistisk sentralbyrå. Statistics Norway. Oslo-Kongsvinger.
- Samisk statistikk* (2010). URL: [http://www.ssb.no/emner/00/00/20/nos\\_samer/nos\\_d437](http://www.ssb.no/emner/00/00/20/nos_samer/nos_d437) (utolsó hozzáférés: 2011.02.27)
- Sammallahti, Pekka (1998) *The Saami Languages. An Introduction*. Karasjok: Davvi Girji OS.
- Sandvik, Gudmund (1993) Non-existent Sami Language Rights in Norway, 1850-1940. In: Vilfan-Sandvik-Wils szerk. 1993, 269-288.

- Sándor Klára szerk. (2000) *Nyelv, hatalom, nyelvi jogok és oktatás: Tanulmányok a Bolyai Nyári Akadémia előadásaiból*. Csíkszereda: „Apáczai Csere János” Pedagógusok Háza Kiadója.
- Sándor Klára (2001) Az élőnyelvi vizsgálatok és az iskola: a kisebbségi kétyelvűség. In: Sándor szerk. 2001, 83-110.
- Sándor Klára szerk. (2001) *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Tanulmányok a társasnyelvészet tanításához*. Szeged: JGYF Kiadó.
- Schönfeldt, Mirko (2007) *Die sprachliche und kulturelle Minderheit der Samen in Norwegen unter besonderer Berücksichtigung des rechtlichen Schutzregimes*. Berlin: Duncker&Hunblot.
- Schuster, Katherine – Witkosky, David szerk. (2007) *Language of the Land*. NC: Charlotte.
- SEG 2000. *Rapport. Undersøkelse om bruken av samisk språk* (2000) Tana: Samisk Språkråd.
- Seurujärvi-Kari, Irja – Pedersen, Steinar – Hirvonen, Vuokko (1997) *The Sámi. The Indigenous People of Northernmost Europe*. Brussels: European Bureau for Lesser Used Languages.
- Simpson, J. M. Y (1981) The Challenge of Minority Languages. In: Haugen-McClure-Thomson szerk. 1981, 235-241.
- Sinor, Denis szerk. (1988) *The Uralic Languages. Description, History and Foreign Influences*. Leiden: E. J. Brill.
- Skutnabb-Kangas, Tove szerk. (1995) *Multilingualism for all*. Lisse: Swets&Zeitlinger.
- Skutnabb-Kangas, Tove (1998) Oktatásügy és nyelv. Többnyelvű sokféleség vagy egy-nyelvű redukcionizmus? *Regio* 1998/3, 3-35.
- Skutnabb-Kangas, Tove (2001) Nyelvi emberi jogok. In: Sándor szerk. 2001, 111-120.
- Skutnabb-Kangas, Tove – Cummins, Jim szerk. (1988) *Minority Education: from shame to struggle*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Skutnabb-Kangas, Tove – Phillipson, Robert (1995) *Linguistic Human Rights: Overcoming Linguistic Discrimination*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Slaastad, Tove, Irene (2012) *Samisk statistikk 2012*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå-Statistics Norway.
- Smith, Carsten (1996) The Development of Sami Rights since 1980. In: Brantenberg szerk. 1996, 65-72.
- Smith, Carsten (2011) The Development of Sámi Rights in Norway from 1980 to 2007. In: Minnerup – Solberg szerk. 2011, 22-30.
- Solstad, Karl Jan – Varsi Balto, Áila Márge – Nygaard, Vigdis – Josefsen, Eva – Solstad, Marit (2012) *Samisk Språkundørsøkelse. NF-rapport nr. 7/2012*. Bodø/Alta: Nordlandsforskning.
- Spolsky, Bernard (2004) *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steinlien, Oystein (1989) The Sami Law: A change of Norwegian government policy toward the Sami minority? *The Canadian Journal of Native Studies* 1989/1, 1-14.  
URL: <http://www2.brandon.ca/library/cjns/9.1/steinlien.pdf>
- Stenersen, Øivind - Libæk, Ivar (2003) *Die Geschichte Norwegens von der Eiszeit bis heute*. Lysaker: Dinamo Forlag.
- Stockfleth, Nils Vibe (1840) *Grammatik i det lappiske Sprog, saaledes som det tales i norsk-Finmarken*. Christiania: Grøndahl.
- Stockfleth, Nils Vibe (1852) *Norsk-lappisk ordbog*.

- Store Norske Leksikon* <http://www.sn�.no> (utolsó hozzáférés: 2010.10.12)
- Sturcz Zoltán (1999) Oktatásnyelvi és nyelvoktatási kérdések 1848/49-ben. In: Balaskó-Kohn szerk. 1999, 279-282.
- Svonni, Mikael (1996) The Future of Saami. Minority Language Survival in Circumpolar Scandinavia. In: Wheelersburg szerk. 1996, 13-43.
- Svonni, Mikael (1998) Sami. In: Ó Corráin – Mac Mathúna szerk. 1998, 21-49.
- Szalai Andrea (2007) Egységesség? Változatosság? A cigány kisebbség és a nyelvi sokféleség. In: Bartha szerk. 2007, 20-51.
- Szalayné Sándor Erzsébet (2003) *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest: Gondolat Kiadói Kör.
- Szárász Miklós György (2007) *Cigányok. Európa indiánjai*. Budapest: Helikon.
- Szépe György (1999) Magyarország nyelvpolitikája és a kutatás. In: Balaskó – Kohn szerk. 1999, 13-24.
- Szépe György (2001) *Nyelvepolitika: Múlt és jövő*. Pécs: Iskolakultúra.
- Szépe György – Derényi András szerk. (1999) *Nyelv, hatalom, egyenlőség: Nyelvepolitikai írások*. Budapest: Corvina.
- Taguma, Miho – Shewbridge, Claire – Huttova, Jana – Hoffman, Nancy (2009) *OECD Reviews of Migrant Education. Norway*.
- The Sámi. The Indigenous People of Northernmost Europe* (1997) European Bureau for Lesser Used Languages. European Languages 5.
- Thuen, Trond szerk. (1980) *Samene – urbefolkning og minoritet*. Tromsø-Oslo-Bergen: Universitetsforlaget.
- Titone, Renzo (2000) *A többnyelvű és interkulturális nevelés megvalósításáért*. Szeged: JATEPress.
- Tolcsvai Nagy Gábor szerk. (1998) *Nyelvi tervezés*. Budapest: Universitas Kiadó.
- Torp, Arne (1998) *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus Forlag.
- Tófalvi Zoltán (2000) *Északi változatok*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó.
- Trudgill, Peter (1997) *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Szeged: JGYTF Kiadó.
- Tvitekkja, Sigfrid (2010) Ja, nei og jau om mållova. *Språknytt* 2010/2, 24-25.
- UNESCO Language Vitality and Endangerment 2003. URL: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00120-EN.pdf> (utolsó hozzáférés: 2012.09.18)
- UNESCO Red Book on Endangered Languages: Europe 1994. URL: [http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe\\_report.html](http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe_report.html) (utolsó hozzáférés: 2011.01.05)
- Vagle, Wenche (2003) *Vurdering av språkferdighet*. Trondheim: Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier, NTNU.
- Vannebo, Kjell Ivar (2002) Utviklinga i bokmål 1950-2000. *Språknytt* 2002/3-4.
- Vatonena, Ljubov (1996) The Sami in Russia Today. In: Brantenberg 1996, 197-200.
- Venås, Kjell (1993) *On the choice between two written standards in Norway*. In: Jahr szerk. 1993, 263-278.
- Vikør, Lars S. (1989) Vocabulary problems in nynorsk: Purism or liberalism? In: Fallenstein-Ropeid 1989, 113-127.



- Vikør, Lars S. (2001a) *Norwegian*. URL:  
<http://www.sprakrad.no/nb-NO/Toppmeny/Om-oss/English-and-other-languages/English/Norwegian/> (utolsó hozzáférés: 2012.09.07)
- Vikør, Lars S (2001b) *Nynorsk in Norway*. URL:  
[http://www.sprakrad.no/nb-NO/Toppmeny/Om-oss/English-and-other-languages/English/Nynorsk\\_in\\_Norway/](http://www.sprakrad.no/nb-NO/Toppmeny/Om-oss/English-and-other-languages/English/Nynorsk_in_Norway/) (utolsó hozzáférés 2012.09.07)
- Vilfan, Sergij – Sandvik, Gudmund – Wils, Lode szerk. (1993) *Ethnic Groups and Language Rights. Comparative studies on governments and non-dominant ethnic groups in Europe, 1850-1940. Volume III*. European Science Foundation, New York, Dartmouth: University Press.
- Virkesdal, Erling (1985) *Sjøfart. Utvandring til Amerika*. Bergen: Bergens Sjøfartsmuseum.
- Vizi Balázs (2001a) Az Európai Unió és a kisebbségek jogai. *Kisebbségkutatás* 2001/2, 275-289. URL:  
[http://www.mtaki.hu/docs/vizi\\_balazs\\_eu\\_es\\_kisebbsgek\\_jogai\\_kisebbsgekutatás\\_2](http://www.mtaki.hu/docs/vizi_balazs_eu_es_kisebbsgek_jogai_kisebbsgekutatás_2)  
 (utolsó hozzáférés: 2011.01.12)
- Vizi Balázs (2001b) A kisebbségek közéleti jogai és a lapp parlamentek. *Fundamentum* 2001/3, 27-33.
- Vizi Balázs (2002) A mai európai nemzetközi kisebbségvédelem egyes jellemző vonásai. In: Kovács-Szarka 2002, 367-389.
- Vizi Balázs (2003) Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek. In: Nádor – Szarka szerk. 2003, 37-53.
- Vizi Balázs (2006a) A nemzeti kisebbségek és az autonómia. *Kommentár* 2006/1, 54-61.
- Vizi Balázs (2006b) Kisebbségi autonómiák Európában. *Kisebbségkutatás* 2006/2, 192-196.
- Vogel Sándor (2001) *Európai kisebbségvédelem Erdélyi nemzetiségpolitikák*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó.
- Walshe, M. O' C. (1965) *Introduction to the Scandinavian Languages*. London: Andre Deutsch.
- Wessén, Elias (1968) *Die nordischen Sprachen*. Berlin: Walter de Gruyter & CO.
- Wheelerburg, Robert P. szerk. (1996) *Northern Peoples Southern States. Maintaining Ethnicities in the Circumpolar World*. Umeå: Cerum.
- Wiik, Kalevi (2008) *Az európai népek eredete*. Budapest: Nap Kiadó.
- Wilhelm Gábor (1996) Kultúra és egyebek: a lappok esete Észak-Európában. *Regio* 1996/1, 26-43.

## **Tantervek**

Kunnskapsløftet – Læreplan for grunnskolen og videregående opplæring

Kunnskapsløftet-Samisk

Læreplan Samisk '97/L97S

Mønsterplan 1974/M74

Mønsterplan 1978/M78

Mønsterplan 1987/M87

## **Törvények, rendeletek**

Instruks angaaende brugen af lappisk og kvænsk som hjælpesprog ved undervisningen i folkeskolen, hvor dette af kirke departementet er tilladt i henhold til landsskolelovens § 73, 2 led. (1898)

Instrux for Lærerne i de lappiske og kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift (1880)  
Jordlova (1902)

*Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk* URL:

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20090724.htm> (utolsó hozzáférés: 2011.09.01)

Lov om folkeskolen på landet (1889)

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova, 1998)

Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven, 2003)

Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven, 1987)

Lov om stadnamn (1990)

Melding til Stortinget 8 (2011-2012) *Sametingets virksomhet 2010*

Norges Riges Grundlov (1814, utolsó módosítás: 1992)

*Samisk språklag 15.12. 2003/1086* URL:

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20031086> (utolsó hozzáférés: 2011.09.01)

*Soria Moria erklæringen* URL:

[http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform\\_SoriaMor ia.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform_SoriaMor ia.pdf) (utolsó hozzáférés: 2010.02.15)

St.meld. nr. 15 (2000-2001) *Nasjonale minoriteter i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar*

St.meld. nr. 55 (2000-2001) *Om samepolitikken*

St.meld. nr. 33 (2001-2002) *Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om samepolitikken*

St.meld. nr. 34 (2001-2002) *Om høyere samisk utdanning og forskning*

St.meld. nr. 48 (2002-2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*

St.meld. nr. 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*

St.meld. nr. 28 (2007-2008) *Samepolitikken*

## **Egyéb források**

*Ansvarsfordeling og samordning.* URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/midtspalte/ansvarsfordeling-og-samordning.html?id=86932> (utolsó hozzáférés: 2010.02.07)

*A-26/2007 Ikraftsetting av forskrift om endringer i utlendingsforskriften (sterkere vektlegging av barns tilknytning til riket, oppholdstillatelse når det foreligger praktiske hindringer for retur). Opphør av rundskriv AI-5/2006.*

URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/aid/rundskriv/2007/ikraftsetting-av-forskrift-om-endringer--2.html?id=469585>

(utolsó hozzáférés 2011.07.07)

Árran Mánnágárde Ársplan 2008-2009 URL:

<http://arran.custompublish.com/index.php?id=365469> (utolsó hozzáférés: 2011.09.02)

Árran Samisk Senter <http://www.rran.no> (utolsó hozzáférés 2007.08.09)

*Beaivvás Sámi Teáhter* URL:

<http://www.beaivvas.no/web/calahus.php?sladja=25&giella1=nor> (utolsó hozzáférés 2007.08.07)

- Befolkningsstatistikk. Inn- og utvandring, 2011* URL: <http://www.ssb.no/innvutv/> (utolsó hozzáférés: 2012.06.02)
- De 15 største grupper innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i Norge. 1. januar 2012. Absolutte tall* URL: <http://www.ssb.no/innvandring/> (utolsó hozzáférés: 2012. 07.20)
- Deklarasjon om nordisk språkpolitikk 2006  
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/20022003/Stmeld-nr-36-20> (utolsó hozzáférés: 2008.10.20)
- Den nye målstriden. Er nynorsk med på å hindre integreringen av innvandrere.* pub. 02.02.2007.<http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20070202/OAKTUELTO01/102020027> (utolsó hozzáférés 2007.10.28)
- Eget språkarbeid* (Silja Skjernes-Mattila) URL:  
<http://www.kvenskinstitt.no/sprak/eget-sprakarbeid>. (utolsó hozzáférés: 2011.01.17)
- ELDIA European language diversity for all. Nyelvek és közösségek-A kvén nyelv* URL:  
[http://www.eldia-project.org/index.php?option=com\\_content&view=article&id=89%3Akven&catid=50%3Alanguage-descriptions-category&Itemid=64&lang=hu](http://www.eldia-project.org/index.php?option=com_content&view=article&id=89%3Akven&catid=50%3Alanguage-descriptions-category&Itemid=64&lang=hu) (utolsó hozzáférés: 2011.08.08)
- Endringen i introduksjonsloven*  
[http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/integrering/norsk\\_og\\_introduksjonsordning\\_for\\_innvan/endinger-i-introduksjonsloven.html?id=651255](http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/integrering/norsk_og_introduksjonsordning_for_innvan/endinger-i-introduksjonsloven.html?id=651255) (utolsó hozzáférés 2011.07.07)
- Fakta om Kautokeino kommune* URL:  
<http://www.kautokeino.kommune.no/finnmark/kautokeino/kautokeinok.nsf/0/F195C4E5B5CB172241256C5500485580?OpenDocument> (utolsó hozzáférés: 2012.06.12)
- Fakta om norsk språk*  
URL: <http://www.sprakrad.no/Fakta> (utolsó hozzáférés: 2009.05.16)
- Ferdig framlegg til ny nynorskrettskriving* URL:  
<http://www.sprakradet.no/nb-NO/Toppmeny/Aktuelt/nynorsknorm/Nyheter/Ferdig-ramleg-til-ny-nynorskrettskriving/> (utolsó hozzáférés 2011.07.26)
- Fordeling av tilskudd til nasjonale minoriteter*  
[b/dep/fad/tema/nasjonale\\_minoriteter/midtpalte/fordeling-av-tilskudd-til-nasjonale-minoriteter.html?id=516798](http://www.regjeringen.no/b/dep/fad/tema/nasjonale_minoriteter/midtpalte/fordeling-av-tilskudd-til-nasjonale-minoriteter.html?id=516798) (utolsó hozzáférés 2012.04.26)
- Grunnskolen Informasjonssystem URL: <https://gsi.udir.no/gsi/tallene> (utolsó hozzáférés: 2012.15.12)
- Immigrant population, by country background. 1st January 2011* (diagramm)  
[http://www.ssb.no/innvstat\\_en/fig3-fylkesvis-en.gif](http://www.ssb.no/innvstat_en/fig3-fylkesvis-en.gif) (utolsó hozzáférés 2011.06.08)
- Innvandrere og norskfødte som andel av befolkningen, etter fylke. 1. januar 2012* URL:  
<http://www.ssb.no/innvandring/> (utolsó hozzáférés: 2012. 08.02)
- Innvandring etter fraflyttingsland. 1966-2011* URL: <http://www.ssb.no/innvutv/tab-2012-05-11-03.html> (utolsó hozzáférés: 2012.07.20)
- Innvandring og utvandring 1951-2011* URL:  
<http://www.ssb.no/emner/02/02/20/innvutv/tab-2012-05-11-01.html> (utolsó hozzáférés: 2012.07.23)
- Integrated Sami Education* URL:  
<http://www.sameskolstyrelsen.se/english/integrated-sami-education> (utolsó hozzáférés: 2011.09.01)
- Intro. Introduction to Norwegian Society for adult immigrants.*  
<http://introengelsk.cappelendamm.no/> (utolsó hozzáférés 2011.07.08)

- Kvener* (Kaisa Maliniemi) URL: <http://www.kvenskinstitt.no/kvener>. (utolsó hozzáférés 2011.01.10)
- Languages in Norway*  
URL: [http://www.ethnologue.com/show\\_country.asp?name=Norway](http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=Norway) (utolsó hozzáférés: 2010.10.14)
- Lynghheim skole*  
<http://www.rana.kommune.no/modules/theme.aspx?ObjectType=Article&ElementID=2428&Category.ID=2631> (utolsó hozzáférés 2011.07.07)
- Mangfold i Fokus i Akademia (MiFA)*  
<http://www.uio.no/studier/mifa/> (utolsó hozzáférés 2011.06.15)
- Many dialects – two written forms of Norwegian.*  
URL: <http://introengelsk.cappelendamm.no/c35025/artikkel/vis.htm?tid=35621>  
(utolsó hozzáférés: 2011.07.08)
- Medietilsynet. Tilskudd til samiske aviser*  
URL:[http://www.medietilsynet.no/Documents/Stotteordninger/Samiske%20aviser/090106\\_Samisk\\_00-08.pdf](http://www.medietilsynet.no/Documents/Stotteordninger/Samiske%20aviser/090106_Samisk_00-08.pdf) (utolsó hozzáférés: 2011.08.21)
- Mulighetenes land? Innvandring til Norge fra 1500-2002.* URL:  
[http://195.159.218.27/nyenordmenn/nettutstillinger/NF\\_ML/4/joder/index.htm](http://195.159.218.27/nyenordmenn/nettutstillinger/NF_ML/4/joder/index.htm).  
(utolsó hozzáférés: 2011.01.10)
- Nasjonale minoriteter* (Kaisa Maliniemi)  
URL: <http://www.kvenskinstitt.no/kvener/nasjonale-minoriteter>. (utolsó hozzáférés: 2011.01.17)
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring*  
<http://www.hio.no/Enheter/NAFO> (utolsó hozzáférés 2011.07.02)
- Navn i flerspråklige områder* URL: <http://www.stedsnavn.org/?id=flerspraklig> (utolsó hozzáférés: 2007.08.07)
- Nordiska ministerrådet Planer och budget 2011.* URL:  
<http://www.norden.org/no/publikasjoner/publikasjoner/2010-778> (utolsó hozzáférés: 2012.01.08)
- Nordisk möteordlist*  
URL: <http://www.nordisk-sprakrad.no/aktuelt.htm> (utolsó hozzáférés: 2011.04.01)
- Nordisk språkkonvensjon*  
URL: <http://ww.nordisk-sprakrad.no/aktuelt.htm> (utolsó hozzáférés: 2011.04.01)
- Norskprøver for voksne innvandrere.* URL:  
<http://www.folkeuniversitetet.no/norskprover-for-voksne-innvandrere/artikkel-id-1039/> (utolsó hozzáférés: 2011.11.28)
- Ny nynorskrettskriving frå 2012.* URL:  
<http://www.sprakrad.no/upload/Brosjyrer/Ny%20nynorskrettskriving.pdf> (utolsó hozzáférés: 2012. 09.30)
- Om Karasjok* URL:  
<http://www.karasjok.kommune.no/Modules/theme.aspx?ObjectType=Article&ElementID=761&Category.ID=1341> (utolsó hozzáférés: 2012.06.12)
- Om Minett*  
<http://www.minett.no> (utolsó hozzáférés 2011.06.20)
- Om Nordisk ministerråd.* URL:  
<http://www.norden.org/no/nordisk-ministerraad/om-nordisk-ministerraad> (utolsó hozzáférés: 2011.12.11)
- Om Nordisk råd.* URL:  
<http://www.norde.org/no/nordisk-raad/om-nordisk-raad> (utolsó hozzáférés: 2011.12.11)

- Om nordisk samisk samarbeid.* URL:  
[http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/nordisk\\_samisk\\_samarbeid/om-nordisk-samisk-samarbeid.html?id=87011](http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/nordisk_samisk_samarbeid/om-nordisk-samisk-samarbeid.html?id=87011) (utolsó hozzáférés: 2012.07.10)
- Om Ruijan Kaiku* URL:  
<http://www.ruijan-kaiku.no/page.jsp?id=3> (utolsó hozzáférés: 2011.08.05)
- Om Samenes Folkeforbund-Politiske Enhet.*  
 URL: <http://www.samene.no/Faste%20sider/Politisk%20enhet.htm> (utolsó hozzáférés: 2007.08.01)
- Om Statens navnekonsulenter* URL: <http://www.stedsnavn.org/?id=omoss> (utolsó hozzáférés: 2007.08.07)
- Organisasjonen Samenes Folkeforbund.*  
 URL: <http://www.samene.no/Faste%20sider/Organisasjonen.htm> (utolsó hozzáférés: 2007.08.01)
- Prosjekt Tospråklig assistanse.* URL: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/NAFO/Barnehage/Prosjekt-Tospraaklig-assistanse> (utolsó hozzáférés: 2012.03.04)
- Rapport om nasjonale minoriteters situasjon i Norge.* URL:  
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/aktuelt/nyheter/2010/Rapport-om-nasjonale-minoriteters-situasjon-i-Norge.html?id=611165> (utolsó hozzáférés: 2011.08.02)
- Rapport – Norskprøve3 for voksne innvandrere (nivå B1) – 2010.* URL:  
<http://www.folkeuniversitetet.no/english-pages/norsk-spraktest/norskprove-2-and-3/general-information-about-norskprove-3/side-id-10307/> (utolsó hozzáférés: 2012.08.10)
- Report of the special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, James Anaya. The situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland.*  
[http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/SAMI/Anaya\\_rapport.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/SAMI/Anaya_rapport.pdf). (utolsó hozzáférés: 2011.01.28)
- Romanifolkets historie.*  
 URL: <http://home.online.no/~reilerts/hvem.htm>. (utolsó hozzáférés: 2012.08.09)
- Rundskriv om tilskudd til nasjonale minoriteter 2012* URL:  
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/rundskriv/2011/tilskudd-til-nasjonale-minoriteter.html?id=660332> (utolsó hozzáférés: 2012.07.30)
- Same- og minoritetspolitisk avdeling.*  
 URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dep/org/avdelinger/same--og-minoritetspolitisk-avdeling.html?id=589401> (utolsó hozzáférés: 2010.12.12)
- Samerådet <http://www.saamicouncil.net/?deptid=1114> (utolsó hozzáférés: 2011.04.03)
- Sametinget <http://sametinget.no> (utolsó hozzáférés: 2007.08.01)
- Sametingets bibliotek URL:  
<http://www.samediggi.no/artikkel.aspx?AId=92&back=1&Mid1=1102&Mid2=1093>  
 (utolsó hozzáférés: 2011.04.02)
- Sametingsmelding om opplæring og utdanning 2011 URL:  
[http://www.sametinget.no/.../Sametingsmelding+om+opplæring+og+utdanning+\(2011\)\[1\].pdf](http://www.sametinget.no/.../Sametingsmelding+om+opplæring+og+utdanning+(2011)[1].pdf) (utolsó hozzáférés: 2012.05.11)
- Sametingsrådet 2009-2013* URL:  
<http://www.samediggi.no/artikkel.aspx?Mid1=3377&AId=3292&back=1&Mid2=3378> (utolsó hozzáférés: 2011.04.02)
- Samisk Arkiv <http://www.samiskarkiv.no> (utolsó hozzáférés: 2007.08.07)
- Samiske aviser slås sammen.* URL: [http://www.nrk.no/kanal/nrk\\_sapmi/1.3202540](http://www.nrk.no/kanal/nrk_sapmi/1.3202540)  
 (utolsó hozzáférés: 2011.02.28)

- Samiske kunstner- og kulturorganisasjoner* URL:  
<http://www.saamicouncil.net/?newsid=2356&deptid=1315&languageid=5&news=1>  
 (utolsó hozzáférés: 2009.10.15)
- Samisk hus i Oslo* URL: <http://www.samiskhus.no> (utolsó hozzáférés: 2011.08.19)
- Samisk høgskole* URL:  
<http://www.samiskhs.no/index.php?c=58&kat=Om+H%F8gskolen> (utolsó hozzáférés: 2011.04.03)
- Samisk og finsk* URL:  
[http://www.vibli.no/4daction/WA\\_Artikkel/?Niva=V&Lan=1&TP=16.08.12&Bok=013694&Artikkel=014597](http://www.vibli.no/4daction/WA_Artikkel/?Niva=V&Lan=1&TP=16.08.12&Bok=013694&Artikkel=014597) (utolsó hozzáférés: 2012.08.16)
- Samisk opplæring – rettigheter og plikter. Elevenes rett til opplæring i eller på samisk – hva innebærer dette for skoleeier?* 2010. Utdanningsdirektoratet. URL:  
[http://www.udir.no/Upload/Brosjyret/5/Samisk\\_brosjyre\\_04.06.10.pdf?epslanguage=no](http://www.udir.no/Upload/Brosjyret/5/Samisk_brosjyre_04.06.10.pdf?epslanguage=no) (utolsó hozzáférés: 2011.10.30)
- Senter for nordlige folk – Samisk språksenter* URL:  
<http://www.senterfornordligefolk.no/samisk-spraakcenter.150291.no.html> (utolsó hozzáférés: 2011.09.02)
- Språk* URL:  
<http://www.galdu.org/web/index.php?sladja=25&vuolitsladja=11&vuolitsladja=2&giella1=nor> (utolsó hozzáférés: 2011.04.04)
- Språkfakta 2010* URL:  
<http://www.spel.aasentunet.no/Sprakfakta/3/> (utolsó hozzáférés: 2012.05.03)
- Språk i Norden*  
 URL: <http://nordisksprogkoordination.org/temaer/tidsskrifter-og-boeger/spraak-i-norden-publikationer> (utolsó hozzáférés: 2012.08.11)
- Språkkonvensjonen.* URL:  
<http://www.norden.org/no/om-samarbeidet/avtaler/avtaler/spraak/spraakkonvensjonen> (utolsó hozzáférés: 2011.12.11)
- Språknemndene i Norden-Felles nordisk språkpolitikk*  
 URL: <http://www.nordisk-sprakrad.no/aktuelt.htm> (utolsó hozzáférés 2010.11.20)
- Språk: Norsk romani og romanés* (Rolf Theil) URL:  
[http://www.glomdal.museum.no/html/romani/latjodrom/spraak/spraak\\_norskromani.htm](http://www.glomdal.museum.no/html/romani/latjodrom/spraak/spraak_norskromani.htm) (utolsó hozzáférés: 2011.08.05)
- Språkorgan* (Silja Skjelnes-Mattila) URL:  
<http://www.kvenskinstitt.no/sprak/spraknemnd>. (utolsó hozzáférés: 2011.01.17)
- Språkrådet-Fakta om norsk språk* URL: <http://www.sprakrad.no/Fakta/> (utolsó hozzáférés 2007.09.13)
- Språkrådet – Om oss* URL: <http://www.sprakradet.no/nb-NO/Toppmeny/Om-oss/> (utolsó hozzáférés: 2008.04.15)
- Språkrådet-Sidemål* URL: <http://www.sprakrad.no/Skole/Sidemaal/> (utolsó hozzáférés: 2007.09.15)
- Språkstatistikk–nokre nøkkeltal for norsk–Språkrådet*  
 URL: <http://www.sprakrad.no/Politikk-Fakta/Fakta/Spraakstatistikk/Hovudtal/> (utolsó hozzáférés 2010.07.31)
- Språkning* (Silja Skjelnes-Mattila)  
 URL: <http://www.kvenskinstitt.no/sprak/spraknemnd/sprakting>. (utolsó hozzáférés: 2011.01.17)
- Statsborgerskap ved søknad* (Utlendingsdirektoratet)  
<http://www.udir.no/Sentrale-tema/Statsborgerskap/Hvem-kan-bli-norsk-statsborger-ved-soknad/#krav> (utolsó hozzáférés: 2012.04.18)

- Statsbudsjettet 2003 URL: <http://www.statsbudsjettet.no/Statsbudsjett-2003/Statsbudsjettet-fra-A-til-A/7658/> (utolsó hozzáférés: 2012.07.11)
- Statsbudsjettet 2007, KAP 670, POST 70 *Tilskudd til nasjonale minoriteter* URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/rundskriv/2006/Tilskudd-til-nasjonale-minoriteter-2007.html?id=445013> (utolsó hozzáférés: 2007.08.15)
- Stortinget og språksaken – Språkrådet.* URL:[http://www.sprakradet.no/Politikk-Fakta/Fakta/Andre\\_oversikter/Stortinget\\_og\\_Spraaksaen/#59](http://www.sprakradet.no/Politikk-Fakta/Fakta/Andre_oversikter/Stortinget_og_Spraaksaen/#59) (utolsó hozzáférés: 2011.07.23)
- Studenter ved universiteter og høyskoler* URL: <http://www.ssb.no/utuvh/arkiv/> (utolsó hozzáférés: 2012.05.25)
- Studietilbud med relevans for flerkulturelt arbeid.* URL: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/NAFO/Studietilbud-med-relevans-for-flerkulturelt-arbeid> (utolsó hozzáférés: 2012.08.08)
- Styrkar kommunanes arbeid med integrering.* Pressemelding, 13.10.2009. URL: <http://www.regjeringen.no/nn/dep/ad/pressemeldingar/2009/styrkar-kommunanes-arbeid-med-integrerin.html?id=581420> (utolsó hozzáférés: 2012.08.12)
- Styrker norskopplæringa for vaksne innvandrara.* Pressemelding, 12.07.2007. URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/pressemeldinger/2007/84.html?id=6406> (utolsó hozzáférés: 2012.08.12)
- Taterfolket fra barn til voksen.* URL: <http://www.dmmh.no/index.php?ID=1019> (utolsó hozzáférés: 2011.08.08)
- Teaching the Sámi Language and Culture, and Teaching in Sámi.* URL: [http://www.samediggi.fi/index.php?option=com\\_content&task=view&id=63&Itemid=114](http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=63&Itemid=114) (utolsó hozzáférés: 2011.09.02)
- Test i norsk – høyere nivå* URL: <http://www.folkeuniversitetet.no/norsk-spraktest/side-id-10068> (utolsó hozzáférés: 2012.07.22)
- The European Charter for Regional or Minority Languages Fifth Periodical Report Norway 2011 URL: [http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/PeriodicalReports/NorwayPR5\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/PeriodicalReports/NorwayPR5_en.pdf) (utolsó hozzáférés: 2012.02.05)
- The Sami and the Swedish state* URL: [http://www.eng.samer.se/getDoc?meta\\_id=1098](http://www.eng.samer.se/getDoc?meta_id=1098) (utolsó hozzáférés: 2011.04.02)
- The Sami in figures* 2006 URL: [http://www.eng.samer.se/servlet/GetDoc?meta\\_id=1536](http://www.eng.samer.se/servlet/GetDoc?meta_id=1536) (utolsó hozzáférés: 2010.11.10)
- The Support of Culture and Sámi organisations.* URL: [http://www.samediggi.fi/index.php?option=com\\_content&task=blogcategory&id=89&Itemid=113](http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=89&Itemid=113) (utolsó hozzáférés: 2011.09.01)
- Third Periodic Report on the Implementation of the Council of Europe's Framework Convention for the Protection of National Minorities Norway 2010. URL: [http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/SAMI/Rammekonvensjon\\_tredje\\_rapportering\\_eng.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/FAD/Vedlegg/SAMI/Rammekonvensjon_tredje_rapportering_eng.pdf) (utolsó hozzáférés: 2011.12.18)
- Undervisning av minoritetsspråklige elever ved Lyngheim skole.* URL: <http://www.rana.kommune.no/modules/ThemeLyngheim.aspx?ObjectType=Article&ElementID=2428&Category.ID=2631> (utolsó hozzáférés: 2009.04.16)
- Utvalget skal kartlegge overgrep mot romanifolket* Pressemelding 2011.01.07. URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/pressemeldinger/2011/utvalg-romanifolket.html?id=630288> (utolsó hozzáférés: 2011.08.08)